

BULÁNYI GYÖRGY

A BOKOR LELKISÉGE

Elöljáróban

Tizenkét évvel ezelőtt írtam e könyvet. Kiadása előtt újra olvasva, most ezt az alcímet adnám neki: Pillanatkép a Bokor tizenkét év előtti életéből.

Mi változott azóta? Folyt az időnek árja. A javakorabeli első nemzedékből, az „öregekből” nyugdíjasok lettek. A második nemzedékbeli „fiataloknak” megmákosodott a hajuk, s nyaranként a gyerekeiket esketem. Felnőtt a Bokor harmadik nemzedéke is: 3. Generation – írták ők maguk címként vagy két éve egyik „Karácsonyi Ajándék”-kötetükre, mert hát a „fiatalok” szó a Bokorban az ő szüleik nemzedékét jelölte: tíz vagy húsz éve valaki mindig jött vigyázni rájuk, mert a papa meg a mama ment a „Fiatalok I-be”

Érvényes-e még ma is a Bokorban ez a 12 év előtti pillanatkép? Mondja ezt el maga a három nemzedék. A Bokor fennállásának 50. évében adom ki e könyvemet, amikor is a Bokor e három nemzedéke egy másik kötetben vallomást tesz megtett útjáról.

Én csak elővettem a Karácsonyi Ajándék 1983/III. 85. kötetét, s kijavítottam a helyesírási hibákat, meg csiszoltam egy kicsit a stílusán, hogy érthető legyen ez a Bokor-tagok számára írt szöveg mások számára is. Tartalmán semmit sem változtattam.

„Akkor így láttam” – védem magam. Kell védenem? Alighanem, mert az eltelt 12 évben nemcsak az idő árja folyt. Számunkra a különös megpróbáltatások évei voltak. Hitvallókként egyházunkból már csak mi ültünk az ateista rezsim börtöneiben. El is határolta magát tőlünk egyházunk hierarchiája, s annak parancsára papsága is. Bokron kívüli pap az elmúlt 12 év alatt nem lépte át lakásom küszöbét. Otthon nélkülivé lettünk abban a szülői házban, melynek fennmaradásáért jó szívvel tettük meg, ami tellett tőlünk.

S a lét – ahogy fejünkbe verték – bizony meghatározza a tudatot. A bokorlelkiség az otthonukból még ki nem taszítottak levegőjét árasztja magából. Mi mindent hozott ki belőlünk ez a számunkra nagyon sűrű 12 esztendő, erről az azóta e tárgyban írt tanulmányaim külön kötetével tudnék úgy, ahogy számot vetni. Egy szőnyit, egy mondatnyit azért ide írnék belőle. Amíg az az egyház, amelybe beleszülettünk, s amelynek épségeért-szépségeért az elmúlt 50 esztendő alatt a hitvallók sorsát is vállaltuk, a Hegyibeszédet elmondó Jézus egyháza akar lenni, addig mi abban otthon vagyunk. Ez pedig ténykemény létigazság, ami felett semmiféle jognak nincsen hatalma.

Ajánlom ezt a könyvet Jakob Hutternek, akit 1933-ban a római katolikus egyház hierarchiája az innsbrucki székesegyház előtt emelt máglyán elevenen megégetett. Ajánlom ezt a könyvet az ő vértanú nevére elnevezett Hutteri Testvéreknek, akik Jakob Hutter hagyományaihoz ragaszkodva ma is hűségesen követik a Hegyibeszéd Jézusát, s akik minden kitaszítottságuk ellenére is tagjai annak az egyháznak, amelyet Jézus életbe hívott. Csak úgy tudok egyházamhoz tartozni, hogy ezen égbekiáltó bűnünk miatt bocsánatot kérek tőlük, s minden tőlem telhetőt megteszek, hogy egyházam hierarchiája tudatosítsa magában, hogy elődeik akkor Innsbruckban elkövették a prófétagyilkosság bűnét, amelyért elsősorban az elkövetők utódainak kell bocsánatot kérniük.

Ajánlom nekik, a magyar történelem „habánjainak”, akik két és fél századon keresztül menedékre találtak hazánkban a Felvidéken és Erdélyben, s akik evangéliumi hűségünk jutalmaként a Bokrot jó öt évvel ezelőtt meglátogatták, nekünk indításokat adva az első, a jeruzsálemi keresztények teljes életközösségére.

Abban a reményben indítom útjára 12 esztendő múltán ezt az újabb régvolt-szamizdatunkat, hogy nem hiába keltek ők át az Atlanti-óceánon értünk, s a habánok életközösségeinek lesz még folytatása magyar földön Bokor-kiadásban.

Kelt Szentantalfa-Bokorliget tövében, 1995 januárjában

*„Az tiszta és fertelmesség
nélkül való isteni filelem
az Istennel és az Atyánál
ez: árvákhoz és özvegyekhez
látni az ű nyomorúságokban
és ű magát tisztány tartani
meg ez világtúl.” – Jak 1,
27 – /Sylvester János,
Új Testamentum
Magyar nyelven 1541/*

Az 1983. évi Előszóból:

1973 nyarán kilenced magammal négynapos lelkigyakorlaton vettem részt egy cserhádi kicsiny falu plébániáján. A feladatokat felosztottuk magunk között. Minden félnap más és más résztvevő gondja volt. Az egyik félnapon Voillaume, Emberek között c. könyve alapján a Foucauld-féle kistestvérek lelkisége és általában a lelkiélet volt a téma. Amikor vége volt a vita-anyagul szolgáló előadásnak, hozzászólásom során kiejtettem ajkamon e szót: „speciálzaft”. Általános, azaz generálzaftnak éreztem, amit elmondott előterjesztésében lelkigyakorlatozó testvérem, s megszületett bennem az igény annak megfogalmazására, amit barátaimnak, a Bokorban az Utat járóknak a lelkiéletére speciálisan jellemzőnek gondolok.

Az évek múltával többeket is biztattam azóta e feladat elvégzésére. Ha végiglapozzuk a Karácsonyi Ajándék köteteit, sok írást találhatunk, amelyek e speciálzaft termékei, szóljanak azok akár imádságról, lelkivezetésről, akár munkáról, gyesen lévő édesanyák apostoli hatékonyságáról, vagy más hasonlóról. Ezek az írások azonban nem léptek fel azzal az igénnyel, hogy összefoglalóan valljanak a reánk jellemző lelkiségről.

Pár évvel a cserhádi lelkigyakorlat után egy fiatal paptestvérünktől kaptam újabb indítást: „Megírtad a KIO-ban, hogy mi mindent kell tennünk, de nem írtad meg, honnan vegyük az erőt hozzá” – mondta keresetlen egyszerűséggel, kicsit szemrehányólag is, de mindenképpen biztatóan.

Az elmúlt év (1982) júniusában eltiltottak a templomi szolgálattól, s így vasárnapjaim részben felszabadultak. Felajánlottam tehát testvéreimnek, hogy minden hónap végén szívesen tartok „C-típusú lelkigyakorlatot” (előadás után két óra szilencium, majd körbeimádkozás – ez adja egy-egy félnap programját), ha van igény rá. Volt rá igény, s ezeket a lelkigyakorlatokat e „speciálzaft” megfogalmazására próbáltam felhasználni. Amire jutottam, azt próbálom most papírra vetni.

Érzem, hogy ez csak kísérlet a részemről; és azt is, hogy csak testvéreim hozzászólásai nyomán tudnék valami olyasmit készíteni, ami talán már több lenne mint kísérlet.

Könyvem első egysége – Lelkiségteológia és teológia – tudományelméleti bevezetés. Olyan kérdéseket igyekszik kitisztázni, amelyek megoldása nélkül nem tudtam behatárolni, miről tárgyalhat és miről nem tárgyalhat ez a munka.

Az 1983. évi Utószóból

E könyv útra bocsátásával vétek a Horatius-féle norma ellen: Nonum prematur in annum; azaz: nem a megírását követő kilencedik évben adom közre. Kéziratomban olvasóinak döntő többsége úgy gondolta, hogy kár volna várni vele.

Munkám fogyatékoságait jól ismerem. Mégis engedek testvéreim biztatásának két okból is. Az egyik: nem biztos, hogy lenne módomban esztendő múltán ennél jobbat adni. A másik: bízom abban, hogy esztendő múltán közös munkával készülhet valami jobb is. Abban reménykedem, hogy ez az egyetlen lendülettel megírt vallomás arról, hogy én miben látom Bokrunk lelkeségét, indítást fog adni testvéreimnek, hogy e könyv egyes témáit újraírják. Gondosabb tervezéssel, objektívabban, s a Bokor ide vonatkozó írásainak a figyelembe vételével is.

Család, életünk fegyelme, kisközösség, imádság, lelkiezetés – elsősorban ezekre a fejezetekre gondolok. Továbbá jó lenne egy külön fejezet a munkaviszonyról is, amelyet ez a munka csak itt-ott csak oldallagosan tárgyal. Nagy-nagy nyereség lehetne, ha újra megírnák e hat fejezetet. Nagyobb terjedelemben és a jelen kidolgozástól függetlenül, s ha közölnék a témára vonatkozó irodalmat is, meg nem feledkezve a Karácsonyi Ajándék köteteiben található anyagról sem. Jövő karácsonyra lehetne belőle a Bokorlelkiség II. kötete.

Végezetül megköszönöm azt a sok-sok gondos megjegyzést, amellyel kéziratomban olvasói hozzásegítettek gondolataim kritikus mérlegeléséhez és nemegyszer jelentős javításához is.

A. Lelkiségteológia és teológia

1. A „lelkiségteológia” a teológiai tudományok rendszerében

1.1. Dzóé pneumatiké

Ha valaki a valóság egy területéről összefoglaló felmérést kíván készíteni, meg kell határoznia tárgyát, s alighanem azt is, hogy e tárgyat mily szempontból vizsgálja. Ha nem így jár el, könnyen összehordhat hetet-havat. Enélkül ez a munka is olyan nyúlós-ragadósra sikerülhet, hogy kifordul az olvasó kezéből. Megpróbálom hát meghatározni tárgyamát. Lelkiéletről szóló rendszerezést szeretnék készíteni.

Mindenekelőtt lefordítom a fogalmat az Újszövetség nyelvére: dzóé pneumatiké. Fordíthatnám így is: dzóé pszüchiké? Nem, mert a kettő egymástól eltérőt jelent. Az utóbbi a pszichológia tárgykörét jelenti. Korniss Gyula piarista tollából a Magyar Tudományos Akadémia könyvsorozatában 1917-ben megjelent egy háromkötetes munka: A lelki élet. Megjelenése után kelt életre egy anekdota. „Néminemű apácák” bőséges lelkiéleti haszon reményében sietve megvásárolták a tudós hírében álló pap nagy munkáját, de csalódva tették le kezükből, amikor a könyv ingerről, ingerküszöbről, észleletről, érzetről és más hasonlókról tájékoztatta őket. Munkám nem pszichológia akar lenni, bár segédtudományként ugyancsak szüksége lehet s van arra is, amit a pszichológia az emberről mondani tud.

Az a „lelkiélet”, amelyet a dzóé pneumatiké jelöl, arról a fajta lelkiéletről beszél, amely az anekdota apácáit érdekelte és ezúttal engem is érdekel. Ez esetben viszont arról a dzóéről van szó, amely bőven dokumentált az Újszövetség lapjain, s ezen belül Jézus ajkán is – az átlagostól el nem maradó gyakorisággal.

	Újszövetség	Jézus	Gyakorisága	Pál
dzén, élni	140	21	0.64	59
dzóé, élet	135	45	1.45	37
dzóopoiein, élővé tenni	11	3	1.15	7

A gyakorisági mutató arról tájékoztat, hogy a felsorolt kifejezések sűrűbben vagy ritkábban fordulnak-e elő Jézus ajkán, mint az Újszövetség nem Jézus ajkára adott szövegeiben, amely utóbbiak az egész Újszövetség 77%-át teszik ki. Az 1.00 alatti számok arról tájékoztatnak, hogy Jézusnál találjuk ritkábban, az 1.00 fölötti számok pedig arról, hogy Jézus ajkán sűrűbben találkozunk a szóban forgó kifejezésekkel.

Ennek az „életnek” a tartalma jólismert a dogmatikából és a morálteológiából. Ez az élet az Istené is, és az Ő képére és hasonlatosságára megteremtett emberé is, és az ezt az életet számunkra újra felmutatni akaró Jézusé is: „Elküldött engem az élő (dzón) Atya, és én élek (dzó) az Atya által, és aki megrág engem, élni fog (dzén sei) általam” (Jn 6,57). Ami az embereket illeti, ez az élet a keskeny úton járóké, mert a Hegyi beszédben elmondott isteni és emberi magatartás „az életre (dzóé) vezető út” (Mt 7,14). Atya és Fiú közös szándéka, hogy élővé legyen az ember: „Mert ahogyan az Atya feltámasztja a halottakat és élővé tesz (dzóopoieinn), úgy a Fiú is élővé teszi (dzóopoiein), akiket akar” (Jn 5,21). Amiben Atya és Fiú érdekelt, abban nyilván érdekelt a Lelkük is: „A Lélek az, Aki élővé tesz (dzóopoiein)” (Jn 6,33).

A Lélek szerinti emberi élet – hiszen erről beszél a tárgyunkul választott „lelkiélet” – különösen is bőven dokumentált a páli levelekben. Pál azonosítja is a Lelket és ezt az életet: „A Lélek pedig élet” (Róm 8,10), hiszen a Lélek „az élő Isten Lelke (2Kor 3,3), s a belénk került „Lélek törekvése az élet” (Róm 8,6) Ő az életnek a Lelke: „Mert az Élet Lelkének ereje Krisztus Jézusban megszabadított téged a bűn és a halál erejétől (Róm 8,2). A bennünk lévő Lélek képesít bennünket Lélekhez méltó életre: „Ha Lélekben élünk, Lélek szerint viselkedjünk is!” (Gal 5,25). Aki pedig a maga életében-viselkedésében a Lélekhez igazodik, elnyeri azt az életet, amelynek nincsen alkonya: „Aki pedig a Lélekben vet, a Lélekből fog örök életet aratni” (Gal 6,8).

A fentiekben csak megemlítettem az Újszövetség 286 helyéből 13-at A megemlékezésen túlmenően ki is lehetne dolgozni a 13 hely valamint a többi 273 hely teljes mondanivalóját. Lehetne, s ez esetben biblikus teológiai alapot vethetnénk tárgyunknak, a lelkiéletnek. Megtehetnők. Aligha volna gyümölcstelen munka. Megerősítené bennünk azt a rezonanciát, amit feltételezhetünk magunkról, ha meghalljuk e szót: dzóé, s a vele egyet mondani akaró teljesebbet: dzóé pneumatiké. De ezzel még nem jutnánk el e speciális teológiai diszciplína, ti. a lelkiségteológia sajátos tárgyához; vagy legfeljebb csak verbálisan jutnánk el hozzá.

Azért van ez így, mert akár a hit (pisztisz), akár a szeretet (agapé), akár az adok (didómi), akár az istennektetés (dikaiosüné), akár más szavak szócsaládjait dolgoznók fel az említett biblikus teológiai módszerrel, ugyanazt az eredményt kapnók. Mit? Jézusra, ill. az újszövetségi szerzők anyagára néző, azt figyelembe vevő dogmatikát, ill. morálteológiát. E szócsaládok ugyanis mind ugyanarról beszélnek. A pistisz elmondaná, hogy rá kell tennünk életünket erre a dzóé pneumatiké kifejezéssel jelölt útra. Az agapé elmondaná, hogy a szeretet adja ennek az életnek ontológiai és etikai tartalmát. A didómi elmondaná, hogy a mindentadás ennek az életnek legvégső lényege. A dikaiosüné is arról beszélne, hogy csak ez a fajta élet teljesíti Isten akaratát, csak ez a fajta élet tetszik a Mennyei Atyának. Így van ez, mert Jézus és egyáltalán az Újszövetség akármelyik jelentős szava, szócsaládja ugyanarra nyit nekünk ablakot.

1.2. Dogmatikai és morálteológiai alapvetés

Látható talán a fentiekből, hogy miért csak verbálisan jutnánk el teológiai diszciplínánk tárgyához. Azért, mert tárgyunk ugyan a dzóé pneumatiké lenne, de a dzóé szó családjának feldolgozásával csupán dogmatikát és morálteológiát kapnánk. A lelkiéletéről beszélünk, de semmi olyant nem vehetnénk tudomásul, amit el nem mond a dogmatika vagy a morálteológia. Így aztán csupán egy szisztematikus igényű biblikus teológiai alapot vetnénk diszciplínánknak. (A jézusi anyagot fel is dolgoztam a KIO (Keressétek az Isten Országát! I-IV Budapest 1990-91) II. könyvében, a pálit a Krisztus keresztye c. könyv Új teremtés c. fejezetében. A feldolgozatlan és a már feldolgozott anyag „szünoptikus” tárgyalása hasznos dogmatikai-morálteológiai összefoglalást adhatna diszciplínánk számára, s ily módon hasznos bevezetőül is szolgálhatna, de magát tárgyunkat még nem érné el.

A lelkiéletéről szóló könyvek jó része speciális kivonatolást ad a dogmatikából (vagy a morálteológiából), meg sem kísérelve diszciplínánk tárgyának megtalálását. Példaképpen talán a magyar nyelven Bécsben 1979-ben megjelent, s így számunkra talán a legújabb hozzáférhető modern lelkiéleti könyvet említhetném, André Louf, francia cisztercita apát munkáját: Bennünk a Lélek imádkozik (Seigneur, apprenez-nous prier). Az imádság ugyanis kitüntetett tárgya minden morálteológiának, hiszen a Dekalógus első három parancsa lényegében erre irányul, s ezért a morálteológiában kerül tárgyalásra. Nem jutunk el tehát a diszciplínánk sajátos tárgyához, ha a dogmatika vagy morálteológia valamelyik fejezetét tesszük lelkiéleti irodalmunk tárgyává.

Ugyanígy nem jutunk el hozzá akkor sem, ha a tárgyalás módja olyan, hogy szem előtt igyekszik tartani azt a lelki hasznót, amelyet az olvasó a könyv olvasásából meríthet, hiszen aligha mondható teológiának (beszédnek Istenről) az olyan könyv, amely nem felel meg e kíváncsúnak. Az a dogmatika vagy morálteológia, amely ezt a hasznót nem tudja biztosítani az olvasónak, célját tévesztett írás. A dogmatikának és morálteológiának is lelkesítő diszciplínának kell lennie. „Lelkesítőnek”, azaz lelkiéletünket szolgálónak.

Félő, hogyha a lelkiéletéről szóló könyvek valamely nem „lelkesítő” dogmatikát vagy morálteológiát vesznek alapul a kivonatoláshoz vagy kibővítéshez, a felvállalt „lelkesítő” tárgyalási szándék nem fog eredményre vezetni, azaz nem fog lelkesíteni. Egy nem lelkesítő, mert élettől idegennek tetsző dogmatika vagy morálteológia ugyanis „lelkesítő” feldolgozásmóddal sem tudja elérni a kívánt célt. A lelkesíteni tudásnak ugyanis nem annyira a feldolgozási hogyanban, hanem inkább magában a feldolgozandó anyagban kell rejlenie. A dogmatikák és morálteológiák nyilvánvalóan különböző szintű alapokkal rendelkező olvasóközönség számára készülnek. Készüljenek ám akármilyen szintű olvasóközönség számára, mindenképpen „lelkesíteniük” kell, mert a tárgy (Isten élete belénk kerül, és ennek hatására mutatunk „egy példátlan életet” – Ady) maga „lelkesítő”, azaz „dzóé pneumatiké”-féle élet élésére buzdító – önnönmagának erejében. Kispap koromban Schütz dogmatikája lelkesített legjobban; a lelkesítő szándékkal írt lelkiéleti könyvek általában jóval kevésbé.

Diszciplínánk tárgya tehát nem lehet sem a szisztematika (dogmatika és morálteológia) kivonatolása, sem a szisztematika bizonyos elemeinek „lelkes” feldolgozási módja. Kérem tehát az olvasót, ne kérje számon ettől a kis munkától mindazt, amit korábbi írásaimban, elsősorban a KIO-ban elmondottam Isten szentháromsági életéről s annak közénk áradásáról; a metanoiát hirdető, az Ország törvényeit nekünk megtanító, az isteni életet újra közénk hozó Jézusról, aki az egymásbanlevésünket vérehullajtásáig menő szeretetével biztosította, s aki mindezt nem csapdába ejtésünkért, hanem nagyobb örömünk okáért tette. Ha pedig az olvasó majd úgy látja, hogy egy ily összefoglalás nélkül „kegyelmileg megalapozatlan következményrendszerként” nehezedik reá e munka, akkor kész volnék a harmadik fejezet elé beiktatni egy ilyen biztató és az isteni erő ajándékozására emlékeztető fejezete, felhasználva esetleg a Szeretet „érzelmi töltetere” figyelmet fordító „Szeretet és adás” c. tanulmányomat is (Kar.Aj. 78-7/55-87).

Marad tehát megválaszolatlanul a kérdés: Mi a lelkiélettel foglalkozó teológiai diszciplínának a tárgya? Mert van ilyen teológiai diszciplína? Van, hiszen – történelmi jelenünkben is – az évi tíz füzetben megjelenő (hét különböző nyelvre lefordított) Concilium c. nemzetközi folyóirat évi egy füzetének éppen ez a tárgya. Németül: Spiritualität, azaz lelkiség. Folytassuk tehát tovább tárgyszerű nyomonunkat.

1.3. Kempis népszerűsége

A lelkiéleti irodalom eddigelé abszolút győztese Kempis Tamás, *De imitatione Christi* c. munkája, amelyet egy Észak-Rajna-menti ágostonrendi kolostorban írt a 15. század első negyedében. Egyes szövegrészleteivel helyet kap már 1514-ben a magyar nyelvű középkori kódexirodalmunkban (Lobkovitz-kódex), s még ugyanebben a században elkészül Marosvásárhelyi Gergely tollából (Kolozsvár 1594.) a mű első teljes magyar fordítása is. Rendtársa, Pázmány Péter, tíz év múltán – a reá jellemző nagy nyelvi igényességgel újrafordítja (Bécs, 1604). A későbbi századok folyamán vagy tízen fordították még le, legutóbb a piarista Jelenits István (1979), nem kevés fordítás több kiadást is megért. A lelkiélet másik nagy klasszikus művének, Szent Ágoston Vallomásainak első magyar nyelvű fordítása csak a századunk elején lát napvilágot Vass József (1916) tollából. E két nagy mű fordításaira vonatkozó adalékaink egybevetése bevilágíthat a keresztény lelkiélet-irodalom e két legkiválóbbnak, legismertebbnek tekintett termékének egymáshoz viszonyított népszerűségébe. Ifjúsá-

gomban a Kempist együtt emlegették a Szentírással. A mélyebb lelkiéletre vágyóknak nem egyszer hamarabb ajánlották, mint magát a Szentírást. Századunk második felére megváltozott a helyzet. A teológiai könyvek növekvő száma és az olvasóközönség ezzel együttjáró növekedése ellenére – bár századunk második felében két újabb magyar Kempis-kiadás látott napvilágot (Róma, 1960 és Budapest, 1979) – nem alap nélkül kérdezi a belga Vandembroucks: „Miért nem olvassuk már a Krisztus követését?” (Concilium. 1971. nov.). Pár évvel később a spanyol José M. Castillo (A „Krisztus követése” és a „Camino” – Concilium, 1978. nov.) válaszol is ugyanerre a kérdésre. Idézett szerzők nem a ma olvasóközönséget marasztalják el a csökkenő preferálás miatt. Úgy látják, hogy Kempis elhanyagolja a kereszténység világi és közösségi dimenzióját: Kempis ki akarja venni az embert a világból és a közösségből, s narcisztikus módon akarja megteremteni az emberi lélek találkozását Krisztussal.

Kritikájuk minden helytállása mellett is, áll e mű félévezredes népszerűségének kétségtelen ténye. A lelkiélet iránt érdeklődők kielégítése céljából még mindig gyakrabban vesszük le a polcra a könyvet, mint bármely más efemernek gondolt hasonló tárgyú művet. Minden vadonatúj keletű kritikánk ellenére is nagyjából érvényes még a propagandaszöveg: Ha lelkiélet, akkor Kempis! Nem akarok értetlenül állni a tények előtt. Minden tény okot adekvát következménye. A nagy siker ténye is. A magyarázó és adekvát okot szeretném röviden megfogalmazni. A nagykonstantini fordulat olyan „keresztény” (krisztusi?) eszményeket és magatartásformákat hozott forgalomba, amelyek tényszerű egyértelműséggel bizonyultak összeegyeztethetetlennek Krisztus alakjával és tanításával.

A kereszténység államvallássá lett, s ez egyértelmű azzal, amit Toynbee így fogalmazott meg: „A magasabbrendű vallások eltérítése lelki küldetésüktől világi feladatok szolgálatára”. Részben ennek, részben a filozófiailag művelt szellemi környezetnek következményeként a keresztény tanítás eredetileg alapvetően etikai jellege átformálódott egy metafizikailag meghatározott (nem Szeretet-, hanem) Hit-Credóvá, aminek illusztrálására Toynbee tovább folytatja a magvetőről szóló példabeszédet: „S némely mag szállítószalagra esett, és gyárba szállították, ahol átalakították, fagyasztották, sterilizálták” (An historian’s approach to religion – Vallás egy történész szemével – London 1956, 104-116 lap.) Egyszerűbben szólva: a kereszténység hivatalos, kiemelkedő reprezentáns képviselői a hitet fegyverrel terjesztő uralkodók, s az ezekkel szövetségben lévő egyházi hierarchia tagjai lettek, akik ennek folytán tovább folytatták a Krisztus által megtörni kívánt hagyományt: Isten képviselői és a Föld javainak kiváltságos birtokosai ugyanazok a személyek.

1.4. Lombikkereszt és társadalmi kereszt

Ez ellen az egész inkarnáció célját alapvetően lehetetlenítő szituáció ellen kétféle módon lehetett tiltakozni. Egy el nem viselő manifeszt és egy elviselő, sőt dicsérő, látens tiltakozással. Az el nem viselő tiltakozást jelzik az eretnekmozgalmak. Mai történészek felfedezik ezt a tiltakozást már a 4. századi donatistákban is, akiket a katolikus Ágoston szellemi irányítása alatt a császári légiónak fegyelmezik meg, minek következtében könnyű zsákmányul szolgálnak majd e megtépázott kereszténység tudatú donatisták a hamarosan előretörő mohamedánok számára... üres folt jelzi már helyüket a keresztény térképen. A későbbiekből elég a waldiakat és az albiakat említenünk. Fegyveres kiirtásukról esztétikailag hiteles képet nyújt napjainkban Illyés Gyula drámája, A tiszták.

A tiltakozásnak másik, a látens útja, a szerzetesség bizonyult járhatóbbnak a nagykonstantini századok során: e nagykonstantini fordulat jézusi kritikája nélkül, de kivonulni ebből a nagykonstantini és csupán nevében „keresztény”, krisztustalanul krisztusi történelemből. Ennek a kritika nélküli kivonulásnak lett legjellegzetesebb irodalmi lecsapódása a „Krisztus követése”. A nagykonstantini korszak sem rejthette el Krisztus alakját. Bár egy metafizikai jellegű Credo hatálytalanítani igyekezett a Szeretet-ország kezdeményezését, bár a megváltás-

elmélet elfedte Jézus életművét, mindazonáltal Krisztus szenvedő és keresztre feszített alakja képbe festve és kőbe vésve, s az evangéliumok felolvasása és a prédikációk által a fülekig és agyáig érve csak jelenlevő volt a hosszú századokon keresztül. A megváltáselmélet: Jézus azért vállalta el a keresztet, mert ki kellett engesztelnie az Atyát a bűn, az eredeti bűn miatt, s a kiengesztelés következtében mi már élvezhetjük a megváltás gyümölcseit. Mi, akik meg vagyunk keresztelkedve, mi, akik ennek következtében akkor is a mennyországba kerülünk, ha a kiváltságoltak, a gazdagok közé tartozunk, vagy ha nem tartozunk azok közé, de nem lázadunk a kiváltságokon épülő és immár Istentől és Krisztustól is az Anyaszentegyházon keresztül szentesített rend ellen... Jézus életműve: az Ország megvalósításának – ember és ember társadalmi és történelmi viszonyait megújító, mert a kiváltságokat hatálytalanító – küldetése.

Jelenlevő volt ez a Jézus, és utánzásra hívott. Annak ellenére is, hogy a jézusi mag „csírátlanítása” révén feledésbe került, hogy mi okból feszítették meg Őt korának kiváltságoltjai, vallási és világi hatóságai. Akik ezt az okot nem feledték el, elhamvadtak az eretnekeket elégető máglyák tüzeiben. Akikkel viszont el lehetett ezt az okot feledtetni, azok számára összefüggések nélküli, tiszta vegyértékben maradt meg értéként – Krisztus és az Ő szenvedése: Krisztus szenvedett, hogy tessék az Atyának, aki halálba küldte Őt. Ezért aztán, ha valakinek a szíve szeretetre lobbant Krisztus alakja iránt, maga is szenvedni akart, csakhogy valamiképpen hasonlítani tudjon a megszeretett szenvedő ideálhoz. Nagyjából ez a genezise annak, amit lombikkeresztnek kell mondanom Jézusnak – a társadalom, a hatalmasok társadalma, azaz a kiváltságosak által megácsolt – valóságos és társadalmi keresztjének tényével és fogalmával szembeállítva.

E lombikkereszt kontrapunktját adta a társadalmi keresztácsolás feladatát az elődvallásoktól átvevő kereszténység által kifejlesztett vallási ipar. Az internacionalizált bűn hátterével (a határon túl dicsőség ölni-rabolni, a határon innen ugyanez bűn), az osztályerkölcs hátterével („s ha egy beteg feleség, vagy egy szegény himlős gyerek megkívánván, lesújtunk egy rossz galambfiat, tüstént kikötnek; és aki száz meg százezret rabol, bírálja léssen annak, akit a szükség garast rabolni kényszerített” – Tiborc panasza), kiépül az új állami rendért felelősséget vállaló vallási szolgáltatóipar, amely a rend haszonélvezőinek is, elnyomottjainak is felkínálja a szentségekben az üdvösség eszközeit. Ez boldognak nyilvánítja a gazdagokat is, szegényeket is, mert az ipar vallási szolgáltatások elfogadása és az internacionalizált és osztály jellegű erkölchöz igazodás ellenében mindkét kategóriának megígértetik a Mennyei Országa. A jólétben élőknek is, a „siralomvölgyben” élőknek is.

Hamar kialakult a lombikkereszt megvalósulásának módja. A világtól elvonulás akár a remeteség, akár a szerzetesi együttélés formájában mindenütt megtalálható, főleg a társadalomellenes bűnöket intenzívebbé tevő nagykulturákban. Már a nagykonstantini fordulat előtt is benépesedett, a Birodalom életstílusa elleni tiltakozásként is, keresztény vezeklőkkel Théba pusztája. A pusztában adva volt lehetőségként a jézusi összefüggések nélküli kereszt, a szenvedés. A nemi életről és a házastársi és szülői szeretetről lemondás adta ennek nemcsak önmagukra vállalt, de önmagukra is mért keresztnek az egyik ágát. A magukra mért – s nemdolgozásuk következtében létrejött – szegénység, sőt nyomorúság s a benne rejlő böjtölés és önmegtagadás-lehetőség adta a kereszt másik ágát. Végül az életemmel szabad rendelkezésről lemondás engedelmisségeszménye tette teljessé e lombikkeresztet.

1.5. Szerzetesi élet

Közhely, hogy a nagykonstantini kereszténység másfél évezredes korszakában az egyház legteherbíróbb alakulatai a különféle szerzetesrendek voltak. Ebben a lombikkereszt életformában ugyanis az istennektetés szempontjából általában különb személyiségek tudtak kifomálódni, mint amilyeneknek a kereszténység akár királyi-főúri-nemesi, akár főpapi

képviselői bizonyultak. A Jézus felé mutató egyházi megújulások mögött a történészek rendre kimutat-hatják a szerzetesi ihletést. Halász Piusz szavaként hallottam: Ha nem jönnek a jezsuiták, már rég saját műemlékeinkre vigyázó múzeumőrökké süllyedtünk volna. Többkevesebb érvénnyel elmondható ez – a maguk korában – Cluny vagy Clairvaux monachusairól is, Ferenc, Domonkos vagy Don Bosco fiairól is. Annak erejében mondható el, hogy a lombikkeresztől is erőre kaptak, és így azért injekciózhatták a keresztényeknek Jézustól elvileg – bár verbálisan nem! – elidegenedő Testét.

E nagykonstantini összefüggéseken belül újabb és újabb szerzetesrendekre volt szükség. A honfoglalásunkat követő században a bencések térítő munkát tudtak folytatni népünk körében. Csakhogy az államhatalmi támogatással történő térítéssel együttjárnak a birtokadományozások, minek folytán a szerzetesek gazdagokká lesznek, s ezzel együtt szükségképpen elveszítik térítői buzgalmukat: A dúsgazdag hogyan prédikálja a szegény Krisztust – szegények számára?! A magyar középkori egyháztörténet-írás – akár a püspökségek, akár nem egy szép múltú szerzetesrend esetében – alig-alig talál más okleveles dokumentumokat, mint birtokperekről szólókat. Hogyan lehetséges ez, ha a lombikkereszt s annak szegénysége szülte a szerzetesrendeket? Úgy, hogy a lombikkereszt vonzóereje egy-egy szerzetesrenden belül csak ideig-óráig tartott.

Assisi Sz. Ferenc sajátos módon ötvözte egybe a jézusi radikalitást és az ennek elviselhetését célzó hierarchiahűséget. Mozgalma megrázkódtatta a maga szegénységeszményével a kialakult nagykonstantini állami és egyházi rend alapjait. Mivel meghalt fiatalon, életművének frontális ütközése ezzel a konstantini renddel halála után következett be: az eszméihez ragaszkodó tanítványokat üldözték, bebörtönözték, legyilkolták, míg végül sikerült a hatóságoknak a megmaradtakat beleilleszteni a kialakult állami és egyházi rend kereteibe. Ferenc életműve az elviselhető és el nem viselhető tiltakozás metszővonalában helyezkedik el. A keresztény nép megsejtett ebből valamit; olyan legenda-koszorúval vette körül alakját, amilyent a kétezer esztendő egyetlen Jézus-utánozni akaró alakja sem kaphatott. Az első reánk maradt magyar nyelvű könyv (Jókai-kódex) is Szent Ferenc dicséretét zengi a 14. század második felében. Szentírást fordító kódexek csak jó száz évvel későbből maradtak reánk.

A Nagy Konstantinnal elindult és mindmáig be nem fejeződött fordulat alapvetően határozta meg a keresztények Jézus utánozni akarását, azaz szentté lenni akarását, lelkiségét. Aligha tévedünk, ha úgy gondoljuk, hogy a II. Vatikáni Zsinat szellemét már nem határozza meg egyértelműen ez a nagykonstantini fordulat. Tárgyunk szempontjából is nagy jelentőségű a Zsinat váltani akarása. Mivel azonban húsz esztendő az Egyház életében nagyon rövid idő, aligha csodálkozhatunk azon, hogy még nem született meg a diszciplínánkon belül olyan összefoglaló rendszerező munka, amely tükrözné ezt a váltást, ill. váltani akarást. A régiben ugyan megrendült már a bizalom, de az új még nincs kész.

1.6. Tanquerey Aszkétika és Misztika

A régít hitelesen foglalta egybe a század elejének nagynevű francia és konzervatív teológusa, Tanquerey, akinek „A tökéletes élet – Aszkétika és Misztika” c. több mint ezer lap terjedelmű munkája 1932-ben Párizsban magyarul is megjelent. Hogyan határozza meg szerzőnk az általunk vizsgálni akart teológiai diszciplínát, a spiritualitást, a lelkiéletéről szóló tudományágat?

Gyakorlati tudománynak állítja, amelynek célja, hogy elvezessen a tökéletes keresztény életre. E gyakorlati tudomány részint a tökéletesség elérésében szükséges erőgyakorlatokat (askétika) adja elő, részint pedig a tökéletességet betetőző szemlélődő imádságra (misztika) tanít. E gyakorlati tudományt megkülönbözteti a nem gyakorlati dogmatikától és morálteológiától, melyek Tanquerey szemlélete szerint még nem vezetnek el olvasóikat a tökéletes keresztény életre. E három tudomány tárgyát így határolja el egymástól: a dogmatika arról

értésít, hogy miképpen ajándékozta nekünk Isten a maga életét; a morálteológia „megmutatja, hogy miképpen kell magunkban ápolni ezt az életet... hivatásunk, kötelességeink teljesítésével és az erények gyakorlatával” végezetül a maga tudományának, amelyet rövidség okából „aszketikának” nevez, a tárgyat így határozza meg: „De, aki ennek az életnek tökéletesítésében többet akar tenni, mint amennyi szorosan kötelessége, vagy aki az erények gyakorlásában a legjobb módszereket akarja alkalmazni, annak ad utasításokat az aszketika” (5. lap).

Mielőtt tovább vizsgálónók, miként határozza meg a szerző tudományágunk tárgyát, tegyünk a fentiekre egy-két megállapítást. Meghatározása alapján úgy tetszik, hogy a morálteológia is „gyakorlati” tudomány, hiszen ugyanazt célozza, amit az aszketika, bár egy kicsit tökéletlenebb szinten. E két, valójában egyaránt gyakorlati tudomány között két különbséget állít. Az elsőnek a tárgyat szorosan vett kötelességeink adják, a másodiknak a tárgya pedig túl van ezen a szorosan vett kötelességen – ez lenne az egyik különbség. A másik: a morálteológia nem a legjobb módszereket adja elő az erények gyakorlását illetően, az aszketika pedig a legjobbakat. Magyarul: a morálteológia valami célkitűzésben és módszerben egyaránt selejtesebb tudományágnak bizonyul, míg az aszketika ugyanebben a tárgyban értékeesebb mind a célkitűzést, mind a módszertant illetően. Olyannak tetszik ez számomra, mintha valaki ketté bontaná mondjuk a fizika tudományát selejtes természettudományra és tökéletes természet-tudományra. A korabeli morálteológia ismeretében érthetjük meg csupán ezt a méltán abszurdnak tetsző szétválasztást, tudományág-definíciót. Erkölcsi minimalizmus jellemezte ezt a morálteológiát: meddig lehet elmennünk, hogy még ne kövessünk el súlyos bűnt. A nagykonstantini fordulat jegyében nagyokká, gazdagokká, uralkodókká lett keresztények számára kellett lelkiismereti megnyugvást biztosítania ennek a morálteológiának.

A következőkben szerzőnk elmondja, hogy az aszketikának azért röviden össze kell foglalnia a dogmatika tanításait is, mert „igen nagy áldozatokat kívánnánk az emberektől anélkül, hogy elibük állítanók, hogy viszont az Isten mi mindent tett értünk” (6. lap). Csodálkozhatunk-e ezek után szerzőnk következetességén, amellyel megállapítható: „Éppen ezért az aszketika elméleti és gyakorlati tudomány egyszerre” (7. lap). Ily módon tehát a dogmatikát is a maga tudományága tárgyaként jelöli meg. Megint a hogyanban különbözik tőle az aszketika: „... a dogmatika a maga igazságait azzal a közvetlen céllal adja elő, hogy azokat higgyük, míg az aszketika gyakorlati célt követ: ezeket az igazságokat azért állítja elénk, hogy megértsük és megszeressük és gyakoroljuk a tökéletes keresztény életet” (6. lap). Az olvasónak talán eszébe jut Toynbee szava a csíráatlanított magról. Fenti szavaival ilyenek nyilvánítja szerzőnk a dogmatikát, amelynek nem közvetlen célja tökéletes keresztény életünk. Érthető, hogy ilyenek nyilvánítja, hiszen a hagyományos dogmatika az „elhívés” hitfogalmára és nem „az életünket reá-tevés” hitfogalmára épít.

Utolsóul idézem, hogyan választja széjjel második nekifutásra a morálteológiát és az aszketikát: „különbözik a morálteológiától is, mert bár szintén beszél a parancsok betartásáról... továbbmenve a tanácsok követését is ajánlja, és minden erény gyakorlásában olyan magasabb tökéletesség elérésére buzdít, amely már nem kötelező. Így valóban a keresztény tökéletesség tudománya” (6. lap). Az idézetből látni való, hogy elfogadja kora morálteológiájának alapállását, mely szerint van olyan keresztény tökéletesség, amely már normatúlteljesítés. S az is látnivaló, hogy e nem kötelező tökéletesség tárgyaként a tanácsok elvállalását jelenti be. Az olvasó észlelheti: visszajutottunk a lombikkereszt koncepcióhoz, amely minden bizonnyal magasabb rendű eszmény, mint amit a kor morálteológiája kötelezőként a „hívek” elé rajzol. Ugyanakkor a Mennyei Atya – Jézus társadalomtól megácsolt keresztjének elviselésében bemutatott tökéletesség eszménye – (Mt 5,48) érvénytelenné lesz a morálteológiában is, az aszketikában is. Érvénytelenné, azaz nincs többé szükség a jézusi próféta-sors vállalására, hiszen Jézus már megváltotta a világot. A morálteológiában csak, a hatalmi viszonyok elfogadására, élvezésére vagy elviselésére épülő és még tisztesség-morálnak is csak problematikusán minősülhető viselkedésforma-rendszerrel találkozunk; az

aszketikában pedig ezt a morálteológiát érvényben hagyva, a tanácsok, a lombikkereszt útján keresünk valami Jézustól be nem mutatott „pótkávé”-tökéletességet.

Vessünk még ezek után egy pillantást a munka tartalomjegyzékére. Könyve négyszáz lapnyi első részében a természetfölötti élet eredetéről, a keresztény élet mibenlétéről (tehát dogmatikai összefoglalás), továbbá tökéletességre törekvési kötelességünkről, s ennek általános eszközeiről (önismeret, Isten akarata, imádság, lelkiezetés, életrend, lelki olvasmányok, állapotbeli kötelességek teljesítése) szól, amelyek mind morálteológiai témák. Könyvének 600 lapos második része pedig három egyenlő részre tagolódik: a megtisztulás, a megvilágosodás és az egyesülés útjára. A megtisztulás útjában foglalkozik a kezdők imádságával (elmélkedés), a bűnbánattal, önmegtagadással, a hét főbűnnel és a kísértésekkel. A megvilágosodás útjában az érzelmes imádságot, az erkölcsi erényeket és az isteni erényeket tárgyalja. Az egyesülés útjában foglalkozik a Szentlélek ajándékaival, az egyszerűsített elmélkedéssel, a belénk öntött szemlélődéssel, annak szakaszaival, végezetül a rendkívüli misztikus jelenségekkel.

Megpróbálom kategóriákba fogni az I. és a II. rész 1+3 egységén az anyagát.

a) Imádságról mind a négy egységben szó esik: 1. az imádság mivolta és fajtái, 2. elmélkedés, 3. érzelmes imádság, 4. egyszerűsített elmélkedés, szemlélődés, magánkinyilatkoztatás-felvétel.

b) Az erények és bűnök tárgyalása annyiban különbözik a morálteológia hasonló tárgyától, hogy nem tárgyalja a Tízparancsolatot, de megegyezik vele abban, hogy tárgyalja az isteni erényeket (hit, remény, szeretet), a négy sarkalatos erényt (okosság, igazságosság, lelki érettség, mértékletesség), hét főbűnt és a Szentlélek ajándékait.

A tartalomjegyzék s e rövid ismertetés jól mutatja, hogy diszciplínánknak nem a tárgya különbözik a dogmatika és morálteológia anyagától, hanem a szándéka. E szándékbeli különbözőségnek feltétele, hogy a dogmatikának az a célja, hogy pusztán csak elhiggyünk valamit, a morálteológiának pedig az a célja, hogy a társadalom uralkodó rétegeinek elképzelése szerinti tisztességnak megfelelően éljünk. Diszciplínánk egy sterilizált, csíráatlanított evangéliumot rendszerező dogmatika és morálteológia fölébe igyekszik valami rangosabbat adni a tökéletességre törekvőknek. A könyv olvasójának nem lehet kétsége a tekintetben, hogy a szerző a tanácsok elvállalóit tartja szem előtt. Aki től idéz, azok mind ezek körébe tartoznak: akiket példaként említ, ugyancsak ezek közé tartoznak. Aki ezt a könyvet végigolvassa a hinniakarás attitűdjével, vagy elvállalja ezeket a tanácsokat, vagy lemondóan állapítja meg magáról, hogy nem alkalmas a magasabb rendű erkölcs, a tökéletesség útjának járására. A könyv a lombikkereszt ideológia szolgálatában áll.

1.7. Farkasfalvy kísérlete

Tiefenthaler József Aszkézis és misztika (Bp. 1930), Müller Lajos Aszkétika és misztika (Bp. 1940) c. művei Tanquerey munkáját követik. Zsinat utáni összefoglalási kísérletet nyújt viszont Farkasfalvy Dénes A lelki élet teológiája c. munkája (Róma 1980). Műve bevezetésében finoman elhatárolja magát a múlttól, a tanácsok adta tökéletességtől: „Mégsem lehet azt mondani, hogy a keresztény tökéletesség szükségképpen vagy akárcsak „rendszerint” ilyen különleges útra hívná az embert” (6. lap). Tiszteletre méltó gondolati tisztasággal megvallja, hogy diszciplínánk tárgyilag nem határolható el a teológia más ágaitól, „hanem inkább minden teológiai témát abból a szempontból vizsgál, hogy mennyiben jelentkezik a téma mint ‘lélek és élet’, azaz mint az istenkeresés és istenbírási fejlődő és növekvő élménye” (7. lap). E tárgymeghatározásnak megfelelően könyve első részében a megtéréssel, második részében a keresztény askézis nagy témáival (szeretet, Krisztus, üdv történet, egyház, kereszt, lélek és test, világban nem a világból, tevékenység és szemlélődés) foglalkozik; míg a harmadik rész tárgyalja az imádságot, a különféle hivatásokat, a tanácsokat és a rendkívüli kegyelmeket.

A fentiek alapján talán annyi mondható a kísérletről, hogy az első két rész a téma szempontjából jelentősnek vélt dogmatikai tájékozódást tartalmaz, a harmadikat viszont csak a cím (A Lélek gyümölcsei) látszik egybefoglalni. Nincs az az érzése az olvasónak, hogy „aszketika-misztikát” tart a kezében. Ez a mű még csak szakítási kísérlet a régivel, s nem valami új rendszer. A szerző tisztában van határaival: „E könyv nem törekedhet sem teljességre, sem eredetiségre” (8. lap).

1.8. Rahner rendszerezése

Mi tehát teológiai diszciplínánk tárgya? Rahner a teológia tudományágai között megkülönbözteti a történetieket és a rendszereseket. E rendszeresek témája: „az üdvösségszerző Isten műve (dogmatika), az egyes ember, ahogyan Istennel találkozik (erkölcssteológia, aszkézis, misztika) és ahogyan az Egyház közösségben él (egyházjog, liturgika, pasztorális teológia)” – írja a Teológiai Kiszótár (Bp. 1980. 711. lap). Rahner tehát a morálteológia mintegy meghosszabbításának látja az aszketikát és misztikát, s e két utóbbi diszciplínát egyébként nem kapcsolja egybe tökéletes életre törekvés címen egyetlen teológiai diszciplínává, mert a keresztyény tökéletesség lényegét az Isten és a felebarát szeretetében jelöli meg, tehát azt a morálteológiába tartozónak gondolja (744. lap).

Hogyan hosszabbítja meg akkor az aszkézis és misztika a morálteológiát? Ez utóbbiról így ír Rahner: úgy mutatja be az erkölcs egyes megnyilvánulásait, „mint a kötelesség megannyi szféráját, vagy inkább: mint az erkölcsi gyarapodás és tökéletesedés megannyi területét” (184. lap). Ezt a széles legyezőt mutató morálteológiát akarja a Rahner-féle „keresztyény” aszkézis fogalma specifikálni, a keresztyény csúcserték alá rendezni. A keresztyény aszkézis fogalmát ugyanis elhatárolja a világmegvetéstől, a kultikus aszkézistől (obszervanciák), a misztikus aszkézistől (ez az istenit akarja titokzatosan átélni), a morális aszkézistől (összes bűnös hajlamaink legyőzése, lemondás a fogyasztásról).

A keresztyény aszkézis specifikumát Rahner abban látja, hogy önként elébe megy a halálnak, a szenvedésből többet vesz magára, mint amennyit a sors rákényszerít, vállalja Jézus követését és a keresztet. Azaz a keresztyény aszkézis nála elhivatottság. A morális aszkézis előtérbe lépését Pálnál a közeli parúziavárás magyarázza (i.m. 48.50). Ha jól értjük e gondolatokat, Rahner a kialakult nagykonstantini szabványokkal szembehelyezkedve (a kultikus, misztikus és morális aszkézis lenne nála a lombikkereszt megfelelője) egy radikális Jézust utánzást állít a keresztyény aszkézis közepébe.

Akármennyire is örvendezem Rahner e nekem annyira tetsző gondolati merészségén, annyit mégis meg kell említenem, hogy ezzel a morálteológiát meghosszabbító keresztyény aszkézis-fogalommal Rahner mintha mégiscsak fenntartana egy hagyományt, amelyet a magam részéről szeretnék határozottan és végérvényesen megtörni. A KIO harmadik könyvében középső (Az Út) jézusi morálteológiát kívántam nyújtani, gondolom teljesen e Rahner-féle keresztyény aszkézis fogalom szellemében. S ezzel a magam részéről megtörtem azt a hagyományt, amely aszketika-misztika (spiritualitás, lelkiélet-teológia) címen sajátosan szemelvényezi, ill. kihegyezi valamerre felé (a korszellemnek megfelelően) a dogmatikát, ill. a morálteológiát. Úgy gondolom, hogy a lelkiélet-teológiának nem lehet feladata és tárgya, hogy jobb és használhatóbb változatot mutasson be a dogmatikáról, a morálteológiáról. A Rahner-féle keresztyény aszkézist kell lehelnie a dogmatikának és a morálteológiának, valahogyan így: Isten megmutatta önmagáról Jézusban, hogy drágább neki az Ország ügye, mint Fia élete, ill. Jézus megmutatta, hogy neki is drágább az Ország ügye, mint a maga élete (vö. Kinek drágább rongy élete, mint a haza becsülete – Petőfi) – ez lenne a dogmatika. Ezért aztán nekünk sem lehet drágább „rongy életünk” mint az Ország becsülete, mint a Jézust követés – s ez lenne a morálteológia. Mindezek nyilvánvalóvá tevésére nincs szükség külön teológiai

diszciplínára. Milyen fűrészpor-tudományt akarna ehelyett nyújtani nekünk a dogmatika és a morálteológia?!

Rahner misztikaértelmezése belesimul a maga keresztény aszkézisfogalmába. Rahner számára a misztika, az istenmegtapasztalás egyfelől adott bármely ember transzcendentális tapasztalásában, másfelől pedig az inkarnációban. Az első nevében elutasítani a másikat – írja – szellemi gőg volna. Az inkarnáció által számunkra lehetővé tett keresztény misztikus tapasztalat be akarja vonni a világot Isten szeretetközösségébe, tehát társadalmi-történelmi jellegű cselekvésre ösztönzi a misztikust. Eksztázis, stigmatizáció, lebegés – ezek lehetnek a keresztény misztikának pszichológiai kísérő tünetei, de nem lehetnek lényegi mozzanatai (497-9. lap). Aligha kétséges ezek alapján, hogy a rahneri misztika ugyanúgy nem lombik-élmények felé mutat, ahogyan a rahneri aszkétika sem mutat lombikkereszt felé.

Talán nem értjük félre Rahnert, ha mindezeket úgy értelmezzük, hogy a kapott emberi természetben, továbbá Jézust megismerésünkben adva van az alap arra, hogy kapcsolatba lépünk Istennel. Rahner ezt az emberektől Istenig érő kapcsolatot mondja misztikának, nem az olyan megnyilvánulásokat, amelyek túl akarnak lépni az istenkapcsolat e két szolid alapján.

2. Kísérlet a lelkiéleteológia fogalmának a meghatározásához

2.1. Szisztematikus teológia, lelkiéleteológia és hagiográfia

Újra kell kérdeznünk: mi tehát a lelkiélet-, a lelkiélet-teológiai sajátos és megkülönböztető tárgya? Az eddigiek alapján változatlanul azt kell mondanom, hogy olyan téves (nagykonstantini) vagy helyes Jézust követés és látás, melynek egész anyagát csak a dogmatika, ill. a morálteológia szolgáltathatja. A dogmatika megmutatja ugyanis azt a Jézust, akiben Isten megmutatja önmagát; a morálteológia pedig Istenre, Jézusra irányuló teljes azonosulni akarásra hív fel a lét, a magatartás és a sors vonatkozásaiban egyaránt. A létazonosságot mondhatom misztikának, a magatartásazonosságot és a sorsazonosságot mondhatom aszkétikának, a három azonosságot együtt vallhatom a lelkiélet-teológia tárgyának, de ez esetben a dogmatikában és a morálteológiában csak valami kásahegyet kellene látnom, amelyen keresztül kell ennem magamat, hogy azután végre eljussak az igazi táplálékhoz.

Nem téveszthet meg bennünket a diszciplínatárgyat meghatározni akaró munkánkban, hogy a lelkiéleteológia-irodalom (lelki olvasmányok) rendre foghatóbbat, használhatóbbat, a mindennapi élet igényeihez közelebb állót akart nyújtani olvasóinak, mint a dogmatikai és morálteológiai rendszerezések, s így valóban az volt a helyzet, hogy a lelkiélet-teológiai irodalom inkább adta azt, amit az istennektetszést kereső ember lényegnek, emészthetőbbnek és felhasználhatóbbnak élt meg. Mindez sajátos következménye volt a nagykonstantini szituációnak. A Toynbee-féle „eltérítésnek” és „csíráatlanításnak” lett a következménye, hogy az Isten és ember mivoltáról és kölcsönös viszonyáról beszámoló dogmatika és morálteológia „filozofálásnak”, ill. „centizésnek” tetszett annak az embernek a szemében, aki valami áldozatos elszánás és cselekvés árán egyesülni és találkozni akart a maga Istennel. Ezt a történelmi tényt tudomásul vehetjük, de nem használhatjuk fel diszciplínánk tárgyának meghatározására, ha egyszer túl akarunk jutni vagy túljutottunk az eltérítésen és csíráatlanításon. Marad a tört vérfekete folt... még mindig nincs tárgya diszciplínánknak.

Kell-e tárgyának lennie? Azaz kell-e magának a diszciplínának lennie? Hát ha azért nem találjuk tárgyát, mert az eltérítés és csíráatlanítás hatályon kívül helyezésével megszűnt a diszciplína létalapja?! Ha a dogmatika és a morálteológia is kellően „lelkesítő”, akkor minek még egy „lelkesítő” lelkiélet-teológia?! A szemelvényezett, a kihegyezett dogmatika és morálteoló-

gia nem biztosít tárgyat egy új teológiai diszciplínának. A népszerűbb és könnyebben emészthető tárgyalási szint ugyanúgy nem biztosíthat. Nincs tárgy és ezért nincs diszciplína sem?

A jézusi morálteológia mintakép-etika is. Akit a történeti keresztény tudat mintaképeknek tekint, azoknak az életét bemutatja a hagiográfia (szentekről készült „életírás”).

A hagiográfiának létjogát kétségbevonja-e akárki? Mi ez a hagiográfia? Dogmatika? Morálteológia? Egyik sem, bár nagyon hasonlít mind a kettőhöz. Az evangélium műfajával mutat rokonságot. Az evangélium a Názáreti Jézus istenképét és istenviszonyát, emberképét és emberviszonyát mutatja be, s ezzel kész anyagot szállít egy jézusi dogmatika és morálteológia rendszeres feldolgozásához. A hagiográfia Jézust követni akaró szenteket mutat be, azok istenképét és istenviszonyát, azok emberképét és emberviszonyát, ismét kész anyagot szolgáltatva egy dogmatikának és morálteológiának megírására – immár nem a Názáreti Jézus, hanem mondjuk Assisi Sz. Ferenc, vagy Lisieux-i kis Sz. Teréz alapján. A különbség csak annyi, hogy ha Assisi vagy Lisieux szentjének életét és tanítását dogmatikai és morálteológiai szempontból feldolgozzuk, nem nevezzük azt dogmatikának és morálteológiának, hanem Ferenc vagy Teréz teológiájának, dogmatikus, ill. morális teológiájának.

Jézusét pedig hajlamosak vagyunk nem csupán Jézus dogmatikájának és morálteológiájának mondani, hanem egyszerűen csak dogmatikának, ill. morálteológiának vagy a morálteológiának mondani, mégpedig annak a különbségnek a következtében, amely az információ-megbízhatóság és hitelesség tekintetében fennáll a megtestesült Isten, azaz a Názáreti Jézus javára, ill. a csupán Isten képére és hasonlatosságára megteremtett és nem inkarnálódott Istenember, hanem a csak ember Ferenc és Teréz hátrányára. Ki mondaná az evangéliumot dogmatikának vagy morálteológiának? És ki mondaná a Fioretti-t vagy Kis Teréz önéletrajzát dogmatikának és morálteológiának? Mégis, mind a három forrása lehet egy dogmatikai, ill. morálteológiai tárgyalásnak, amennyiben e két teológiai stúdiumot beszámolónak tekintjük arról, ami üdvösségünk szempontjából nézve a világot úgy jelentkezik, mint VAN és KELL!

2.2. Irodalomesztétika, ízlés és életmű mint analógia

Az olvasó joggal kérdezheti: mit akarok ezekkel a nyilván-valóságokkal? Az a célom, hogy megkeressem diszciplínánk sajátos tárgyát, melyet egyfelől a hagiográfia, másfelől a szisztematikus teológia között akarok elhelyezni, ill. megtalálni. Mielőtt ezt megtenném, egy analógiával szeretnék élni. Az irodalomesztétika területéről veszem az analógiát. Az esztétika (s ezen belül az irodalomesztétika is) ugyanúgy érték-tudomány, mint az etika (s ezen belül a keresztény, a jézusi morálteológia is). Az esztétika, s így az irodalomesztétika a szép, a szépség értékének megvalósításához szükséges törvényszerűségeket igyekszik rendszerbe foglalni: ugyanúgy, ahogy az etika a szent, az istennektetsző, a szentség, az istennektetszés értékeinek megvalósításához szükséges törvényeket és törvényszerűségeket igyekszik rendszerbe foglalni.

Az irodalomesztétika az „irodalom” területén adódható legteljesebb absztrakciónak az eredménye. A szépet ugyanis nem az irodalomesztétika valósítja, hanem az egyes szépirodalmi művek: versek, drámák valósítják meg. Egy-egy vers, egy-egy regény, egy-egy dráma olvasása nyomán fogalmazzuk meg: ez a mű szép, nagyon szép. Elemezhetünk a szépség megmutatása céljából egy-egy művet, s elemezhetjük egy-egy auctor, művész összes műveit ugyanezen esztétikai szempontból. Ennek következtében nemcsak irodalomesztétikát írhatunk, hanem írhatunk irodalomesztétikai méltatást Shakespeare, Jókai vagy Arany János egy-egy művéről, ill. egész életművéről is. Az Arany Jánosról írt esztétikai monográfia jóval kevésbé absztrakció, egyetemesítés műve, mint az irodalomesztétika. Ez utóbbi érvényes minden irodalmi szépre, az Aranyról írt monográfiában található sajátos szépségmegmutatás viszont a maga egészében természetesen csak Aranyra érvényes.

Analógiámban az irodalomesztétikának megfelel a morálteológia. Ez utóbbi a szentség, istennektetszés olyan követelményeiről tudósít, amelyeknek mindenkiben meg kell lenniök, akik szentek, istennektetszők. A keresztény univerzumon belül ezt a mindenkire érvényes normát, absztrakciót, Jézus morálteológiai tanítása adja meg, amely tanítás az inkarnáció helyének, idejének, örökölt személyiségvonásainak minden esetlegessége-egyedisége mellett is egyetemes érvényűként fogadtatik el tőlünk azon az alapon, hogy mégiscsak maga az Isten, a Fiú, a Szentháromság második személye az, aki felöltötte magára ezeket az esetlegességeket, amelyeken keresztül mégiscsak Isten nyit számunkra ablakot Önmagára – minden egyéb ablaknál világosabb, tökéletesebb ablakkal.

Csak a tanítása biztosítja ezt az egyetemes érvényű absztrakciót? Az élete nem? Azt hiszem az élete ennél kevésbé absztrakt, kevésbé egyetemes érvényű, mint a tanítása. Akármennyire norma is az élete, aligha lehet mindenben norma. Valóságos ember volta esetlegességeinek, egyediségeinek következtében a maga életalakításában szükségképpen vannak olyan vonások, amelyek egyediek, azaz csak arra az egyetlen konkrét emberre jellemzők, akit éppen a Názáreti Jézusban ismertünk meg. Jézus konkrét életalakításának szent és istennektetsző volta a jézusi morálteológiai tanítás legtökéletesebb megvalósításának tetszik. Azért ilyen óvatos ez a fogalmazás, mert Jézus megengedte a lehetőséget arra, hogy túlszárnyaljuk Őt (Jn 14,12). Ez lehetőség. Jézus élete viszont tény. S ezt az életet az Atya istennektetsző életnek hitelesítette.

Folytatva az analógiát – amikor az etika területén megkeressük Shakespeare, Jókai, Arany megfelelőit –, akkor az általánosan szentnek elismert életalakítások hordozóira bukkanunk, Assisi Ferencre, Mórú Tamásra, Lisieux-i Terézre – hogy itt is hármat említsünk. Ezekről is írhatunk monográfiákat, amelyek azt mondják el, hogy pl. Morus Tamás hogyan valósította meg életének konkrétságában azt az istennektetszési eszményt, amelyet a jézusi morálteológia – s még mélyebben és absztraktabban az Isten képére és hasonlatosságára megalkotott általános emberi természet – etikai normaként élénk ír. Az irodalomesztétika és a morálteológia mint egyetemes érvényű értékmegvalósítás áll szemben Arany, ill. Mórú életművével, mint az iménti absztrakciók egyediesítéseivel. A morálteológia és a hagiográfia tehát mint absztrakció és egyediesítés állnak egymás mellett, ill. egymással szemben.

Kor és hely, idő és tér közelsége-azonossága következtében az esztétikai érték megvalósítása tekintetében Arany, Petőfi, Tompa, Gyulai és mások rokon vonásokat mutatnak. Az esztétikum, a szépség megvalósításának hogyanja tekintetében a mondott szerzők művei közel esnek egymáshoz. Az irodalomesztétika ilyen esetben „ízlésről” beszél. Az irodalomesztétika története valójában – magyar és nemcsak magyar vonatkozásban egyaránt – ízléstörténet, az egymást követő ízlések bemutatása. A fenti költők közös ízlését pl. Horváth János irodalomtörténész „nemzeti klasszicizmusnak” nevezte el. Vannak más ízlések. Vörösmarty a „romantika”, Berzsenyi a „klasszicizmus”, Csokonai a „rokokó” ízlésének univerzumán belül helyezkedik el.

Mutassa eddigi eredményeinket egy kis táblázat:

Érték:	Absztrakt:	Konkrét-speciális:	Egyedi:
szép:	irodalomesztétika	ízlés	monográfia
szent:	morálteológia	?	hagiográfia

Látnivaló: nem találtuk még meg az „ízlés” megfelelőjét a „szent” értékének megvalósításában.

2.3. A lelkiségteológia, mint a szisztematikus teológia speciálisan konkrét megfogalmazása

Az olvasó talán már sejti, hova akarok kilyukadni. Mivel a lelkiségteológiának tárgykörét nem tudtuk elhatárolni a morálteológiától, ezért, ha mégis van ilyen diszciplína, ennek sajátos tárgyát nem találhatjuk meg másban, mint a különféle „speciálzaftokban”, amikor is a „generálzaftot” a morálteológia adja. Ahogyan megvalósítja a morálteológiát megvalósítja a jézusi tökéletességre törekvőknek egy – kor és hely, tehát Idő és Tér szempontjából egymáshoz közeleső – csoportja, ez a hogyan adja a konkrétat, a lelkiéletteológiát. A lelkiéletteológia tehát minden esetben egy Jézust követési sajátos módnak, lelkiéleti „ízlésnek” a teológiája (elsődlegesen természetesen morálteológiája.) Ahogyan van ízléstörténet, ugyanúgy van lelkiségtörténet is, amely az időben egymásra következő konkrét megvalósítások történeti jellegű bemutatása (vö.: A History of Christian Spirituality 1963-68).

Nyilván összehasonlításokkal, egymásra vonatkoztatásokkal, az ízlések-lelkiségek egymásba fonódásának, egymásból kiválásának a megmutatásával. Berzsenyi másként szolgálta, teremtette a szépséget, mint Arany vagy Tóth Árpád (vö.: „Új szépséget teremni sebez engem!” – Isten oltókése). Pázmány is másként szolgálta az emberben benne levő istenit, mint Prohászka. E sorok írójának nemzedéke Prohászkan is nevelődött (vö. Elmélkedések az evangéliumról), de a közös tér mellett jelentkező eltérő időfaktor következtében el kellett hagynia Prohászka neobarokk ízlését-lelkiségét, s a közös forrásból (az evangéliumok) új (nem szépség, hanem) istengyermekség-eszményt kellett formálnia magának. Ez újat formálni akaró-kényszerülő törekvésnek jellemzője az a bokorlelkiség, amely kialakult egy barátságokból felépülő Jézust követő „iskolában”, amelynek nemcsak sajátos dogmatikai és morálteológiai hangsúlytevései vannak, hanem amelynek – mivel alapvetően igazán nemcsak íróasztal mellett folyik a munka s az élet ebben az „iskolában” – van sajátos lelkisége is. Legyünk szerényebbek: vannak sajátos lelkiség-törekvései.

Értsük egymást jól. Az irodalmi ízlésről szóló stúdium sohasem helyettesítheti az irodalomesztétikát. Az irodalmi ízlésről írt monográfia nem az irodalomesztétika minden irodalmi ízlésre egyaránt érvényes esztétikai törvényről számol be, hanem csupán az egyetemes esztétikum egy sajátos megjelenési formájáról. Egy-egy ízlésről nem írható egyetemes esztétikai érvényű munka, hiszen az ízlés éppen az egyetemes érvényű szépnek ilyen vagy olyan, de mindig speciális megnyilvánulása. Ugyanaz a helyzet a lelkiségteológiák tekintetében. Nincsen egyetemes érvényű lelkiségteológia, mert a lelkiség éppen a dogmatikában, morálteológiában megrajzolt egyetemes érvényű életszentségnek egyik vagy másik, de mindenképpen konkrétan speciális megvalósulása. A speciális sohasem lehet generális. A generálist csak a dogmatika és a morálteológia mutathatja be. Egyetemes érvényű speciális – ez fából vaskarika.

Mindez azt akarja tehát mondani, hogy ha a lelkiélet, a lelkiség lehetne egyetlen egy, tehát absztrakció, akkor egybe esnék egy jézusi dogmatikára reá épülő jézusi morálteológiával. Ha viszont nem absztrakció, ha nem egyetlen, akkor és csak akkor csak lehet ez a lelkiség a morálteológiával egybe nem eső. Lelkiségteológia tehát egyes számban nem mondható, mert ugyanazt jelentené, mint a morálteológia. Csak többes számban mondható, tehát csak mint „speciálzaft” jelentkezhetik.

Másképpen: a morálteológia abszolutizálható és abszolutizálendő, a lelkiségteológia nem abszolutizálható és nem abszolutizálendő. Ez persze elvi különbségtevés. A gyakorlatban természetesen a morálteológia – ahogyan elkészült – sem abszolutizálható egészen, mert akik megalkotják, azok is kor és hely, azaz tér és idő gyermekei, s alkotásukon mindig ott lesz az egyediség specifikáló, tehát nem általános érvényű anyajegye. Mégis, aki morálteológiát ír, annak arra kell törekednie, hogy általános érvényűt írjon. Aki viszont lelkiségteológiát ír, nem törekedhetik az általános érvényűsége, hiszen akkor már nem írna „speciálzaftot”, hanem „generálzaftot” írna, azaz morálteológiát. A morálteológia elvileg egyetemes érvényű, a lelkiségteológia pedig elvileg nem egyetemes érvényű. A gyakorlatban pedig a morálteológia is kilenghet a specifikus, és a lelkiségteológia is kilenghet az általános irányba.

2.4. Lelkiélet és lelakiség

Ideje a terminológiai tisztázásnak. Az ily módon meghatározott tartalmú diszciplínának nevéül nem „a tökéletesség tudománya” nevet ajánlom, mert az a morálteológiáé. Nem az „aszketika-misztika” nevet ajánlom, mert az aszketika mint önmehtagadásról szóló stúdium, és a misztika mint imádságról, s a közvetlen (azaz a felebarátot zárójelbe tenni akaró) istenviszonyról szóló stúdium, ugyancsak a morálteológia egy-egy fejezetét alkotják. Nem is a „lelkiélet teológiája” nevet ajánlom, mert a morálteológia sem tud mást csinálni, mint a dzóé pneumatiké tartalmát artikulálni. Hanem mindezek helyett ajánlom a lelakiségteológia nevet. Azért ezt ajánlom, mert a „lelakiség” szóba beleértem a lelkiéletnek a morálteológia megvalósításának korra és helyre jellemző sajátosságát. Azaz a „lelkiélet” – közreműködésünk a bennünk lévő isteni Lélekkel, a „lelakiség” pedig e közreműködő és hogyanjának – időtől-tértől-személyiségtől meghatározott – speciális megnyilvánulása. A „lelakiség” tehát csak valakikre, csak valakire jellemző hogyanja, azaz éppen speciálja a „lelkiélet”-nek, a genus-fogalomnak.

Írhatok monográfiát erről vagy arról a történelmileg jelentkező lelakiségről, és írhatok lelakiségtörténetet, ahogyan megírhatom a magyar irodalom egy-egy ízlésének a monográfiáját, és írhatok ízléstörténeti jelleggel magyar irodalomtörténetet. A lelakiségtörténetnek az egyháztörténet-írás egyik legkevésbé elhanyagolható válfajának, ágának kell lennie. S e lelakiségtörténet megírhatásának nyilvánvalóan feltétele, hogy az egyház történelme során bizony létrejöttek, kialakultak különféle iskolák, lelakiségek, amelyek a korábbiakból táplálkozva, azokat alakítva ismét több vagy kevesebb hatást gyakoroltak az utánuk következő lelakiségekre.

Mindezekből nyilvánvaló, hogy nincs apriori lelakiségteológia, csak aposzteriori. A bármely kor bármely embere által megvalósítandó isten- és emberkapcsolatunkat az apriori jellegű dogmatikának és morálteológiának kell bemutatnia, elmondania. A lelakiségteológia már csak arról számolhat be, hogy a megvalósítás hogyanja aposzteriori minő különböző ruhákat ölt a változó korok és helyek függvényében. A morálteológia a hogyant illetően meglehetősen absztrakt marad. Pl. az „Add el mindenedet!” – jézusi szóhoz sok magyarázó megjegyzést fűzhet a morálteológia. Pl.: úgy, hogy azért te ne kerülj nyomorba. De a háromról kettőre jutás módzatai, hogyanjai csak kor és hely függvényében tudnak konkrét alakot öltetni.

Annál is inkább így van ez, mert a jézusi morálteológia sem tud egészen végső absztrakciókra törő filozófiai etika lenni, hiszen nemcsak a jézusi tanítások a jézusi megvalósítás hogyanját is bemutatja. Jézus bármely követője ezt a jézusi hogyant artikulálja a maga sajátos körülményeire. Nyilvánvaló tehát, hogy ez a „hogyan”, megvalósításaink sajátossága nem tesz lehetővé egy apriori és egyetemes érvényű lelakiségteológiát. Azaz a jézusi hogyannak a morálteológiában kell helyet kapnia. A Jézust követők hogyanjának pedig a hagiográfiában, a lelakiségteológiában, ill. ennek történetében kell helyet kapnia.

2.5. Könyvünk felépítése

Mind e fogalmi tisztázás csak látszatra tűnhet teljesen forradalminak a múlt fogalmaival, tárgymegjelöléseivel szemben. Mert ha már most a dologhoz látunk, alighanem hasonló lesz felépítésben ez a mi „speciálzaftunk” a lelakiségteológiák eddigi felépítéséhez. Hasonló mindenekelőtt abban, hogy itt is kívántatnék egy dogmatikai-morálteológiai bevezetés, amely összefoglalja azokat a bizony speciálisan megélt és megfogalmazott alapokat, amelyeken egy-egy „speciálzaftot” hordozó társaság áll. Ezek az alapok ugyanis a gyakorlatban és – mint említettük – a személyek egyedisége, idő és tér hatására mégiscsak sajátos ruhát öltenek. Sajátosat öltene még e bevezetés is. Sajátosat még akkor is, ha pl. az Újszövetség dzóé-szócsaládja tartalmának bemutatását választanánk ki az alapvetés megrajzolása céljából. Azért sajátosat, mert a források leggondosabb vizsgálata is sajátos képet eredményez a vizsgáló személyek egyedi sajátosságainak a következtében.

Nem szolgállok ily bevezetéssel, hanem felhívom az olvasó figyelmét a KIO-ra és a Merre menjek?-re, mint dogmatikai és morálteológiai alapvetésekre; amelyek ihlették és ihletik azt a „speciálzaftot”, amelyet bokorlelkiségnek nevezünk, azaz a Bokor névvel megnevezett bázisközösségekben élő személyek sajátos eszménye és gyakorlata. E bevezetés helyett könyvünk következő fejezete a lelkiségtörténet kopernikuszi fordulatáról, értesíti az olvasót: az evangéliumi tanácsnak nevezett egyedülélés (celibátus) elérhető életszentség helyett a családban élő számára elérhető életszentség felé irányítja figyelmüket (Jézusi tökéletesség) – s ez pótolná az említett „bevezetést”.

Az aszketika tárgyköre sem maradhat ki belőle, mert meg kell rajzolni azt az életfegyelmet, amely nélkül nem lehetséges az alapvetésben megrajzolt célrendszer átültetése életünk valóságába. Erről beszél könyvünk legterjedelmesebb egysége: A szeretet gyakorlata.

A misztika hagyományos tárgyköre sem maradhat ki belőle, mert a fenti célkitűzésekhez szükséges életfegyelem nem lehetséges az imádságos istenkapcsolat adta erő nélkül. Ez az istenkapcsolat is sajátos módon valósul meg a személyiségek, az idő és tér függvényében egy sajátos ízlés- és lelkiségvilágot fejlesztő és egymásra szüntelenül ható társaságon belül. A lelki tanácsadás, a lelkivezetés tárgyköre sem maradhat el, mert minden történetileg kialakult lelkiség – tanító és tanítvány, valamint a tanítványokból lett tanítóknak és ezek tanítványainak nemzedékeket egybekapcsoló láncára épül, és abban növekszik egyre alakuló módon. Ezekről szól könyvünk utolsó része: Tervszerű karbantartás.

Egyébként aligha kétséges, hogy a korábbi lelkiségteológiák, akár Tanquerey vagy mások lelkiségteológiája, szintén csak „speciálzaftok” voltak, azaz a jézusnak tudott eszmények tér-idő- és személyiség-tényezőktől meghatározott, tehát speciális megvalósítási útjai, eszméi. Ezek sorához szeretne csatlakozni a jelen kísérlet.

B. Jézusi tökéletesség

3. Az életszentség jézusi eszménye és az „evangéliumi” tanácsok

3.1. Vértanúság és vértanúgyártás

A hagyományos lelkiségteológia a keresztény emberiséget két nagy csoportra osztotta: az evangéliumi tanácsokat vállalókra és az azokat nem vállalókra. Bár az első csoport aligha tette ki a keresztények egy vagy legfeljebb két százalékát, még a szerzetesi élet legteljesebb virágzása idején sem, a hagyományos lelkiségteológia mégis csupán ezek körében tudta felfedezni és kinevelni eszményeinek megvalósítóit. Az első (a Nagykonstantin előtti) századok keresztény népe viszont nem azon az alapon választotta meg a maga előljáróit, tisztelte meg a közösség természetes tekintélyeit, hogy azok vállalták-e az evangéliumi tanácsokat vagy sem. Krisztus-követésüket, „apostoliságukat” sokkal inkább azon az alapon mérték le, hogy a fenti vállalástól függetlenül mennyire ismerték fel a kiszemelt testvérek tudatában és életében azt, amit apostolinak, azaz Jézus apostolaitól eredőnek gondoltak. Hasonlóképpen jártak el a maguk „megtisztelő választásaikban” az állami hatóságok is. Nem azon az alapon vitték ugyanis az oroszlánok elé a keresztényeket, hogy családosak voltak-e vagy magányosak. S mivel a keresztényeknek akkor is csak egészen kicsiny töredéke élt házasság nélkül, e századokban akár egyházi előljárót, akár vértanút csak igen keveset találhatunk a magányosok körében.

Isten újszövetségi népe a maga egészében „szent népnek” nevezte, tekintette önmagát. Aki kiemelkedőnek tekintődött közülük, nem az életállapota, hanem az életteltjesítménye alapján kapta meg az apostol, próféta, tanító, evangélista, stb. megtisztelő címeket. A közösség maradandó vallási, kultikus tiszteletére pedig csak azok számíthattak, akik „tanúságot tettek” (martüreo) Jézusról. Mégpedig nem akárhogyan, hanem életük áldozattá levésével: ők voltak a sajátos értelemben vett „tanúk” (martüsz), ezek voltak bejegyezve a közösségi el nem feledés és az évről évre megemlékezés céljából készített első és kezdetleges – egyháztörténet kódexébe, a martirológiumba. (E martirológiumok nem az egyházak összességének, hanem rendre egy-egy egyháznak közösségtörténet, helyi történelemkönyvei voltak.) Az ősegyház abszolút eszménye a mártír, a vértanú volt.

A nagykonstantini fordulat után a Birodalomban megritkult a lehetősége az ily értelemben Jézusról tanúzásnak. A kereszténység államvallássá nyilvánítása után a korábbi keresztre feszülők hovatovább keresztre feszítőkké lettek, akár pogányokat, akár eretneket tettek vértanúkká. Az államhatalommal és annak gyilkos eszközeivel közös nevezőre kerülő, azonosuló kereszténységnek új ideálok után kellett néznie, hiszen új helyzete folytán már csak a Birodalmon túli missziókban lett volna lehetősége vértanúságra. De ez a lehetősége is csak átmeneti volt, mert a nagykonstantini fordulat hatására előbb-utóbb sajnálatosan nyilvánvalóvá lett a keresztények számára, hogy a vértanúság lassú és igen költséges útja egy nép Jézushoz térítésének: sokkal egyszerűbb, gyorsabb és hatásosabb az ellenállóknak, a megkeresztelkedni nem akaróknak a lemészárlása egy erre a munkára megnyert, „szent” uralkodó fegyveres hadseregének segítségével.

A magyar nép megtérése is kívánt néhány vértanút, akik közül Gellért nevére emlékezünk. De a tárgyilagosság megkívánja annak megemléését, hogy Gellért meggyilkolása csak reakció volt a pogány magyarság részéről annak a Szent Istvánnak, az életművére, aki a bese-nyő Thonuzóba és felesége elevenen eltemetésével, pogány hitük védelmében fegyveresen harcolóknak fegyveres leverésével, holttestek felnégyelésével, megvakítással és fülbe ólmot

öntéssel biztosította, hogy aki élni akart országában, az ott csak keresztényként élhetett. Mai napság azonban inkább a latin-amerikai térítésre emlékezik a világ, amely a kontinens népe nagyobb részének, az indiánoknak csaknem teljes kiirtásával, az életben hagyott kisebb rész rabszolgává tevésével „ragyogtatta fel Jézus keresztjének világosságát” az újonnan felfedezett földrész felett.

Ily körülmények között kellett új ideálokról gondoskodni. Szent István példája megmutatta, hogy a fegyvertények erejében apostolkodó fejedelmek is belekerültek az újjáalakított eszményeket teljesítő arcképcsarnokába: halála után 45 évvel – az újonnan létesített hivatalos szentté avatási eljárással – szentté is avatták. Mivel azonban e térítési módszernek a történelmet irányító Isten gondviselése folytán ellenpárja akadt, s a hozzánk hasonló módszerrel dolgozó mohamedanizmus a maga erősebb hadseregének erejével elzárta a térítés útjait dél és kelet felé, ennek folytán a kereszténység a maga északi határain túl élő germánok, szlávok felé fordult. A magyarokéhoz nagyjából hasonló hatékony térítésük befejeztével, még közel félévezredet kellett várni, amikor nyugat felé – túl az Atlanti óceánon – új lehetősége támadt az Isten Országa ilyen felette problematikus értékű terjesztésének.

3.2. Lombikkereszt és megghiúsulásai (szegénység)

Mint mondtam, új ideálokról kellett gondoskodni, mert egy-egy szent és apostoli király a kezdeti és szórványos, a Gellért-féle vértanúsági lehetőségeket radikálisan befagyasztotta. Új eszmények alapján kellett kiegészítenünk, a hitet fegyverrel terjesztő királyokon túlmenően is, a kezdetben csak vértanúkat mutató hősi arcképcsarnokunkat. A nagykonstantini fordulatot követően megnövekedik a Jézus által felkínált alternatívának, a szüzességnek – már Pállal és a Jelenések könyvével elkezdődött – dicsérete, s a szerzetesi életforma kialakulásával létrejön az az életszabvány, amely kellő mennyiségben tudta termelni a megváltozott időknek megfelelő új eszményi férfiakat és nőket. Bárki ellenőrizheti, hogy a ritkásan előforduló vértanúkat leszámítva, napjainkig szinte kizárólag csak az evangéliumi tanácsokat követő keresztényeket avattuk szentté.

Kivételt ez alól két eset-típusban találunk.

a) Ha valaki az egyházért vértanúvá lett, mint pl. Morus Tamás, szentté avatta az egyház annak ellenére is, hogy családos volt.

b). Ezen túlmenően azonban csak akkor kerülhetett családos ember a szentek arcképcsarnokába, ha valamelyik királyi háznak a tagja volt, mint pl. Szent István felesége, Gizella – nem feledve a Szent István életviteléhez hasonló más szent királyok már korábban említett eset-típusát. A szentté avatottak csaknem száz százaléka az evangéliumi tanácsok szerinti élet vállalói közül kerül ki mind a mai napig. A „lombikvértanúságot” vállalók közül. Azok közül, akik magukat feszítik az önmegtagadások keresztjére.

Félreértés ne essék. A legnagyobb tisztelet él a szívemben a lombikkeresztet vállalók iránt. Azok iránt, akik árukapcsolás és hátsó gondolat nélkül vállalták ezt a keresztet és fel is feszültek reá. Az árukapcsolás: elvállalom a magányos életformát, de ennek fejében kiemelkedhetem a társadalmi gúla aljáról: jobbágy gyerekből a falu első gazdája, legnagyobb tekintélye – plébános lehetek; s ha nemesi családból születtem, püspökként a főurakat is megszegyenítő nagyságú vagyon birtokába jutok. Hogy ez az árukapcsolás adva volt, s hogy nemesek, főurak eme magányos életformát vállaló gyermekei rendre püspökké, és ha nők voltak, apáca-fejedelmi asszonyokká lettek – mindezt a múlt egyértelműen tanúsítja. A jelen század húszas éveinek végén jelentkező gazdasági válság idején a magyar piarista provinciában évenként hatvan érettségizett fiatalember jelentkezett noviciusnak a korábbi nagyjából tíz jelentkező helyett, s hasonló jelentkezésbeli arányeltolódásokat észleltek az egyházmegyék is. Ha ma Európa-szerte „hivatásválsággal” állunk szemben, ha néptelenednek az egyházmegyék, valamint a férfi és női szerzetesrendek házai, ennek egyik alapvető oka, hogy nincsenek

reménytelenül nyomorúságra ítélt társadalmi rétegek, amelyekből a felemelkedés egyetlen lehetséges útja a magányos életforma elvállalása.

Ily árukapcsolás mellett természetesen a lombikkereszt elvállalása az esetek nagy részében csak verbális, csak látszat szerinti lehetett. Mindazonáltal minden században és minden országban akadtak olyanok, akik nem éltek az árukapcsolás lehetőségével, mint pl. Árpád-házi Szent Margit, aki királylány volta ellenére sem lett fejedelemasszony, hanem a lombikkeresztten 24 éves korára már el is pusztította önmagát. Mindig volt tehát közöttük olyan, aki ennek a keresztnek az erejében nagyot alakított karítaszban, tudományban, közösség-szervezésben, s aki ezen a keresztén komoly intenzitásfokú istenélményre tett szert. Volt tehát kit kiemelni, szentté avatni, volt kivel folytatni az egyház hőseinek, példaképeinek arcképcsarnokát.

A szentté avatott papok, szerzetesek és szerzetesnők a lombikkereszt és a felebaráti szeretet hősei voltak. Ennek a pozitívumnak, – kétségtelen pozitívumnak – volt azonban két hátulütője, amiért a szentté avatottak nem voltak, nem lehettek felelősek. A felelősséget értük a nagykonstantini új szituáció viselte. Az egyik: a lombikkereszt elfeledtette Jézus társadalmi keresztjét. A rendházakban újból és újból vagy helyenként kiviruló lombik-életszentség mögött ott állt a nagykonstantini rend, a trón és az oltár szövetsége. A lombikszentek kemény önmehtagadásokat gyakoroltak a minden jóval ellátott kolostorokban, de ennek az ellátottságnak a hátterében ott voltak azok a széles társadalmi rétegek, amelyeknek nem állt rendelkezésre ily ellátottság, amelyről önmehtagadások által le tudtak volna mondani. Igaz, hogy a szerzetesrendekben bárki járhatta az életszentség útját, a valóságban azonban a kolostorok egésze a kiváltságos életszínvonal élvezésének útját járta.

A másik hátulütő: az adott és a fegyveresen védett társadalmi rend talaján nőtt ki a lombikkereszt életforma lehetősége. E társadalmi rend megrázkódása rendre elsöpörte ezeket a korábbi társadalmi rendre épült szociológiai alakulatokat. Nemcsak IV. Henrik angol király, nemcsak II. József magyar király húzza ki a talajt ez alakulatok lába alól, a töröknek hódolt országrészeinken is pillanatok alatt felszámolódnak a kolostorok – igazán csak egy-két ház kivételével.

Két példával szeretném konkrétá tenni a fentieket. A Gyűjtő-fogházban sokáig voltam egy zárkán az egyik magyar férfirend vagyongormányzójával. Ő mondta a két világháború közti időre vonatkozóan: egy rendtárs a rendnek havi 750 pengőbe került. Ez időben a munkás havi 100 pengő, a kispolgár havi 200 pengő jövedelem esetén alapíthatott családot. A korabeli sláger így énekelt: „havi kétszáz fixszel, az ember könnyen viccel.” – Egy másik történet. Zárkatársam X városban volt a húszas évek végén „magszter”, az ottani gimnázium bennlakó – nagyjából főúri, nagypolgári és dzsenti – diákjainak a felügyelője. Hétköznapiokon is három fogás hús került az asztalra nehéz borokkal. Az egyik hétköznapi ebéd végén az ebédlőablakon keresztül látják az atyák, hogyan vonulnak fel az X.-i érsekség cselédei, zsellérei az érseki palota felé segítséget kérni, mert „vereshagymán, són és kenyéren élnek és dolgoznak”. Az egyik szerzetes megszólalt: Beléjük kellene lövetni! Az eset élménye meghatározó lett zárkatársam életére: ő zengte el a század első felében a hazai katolicizmus szociális becsület-dalát.

Nemcsak arról van szó, hogy vállalom-e a cölebsz életet vállalom-e, mert a vállalás egybekapcsolódott a kiváltságosok közé emelkedéssel. Hanem arról is, hogy nem lehet egy társadalomban kiváltságossá lenni anélkül, hogy a többieket a nemkiváltság, a szegénység és nyomor állapotába taszításom, vagy legalábbis abban meghagyásom. Az ebbe taszított társadalmi rétegek pedig csak teljes vakság, ill. sikeres elbutítás következtében tudhattak keresztény életeszmet és -eszmenyt látni ebben a szerzetesi életformában. E vakság, ill. elbutítás az egyházhoz hűnek maradó rétegekben valóság lett. Tényleg azt hitték, hogy ez a kereszténység.

Csodálkozhatunk-e az el nem vakítottak dühén, amely az ellen az Isten ellen fordult, aki az így kialakult rendért kezességet vállalónak mondatott? Csodálkozhatunk-e a munkásosztály

egészének elveszésén a kereszténység számára? Nem csodálkozhatunk. Még akkor sem csodálkozhatunk, ha a fentemlített árukapcsolásból nemcsak a kanonizált szentek maradtak ki, hanem sokkal többen, pl. a pálos remeték a magyar középkorban, a szegedi, gyöngyösi ferencesek a török hódoltságban, a csíksomlyói barátok a székelységben, a 17-18. századi birtok nélküli piaristák az ország egész területén. A sort folytatni lehetne. Mindezek azonban csak szabályerősítő kivételek voltak, s ezek mögött is, hanem is mindig, de rendre ott állt az uralkodó rétegek által nyújtott védelem. S az is tény, hogy a szegénység történelmi mozgolódása nem e szabálysértő kivételek oltalma mellett tudta végül is kivívni a maga számára az élet asztalához odaülhetés jogát. Egyházellenes és az egyháztól elvetett erők segítettek neki.

Ideje szólnom a másik következményről is. Aki nem vállalkozott erre az életformára, jól tudta, hogy pap sem lehet belőle, szent sem lehet belőle, hiszen az életszentségre törekvésnek alfája, alapfeltétele e magányos életformának a vállalása volt, ahogy Tanquerey is tanítja: aki többet akar, mint ami szigorúan kötelező, aki vállalja az evangéliumi tanácsok útját, azokat okítja az aszkétika-misztika, a tökéletes életről szóló tudomány. Isten népének meg- és átnevelt 99%-os többsége saját tudata szerint is elfoglalta az egyházon belül a másodrendű állampolgár létezésformáját. Nemcsak az egyházi struktúrában lett ez a 99% az engedelmesség szerepén kívül egyéb szereppel nem bíró kiskorúként kezelt tömeg, hanem az életszentség szempontjából is eleve belesodródott a másodrendűek – a szetté nem avatandóak – kategóriájába, a maga nem-magányos, azaz családos állapota következtében.

3.3. Családos és magányos életforma (tisztaság)

Hogy a családos állapot alkalmatlan a lombikkereszt-vállalás szempontjából (alkalmatlanabb, mint a magányos állapot), amikor a lombik-kereszt egyik alapvető eleme vagy éppen az alapvető eleme a magányos állapot vállalása – ez per definitionem nyilvánvaló. De ha a jézusi tökéletességre törekvést nem azonosítjuk a lombikkereszt-tökéletességgel, akkor nem nyilvánvaló, hogy a családos állapot kevésbé alkalmas a jézusi tökéletesség elérésére. Eljutván idáig, most egy dogmatikai-morálteológiai intermezzónak kell következnie, mivel felette problematikus, hogy az itt elmondandók mennyire találhatók meg a dogmatikai-morálteológiai kézikönyvekben, némi kivonatolást kell adnom egy, ezt a kérdést részletesen kitisztázó, ám még meg nem írt dogmatikai-morálteológiai összefoglalásból.

A magányos életforma vállalása szempontjából nézve a morálteológiát, azzal kell kezdenem, hogy ez utóbbi valóban csak azzal foglalkozik, „ami szorosan véve kötelességünk”, mert a magányos élet vállalása nem Isten reánk rakta kötelességünk, hiszen ha egyetemlegesen vállalnók a magányos életformát saját akaratunkból, véget vetnénk a teremtésnek az embert illetően, pedig nem erre kaptunk parancsot, hanem egyértelműen ennek ellenkezőjére: „Sokasodjatok és szaporodjatok és töltsétek be a földet!”. Kaptunk viszont Jézustól egy, az evangéliumokban egyetlen egyszer említésre kerülő alternatív lehetőséget a magányos életre, de tanácsot nem kaptunk (vö.: Bulányi György, *Keressétek az Isten Országát! (KIO)* Bp. 1990-91, 75d num). Szó sem lehet arról, hogy Jézus ezt bárkinek is tanácsolta, s különösen nem lehet szó arról, hogy úgy tanácsolta, mint olyan életformát, amely alkalmasabb a nekünk adott kinyilatkoztatott életcélunk megvalósítása szempontjából, mint a házassági életforma. Jézusnak semmi része sincs abban, hogy a családos életállapotúak a jézusi tökéletesség elnyerhetése szempontjából másodrendűeknek, eleve hátránnyal indulóknak tekintsék magukat.

A dogmatikába tartozónak tekintem viszont Jézus magányos életformáját. Az evangéliumok ténye, hogy életének ezt a mozzanatát Jézus nem említette mint követendő példát. Ha nem pusztán alternatív lehetőségként kínálta fel a magányos életformát, hanem tanácsolta volna is, aligha maradt volna el utalás a maga magányos életformájára. A házasság Pétert jelöli ki a nem

tudjuk, mily arányban házasságban, mily arányban (még) magányos fiatal férfiakból álló tizenkettő vezetőjéül.

Azt gondolom, hogy Jézus nőtlensége az inkarnáció velejárója volt: az Atyához fűződő szeretetkapcsolata, amelyet annak lényegét illetően kiüresítés nélkül megtartott, nem tette lehetővé Jézus számára, hogy a szentháromsági szeretetkapcsolatnak lenyomatát, a férfi és nő házasságát megélt, mivel az inkarnációval együttjáró minden önkiüresedés ellenére is elevenen hordozta magában a lenyomat ősmintáját, kettejük szeretetkapcsolatát a Lélekben és a Lélek által. Ha pedig valaki ezt az elgondolást manicheista ízűnek gondolván, azt képviseli, hogy Jézust az isteni természet nem akadályozhatta meg abban, hogy emberi természete kibontakozzék a szerelemben és a házasságban, nem tudok neki ellentmondani, hiszen az inkarnációval mégiscsak annak a misztériumnak a területét érintjük, ahol véget érnek a gondolkodástörvények és az ezekkel érvelések lehetőségei. Ha tehát valaki azt képviseli, hogy az ősminta hordozása nem zárhatja ki a lenyomattermészetből fakadó kibontakozását (Jézus ősminta is, lenyomat is), akkor Jézus magányos állapotának legvalószínűbb oka, hogy beláthatatlan privilegizáltság veszélyét rejtette volna magában, ha Jézus felesége „félisteneknek” ad életet.

Ha Jézus a szeretetben kibontakozásra alkalmasabbnak élte volna meg a (nem inkarnálódó) ember számára a magányt, aligha mulasztotta volna el, hogy biztasson bennünket erre az életformára. S ez esetben nem kevesebbet, hanem többet foglalkozott volna ezzel az életformával, mint a házassággal. A tényállás viszont az, hogy az evangéliumok bizonyossága szerint a házassággal mégiscsak bővebben foglalkozott, míg a magányos életformával alig.

Azzal kell folytatnom e dogmatikai-morálteológiai kivonatolást, hogy a jézusi tökéletességre törekvést viszont a legszorosabb értelemben vett kötelességünké tette. Nincs módunk választani a tömegek számára szánt tisztességes és az elit számára szánt hősies, prófétai kereszténység között. Jézus mindenkit arra a tökéletességre hív, amely a Mennyei Atyáé, minek következtében az Ő útján norma túlteljesítésre nincsen lehetőség. Hogy miben áll a Mennyei Atya tökéletessége, ezt egyértelművé tette: senkit sem hagy ki szeretetéből. S a tőlünk megkívánt tökéletességnek egyetlen tartalma ugyanez: senkit sem kihagyni szeretetünkől, azaz megszüntetni a világ kategóriáit: barát, közömbös, ellenség, s csak egyetlen kategóriát ismerni, a felebarátét, a szeretetünkkel átölelendő embertársét (vö.: KIO 39d num).

Ennek a kötelező normának az erejében egyértelműen le kell számolnunk az igen hosszú hagyományra visszanyúló „három evangéliumi tanácsról” szóló nagykonstantini eszmeszüleménnyel. A magányos életforma nem tanács, csak alternatív lehetőség, melynek önértéke zéró. Isten nem örül az önmegtagadásnak és az ezzel járó szenvedésnek. Isten világában a szenvedés legyőzendő, megszüntetendő. Ha mégis vállalandó, akkor a tökéletesség érdekében, az emberiséget egybeszeretés érdekében vállalandó. Ha valaki számára a magányos életforma nagyobb segítség az emberiség hatékonyabb egybeszeretésére, mint a családos életállapot, az Jézus nevében és dicsérére mellett vállalhatja ezt a szabadon választható alternatívát. De ha a magányos kevesebbet dolgozik a mondott cél érdekében, mint amennyit házasságban teljesít, nem mondhatja Istennek: kevesebbet tudtam ugyan dolgozni ügyedért, de Irántad érzett szeretetből vállaltam azt a magányos életformát, amelyben rengeteget szenvedtem a társtalanság és kielégületlenség következtében. Nem mondhatja, mert erre Jézus Istene csak azt válaszolhatja: Nem vagyok mazochista, téged sem mazochistának és mazochizmusra teremtettelek meg. Hagyd gyorsan abba, amit kezdél, mert csak az emberiség egybeszeretését tekintem olyan célnak, amelyért érdemes szenvedést vállalni. A szenvedést ettől elvonatkoztatva – s különösen azért, hogy nekem tessél – ne vállald, mert sért engem, meggyalázod vele Isten teremtő munkáját, aki örömmel teremtette az embert.

Isten csak azt a szenvedést értékeli, amely velejárója a családon belüli és/vagy azon kívüli mindent adni akaró és mindent megbocsátani akaró és szolgáló szeretetnek. Isten nem örül az élők szenvedésén. Nem azért teremtette meg az embert nő- és társigényű férfinak, ill. férfi- és

társigényű nőnek, nem azért teremtette őket egymásnak, két félnek, amely a szeretetben eggyé válva lesz egy egyetlen egésszé, hogy az ember azzal próbálja Isten kedvét keresni, hogy megfosztja magát attól, amit Isten a maga természetéről mintázott emberi (férfi és nő) természetén keresztül szeretet- és boldogságlehetőségként ajándékozott az embernek. A magányos életforma alternatív lehetőségét Jézus szándékai szerint csak azért szabad választani, hogy több szeretet szülessék meg belőle, mint amennyi a házasságból megszülethetik. Azért, hogy vezetővé nevezhessenek ki Isten egyházába, ezért nem szabad vállalnom, hiszen a „kinevezés” rendre megteremtheti az Ország céljaival ellenkező uralkodás magatartását. Azért, hogy az anyagilag-társadalmilag kiváltságolt rétegbe kerüljek, megint csak nem szabad elvállalnom, mert a kiváltságokra törekvés és a kiváltságok élvezése az Ország céljaival, a kiváltságot nem ismeréssel teljes ellentmondásban állnak. S végül azért sem szabad elvállalnom, hogy többet tudjak szenvedni Istenért, hiszen az Ő Országáé éppen arra törekszik, hogy kiiktassa a szenvedéseket az emberiség életéből.

De ha valaki úgy gondolja, hogy jobban fog tudni szeretni és többet fog tudni dolgozni Istenért, mint ahogy szeret és dolgozik egy hétgyermekes anya, ill. apa, részint családon belül, részint azon kívül apostoli szeretetével, mert az Istenért vállalt lemondás meg fogja sokszorozni energiáit... aki ebben hisz, és a próbaévek alatt ezt magán megtapasztalja, az vállalhatja a Jézustól felkínált alternatívát, vállalhatja ha egyidejűleg el akarja utasítani magától az egyházon belüli uralkodni akarás magatartását is és a társadalmon belül ennek folytán számára adódható mindenféle kiváltságot is. Hogy a Jézustól kapott alternatív lehetőségként felkínált magányos életállapot egyértelműen Jézus termékeny, azaz mindent adó és az Ország szolgálatába állított életére utal, ez talán akkor is egyértelmű volna, ha nem tette volna oda, hogy „a mennyek Országának a szolgálatában”. De odatette: „s vannak eunuchok, akik magukat tették eunuchokká dia tén basileian...” (Mt 19,12). Ez a dia jelenti, hogy az Országért, annak elnyeréséért, szolgálatáért, kibontakozásáért. Ezen összefüggésen, szolgálati vonatkozásokon kívül nincs országbeli értéke a magányos életállapotnak. – Kevesebbet kell majd dolgoznom, hamarabb jutok lakáshoz, kocsinhoz, külföldi utazáshoz, színes TV-hez és a többi státusszimbólumhoz, ha a magányos életet választom – ez egyértelmű szembehelyezkedés a jézusi célkitűzéssel, következképpen ezeknek elérése céljából választani a magányos életformát nem más mit szembehelyezkedés Isten akaratával, azaz egyszerűen bűn. Isten az emberiségnek adta oda a Földet és annak minden javát. A természetünkbe beleírt alapvető kinyilatkoztatás erejében vallja ennek igaz voltát minden ember: senki sem akar az élet asztalától eltaszítottak lenni. Az eltaszítottakat a kiváltságokkal rendelkező gazdagok taszítják onnan ki. Isten népe, a jézusi tökéletességet vállaló, az emberiséget egybeszeretni akaró ember nem tartozhatik a kiváltságoltak közé. Csak a másik táborba, a megkárosítottak, a kintaszítottak közé. Csak ebben a táborban élve mondhatja el a kinyilatkoztatás fent említett igazát: meg kell szüntetni a kiváltságokat, mindenkit oda kell ültetni az élet asztalához. Aligha van a nagykonstantini fordulatnak vésteljesebb hamisítása, mint ennek a tételnek az elhomályosítása, valahogy így; Isten rendelte a társadalmi különbségeket, mindenki fogadja el, ami neki jutott, akinek uralkodás és gazdagság, fogadja Isten kezéből; akinek rabszolgaság és nyomorúság, fogadja Isten kezéből.

A szegények közé tartozni nem evangéliumi tanács, hanem evangéliumi parancs. Jézus szava egyértelmű és világos: Add el mindenedet! (vö.: KIO 57 num). Ennek a kötelező evangéliumi szegénységnek semmi köze sincs a szerzetesi szegénységhez, amely jogilag nem az egy személy által elfogyasztott pénzmennyiségben határozza meg magát, hanem ettől függetlenül azaz: a javak nem egyedenkénti, hanem közösségi birtoklásában határozza meg magát. A szerzetesnek nincs vagyona, csak a szerzetnek. Szerzetesként kb. száz hold föld esett rám, melynek személyileg nem voltam telekkönyvi birtokosa. Más szerzetekben egy-egy szerzetesre több száz hold föld esett; ők sem voltak telekkönyvi birtokosok, csak szerzetük. Fogadalmat arra tettünk, hogy nem lesz telekkönyvi birtokunk. Csakhogy ettől nem lettünk

még olyan szegényekké, aminőkről Jézus a boldogságot állította, s olyan szegényekké sem, amilyenek bőven voltak a „három millió koldus” országában (Kovács Imre, Néma forradalom Bp. 193641

3.4. Felelősségátruházás (engedelmesség)

A harmadik „evangéliumi tanács” az engedelmesség volna. Engedelmességet fogadunk általa a szerzet előljárójának. De csak az Istennek engedelmeskedés a feltétlen jézusi érték és tökéletesség. Az előljárónak engedelmeskedés csak akkor érték és tökéletesség, ha meg vagyok győződve arról, hogy az előljáró Isten akaratát artikulálja számomra. A naponkénti és óránkénti döntés alól, amellyel engedelmeskedem Istennek, senki sem menthet fel. Az ítéleten nem hivatkozhatom arra, hogy azért éltem úgy, ahogy, mert engedelmeskedtem valakinek. Az ítéleten csak arra hivatkozhatom, hogy lelkiismeretem szerint cselekedtem; amelyet alapvetően az alapvető kinyilatkoztatás formált és rendezett a szeretet csúcscsértéke alá, és amely lelkiismeretet Jézus visszaigazított ehhez a természetembe beleírt alapvető kinyilatkoztatáshoz, hiszen inkarnációja során nem mondhatott mást, mint amit az Atya írt belénk, amikor Fiában (Kol 1,16) megteremtett minket. Semmi kétség, hogy lelkiismeretünk szavára hallgatva Istennek engedelmeskedünk.

Semmiképpen sem tanácsa ez az engedelmesség az evangéliumnak, hanem olyan parancsa, ami nélkül a Jézustól kívánt tökéletesség meg nem valósítható. Az is egészen nyilvánvaló, hogy minden olyan embertől emberig érő reláció, amely segíti az embert ennek a tökéletességnek és az ezt szolgáló isteni engedelmességnek megvalósításában, feltétlenül pozitív értékű. Hogy az „engedelmesség” felnőtt emberek közti kapcsolatban milyen jelentéstartalommal lehet nem-infantilizmus, s hogy mennyiben helyes a nem infantilis és nem bűnös reláció kifejezésére az „engedelmesség” szó, ez szintén a morálteológiai vizsgálat tárgya (vö.: Bulányi Gy. Egyházrend. Erény-e az engedelmesség? Luzern, 1989 Egyházforum könyvei 3) Egy bizonyos, ha a jézusi célkitűzést szolgálja, semmiképpen sem tanács, hanem feltétlenül parancs. Ha pedig nem szolgálja, sőt akadályozza, akkor feltétlenül bűn.

Hogy a nagykonstantini éra keresztény katonák és állampolgárok esetén természetessé tette, hogy a feljebbvalótól érkező parancsot végre kell hajtani, s hogy ez esetben a felelősséget nem a beosztott, hanem az előljáró viseli – ez részint köztudomású, részint – századunk messze-menően prófétikus szépirodalmának tükrében – az emberiség ellen elkövetett legszörnyűbb – kollektív bűnök forrása... Parancsra tettem; a Hirosimát elpusztító tiszt is csak parancsot teljesített. Az emberiség életét a Földön majdan kioltandó katonatiszt is csak engedelmeskedés jóvátehetetlen bűnét gyakorolva fogja megnyomni a műszertábla megfelelő gombját.

A napokban mondta jó paptestvéri szóval valaki: Engedelmeskedjél, s akkor nem tiéd a felelősség! Válaszom meggyőzte, hogy jézustalan dolgot tanácsolt. Ha lelkiismeretem bűnnek tudja a parancsot, ki menthet engem fel életem felelőssége alól? Mondhatom-e Jézusnak, hogy nem engedelmeskedtem Tőle formált és formálni akart lelkiismeretem szavának, hanem szembekerülve azzal átadtam életem felelősségét egy másik embernek? Ömlött volna-e az üdv történetben szövetséget megújító vér Jézus előtt, Jézus esetében vagy utána, ha Jeremiás, a Keresztelő, Jézus, Jakab vagy Pál engedelmeskedett volna valami emberi felsőbbségnek, amely meg akarta őket állítani a lelkiismeretük szerinti úton? Kérdő-mondataim világossá tették számára, hogy az én felelősségemet nem adhatom át senkinek.

3.5. Parancsba adott küldetés

Mindezen dogmatikai és morálteológiai megfontolásoknak összefoglaló végeredménye ez volna: Nem a lombikkereszt, nem a lombikkereszt három „evangéliumi tanácsa” az, amit az alapvető(természetes) kinyilatkoztatás beleírt az emberi természetbe, és amit a Jézusban

történt kinyilatkoztatás teljes érvénnyel helyreállított és megerősített, hanem valami egészen más. Az amit Jézus és a próféták élete oly beszédesen élénk ír. Isten meghívta az embert, hogy munkatársa legyen az Isten Országá megteremtésében. Beleírta az ember természetébe önmagáét, az agapé-természetet, amely megadja Isten és ember létazonosságát. Ezen a meghíváson, valamint természetünkbe beleírt Jézuson és az Őt megelőző és követő prófétákon keresztül Isten kibontotta ennek a szeretetnek szolgálat, mindentadás és békességteremtés megnyilvánulásait, azaz Isten és ember magatartásbeli azonosságát. Végezetül nyilvánvalóvá tette e kettő következményeként Isten és ember sorsazonosságát is: a fenti alapokból folyó magatartás következményeképpen adódó kereszthordozásban és az ezzel elválaszthatatlanul együttjáró testvéri megbecsülésben és végső megdicsőülésben.

Szolgálni ezt a programot az emberi társadalomban, részint családot építve, részint a család építésén túl minél többeket egybegyűjtve az emberiségből (a családhoz hasonló konkrétságú és emberi ismerés- és szeretetméretű) kisközösségekben – ez az a küldetés, amelynek teljesítése biztosítja az ember számára azt a tökéletességet, amelyet Jézus minden tanács nélkül parancsként bízott reánk, adott át nekünk. Ennyit és nem kevesebbet. Persze mindezt nem a lelkiségteológiának, hanem a dogmatikának és a morálteológiának kell elmondania. Ide ennyi is csak azért került, mert el kellett hordania a lelkiségteológiák által a nagykonstantini korszakban felépített alapokat: ti. a norma túlteljesítéses jellegű tökéletesség, és az evangéliumi tanácsok koncepcióját.

A fentiekben körvonalazott Isten akarata szerinti, istenektetsző, Jézus-megmutatta élet a szellemi létező ember természetének megfelelően mindhárom síkon (gondolat, szó, cselekedet) bontakozik ki, és nem csupán a tudati (pszichikai = lelki) síkon. Eppen ezért a dogmatikára épülő morálteológiának is tárgya a szellemi létező életmegnyilvánulásainak mind a három síkja. Nem lehetséges tehát a lelkiségteológiára profilírozni az ember tudati-lelki megnyilvánulásait, és a morálteológiára a szóbeli-cselekvésbeli megnyilvánulásokat. A lelkiségteológia tárgya sem lehet ennél fogva a tudati-lelki síkra szorított és ebbe beszorított dzóé, hanem csak az összes síkokon lejátszódó dzóé – azokkal a speciális kihegyezésekkel, amelyekkel ez a dzóé az egyház egységét, csoportját, iskoláját, bokrát adó társaságon belül, s egy adott időben időszakaszban jelentkezik.

Bokorlelkiség címen tehát a Bokrunkra jellemző problémákkal, kihegyezésekkel tudunk csak foglalkozni. Hogy mik ezek, ennek megállapítása annak a dolga, aki megkísérli csokorba fogni ezeket a kihegyezéseket. Jelen pillanatban én kísérlem meg. A kísérlet híven fogja tükrözni a kísérletezőt. Mennyire fognak a Bokron belüli olvasók benne a maguk gondjaira ismerni, nem tudom. Majd elválnak. De egészen nyilvánvalónak tetszik számomra, hogy egy olyan írás, amelyben a Bokor magára ismer, azaz eligazítást és megoldást kap az őt legjobban izgató tökéletesedési problémáiban és törekvéseiben, csak kollektív munka eredménye lehet. Olyan kollektív munka eredménye, amelyben az olvasók a szerzőnek tudomására hozzák azt, amit nem ill. nem eléggé tett említés tárgyává, vagy nem helyes módon oldott meg.

4. Az életszentség jézusi eszménye és a család

Bokrunkban a csoportvezetők száma tekintetében is túlsúlyban vannak a családosok a magányosokhoz viszonyítva, a csoportot még nem vezetőknél pedig túlnyomó része családos, ill. családi életre készülő fiatal. Munkánk a fentiekben tárgyalt okokon kívül ez okból is elsődlegesen a családosok életét tartja szem előtt. Ez kétségtelenül egyoldalúságot jelent. A magányosok viszont bőséges eligazítást kaphatnak a hagyományos lelkiségteológiában, amennyiben az ott találhatóakat az előzőekben elmondottak alapján kritikai mérlegre tudják tenni.

4.1. Párkeresés

Családban indul az életünk. Fogantatásunk pillanatától fogva családi szeretet melengeti, ha van, azt a szeretetcsírárt, azt a teremtettenit, ami egy embrió, majd egy csecsemő. Ahogyan Szabó Lőrinc mondja:

*első csodaként,
örök csodaként, az érdekek
zsúfolt tülekedésében is
szeretet fogadja az új jövevényt,
a gyermeket,
isten folytatását, szeretet
neveli, és
ez a mennyei kezdet
kíséri, mint
emlék és remény,...*

(Három törvény – I. szeretet). A jézusi tökéletességre eljuthatásunk szempontjából bizony nem mindegy, hogy hova születünk. Tökéletességünk kibontakozásának folyamata azzal kezdődik, „miként választjuk meg szüleinket”. A sok-sok fontos Bokor-olog között kevés akad, ami ennél a választásnál fontosabb. Gyermekeink tökéletessége ezzel indul, és fiataljaink tökéletesedése is a párválasztással kap életre szóló segítséget, vagy életre szóló akadályt. E kérdés könyvünkben bizony megérdemel minden figyelmet. A házasság ugyan két ember fel nem bontandó, Isten akaratából sírig tartó szövetsége, de mégsem e két ember magánügye. Nem, mert egyfelől családon belül a majdani gyermekek sorsát meghatározó erejű a fiatalok párválasztása. Nem, mert választásuk másfelől családon túli szempontból sem magánügy: a jól választott társ felfokozza erőmet a családon kívüli Ország építésében is, a rosszul választott társ pedig esetleg majd minden erőmet megbénítja.

A választásban a világ fiait meghatározhatja az ösztön (sexus és szerelem), az Ország népének választásaiba beleszól a fent említett két felelősség is. Ennek a felelősségnek két megnyilvánulására szeretném csak felhívni a figyelmet, s ezért két dolgot mondanék. Az első: Ne légy addig szerelmes (vagy legalább: Ne köteleződj el és ne kötelezz el magadnak mást), amíg ki nem tisztázódott, hogy egyformán nézitek-e a világot: amíg a kérdésre, hogy „Mi fán terem a kereszténység?”, nem adtok lényegében egységes, azonos választ. Ne engedj annak a naivitásnak, hogy egy ember számára csak egyetlen egy „másik” lehetséges; s ez bizony így van még abban az esetben is, ha a fenti kérdésben homlokegyenest ellenkező módon vélekedtek. Az emberiség döntő többsége eddigelé kicsiny, legfeljebb pár száz főnyi faluközösségekben élte életét. Javarészt ezeken belül házasodtak, egy-egy nemzedéknek legfeljebb három-négy leány, ill. fiú között kellett megtalálnia párját... és megtalálta. A házasság létrejöttéhez akármilyen jelentős indítást is adhat és ad az, ami ösztön és szerelem, mégis a házasság sikere, tartóssága, boldogsága azon fordul, hogy kifejlődött-e, kifejlődik-e a házasfelekben az az agapé is, amelyet Isten csíráként belerejtett az emberi természetbe, mint az ember boldogságának zálogát. A szerelem nagyon jó dolog, de boldoggá csak az agapé képes tenni az embert.

Ha ezt az első kíváncsiságot magadévá teszed, szóba fogsz tudni állni a másodikkal is. Mutasd be választottadat még kapcsolatotok elején barátaidnak, alapközösségednek. Hajts rá, hogy választottad tagja lehessen alapközösségednek. Ha be tud illeszkedni, alighanem nyert ügyed van, jól választottál. Tehát még akkor, amikor képes vagy elviselni mást is, mint helyeslést és bámuló csodálatot.

Nem a lelkiezetődnek kellene bemutatnod? Azt hiszem, nem ez a fontosabb. Ha lelkiezetőd nem helyesli a párválasztásodat, minden tapasztalatom arról beszél, hogy a pár-

választó nem a választottját fogja otthagyni, hanem lelkivezetőjét. „S akkor elkezdett nekem udvarolni Jóska. Beszámoltam róla lelkivezetőmnek, Vargának. Varga meghallgatott, majd azt mondta, hogy hagyjam ott Jóskát, én pedig otthagytam Vargát..” – sztereotip a történet. Ha viszont a közösségem vélekedik így, aligha fogom azt gondolni, amit az előbbi esetben többnyire gondolunk: Honnan veszi magának Varga a biztonságot, hogy csak úgy megállapítsa, hogy nem vagyunk egymáshoz valók? Ha viszont tíz barátom mondja ugyanezt, talán elgondolkodom. Azt hiszem szabályként fogalmazhatjuk meg – anélkül, hogy a kisközösséget felemelnők a tévedhetetlenség rangjára –, hogy nagyon önfejű ember, aki megteszi azt, amiről minden maga választott barátja lebeszéli. Nagyon kevés a valószínűsége, hogy tízzel szemben neki volna igaza. Ezt a kockázatot értelmes, felelős ember nem vállalja.

Más a helyzet, ha egy párválasztó ott tart, hogy úgy érzi kényszeregyezséget kell kötnie az étellel. Azt kell kötnie, mert egy problematikus értékű házasságban is elviselhetőbb lesz az élete, mint anélkül, és nincs más választása már, mert eljárt felette az idő, idáig sem érdeklődött iránta olyan, aki a legfőbb szempontból megfelelő lett volna. Ez esetben azonban nyugodtan megmondja barátainak, hogy ez a helyzet, s azok rábólinthatnak. De teljességgel abszurd, hogy a párválasztásban csak akkor vegyem figyelembe barátaim véleményét, ha azt képviselik, amit én. Ez a teljességgel abszurd magatartás bizony nem ritka, – s a következmények is igen sokszor keservesek.

Következik a fentiekből a párválasztási felelősségnek még egy megnyilvánulása. Főleg a lányokra vonatkozik. Az „Ej ráérünk arra még!” magatartás Pató Pál úr esetében sem bizonyult előnyösnek. A leányoknak 18 éves koruk körül legszélesebb a választási lehetőségük. A fiúk dandárja ugyanis 26 éves koráig megnősül. Szívesen vesznek el 18 éves lányt, nyolc év különbség ellenére is. Ahogy múlnak az évek a lányok felett, egyre kevesebb lesz számukra a szóba jöhető fiú. Mire a lányok 26 évesek lesznek, nagyobbára már csak elvált emberek érdeklődnek irántuk. Az ilyen kort elért lányoknak tudniuk kell, hogy az esetek döntő többségében már csak náluk fiatalabb fiúk között akadhatnak „országos” szempontból megfelelő párra. Ha a nő az idősebb, ez az agapétól vezetett keresztény házasságon belül nem okoz problémát, ill. nem kell problémát okoznia. A gyerekek lehetséges száma szempontjából sem ideális, ha a nők 30 körül házasodnak, hiszen az idejében férjhez menők 30 éves korukra nemegyszer megszülik már a maguk öt-hat gyermekét. Áll a tétel, hogy a párválasztás életem egyik legfontosabb feladata és döntése, s ezért aligha lehet túl korán hozzáfogni a kereséshez.

A párválasztással kapcsolatban még egy negyedik mozzanatról is kénytelen vagyok említést tenni, bár ez sokkal inkább a szülőkre vonatkozik, semmint a párválasztókra. Arról van szó, hogy Isten parancsa tiltja a paráználkodást, de nem teszi parancsba, hogy házasságkötésre csak a felek ivarérettségét követő kb. tíz esztendő után kerülhet sor, ahogyan az korunk társadalmában szokásos. Isten nem azért teremtette szexuális élőlénynek az embert, hogy a szexuális érettségét követően egy évtizeden keresztül annak elfojtásával kelljen energiái minden megfeszítésével foglalkoznia. Hazafi Vera János rímfaragó a század elején követelte, hogy adjanak a diákoknak is fizetést. Akkor ez abszurdumnak tetszett. Ma már kevésbé. A jövőben pedig a társadalom egyre nagyobb részének a tanulmányi ideje nyúl ki majd a tanulók húszas éveinek közepéig, sőt azon túl is. Azaz a jövőben egyre jobban kitolódhatik a házasságkötéshez szükséges egzisztenciateremtés időpontja. Ez évek alatt a mindkét nembeli tanuló ifjúságot részben a társadalom, részben a szülők tartják el. Milyen elvi és gyakorlati akadálya van annak, hogy a szülők egyberakva a külön-külön támogatást lehetővé tegyék a még tanuló húsz év körüli gyermekeik számára, hogy még a tanulmányi idő során összeházasodjanak? E kérdést és a pozitív választ az indokolja, hogy „ne kötözzünk elviselhetetlen terhet az emberek vállaira” (Mt 23,4). Félő, hogy amennyiben nem tudunk változtatni e tekintetben beidegződöttségeinken, hagyományainkon... mi is szembe kerülünk Isten törvényeivel (vö.: Mk 7,13). A választott népen belül a lányokat 13. évükben jegyezték el, s egy Jézus korabeli bölcs rabbi arról beszélt, hogy nincs Istentől, ha egy fiú 18. évében még mindig

nőtlen. Azért nincsen Istentől, mert a bölcс rabbi feltételezte, hogy a fiú paráználkodni fog, vagy ami még rosszabb, házasságot fog törni. Ezt a jelenséget nem lehet a „más égővre” hivatkozással semmibe venni. Stefan Zweig (A tegnap világa) arról számol be, hogy a galíciai zsidók – még a századunk elején is – negyvenéves korukra nagyapák lettek.

Ha körünkben is tapasztalható olykor, hogy „előbb jön a gyerek”, akkor legalábbis érdemes szóba állni a fentiekben körvonalazott megoldási lehetőséggel. Nem a lombikkereszt, nem a magunk csinálta kereszt az ideálunk. Az energiáink egyebekre kellene. Nem arra, hogy akiket Isten nemi lényeknek teremtett, próbáljanak úgy élni... Hogyan? Úgy, ahogyan nem tudnak. A házasságkötés előtti életben a nemi vágyakat kell tudni szublimálni, azaz a sexust az agapé irányába vezetni. Mindaz a fegyelem és „országos” célkitűzés, amiről ez a könyv is ír, nélkülözhetetlen segítség ehhez a szublimáláshoz! Valamikor – nem is olyan régen még – szigorú társadalmi szokások is segítséget nyújtottak: pl. a lány a legényt fogadhatja hetenként kétszer a tiszta szobában valamelyik szülő jelenlétében. Egy óra múltán a legény búcsúzik, a lány a legényt kikíséri a kiskapuig. Ha egy percen belül nem ér vissza, az anyja utána megy segíteni búcsúzkodni. Sétálhatnak is. A fő utcában. Vasárnapi litánia után sötétedés előttig, stb. (Egy bihari görögkatolikus község élő szabályai a jelen század közepén. Amelyik lány túltette magát ezeken k.-nak minősítették, s gyöngültek férjhezmenési lehetőségei.)

Ez ma már a múlté. A fiatalok kivívták az ellenőrizetlenség problematikus értékű szabadságát. Ha kivívták, akkor maguknak kell életbe hívniok a maguk klauzuráját. Kettesben maradásról, ölekezésről, csókolódzásról konkrét tilalomfákat kell állítaniok maguknak, hogy idő előtt szexuálisba ne fulladjon a szerelem, hanem meg tudjon élni. Mindez jól ismert és bőven ajánlott a régi lelkiségi iskolákban is. Nem szabad őket elfelejtenünk. Nem veszítette érvényüket. Előretolt házasság mellett is szükség volt, van és lesz rá.

Azt hiszem nagyon nyilvánvaló, hogy nem az éretlenül megkötendő házasságok érdekében, és nem a szexuális fegyelmezetlenség védelmében szólok. Annak érdekében szólok, hogy ne kergessünk senkit se bűnbe olyan elvárásokkal, amelyek evangéliumon túli vagy éppen azzal „ellentétes” célkitűzésekből fakadnak. E célkitűzések szélső példája: az angol diplomás el-megy vagyont szerezni a gyarmatokra, majd negyvenévesen hazamegy és „mindenek túlján” (Ady, A patyolat üzenete) házasságot köt egy nála 15-20 évvel fiatalabb, rangjához illő lánnyal, akit ily vagyon birtokában kaphat csak feleségül.

Akkor is megfontolandó a korábbi házasságot lehetővé tevés gondolata, ha ez nyilvánvalóan nehézségekkel jár. Egyetemre járni és gyereket szülni-szoptatni; együtt élni az előző nemzedékkel. Sokkal simábban megy az élet, ha az anya teljesebben adhatja oda magát gyermekének, ha a házasság a szülőktől távol tudnak önálló életet kezdeni. Megvannak az angol gyakorlatnak is a maga előnyei. Ezeket is mérlegelni kell. De Isten népének rendet kell teremtenie a szexuális szabadság területén is. S ha ez nem menne a szexuális fegyelem és a szublimálás útján, meg kell találnia a módot a korábbi házasságra. Ha ezt a módot ma megtaláljuk az „Ország” indításából és erejéből, a történelmi holnap általános megoldást is készíthet: a tanulási idő kitolódásával párhuzamosan maga az evilági ország teremti majd meg a fiatalok számára a családi élet lehetőségét már a tanulási idő tartamára vonatkozóan is.

4.2. Pármegőrzés

A házasságkötésre normál esetben – ha egyéb „egzisztenciális” akadály nincs – akkor kerül sor, amikor az időelszámolások tükrében a jegyesek napi átlagban három-négy órát töltenek nagyrészt otthonon kívül, munkahelytől távol, utcán, parkokban, s a társadalmi lét egyéb elérhető helyein. Ez előbb-utóbb olyan megterhelés-érzettel jár, hogy egyetlen lehetséges orvosságként megtörténik az összeházasság. Az összeházasság, majd az ezzel együtt járó nemi kielégülés rövid idő alatt elsorvasztja a jegyesség ideje alatt napi három-négy órára felszökő beszélgetési igényt.

Ha a megváltozott körülmények között ez az időérték a napi fél, sőt negyed óra alá süllyed, a házasság – minden szexuális kielégülés mellett is válságos helyzetbe kerül. Még akkor is, ha mind a ketten dolgoznak, s még inkább, ha az anya gyesen van. A munkahelyen ugyanis általában bőséges alkalmak adódnak számukra a magukat kibeszélgetésre, de nem egészen mindegy, kivel beszélgetik ki magukat. A még oly okos férfiaknak is igényük van a hozzájuk méltóan okos férfiakkal folytatott eszmecseréken felül a női beszélgető partnerre, mert az okos férfiak rendre a maguk okosságát kívánják a beszélgetések tárgyává tenni, s igazán csak egy őket szerető nő tud úgy reájuk figyelni, hogy a beszélgetés megoldja belső feszültségeiket, s lelki kielégüléshez jussanak. A nőnek is igénye van barátnővel folytatott „női dolgok” tárgyú eszmecserék mellett egy nagy szeretettel reá figyelő férfi figyelmére, meghallgatására. Másképpen: ha az egész világ nem is hajlandó csodálni napóleoni nagy eszünket, legalább egy nő akadjon a világmindenségben, aki kielégíti ezt az igényünket. Ha az egész világ nem is hajlandó csodálni lelkünk-testünk szépségét, legalább egy férfiú adódjék, aki ezt megteszi. A Teremtő akaratából eme igények kielégítésére is szolgál a házasság. Bevált gyakorlat: munkából megérkezés után a szülők kávéznak, s a gyerekek tiszteletben tartják a kávézási időt. Megfigyelés: ha már csak a gyerekek adják a témát, ez legyen vészcsengő...: kevés időt töltenek egymással. A szülők egymásra szánt ideje nem rövidíti meg a gyereket, hasznot húznak belőle: nem ideges az apu, nem ideges az anyu.

Ha házasságunk nem funkcionál, elkezdünk használhatatlan emberekké válni családon belül és kívül egyaránt. Félek olyan orvos kezére adni magamat, aki nem él harmonikus házasságban. Húgom második gyermekét szülve halt meg a kórházban az egyébként jól meg is fizetett szülész gondatlansága következtében, ami könnyen adódhatott magánéletének zűrzavaraiból. Nem szeretném, ha olyan pedagógus kezébe kerülne gyermekem, akinek számára házassága odahaza csak a pattanásig feszülő idegességet biztosítja, és nem a kiegyensúlyozott nyugalmat termeli meg számára naponta. Mondjam-e, hogy aligha lehet energiája Isten Országá építésére, annak, akinek erejét-idejét-idegét tépi-fogyasztja a házasság, és nem megújítja őt. Összefoglalva: megvétőzom szentté avatási peredet, ha a feleségeddel beszélgetés nem éri el, vagy nem közelíti meg átlagban a napi fél órát!

4.3. Féltucat gyermek

Bokrunk egyik nagy büszkesége, hogy asszonyaink tablettaszedés helyett gyermekeket szülnek. Sokasodjatok és szaporodjatok! – ez az alapvető kinyilatkoztatásba, ez a természetünkbe írt parancs nemcsak a föld betöltésének feltétele, hanem annak is, hogy átalakuljon a Lélek hatására a Föld színe. Másképpen: annak is feltétele, hogy az evilági ország egyre nagyobb és teljesebb mértékben Isten Országává alakulhasson át. Isten népének – elsősorban vagy nem jelentéktelen részben – e nép biológiai szaporodásának a függvényében kell sokasodnia. Másodsorban a családok családjukon kívülre irányuló apostoli tevékenysége következtében.

Egyáltalán nem látszik kizártnak, hogy a kereszténység 50 és 325 között (feltételezzük, hogy 50 körül már adott volt az apostolok nemzedékének szétszóródása a Birodalomban; 325 után pedig a kereszténység terjedése már államhatalmi támogatás és politikai, érvényesülési megfontolások erejében növekszik és silányul minőségileg e 11 nemzedék során (egy nemzedék akkor még csak 25 év a korai házassodás következtében, és nem 30 év, mint manapság), igen jelentős mértékben a családi szaporodás következtében hódított tért a birodalomban. Ha 50-ben a keresztények száma húszezerre rúgott és 325-ben nagyjából öt millióra, akkor egyenletes növekedési rátát feltételezve a nemzedékenkénti szorzószám 1,65 volt. Ha mondjuk száz keresztény családban életben maradt és felnőtt korra jutott volna családonként 3,3 gyerek ($1,65:50=3,3$), és ezek mind követték volna a kereszténységben szüleiket, akkor a keresztények e 11 nemzedék során nem is végeztek volna családon kívüli,

tehát társadalmi apostolkodást, mert családjaik szaporodása folytán jutottak volna el 325-ig az ötmillió létszámig. Biztos, hogy volt a keresztény őseinknek családon kívüli, társadalmi hatékonysága is. De biztos az is, hogy a válást, a gyermek kittevést és magzatgyilkosságot elutasító keresztény családokban bőséges volt a gyermekáldás. Másfelől az is biztosnak tekintendő, hogy a gyermekhalandóság és a különféle betegségek kaszája azokban a századokban jóval szélesebb rendet vágott, mint korunkban.

Végző soron tehát nem tudjuk megállapítani, hogy a feltételezett növekedési rátának mekkora részét adta a családon belüli szaporulat. Nem ismerjük a gyerekeket kereszténnyé nevelni tudásuk hatékonyságát sem. Lehet, hogy a gyerekeknek kis vagy nagy része elhagyta volna azt, amire szülei nevelték? A lehetőség nincs kizárva. Egyet azonban biztosnak tekinthetünk: e századokban, az említett 11 nemzedék során a kereszténység nem gombaként terjedt-szaporodott, hanem egy ígéretes növekedési ráta alapján, amely ha folytatódott volna, azaz ha a 325 utáni keresztény terjeszkedést az államhatalmi támogatás nem zárta volna be a támogató államhatalmak határai közé (a határon túllevő államok ugyanis hadseregük erejében védekeztek az őket krisztianizálni akaró fegyveres keresztény államhatalom hódításával szemben), akkor további tíz nemzedéken belül, azaz 250 esztendőn belül az emberiség egésze kereszténnyé lehetett volna ugyanezen nem gomba-szerű, hanem szerény növekedési ráta mellett is. (Nincs nagyobb tragédiája a jézusi célkitűzésnek mint az államhatalom támogatása... mint a trón és oltár szövetsége..., jelesen mint a nagykonstantini fordulat.)

Mi köze mindennek a bokorlelkiséghez? Az elmúlt év során valakik élesen tiltakoztak: a nemzethalál víziója nekik nem motívum gyermekek szülésére, sok gyermek vállalására. Ellene mondtam ennek a tiltakozásnak, mert akármilyen gyilkos is volt a nacionalizmus az elmúlt századok során, az embernek nyelve, anyanyelve, anyanyelvi kultúrája van, s ezen az alapon nemzethez tartozik, s ezért a maga Jézust követni akaró életét sem lehetséges számára nemzeten kívül élnie. Ha akármilyen nemzeti motívumok alapján nemzünk-szülünk családonként átlagban féltucat gyermeket, s neveljük őket Krisztusnak, ez a keresztények szaporodását eredményezi. Lélektanilag lehetetlen, hogy tetteim világosan előre látható következményei ne gazdagítsák a tetteimet befolyásoló motívumrendszeremet.

Megengedem, hogy valaki nem azért szül hat gyermeket, mert ellene akar dolgozni a nemzethalálnak, de felhívom a figyelmét, hogy a nemzethalál bűnnek, önzésnek, krisztustalanságnak a következménye (akkor is, ha egykézéssel-kettőkézéssel magam irtom ki, akkor is, ha mások irtanak ki lemészárlással), mert az élet, Isten erejében él, és a Sátán – aki a Gyilkosságnak is atyja – erejében pusztul. Megengedem, hogy valaki nem azért szül féltucat gyermeket, hogy az Ország növekedjék, de felhívom a figyelmét, hogy nem értelmes lényhez méltó dolog elvonatkoztatni tettei következményeitől, s különösen Jézust követő emberhez nem méltó érdektelenséget jelenteni be Krisztus Országára növekedése iránt. S e kettőt egybefoglalva: nem méltó értelmes lényhez tudomásul nem venni, hogy anya- és apanyelvemet át nem adva nincs módom féltucat gyermekkel megajándékozni Isten Országát, tehát mindenképpen a nemzethalál ellen dolgozom, ha féltucat gyermeket hozok világra. Megengedem, hogy a féltucat gyermek vállalásában az alapmotívum az, hogy a házaspár nagyon bíznak egymásban, egymás szeretetében, és hogy nagyon szeretik a gyerekeket a nevelésükkel járó minden gond és megannyi törődés ellenére is. De ez egyet jelent az Ország és nemzetünk szaporodásával is, és ha mi alkotjuk ezt az Országot és nemzetet, akkor a nemzet ugyanúgy szent, miként az Ország, hiszen nem tudok más nemzeteket gyilkolni akaró nacionalistaként az Ország népe lenni, csak más nemzeteket a magaméhoz hasonlóan szeretni akaró (nem nacionalista, de igenis nemzetemet, anyanyelvemet, kultúrámat, szülőföldemet, hazámat szerető) magyarként tudok Jézus népe lenni.

Kovács társadalommá levésünk és kovászosítási tudásunk szempontjából egy „nemzetben” gondolkodó korban bizony nem jelentéktelen azt tapasztalniok a még kívülállóknak, hogy a Jézust követők oldják meg a társadalomnak azt a gondját is, hogyan tartsa el a kis létszámban megszületni engedett újabb nemzedék a nyugdíjasok millióit.

Egyébként pedig az Ország a teremtett értékeknek, aminő a nemzet és nemzeti kultúra, sohasem ellensége, hanem éppen hordozója és kivirágoztatója. Egy szín a nemzet a teremtett világban, s a Lélek szépsége-gazdagsága az egyes nemzetek saját színeiben is megmutatkozik. Az Ország nem uniformizál, hanem egyggyé tesz a szeretetben.

A következmények apológiája természetesen nem akadályoz meg senkit abban, hogy a féltucat gyermek vállalásának alapmotívumát a következményeken innen találhassa meg. Melyek ezek a motívumok? Az élet élni akar. Ahogy a cigányasszony mondta, akinek valaminő ok miatt abortuszt javasoltak: „Pusztítsa csak a maga fajtáját!” Akit szerettek, attól gyereket akarok. Akit szerettek, azt gyerekekkel – a gyermekünkkel – akarom megajándékozni. Szeretem-e még azt, akitől nem akarok már gyermeket? Természetesen – az egyébként személyenként is nagyon változó – teherbírásunkon innen. A „féltucat” mutatja itt a nemzetgyilkos nulla-egyke-kettőke és csak a tisztességetika szintjéig jutó háromka gyakorlatával szemben (s teljes megértéssel és tisztelettel a féltucatot elháríthatatlan okokból el nem érők iránt) a nem mérícskélő szeretet termékeny és nemzetet megmentő gazdagságát.

Túl a motívumokon s az említett következményeken, a féltucat gyermek általában a házasság stabilitásának, az egymás iránti szeretet és bizalom megmaradásának és fokozódásának egyik biztos jele. Nincs veszélyben egy házasság addig, amíg a fenti gyermekajándékozás az élet vállalt terhe és öröme. Egy férfi addig akar további gyermekeket asszonyától, amíg nem gondol és nem néz más asszonyra. Egy asszony addig akar további gyermeket szülni, amíg a lelke a férjével van tele, amíg biztos a férjében, hogy mint nő, csak ő van számára a világon. Ezt a Szentháromságra emlékeztető és fel nem bomolhatóan átélt férfi-nő szeretetközösséget a féltucat gyermek vállalása nemcsak feltételezi, hanem segíti, erősíti is. Az élet alapja a rendíthetetlennek megélt házasság, amely minden további jónak feltétele és biztosítéka. A féltucat gyermek az egyik legláthatóbb jele annak, hogy egy házasság adott esetben felbonthatatlanként él a négy vagy hat gyerek sorsába ágyazott életszövetséget kötött férfi és nő lelkében. Összefoglalva: megvétőzom szenttéavatási peredet, ha házastársadnak bizonytalankodnia kellett benned; megvétőzom, ha energiáid elfogytak két vagy három gyerek után, s ugyanakkor a családon kívüli Ország-építésében nem tettél kiemelkedően nagyot, többet, mint azok, akik féltucat gyermeket neveltek.

Akiknek nem lehet gyermekük vagy csak egy-kettő lehet, azoknak a szeretetére várnak az apa és anya nélkül nevelkedő állami gondozottak. Nemegyszer a házasságba nem jutottak életét is tartalmassá teheti, ha gyermeket fogadnak. Csak az igazán mindent bedobó, családon kívülre irányuló apostoli tevékenység menthet fel az alól, hogy az Országot alapvetően a családban építsük.

Amikor mindezt leírom, tudatában vagyok a népességrobbanás súlyos problematikájának. De ahol írom, amit írok, ott nincs népességrobbanás, csak önzésből fakadó nemzetpusztulás.

4.4. A gyeseen lévő anya

Amióta van „gyermekgondozási segély” a Bokorban diplomás anyák is otthon maradnak gyermeket nevelni, s nem adják bölcsődébe gyermekeiket. Féltucat gyermek esetén ez nagyjából 15 évet tehet ki a nők életében. Ennyi idő után a gyermekek már mind iskolás vagy legalább óvodás korúak. Az anya ezután esetleg visszamegy munkahelyére. Ő is szeretheti a szakmáját, nemcsak a férje. Otthon maradásával érdemes és nagy áldozatot hozott az élet folytatása érdekében.

Annál is inkább így van ez, mert minden férji-apai besegítés mellett és ellenére is aligha kétséges, hogy a fél tucat gyermek vállalásában az asszony vállalja a nagyobb terhet. Nemcsak azért, mert a szülés feladatának terhet a férfi nem képes átvállalni. Ma azért pusztul társadalmunk-nemzetünk, mert evilág asszonyainak a szülés és főleg az otthon maradás elég egy vagy két ízben is. A megszült két gyermeket sietősen berakják az óvodába, vagy – Uram bocsá! – akár a bölcsődébe is. A mi nőtestvéreinknek van erejük a szülésre akár hatszor is, s vállalják huzamosan is az otthon maradás terhet. Nagyon fontos, hogy ebbe bele ne sántuljanak, hanem derűs, kiegyensúlyozott, kielégült lélekkel tegyék mindezt, és hogy a házasság és gyermeknevelés minősége megüthesse az agapé-szintet, az agapé világában maradjon. Számomra kevés fontosabb „lelkiéleti” kérdés adódik közösségeinkben, mint annak a biztosítása, hogy ne nyűvődjenek el nő-testvéreink ebben a feladatban. Ezért lett a „gyesen” lévő anya e könyv legterjedelmesebb alcíme.

4.4.1. Az apa besegítése

Ha az apa reggel elmegy hazulról, s hazaérkezik a gyerekek lefektetése után, akár munkaviszony, akár Ország, akár bármiegyéb okon, a fentiekből minden bizonnyal nem lesz semmi. Ha az apa rendszeresen nincs a családdal, akkor baj van. Az apa szerepe nem merülhet ki a pénzkeresésben és az esti vagy hétvégi mumus-szerep teljesítésében (pl. – sorbapozíció a gyerekeknek, amikor még nem tudtuk, hogy van erőnemalkalmazás is a világon).

Az apai besegítésnek azonban van valami felső határa is, ha konkrétan nehéz is kijelölni ezt a felső határt. Nem eszmény az apa feloldódása a családi feladatok végzésében. Nagydiákként egy ízben elálmodoztam matematika órán. Felszólítottak. Nem tudtam miről van szó, s a tanárom csak ennyit mondott: „Maga csak azért jár iskolába, mert otthon ilyenkor takarítanak?” Baj volna, ha csak azért járnánk munkahelyeinkre, mert különben a postás nem hozná ki a fizetésünket. A közértekbe be kell termelnünk az árút, s fontos, hogy minőségi árút termeljünk be oda. Enélkül részint nem kaphatunk fizetést, részint pedig nem vásárolhatjuk meg azokat a minőségi árukat, amiket meg akarunk szerezni. A munkaviszonyt nem tekinthetjük szükséges rossznak. Vitatott lehet, hogy milyen munkaviszonyok betöltését nem engedhetjük meg magunknak (túl a fegyvergyártáson), de nem lehet vitatott, hogy amiként gyereket nevelni is csak egész lélekkel szabad, a családon kívüli munkát is személyiségünk teljes bedobásával kell csinálnunk. A „fac quod facis” (Tedd, amit teszel!) olyan elv, aminek megsértése nem lehetséges az emberi jellem súlyos rongálódása nélkül.

Selejtesen dolgozol munkahelyeden? Megvétőzom szentté avatási peredet. Operáld ki valakiből az ambíciót, s ami megmarad belőle, abban nem lesz örömd. A kioperált ambíciójú férfinak nincs köszönet. Torzó. Akkor is, ha ennek következtében megannyi energiája szabadul fel a feleség, a háztartás és a gyermeknevelés szolgálatára. A „transzfer”-törvény arról beszél, hogy aki link a munkahelyén, link odahaza is, link a családon kívüli Ország-építő munkában is. Nincs két vagy három jellemem: egyik a munkahelyre, a másik a családra, harmadik a kisközösségre. Csak egyetlenegy van. Amilyen a munkahelyen, olyan a családban és a kisközösségben. Családi besegítés címen se törjük le a magunk, a férjünk munkahelyi ambícióit. Isten az embert családra, munkára, Országra teremtette meg. Ha sérül az egyik szerepkör, sérül az egész ember. Mind a három területnek megbecsültnek kell lennie ahhoz, hogy férfi testvéreink harmonikusak maradjanak.

Mindez nem akarja eltüntetni a ténylegesen jelentkező különbségeket: az egyik elsősorban „apa”, a másik elsősorban „dolgozó”, a harmadik elsősorban „apostol”. A fentiek csak azt akarják képviselni, hogy e három szektor egyikét sem szabad selejtesen csinálni, mert mind a hárommal építjük az Országot, s bármelyiknek bűnös elhanyagolása az Országot rontja.

4.4.2. Az anya ki nem zsákmányolása

Ki zsákmányolja ki őt? A férje? A gyerekek? A feladata? Ezek nem képesek rá. Csak saját maga zsákmányolhatja ki. Hogyan? Úgy, hogy többet utalványoz ki a lét biológiai fenntartásának szolgálatára, mint amennyit harmóniáját megőrizve kiutalványozhat. Az a fokú házastársi igényesség, amely elnyüvi őt – az ördögtől vagy. Anyám még naponta szidolozta a sárgaréz kilincseket, ma már csak hétvégén takarítunk. Viszont makacsul s kitartóan jelentkeznek az új és új igények. Csak egyetlen példát említek. Férfiigény: naponként tiszta fehérnemű, s mivel a nyílont nem bírja, naponként vasalt ing. Ötven évvel ezelőtt ilyesmi legfeljebb a grófoknak jutott eszükbe. Ott nem is volt baj belőle, mert nem a méltóságos asszonyt terhelte az igény kielégítése. De ha ilyen jellegű biológiai igényességeket engedünk belopódzni életünkbe, akkor azért fogunk élni, hogy holtfáradra fáradjunk magunkat létünk biológiai fenntartásának szolgálatában,... mert e biológiai létet kultusszá magasítottuk. Kilincskultusz, padló kultusz, fehérnemű kultusz – mindez nem Istentől van. Hagyjátok már abba a padló kultikus cselekedeteket! – mondhatná egy korunkbeli próféta.

Mi miatt nyüvi el magát az anya feleslegesen? Sokszor nehéz legyőzni az isteneket. Idős éveiben anyámat nemegyszer biztattam, hogy az általa szükségesnek gondolt házi munkákat „hagyja a csudába”. Mire ő: „Nem lehet. Így is megesz már minket a pizok”. Engem nem evett meg, vagy legalábbis nem vettem észre. Őt igen. Más volt az optikája. Újra és újra el kell mennünk a szemészetre, hogy ne lássuk szükségesnek azt, ami nem igazán szükséges. Ne eméssze fel energiánkat az, ami nélkül nagyon jól meg lehetne lennünk.

Nézzünk körül a magunk házatáján, milyen isteneknek áldozunk vért és velőt!?

4.4.3. A grófi pesztonka-szerep visszautasítása

Nem voltam grófgyerek, s nem volt pesztonkám. Anyámnak dolgoznia kellett, hogy teljesíthesse azokat a lakáskultikus és egyéb előírásokat, amelyek a kispolgári társadalomban a Tízparancsolat érvényességével nehezedett rá minden asszonyra. Reggeli ellátásunk befejeztével, nővéremmel együtt anyám berakott minket az egyik szobába, s nekünk ott kettesben meg kellett tudnunk lenni nélküle. Amikor ez nem sikerült, egyikünket áttelepítette a fürdőszobába, másikunkat a WC-be (mindkettő meglehetősen sötét volt), ott magunkba szálltunk, s feltankolódtunk erővel feladatunk (békés egymás mellett vagy egymással játszás) teljesítésére. Nem ért rá foglalkozni velünk! Délután sem ért rá. Délutánig ugyan elvégezte a takarítás, főzés, mosogatás, stb. feladatokat, és leült abban a szobában, ahol voltunk, de ölébe került a varródoboz, s következett a soha véget nem érő, csak a vacsorakészítés idejére abbamaradó stoppolás (nem volt még nylonzokni!). Persze harcoltunk e rá nem érési állapot ellen: „Anyu, unatkozom, nem tudom, mit csináljak?” Jobb kezét egy pillanatra felemelte, majd mutatóujjával lefelé mutatott. Ez a jelbeszéd annyit jelentett: „Állj a fejedre!” Ha valaki erre azt mondaná, hogy ennél már az óvoda is jobb, alighanem nagyot tévedne. Bár csak, ünnepeken játszott velünk, nem játszós jelenlétével is biztosította számunkra azt a növelő légkört, amelyet az anya ezer okon inkább tud nyújtani, mint a 20-30 gyerekre vigyázó óvónéni. A velünk játszás – egyébként apai feladatkör volt nálunk akkortól kezdve, hogy rúgni tudtuk a labdát, s felértük az ebédlő-asztalunkat, melyen vidáman pattogott a ping-pong-labdánk.

Szeretném általánosítani a gyermekkori sikertelen harcokban rejlő mélyebb életigazságot. Egy léttörvényt követtem: szerettem volna céljaim szolgálatába állítani az engem körülvevő világot. Anyám volt ez az engem körülvevő világ. Rajta kísérleteztem. Mindannyian így teszünk, mindannyiunkkal így igyekeznek tenni embertársaink. Egy igényrendszer kellős közepén élünk mindannyian. Mindenki le akarja húzni a maga bőrét rólunk. Mindenkiről mi is le akarunk húzni egy bőrt a magunk számára. Az otthon maradó anya is ily igényrendszer középpontjában él. Nem egy csecsemő főleg csak akkor nem üvölt, amikor eszik és alszik, egyébként további szolgáltatásokat igényel. A nagyobb gyermekek számára nincs oly érdekes

játék, mint anyjuk szoknyájának húzogatója: „Anyu, vegyél fel!” Hasonló igényeket jelent be anyuval szemben a házastárs megannyi feladata, s ezenfelül mindaz, amire személyiségének még szüksége volna ahhoz, hogy harmonikusnak lássa ezt az alapvetően gyes-munkaviszonyba ágyazódó életét. Nos, amelyik anya összetéveszti szerepkörét a grófi pesztonkával (=fiatal leány, akit a grófgyerekek játékszerként nyúzhatnak reggeltől estig), hamarosan kínosnak fogja érezni életét, hiszen nem úgy vagyunk megteremtve, hogy e nagyon kimerítő szoknyánk-rángatottságában találjuk meg rendeltetésünket. A technikai feltételek megváltozása (meleg víz, mosógép, stb.), aminek következtében az anya ráérhet arra, hogy szoknyáját húzogassák a gyerekek, nem gyermekeink tönkretévését hivatott szolgálni. A pesztonkaszerep ugyanis nemcsak az anyát nyúzza el, hanem a gyermek jellemét is károsan befolyásolja (zsarnokká deformálja őket). A szoknyarángatás lehetősége gátolja a magában, magukban játszásból adódó kreatív lehetőségek, csírák kibontakoztatását. A pesztonkaszerep vissza nem utasítása egyet jelent a már többször említett vétózó szerepköröm újabb jelentkezésével.

4.4.4. A jelenkori menő pszichológiai üdvösségtan visszautasítása

Eme üdvösségtan szerint a legkülönbözőbb szülői becsúszó szerelések hatására a gyermek olyan nagyon és súlyosan sérül személyiségében, hogy „elfojtódása” következtében Isten sem őrizheti meg őt attól, hogy felnőtt korára ne alakuljon károsult személyiségtorzóvá. Megvallom, az irigység is beszél belőlem. Szüleim ezt a pszichológiai szakirodalmat nem ismerték, s ennek következtében gátlás nélkül azon az állásponton voltak, hogy ők mondják meg, hogy nekem mit kell csinálnom. Nekem pedig, ha jól akartam magamnak, alkalmazkodnom kellett ehhez. Lelkem esetleges sérüléseivel mit sem törődtek. Ha felláztam önkényük ellen, sarokba térdepeltettek, s egy idő után bocsánatot kellett kérnem megígérve, hogy most már jó leszek, s folytatódott a korábbi szituáció. Mindig nekik volt igazuk. Én alkalmazkodtam hozzájuk, s nem ők énhozzám. Érthető, hogy csak sárga irigységgel tudom hallani, hogy egyenlőség is van a világon: egyszer a szülő győz, egyszer a gyermek: hol az egyiknek az akarata érvényesül, hol a másiké.

Komolyra fordítva a szót. A gyerek, akinek egy „Add ide!” önző állatkából kell az életét odahelyezni is tudó önzetlen jézusi emberré fejlődnie, csak úgy indulhat meg ezen az úton, ha szüleinek hatására megtanulja, hogy alkalmazkodás is van ám a világon, és más is van a világon, mint ő. Ezáltal nő bele a másik embert is emberszámba vevő „szociális rendbe”. A pesztonka zsarnokot nevel, a keresztény anya viselkedési normához segíti és normára neveli gyermekét. S nem fél, hogy gyermeke közben elfojtódik és sérül. Az ellenkezőjétől fél: ha nem neveli normára, attól sérül a gyermek, mégpedig halálosan.

4.4.5. A figyelmeztetgetés elkerülése és a figyelmeztetés végrehajtása

Minden anyának maximálnia kell napi tiltó mondatainak számát. A „Ne!”-vel kezdődő mondatok hatékonysága a gyerekekre egyenes arányban áll az ilyen mondatok kicsiny számával. Az ilyen mondatok növekvő száma viszont egyenes arányban áll az anya kiborulhatóságának mértékével. Aranyszabály: csak akkor figyelmeztessék, amikor gondoskodom a figyelmeztetés tárgyának érvényesüléséről. Ha nem így járok el, a folyamat a következő: figyelmeztetek csendesesen, hangosan, kiabálva, üvöltve, ütve! Ha az aranyszabály szerint járok el, mindezt elkerülöm. Pl.: A gyerek hisztériásan és tartósan üvölt. A hidegvízcsap alá tartás sokkhatását azonban még nem érzem szükségesnek. Reá szólok: hagyd abba az üvöltést! Tovább üvölt. Beültem a fotelba. Tovább üvölt! Ha nem hagyod abba, zsebkendővel bekötöm a szádát. Tovább üvölt. Bekötöm zsebkendővel a száját és ott hagyom azzal, hogy ha majd teljes csönd lesz, leveszem a szájáról a zsebkendőt, s lejöhet a fotelból, addig ott kell ülnie. Pár perc múlva megnyugodott és boldog gyereket csókolhatok meg. A következő üvöl-

tés esetén már esetleg le tudom állítani az egészet a fentiekre emlékeztetés által, esetleg csak a fotelbe ültetésre és a zsebkendőnek csak a megmutatására kerül sor. Közben nem kiabáltam, nem izgattam fel magamat, nem adtam rossz példát a verekedésre. Az apák „felügyeleti hatóság” szerepköre nemegyszer abból adódik, hogy az anyák következetlenek és tehetetlenek a gyerekevelésben.

4.4.6. Szabadidő megteremtése

A fentiek mind ennek a szolgálatában állnak. A gyesen levő anyát is munkára teremtette Isten és nem rabszolgaságra. Anyai és házastársi feladatainak végzésére ő se fordítson több időt, energiát, mint férje a maga munkaviszonyára. Feltétlen feltétele ez a harmóniának. Annak, hogy örömmel teljesítse az Ország, a nemzet, a család szempontjából pótolhatatlan jelentőségű hivatását. Szabadidejének is kell maradnia, mert feleség is, mert ő is teljes értékűen Isten képére és hasonlatosságára teremtett ember. Ez többek között azt is jelenti, hogy szellemi lelke van. Ő is kapott értelmet, amelyet nem hagyhat parlagon személyisége súlyos károsodása nélkül.

Nyitva hagyom a kérdést, hogy a nőket – akiket pótolhatatlan hivatásuk egy évtizedre vagy még többre, esetleg kettőre is, a családhoz köt –, ugyanúgy mérnököknek, orvosoknak, jogászoknak, közgazdászoknak, szakosított tanároknak kell-e kiképeznünk azon a címen, hogy ők is képesek elvégezni az egyetemet. Avagy olyan, az előzőeknél nem alacsonyabb szintű kiképzésben kellene részesülniük, amely megfelel családi-társadalmi szerepüknek: azaz olyanban, amelynek hasznát veszi a család, főleg életük egészen családhoz kötött szakaszában, és hasznát veszi a társadalom is főleg a gyerekek iskoláskorúvá válása után, amikor módjuk támad munkaviszony vállalására. (Ebből a gondolatból nőtt ki a 80-as évek második felében a Bokor hat féléves „Élet Egyeteme”.

E kérdés hogyan eldőlésétől függetlenül a gyesen levő anyának is szüksége van megfelelő kikapcsolódásra és igényesebb jellegű szellemi kikapcsolódásra is. S mivel csak igen kevesek képesek vizsgakényszer nélkül hatékony szellemi munkára, ezért bizonyul a leghatékonyabb megoldásnak, ha a gyesen lévő anya beiratkozik valahová (főiskola, nyelvek, teológia). A készülés, a helytállás az iskolában biztosítja, hogy nem lesz áldozata sem a háztartáskultusznak, sem a pesztunkaszerepet vállalásnak. A leghatékonyabb megoldást említettem. Adott esetekben erre nincs lehetőség, mert a gyerekek száma, a körülmények sajátossága, a szellemi igény különbözősége folytán a gyesen levő anya a maga szellemi életének karbantartásához elegendőnek ítéli a Bokorban levéssel szükségképpen együttjáró szellemi munkát (készülés és tanulás). Nemcsak elegendőnek, hanem olyan felső szintnek is tekintheti ezt, amelyen túl csak legfontosabb feladatának, anyaságának elhanyagolásával kapaszkodhatik.

Így nézve a dolgot az apa bekapcsolódása a „másik műszakba” más képet fog ölteni. Nemcsak olyan kisegítő szerepben fog állni, amit az anya nagyon jól el tud végezni magában is, ha a férj akárminő okból nem ér haza idejében (gyerekfürdetés, gyereksorozat fürdetésébe szalagmunkával besegítés), hanem önálló apai szerepe is lesz. Példa: egy gyesen levő anya főiskolát végez. Hetenként háromszor délután öt órakor útra készen várja az előszobában férjét. A „Te fiad is!” szavakkal kezébe nyomja gyerekeit, s hazaér kilencre.

Felmerülhet a kérdés, hogy ily körülmények esetén hogyan is alakul ki egy hat gyermekes család időfelhasználása, hogy család, munkaviszony és Ország kellőleg „dotált” legyen. A mindezek kellő dotálhatóságában hitetlenkedőknek én csak a szóban forgó nagy család nehéz, de mégis szép életével tudok válaszolni. Akár ők, akár mások róluk szolgálhatnának ilyen dotálási példákkal, amelyeket akár külön kötetben is kiadhatnak. (Egyébként (vö.: 6. Szeretet és idő).

4.4.7. Az egyenrangúság

Az irigykedés nem biztosítja az egyenrangúságot. A munkából hazajövő férj szabadidejére az asszony irigykedéssel is gondolhat: ő leülhet, én pedig készíthetem a vacsorát, etethetem a gyereket, fürdethetek. Más a helyzet, ha az anya át tudja adni a feladatot, mert „dolga van”, el kell mennie, stb. Példa: háromgyerekes házaspár mindketteje vezet csoportot, s megállapodnak egymással, hogy minden hétvégén más és más a „napos”, amelyik nem napos, az szabadon készülhet, s mehet a csoportjához. A gyesen levő anyának meg kell terveznie a maga gyese-munkaviszonyon túli szerepkörét, s a férj természetesen majd helyettesíti majd a szülés és szoptatás feladatától eltekintve. Vannak feladatok, amiket kettőjüknek együtt kell csinálniuk. De kettőnek csinálni azt, amit egyikük is elvégezhet mégpedig nagyjából ugyanannyi idő alatt, időpocsékolás, ami aligha tud harmonikus elfogadást eredményezni.

Az egyenrangúságnak van még egy további feltétele is. A férfiak szeretnek okosok lenni, főleg a feleségüknél okosabbak. A háztartás dolgaiban érdekelt férfiak könnyen beleeshetnek fenti okosságuk következtében abba a hibába, hogy felügyeleti hatóságnak képzelik magukat feleségük odahazai munkája felett, ami természetesen állandó békétlenség forrásává válik, hiszen a feleségnek küzdenie kell férjével nagykorúságának elismeréséért. A még oly ügyes és talpraesett férfinak is tudomásul kell vennie, hogy felesége is képes nagyszerűen elmosogatni, teríteni, főzni s az ehhez hasonlókat férje bölcs irányítása nélkül is tudja elvégezni.

Élni és élni hagyni. Nemcsak a férfinak az asszonyt. Fordítva is. Egy a háztartásban komolyan érdekelt asszony akár csak lakás, akár kertés ház esetén, kifogyhatatlan teendőket tud kieszelni munkájából hazatérő férje számára. Egy helyütt a gardrób helyiségben falon fityegő kartonlapot láttam. Napközben arra jegyezte fel a ház asszonya, ami eszébe jutott férje számára elvégzendő feladatként. A kabátját letevő férj ily módon külön megbeszélés nélkül is azonnal tudhatta, hogy mi a dolga. Az ily feladatok sokasága alatt roskadozó férfiak akkor nem nyomorodnak el a második műszakban, ha a hét egyik napját kinevezik „bütykölő napnak”. Amit ezen a napon el tudnak végezni, azt elvégzik, s egy hét múlva folytatják, ahol abbahagyták. Házleégés nagyságrendű bajok esetében természetesen hét közben is bütykölnek. Egyébként nem.

A házasság, családos életformában élő ember életszentsége, Jézus követése hitelének alapvető feltétele, hogy mindenekelőtt a házassága és családi élete jele legyen annak a szeretetnek, amelyről Jézus szavai szerint felismerhetők lesznek a tanítványok. Ha ez a jel nincs akkor, Istenről és Országról beszélő szavunk zengő ércnek és pengő cimbalomnak fog minősülni. A családosok lelkiisége s élete nem lehet utánpótlás papjaink életének, akik feleségtől, hat gyerektől, munkaviszonytól, nemegyszer lakásgondtól is szabadon gazdálkodhatnak napi 24 órájukkal. Az ő szeretetüket egyebek fogják fémjelezni.

Hogy az egyik vagy másik életformában ez a jel létrejöheszen, – egyfelől azaz, hogy felismerhetők lehessünk és kiválthassuk – a csatlakozni akarást – másfelől a megkövezni akarást azokból, akik a szeretet szagára ily módokon reagálnak, – lelki harcra van szükség. Harcra, fegyverre, erőszakra – önmagunk ellen. Ez a harc teljes ellentéte a sokat hallott jelszónak: Elvtársak, ami nem megy, ne erőltessük. A jelszó itt: ami nem megy, erőltessük; s a lehetetlent is próbáljuk meg, mert ami embernek lehetetlen, Isten megteheti bennünk és velünk. (vö.: Mt 19,25).

5. Harc a tökéletességért

5.1. Ami nem megy, „erőltessük”!

Ha a „keresztényektől” eltekintünk, senkinek sincs kétsége a tekintetben, hogy a jézusi tanítás és magatartás summája az ellenséget nem ismerés, s az ebből fakadó non-violence, az erő-nemalkalmazás. A fenti jelszónak (erőltetni!) különös jézusi erősítést és igazolást ad az a

körülmény, hogy az erőszakot elutasítónak ismert Jézus pozitív jelentéssel használja a latin „vis” (= erőszak, s ebből violare = sérteni, amiből származik a francia violence) görög megfelelőjét, a „biadzeszthai” szót: „A Mennyek Országáa erőszakot szenved és az erőszakosak ragadják el azt” (Mt 11,12), ill. „A Törvény és a próféták Jánosig tartottak; akkortól az Isten Országáa hirdetődik, és mindenki erőszakkal tör abba” (Lk 16,16). Nemcsak tessék-lássék kell tehát akarnunk ezt az Országot, hanem „keresnünk” is kell azt. – Ez a „keresés” a nagy intenzitású akarás magatartását hordozza: a Mammont és minden Országtól idegen értéket letaszítva trónjáról és életünk egyetlen értékévé téve az Országot (vö. Mt 6,33; Lk 12,31). Keskeny útra kell lépnünk, mert csak az vezet az Országot jelentő Életbe, s a szűk kapun keresztül kell mennünk (Mt 7,13-4). Agonizálni, harcolni kell azért, hogy bemehessünk (Lk 13,24). Hátra nem tekintve, az ekeszarvára nyomva kezünket kell hasítanunk a talajt, mert csak így vagyunk alkalmasak erre az Országra (Lk 9,25). Ha felemásak, ha ízét vesztett sók vagyunk (Lk 14,35), akkor alkalmatlanok (nem jól odarakottak – euthetosz) vagyunk.

Nem babra megy a játék. Nem olyasmiről van szó, amit lehet csinálgatni is. Eltévesztette a házszámot, aki azt hiszi, hogy az Országért lehet félszívvel is dolgozni. Jézus jóváhagyja és isteni tekintélyével megerősíti a Deuteronomium szavát: „egész szívedből, teljes lelkedből, egész elmédből, teljes erődből” (Mk 12,30). Metanoite! Alakítsátok át gondolkodásotokat, alakítsátok át az életeteket, tartsatok bűnbánatot, térjete meg – csak ez lehet a hozzáállástok, ha meghalljátok, hogy elközelgett számotokra az Isten Országáa. Piszteuete! Higgyetek az örömhírben, tartsátok igaznak, vessétek belé reményeteket, tegyétek reá az életeteket. Piszteuete! Bízátok, hogy megkapjátok. A megtérés, a hit az Ország vállalását jelenti (vö. Mk 1,16).

Ez a vállálás nem jelenti, hogy elfelejtem a „sokat akar a szarka, de nem bírja a farka” igazságát. Nem a magamat túlfeszítést jelenti. De igenis jelenti azt, hogy a megtalált kincs feletti öröm erejében az ember odaadja „mindazt, amije van” (Mt 13,44). Nem többet, csak annyit ad oda. Lehetséges, hogy örömeiben túlfeszíti magát. Előbb-utóbb észleli ennek negatív hatását és visszatér saját mértékéhez, hogy helyre álljon belső harmóniája. Aligha kell itt túlságosan aggályoskodnunk. Az Országon kelt öröm, a megtérés és hit felszabadítja az emberben levő isteni energiákat, s ezek sok mindenre képessé tehetnek anélkül, hogy a feszítettség idegbolonddá tenne bennünket.

Azt hiszem, egészen triviális, hogy nagy dolgokat – és nem-csak országbelieket – általában nem lehet félkézzel csinálni. Az emberi élet legnagyobb dolgát, felzárkózni Isten tökéletességéhez, még kevésbé lehet félkézzel csinálni, mint bármi mást. Az is nyilvánvaló azonban, hogy a teljes erővel a tökéletesség útján járók is csak többé vagy kevésbé közelítik meg a Jézus tanításában és életében elibénk rajzolt eszményt.

Isten Országáa, az „elvárások világa”. Isten elvárja tőlem, hogy... Én magam elvárom magamtól, hogy... S Te, a testvérem elvárod tőlem, hogy... Én is elvárom Tőled testvérem, hogy... Mit? Hogy szentté legyek, hogy szentté legyél. Ahol se Isten, se én, se Te... Ahol senki sem vár el senkitől semmit, ott nincs az Isten Országáa. Akit sért, hogy elvárják tőle az Ország célkitűzéseinek megvalósítását, az nem fog szentté avatási peranyagot szolgáltatni a maga életével.

5.2. A tisztulás, a megvilágosodás és az egyesülés útja

A hagyományos lelkiségtológia kezdőkről, haladókról és tökéletesekről beszél, akik e fokozatoknak megfelelően a tisztulás, a megvilágosodás és az egyesülés útjait járják. Nem kétséges, hogy minden céltmegközelítés megengedi az osztályzást, s ezeknek valaminő névvel címkézését. E hagyományos és nagy múltú osztályzás és elnevezései kapcsán szeretném felhívni a figyelmet egy nyilvánvalóságra. Arra, hogy cselekvés, látás és egyesülés bármely fokon (kezdő, haladó, tökéletes) elválaszthatatlanul együtt vannak.

A tisztulás útján járó kezdő nem indulhat meg (cselekvés) a jézusi eszmény felé látás-megvilágosodás, valamint az egyesülés ontológiai alapjai nélkül. Az eszmény megismerése, megértése, megszeretése nélkül nincs mód megindulni a tisztulás, a cselekedetek útján. Az induláshoz szükséges metanoia gondolkodás-átalakítást feltételez, az induláshoz szükséges hit az eszmény igaznak tartását feltételezi, minek következtében értelmem megvilágosodása nélkül előre haladás a cselekedetekben (a rosszak elhagyása, a jók elkezdése) semmiképpen sem lehetséges. Másképpen: megvilágosodás nélkül nincs tisztulás. Ugyanakkor az is nyilvánvaló, hogy operari sequitur esse, azaz semmiféle látás és cselekvés nem lehetséges az ezekhez szükséges ontológiai alap nélkül. Ez az ontológiai alap pedig Isten és ember találkozása. Isten és ember úgy találkozik egymással, hogy a minket előbb szerető Isten szeretetenergiáját (Kegyelem) az ember elfogadja, az őt átölelni akaró Istent az ember visszaöleli.

Utunk legelején is érvényben van már Jézus két nagy jelentőségű ténymegállapítása. Az egyik: Isten semmit sem tud helyettünk csinálni, azaz Jézus útján járó emberek szeretet-közössége nem tud létrejönni ezeknek az embereknek erőfeszítései nélkül: „Az Isten Országáa rajtatok fordul” (Lk 17,21). A másik: ezek az erőfeszítések feltételezik, hogy az ember bekapcsolódjék abba az isteni agapé-ba, amely az emberen belüli isteni motorja lesz minden jézusi tökéletességre törekvésnek, azaz a szőlővessző csak a szőlőtől maradván tud gyümölcsöt hozni: „Nálam nélkül (rajtam kívül) semmit sem tehettek” (Jn 15,5). Mindez annyit jelent, hogy az egyesültség bizonyos foka nélkül nem indul meg sem az értelem, sem az akarat; s így módon egyesülés nélkül nincs tisztulás és nincs megvilágosodás.

Az embernek, aki léte legmélyebb gyökereiben istenhordozónak lett teremtve, Istenre formázott természete által reá kell találnia magában az Istenre, az agapéra, hogy értelme és akarata e természetébe beleágyazott agapé irányába mozduljon. A létazonosság tehát feltétele a látásbeli azonosságnak is és a magatartásbeli, s az ettől eredményezett sorsbeli azonosságnak is. Ezek az azonosságok ott vannak az út, a megindulás elején. S kísérik az embert végig az úton, a legnagyobb tökéletesség felé.

Ezért aztán felette problematikus az említett hagyományos címkézés alkalmassága az előre jutás három különböző fokozatának a megjelölésére.

5.3. A tökéletesek

„Nagyobb szeretete senkinek sincs, mint annak, aki életét adja barátaiért” (Jn 15,30). A legnagyobb szeretet az életünket is odaadó szeretet. Az életünk tényleges odaadásához szükséges, hogy valaki el is vegye az életünket, meg is öljön minket. Ezért Jézus nemcsak élet-odaadásról, hanem élet-odahelyezésről is beszél: „Hatalmam van odahelyezni az életemet” (Jn 10,18). Jézus annak folytán érte el földi napjaiban az ember számára lehetséges legnagyobb tökéletességet, hogy úgy élt, hogy élet-alakításával védtelenül odahelyezte életét a Sátán vallási és világi szolgálói kezébe. Tanítványai, az Ő útján járnak akarók, az Ő tökéletességét ambicionálók számára nyilvánvalóan nincs más tökéletességi mérce, mert „a tanítvány nem lehet különb Mesterénél, s minden tanítvány akkor éri el majd a tökéletességet, amikor olyan lesz, mint Mestere” (Lk 6,40). Az életodahelyező tanítvány járja tehát a tökéletesek útját, azaz az egyesülés útját – a hagyományos terminológia megfogalmazásában.

Természetesen akkor van ez így, ha nem a lombikkereszt eszményének ígérete alatt állunk, hanem Jézus társadalomtól megácsolt keresztje határozza meg gondolkodásunkat, ha tehát Jézus szerint gondolkodunk. Tanquerey idézett műve „Az egyesülés útja” c. fejezetben nagyon más dolgokról beszél: a Szentlélek ajándékairól, az egyszerűsített elmélkedésről, a belénk öntött szemlélődésről, a szemlélődés különböző szakaszairól, s a rendkívüli misztikus jelenségekről. Tagadhatatlan, hogy a lombikkereszt útját járók életében ezek jelentkeznek a legnagyobb fokú odaadottság jeleiként. A tekintetben sincsen kétség, hogy mindezek a jelenségek valamiféle isten megközelítés és istenmegtapasztalás hordozói, amik szubjektíve

mind igen dicséretesek lehetnek, mindazonáltal – s ebben ne legyen semmi kétség – lényegükben a Jézus útjától igen jelentősen különböző utat járóknak a jellemzői.

Az Istentől származó rendkívüli kegyelmi ajándékok között említi pl. Tanquerey a stigmákat. A szemlélődés erejével az egyesülés útjain járó lélek olyannyira beleéli magát Jézus szenvedéseibe, öt szent sebébe, hogy a szemlélődő kereszténynek a testén is megjelennek ezek a stigmák. Amíg a keresztények nem másokat öltek meg, hanem maguk lettek vértanúk, a történelem mit sem tud stigmatizált keresztényekről. A stigmákat ezekben az időkben valóságos oroszlánok valóságos fogai rajzolták-harapták bele a keresztények testébe, s nem valami bonyolult lélektani folyamat tette testüket vérzővé. Az olvasónak ezekből meg lehet sejtenie a tökéletesség hagyományos és nem hagyományos, azaz jézusi, de újból hagyománnyá teendő fokozatai, ill. harmadik foka közti különbséget. Egyik testvérünkől nagy ellentmondást váltottak ki a fentiek. Ideiktatom felháborodását.

„Félek, hogy a misztikával történt sok és sokrétű visszaélés miatt most a fürdővízzel együtt kiöntöd a gyermeket is. Nekünk a misztikát nem öncélú kéjelgésre vagy pótkielégülésre kell használnunk, hanem szívünk egészséges és teljes feltöltésére. Igenis: valódi istenmegtapasztalás, valódi istenélmény szükséges a valódi istenkövetéshez! Amilyen karikatúra az istenélmény istenmegvalósítás nélkül, annyira szánalmas és még nagyobb karikatúra az Istenimitatio istenmegtapasztalás nélkül. És itt hiába mondod, hogy istenmegtapasztalás lehet számunkra a történelmi Jézus életének és tanításának tudomásulvétele. Krisztus-követésre csak az itt és most benned levő Istennek a megtapasztalása és átölelése képesít. Krisztus-követésről akkor beszélhetünk, ha Isten Szentleke annyira betölt téged, hogy elérj nálad: a történelmi Jézust nagyon akarod magadban újraélni, újraalkotni. Ekkor lesz Krisztus-követésed műalkotás, egyéni és hiteles, örömteli és hatékony. A többi mind utánnyomás, utánozgatás, klisé-lenyomat, vásári bódékban gipszfigura.

Amit te ajánlasz a zenészek: játssza le a kottákat. Amit én ajánlok: élje bele magát a zeneszerző lelki világába, és úgy játssza le a kottákat. Amit te ajánlasz a színésznek, hogy utánozza egy nagy színész jól bevált mozdulatait, egyre jobban közelítse azt meg. Amit én ajánlok: élje bele magát a szerző élményvilágába, belsőleg is azonosuljon vele, engedje elragadtatni magát, azután már játsszék úgy, ahogyan folyik belőle. Élje újra és alkossa újra az Isten nagy gondolatát az ember!

Azért, mert Tanquerey: „Az egyesülés útjában” nem a valóságos kereszt elvállalásáról beszél, hanem az Istennel a psziché mélyén létrejövő egyesülésről, ez számunkra csupán azt jelenti, hogy itt egyfajta egyesülésről beszél, és nem beszél ezen egyesülés velejáróiról, következményeiről: a másik fajta egyesülésről az életodaadásban. Elégge hibáztatható ezért. De nyomban Te is hibáztatható leszel, ha Te meg csak a társadalmilag ácsolt keresztől beszélsz, és nem az ehhez erő is adó egyesülésről Istennel. Hiába, a hangsúlytevések mindig a másik oldal árnyékba borulását eredményezik. Szeretném, ha itt egyik oldal se kerülne árnyékba.

Igaz, hogy az istenélmény a valóságos kereszt vállalásához szükséges, nem a stigmákhoz; de legalább ilyen tragikus, ha a valóságos kereszt érkezésekor csupán megfontolásaim és elhatározásaim vannak, de istenélmény nincs. Az sem változtat igazamon, hogy a keresztén már az istenélmény is semmivé foszlik (Istenem, Istenem, miért hagytál el engem?), mert a mindent odaadásban ezt is odaadjuk, de odáig, ahonnan már nincs visszaút, el kell minket ennek az élménynek hogy kísérjen (Getszemáni).”

Eddig az idézet. Számomra nyilvánvaló, hogy akiért, amiért áldozatot hozok, azt szeretem, az fontos számomra, arról gondolkodom, azt érzelmileg átölelem stb. Az is nyilvánvaló számomra, hogy majmolással semmire sem lehet vinni..., de ki lenne olyan ostoba, hogy kedve legyen majmolni Golgota-bérre nézve!? Majmok aligha jutnak el a Golgotáig, a

Getszemái kertig. Erre felé akkor megyek, ha önbecsülésem feladásával tudok már csak másfelé menni.

Élj eleven istenkapcsolatban a meg nem szűnő reágondolásban, a szeme előtt járásban, és ettől meghatározva tedd a dolgodat, azt amit Jézus mondott és tett – számomra ez a misztika. A történelmileg kialakult ettől különböző misztika mellett egy „szubjektíve igen dicséretes lehet” udvarias kalapemeléssel elmegyek, mert nem tekintem azt Jézustól kapott feladatunkat segítőnek. Ellenkezőleg, elterelőnek tekintem. Tehát nem merőben vétkes egyoldalúságnak élem meg, hogy „nem egészítettem ki az egyesülést annak következményével”. Sajnos a golgotai következmény „rendszeridegen” ettől a misztikától. Ezért aztán e stigmákhoz és nem a máglyákon elégshez eljutó misztikai romantikákat „kikísérjük hidegen, mivel osztályidegen” (József A.).

5.4. Kezdők, haladók és eltévedtek

Tisztázván a jézusi tökéletesség harmadik fokozatának mibenlétét, talán tisztázhatjuk a kezdők és haladók tökéletességének tartalmát is. Az a kezdő, aki megindult a harmadik fokozat felé. Az a haladó, aki megindulván az úton a maga életének odahelyezéséig ugyan még nem jutott el, de az általa birtokoltaknak, a számára értékeseknek az odahelyezésében elért már egy bizonyos, a kezdőkre még nem jellemző fokot.

Isten üdvözítheti az eltévedteket is. Üdvözítheti a jó szándékú embereket még akkor is, ha éppen istengyilkossággal foglalkoznak; azokat ti., akik istennektetszöt cselekedni vélnek, amikor megölik Jézus tanítványait (Jn 16,2). Üdvözítheti, hiszen Ő a maga keresztre szegezőinek az üdvösségeért is imádkozott. Azon az alapon tette ezt, hogy a kereszteszegezők nem tudják, mit tesznek (Lk 23,34). Könyvünk nyilvánvalóan nem arról akar beszélni, hogy Isten kiket üdvözíthet, vagy kiket nem üdvözíthet még az Ő mindenkit üdvözíteni akaró jósága sem. Az üdvözítés Isten dolga. A mi dolgunk az Ország építése.

A fokozatokat vizsgálva, azok tökéletességét vizsgáljuk, akik tudják, hogy mit cselekszenek, mert megértették Jézust. Ezért aztán semmiféle fokozatba sem soroljuk azokat, akik Jézustól idegen eszmények alapján pl. pogány vagy mohamedán hadseregek legyőzése, legyilkolása alapján akarnak Istennek tetszeni, még akkor sem, ha a célkitűzések szolgálatában kiteszik magukat annak a kockázatnak, hogy őket ölik meg keresztény hadseregük legyilkolásával az Öregistennek, vagy Allahnak szolgálatot tenni akaró Koppányok vagy Szulimánok. Isten irgalma üdvözítheti (Szent Bernát, a nagy misztikus által legkülönbnek tekintett életalakítás ellenében) a Szentföld visszaszerzéséért vívott háborúban elesés által Jézust szolgálni akarókat, de rendszerezésünkben ezek fokozaton kívüliek: a jószándékkal gyilkolók (jézusi) osztályozás alatti kategóriájába tartoznak, nem a kezdőkébe, akármilyen kiválósági fokkal tüntette is ki őket a nagykonstantini keresztény múlt.

A kezdők csoportjába azok tartoznak, akik megértve és átélve, hogy Isten bennük és ők az Istenben – ennek az egyesülésnek és megvilágosodásnak a segítségével elindulnak az önzéstől az önzetlenség irányába, s ennek folyamán elhagyván a „vevések” útját, elkezdenek kevesebb energiát fordítani a szerzésre, s ennek függvényében elkezdenek adni, egyre többet adni. Adni azt, amije van az embernek: időt, pénzt, szeretetet. Amikor ez a megfordulás olyan nagyságrendűvé válik, hogy észlelhetővé válik a közvetlen környezeten túlmenően is, akkor hajlandó volnék haladókról beszélni. Hol húzzuk meg a határt? Alighanem csak önkényesen tudjuk meghúzni. Ily önkényes határmeghúzásnak tetszik számomra – de kész vagyok rá –, ha azt mondom, hogy pl. a haladók osztályába tartozik, aki fogható (viszonyított) szegénységben élve jövedelmének negyedét-felét adja az éhezőknek, aki pl. Isten szándékai szerint nevel egy féltucat gyermeket, aki pl. inkább elmegy Baracsára, de nem tesz ígéretet felebarátai legyilkolására, aki pl. minimumra szorítja a léte biológiai fenntartására szánt időmennyiséget, hogy

komoly idő- és energia bedobással dolgozzék családon belül és családon kívül Isten Országának növekedéséért.

A jézusi tökéletesség útját járja tehát mindenki, aki előtt tisztázódott, hogy a személyi és kitágított önzés valamint a kiváltságokra törekvés helyére a minél-többek testi-lelki megetetésének feladatát kell tennie. Kezdő az, aki ennek a jegyében elkezd alakítani az életét. Haladó, aki ebben az életalakításban eljutott már az imént felsorolt eredmények valamelyikére vagy mindegyikére. A „harmadik fokozatban” pedig azokat találjuk, akik úgy élnek, hogy a Sátán említett szolgáltnak dühét oly fokban szabadítják már fel maguk ellen, hogy igazán nem rajtuk hanem a Sátánon fordul, mikor látja az időpontot alkalmasnak arra, hogy el is vegye odahe-lyezett életüket. Van, akiét csak megnyirbálhatja. Az ilyen megnyirbált is járhatja a harmadik fokozat meredekét, bár a Sátán nála nagyobb vadakra vadászik. A Sátán nem egyszer visszafogja magát a vértanúk magvetésének előmozdításában.

Sem az Isten, sem Jézus, sem a hozzájuk tartozók nyilvánvalóan nem mazochisták. Az első századokban valakikben erős volt a vértanúság vágya. Mégis őseink biztos érzékkel határolták el magukat az önfeljelentőktől. A Golgota önmagában nem volna érték. Csak azért érték, mert egy olyan-amilyen életnek, Országot hirdetésnek volt a következménye. Életünk elvétele, megnyirbálása is csak annyiban érték, amennyiben Országot építésünkért adott sátáni fizetség. Megtisztelő, ha megkapom. De nem törekszem rá; ösztönbetegség volna (vagy) még súlyosabb: megváltatlanság. De öntetszelgésből azért csak nehéz eljutni a Golgotáig. Az öntetszelgők beérik a 30 ezüsttel is.

5.5. Folyamatos megtérés

Azt hiszem, nagyon nyilvánvaló a fentiekből, hogy az Isten Országának elközelgetésével kapcsolatban említett metanoia és hit egyaránt jellemzője és kívánalma a jézusi tökéletesség útján járás egészének, tehát a kezdeti szakaszban, a haladóban és a végsőben egyaránt. Gondolkodásunkat és magatartásunkat folyamatosan alakítanunk kell a jézusi mindentadó szeretet irányába. Egyre perdöntőbb erővel kell igaznak tartanunk azt, amit reánk bízott. Egyre inkább meg kell barátkoznunk a sorsazonosságban Vele, azaz egyre inkább reá kell tennünk életünket a nagy feladatra, hogy a Lélek segítségével megújítsuk a Föld színét, s hogy az evilági országokat egyre teljesebb mértékben kivonjuk a Sátán uralma alól azáltal, hogy Istent szeretők (egymást, embereket szerető) közösségévé, országává formáljuk a társadalmat, az emberiséget. A metanoia és a hit nem az út elején van csupán, hanem végigkíséri életünket. A metanoia ugyanúgy, mint a hit. A metanoia is folyamatos, a hit is az. Szüntelenül meg kell térnünk a jézusi eszményhez az egyre teljesebb felzárkózás jegyében.

Vannak, akik megkérdezik tőlünk: Megtértél-e már? Mikor tértél meg? A fentiek erejében csak ezt válaszolhatjuk: igen és nem. Megláttam Jézust, elindultam már feléje, de messze vagyok még az Ő szeretetének teljességétől, folytatnom kell a megtérést, hogy közelebb kerüljek ehhez a teljességhez.

Mindez persze nem jelenti azt, hogy nincsenek életemnek a metanoia és a hit szempontjából kitüntetett pillanatai. Vannak ilyenek. Mondhatom őket a nagy megajándékozottság pillanatának is. Mondhatom a nagy istenmegtapasztalások, Istenre reáérzések pillanatainak is. Az ellen sem lehet kifogásom, hogy életem ezen pillanatairól úgy számoljak be mint megtéréseimről. Ezekről a pillanatokról a legkülönbözőbb terminológiákkal is beszámolhatok. Mondhatom: „hirtelen és váratlanul átölelt az Isten”; vagy „akkor mondtam először igent, mint gyermek az atyának”; vagy „találkoztam Jézussal és az a pillanat feledhetetlen számomra”; vagy „megragadott a numinózum ereje és azóta más ember lettem”. Azt is mondhatom, amivel ma szokásos, divatos beszámolni a megtérésről: „Szentlélek-kereszttségben részesültem, szentlelkes lettem, elnyertem a Szentlélek valamelyik ajándékát, tapasztalhatóvá lett életemben a Szentlélek örömgýmölcsse,” stb.

Stílus, történelmileg alakuló „divat” kérdése, hogy milyen szavakkal számolunk be Isten felé vezető utunk egy-egy állomásáról. A különböző szavakkal történő beszámolók mögött más és más – az Útra jellemző és az Úttól eltérő – élmények húzódnak meg. Stílus és a mögötte levő tartalom elfogadásával és elutasításával szemben legyünk egyaránt megfontoltak és óvatosak. Csak tartós gyümölcsök alapján alakíthatunk ki megbízható véleményt a mi tapasztalatainktól – élményeinktől – stílusunktól eltérő jelenségekről. Ezzel az ajánlott magatartással ellenkezésben áll akár az elfogadás agresszív megkövetelése, akár az eleve lenéző, gúnyos elutasítás akármelyik oldalról is történjék az. Aki az Isten Lelkét hordozza magában, az tanulni akar minden jó szándékú embertől.

A fenti beszámolók akármelyikét elmondhatom tehát a lélek Isten iránti nagy-nagy alázatával és hálájával, csak egyiket se használjam bunkóként embertársaim lebecsülésének a szolgálatában: Téged még nem ölelt meg az Isten, engem igen!; Te még nem mondtál igent az Atyának; Te még nem találkoztál Jézussal; Neked fogalmad sincs arról, hogy mi a numinózium, a szent, a misztikus, a megragadottság. Nem vagy Szentlelkes; nem vagy karizmatikus; mért nem akarod elnyerni a Szent Lelket, ajándékait, örömgyümölcsét stb.? A Szent Pálra hivatkozónak Szent Pállal kell válaszolnunk: Mért akarsz dicsekedni azzal, amit kaptál (4,7)? Csak azzal dicsekedhetsz, amit te tettél, amit te adtál. S főleg a páli két abszolút dicsekedési tárggyal dicsekedhetel: ingyen dolgozom és elviselem az apostoli életért járó üldöztetést – Jézus magatartását utánózva ezzel. (A páli hitfogalom – K.A. 82 kötet, 1982/VI 78. kötet 57 köv. lapok)

Egyébként Isten teremtett rendje rendre gondoskodik Pál és nem Pál életében azokról a „tövisokről” – akármik is legyenek ezek egyikünk vagy másikunk életében –, amelyek megóvhatnak minket attól, hogy Isten ajándékai kevélyekké tegyenek minket. A Sátán angyala a harmadik fokozatban is meg-megpofozhat minket, hogy gőgösökké ne legyünk (vö. 2Kor 12,7). A tisztulás útját nemcsak az első fokozatban járjuk, mivel a Sátán a harmadik fokozatban is megkísérthet minket. S ha igaz az, hogy a Sátán leginkább a teljesen elkötelezettek elbuktatására törekszik, akkor még inkább áll a tétel, hogy az ember sohasem tud kész lenni a bűneivel, mert ahogyan a közmondás tartja „a szent is napjában hétszer vétkezik”. S Péternek és nem Péternek egyaránt szüksége lehet arra a hetvenszerhétszer megbocsátásra, amely olyan jó, hogy készen áll számunkra, akiknek egész életünk folyamán mondanunk kell: Metanoó! (vö. Lk 17,3.4; Mt 18,21-2).

C. Szeretet – aprópénzre váltva

6. Szeretet és idő

6.1. Teljesítmény-központúság

Tudatállapotainkkal, feldobottságunkkal, érzelmi gazdagságunkkal, megtérés- és istenélményünkkel ne dicsekedjünk. Isten ajándéka is ez, ami nemegyszer alkatunkba van írva, ami nemegyszer testi egészségünk, jó közérzetünk következménye is. Annál is inkább, mert ujjongó istendicsérésünk nem beválási alap: az „Uram, Uram” nem, csak az Atya akaratának teljesítése, az irgalmasság cselekedetei adják a beválás alapját (vö. Mt 7,21; 25,34-6), és a dicsekedését is – a páli tanítás szerint.

Isten országa mennyiségi és minőségi cselekedetekből áll, ezek nélkül fel nem épül. A jézusi tökéletesség mennyiségi és minőségi teljesítményekből áll. Az Ország megtalálásán kelt öröm – ha nem álöröm – szükségképpen ebben realizálódik. A jézusi ország és azt megvalósító jézusi tökéletesség egy teljesítmény-centrikus világba vezet minket. Ódázás az isteni kegyelem nagyságáról, mérhetetlenségéről önmagában semmit sem használ. Isten teszi a maga dolgát, dicséret és hála érte. Mindig és mindenképpen teszi. De vagy kialakítom magamból, kialakítod magadból a kapott ajándékok folytán a jézusi embert, vagy tökéletes sem leszek, leszel és nem is készül és épül az Ország, amire meg lettünk teremtvé, amire meg lettünk váltva, amire a Szent Lélek által mindnyájan fel lettünk szentelve. Nem csúszhatunk át öröm- és lelkesültség-misztikába. Nem erre tanított minket Jézus. Nem ezt kaptuk feladatul. A jézusi misztika olyan egyesülés az Atyával, ill. Vele, amely istennektetsző és Országot építő cselekedetekben virágzik ki. Enélkül minden ujjongás csak öncélú nárcizmus, arcomat magamban megmosni akarás.

Nagyon is meg kell formálni mindennapjainkban életünket, hogy megszülessenek a tőlünk telhető teljesítmények, igazában erről akar beszélni ez a könyv. Hát ha erről, akkor beszéljen Három kincsünk van, három konvertibilis valutánk van: idő, pénz, szeretet. Ha szeretek valakit, időt és/vagy pénzt áldozok érte. Szeretni valakit és időt-pénzt nem áldozni érte – abszurd ellentmondás. A tökéletességre törekvés – ökonómia, gazdálkodás. Idővel, pénzzel, s a szeretet egyéb eszközeivel gazdálkodás. A szamaritánus időt, pénzt áldozva szerette a rablók kezébe esett embert, s így lett ellenség és közönyös helyett az Országban egyedül lehetséges típus: felebarátja.

6.2. Időelszámolás

Akinek baja van az egészségével, orvoshoz megy. Az orvos rendes munkát akarván végezni, az előadott tünetekre építve laboratóriumba küldi a páciens. Az okos elmegy a laboratóriumba, hogy az orvos megmondhassa majd neki a leletek alapján, hogy mit szabad tennie és mit nem, mit szabad ennie-innia és mit nem. A balga nem megy el a laboratóriumba, nehogy az orvos megismerve a betegség tünetek okát, megmondja a páciensnek, mit ne tegyen, mit ne egyen és ne igyon.

Akinek baja van a tökéletességgel, elmegy ahhoz az emberhez, akiben bizalma van, a lélekorvoshoz. A lélekorvos, hogy tisztán lássa a baj okát és megtalálja a gyógyítás módját, elemez. A lélekorvos sem tud tisztességes munkát végezni laboratóriumi lelet nélkül. A laboratóriumi lelet: az időelszámolás. A páciens maga készíti el. A leletnek válaszolnia kell az alapvető kérdésre: Mivel tölti idejét a páciens, mire fordítja életét, mit csinál Isten nagy

ajándékával, az idővel, a napi 24 órával. Harminc napot kell elszámolnia. Ebből már lát a lélek orvosa. Látja az orvos a betegséget és látja mit kell a receptre felírnia orvosságként.

Időelszámolást napjában egyszer végzünk az elmúlt 24 órára vonatkozóan oly módon, hogy negyedórás pontossággal felírjuk, mire használtuk fel az előző nap 24 óráját. A páciens maga alakítja ki a kategóriáit /pl.: TV-nézés, Soroksár-hallgatás, kenyérkereső munka, nyelvtanulás, mosogatás, varrás, kerti munka, teológiát tanulás, stb. akármi...). A harminc nap elteltével támad mondjuk 25 kategóriája, amelynek mindegyike valamennyi időt emészt fel a 30x24, azaz 720 órából. Ezeket a felemésztett mennyiségeket a harminc nap elteltével összeadja, majd elosztja harminccal, s megkapja a pontos képet, hogy átlagban mire fordítja a páciens a napi 24 órát.

A bizalommal kitüntetett személy ezeket a kategóriákat csoportokba rendezi, mégpedig három főkategóriába:

Biológia

Család

Isten Országá

A biológiába tartozik az alvás, a létfenntartás (pl. evés és mosakodás), szórakozás. A családba tartozik (a pénzért végzett munka, amelyet a családért, de nem a családban végzek) a kenyérkereset, a második műszak foglalkozása (a családon belül végzett családsszolgálat) a gyes-szerepkör, férjjel, feleséggel, gyermekekkel, rokonokkal, a pályához felhasznált tanulás, stb. Az Ország kategóriába tartozik az imádság, tanulás, közösség, lelkivezetés, emberhalászás, karitás. E három főkategóriába felhasznált időmennyiség kiszámításával ér véget a laboratóriumi munka. Mondd meg, mivel töltöd az idődet és megmondom ki vagy

1. Kísérleti személy laboratóriumi lelete:

Biológia: 12 óra 30 perc

Család: 11 óra 15 perc

Ország: 0 óra 15 perc = összesen 24 óra

2. Kísérleti személy laboratóriumi lelete:

Biológia: 9 óra 30 perc

Család: 10 óra 15 perc

Ország: 4 óra 15 perc

A lélekorvos és a páciens egyaránt megállapíthatja, hogy az 1 K.sz. az éppen elindult kezdők kategóriájába tartozhatik – megfelelő metanoia – és hittartalom, azaz jézusi tudat esetén. A 2. K.sz.-ról pedig valószínűsítheti, hogy a haladók között se akárci, ami az időfelhasználást illeti, közel járhat a harmadik, haladók feletti csoporthoz.

6.3. Erőm újratermelése

Isten Országát csak olyan emberek építhetik fel, akiknek van idejük önnön életük leadminisztrálásán túl mások szolgálatára. Ennek elsődleges feltétele, hogy a „Biológia” számára annyi időt utalványozunk magunknak a napi 24 órából, hogy megteremtsük a fizikai, egészségi alapot a másik két főkategóriában szereplő szolgálatok számára. Egészségi állapotunktól függően lesz az időmennyiség több vagy kevesebb. Tapasztalataim szerint – rendkívüli esetektől eltekintve – a biológiára utalványozott idő nem lehet kevesebb 9 óránál. Ennyi idő feltétlenül szükséges arra, hogy biológiai erőnket nap mint nap újratermeljük.

Ami nem megy, „erőtlessük”! – ez az elv érvényes a tekintetben is, hogy minden tőlünk telhetőt megtegyünk annak érdekében, hogy 9 óra közelében maradhassunk. Ennek az erőltetésnek azonban van egy nyilvánvaló objektív határa: nem lehet kevesebb az utalványozott

idő, mint amennyi szükséges ahhoz, hogy szeretni tudjuk a ránkbízottakat, hogy el tudjuk végezni a magunkra vállaltakat. Ha ez csak 10 óra ráfordítással lehetséges, mert 9 óra ráfordítás mellett fáradtak, idegesek, kedvetlenek vagyunk, akkor a 9 órára leszorítás értelmetlen erőltetés volna, hiszen nem öncél a leszorítás, hanem csupán a több és jobb szolgálat: a mennyiségi és minőségi teljesítmények feltétele. A halálos beteg esetében ez a ráfordítás elérheti a napi 24 órát. A nem ágyban fekvő beteg esetében azonban az időutalványozásnak napi 12 óra alatt illik lennie a még nem haldoklók esetében. Az önmagunkkal szemben tanúsítandó erőszak és objektív biológiai alapokon épülő teherbírásunk függvényében fogja ez az utalványozás megközelíteni a napi 9 vagy 12 órát.

A mondottak alapján ki-ki biztosan meghatározhatja, hogy mennyi az az időráfordítási minimum, amire törekednie szabad és kell. A jó egészségű ember átlagban napi 7 órát alszik, testápolásra fél órát, étkezésre 1 órát fordít, lazításra pedig újra fél órát. Aki a fentieket még lejjebb tudná szorítani, a heti egyszeri több órás lazítással sem fogja túllépni a napi 9 órás átlagot. Van, aki kényelmesen él (többet lazál, mint amennyi erőinek újratermelésére szüksége van). Van, aki rendszeresen – mert rendkívüli idők, amikor evésre sincs időnk, mint Jézusnak (Mt 3,20) mindenkinél adódhatnak – túlfeszíti magát, s később egészsége megrongálása és elrongálása után kétszeresen, háromszorosan is megfizet a túlfeszítésért. Mindkettő számíthat tiltakozásomra szentté avatási eljárása során. Ha a gyermekem 40 fokos lázban vergődik, könnyen lehet, hogy alig fogok egy-két órát aludni, s így fogok hozzá a másnapi munkámhoz és szeretetemhez. Megteszünk ilyesmit egy jó imádkozásért is, pl. nagycsütörtök éjszakáján, vagy egy jó buli kedvéért is, főleg, amíg fiatalok vagyunk. A tudomány iránt érzett szenvedély is kihozhat belőlünk ilyesmit – nagyon érdekes kísérletezés, kutatás esetén.

De a rendkívüli sohasem lehet rendes. Hamarosan vissza kell térni a rendes kerékvágásba. Novicius koromban, amikor észrevették előjáróim azt a hajlamomat, hogy túlfeszítem magam a tanulásban, ezt így mondták nekem: „carissime! jobb egy egészséges számár, mint egy döglött oroszlán”. A nagyon keményen dolgozó buzgó fiatal kecskeméti piarista tanárnak egyik öreg rendtársa pedig ezt mondta: „Fiatal! magát azért taníttatta ki a rend, hogy legalább 30 évet dolgozzék az iskolában. Ha így folytatja, legfeljebb 10 évig fog dolgozni tudni!” Van, aki hajlamos a magát túlfeszítésre. Akár tisztulatlan kitűnni akarásból, szenvedélyből, akár igazi önzetlen, másokat szolgálni akaró buzgóságból. Az ilyeneknek mindenképpen figyelniük kell az ilyesfajta figyelmeztetésekre, mert elszámíthatják, s nemegyszer el is számítják magukat. Tönkrement idegrendszerrel, gyomorral, stb. fogják busásan elveszíteni a réven, amit megnyertek a vámon.

Szküllá és Kharübdisz, e két zátony között kellett az ókor hajósainak ügyesen elvitorlázniuk. A mi két zátonyunk: a lustaság és a magunkat túlfeszítés. Az időelszámolás nemcsak kísérleti (egyszer-egyszer egy hónapig), hanem állandó vezetése megóvhat bennünket mindkét zátonytól. A lustaság zátonyától egy-egy fontosnak átélt szolgálati cél óv meg: életemmel el kell végeznem azt a munkát, amelyet Isten tőlem vár. A magamat túlfeszítéstől az engem szeretők figyelmeztetéseire figyelés óvhat meg: Az életszentség egyik feltétele az arányos időutalványozás.

6.4. Család-szolgálat

Mivel a családnak meg is kell élnie, legalább az apának időt kell utalványoznia a kenyérkereső munkára. Mindkét szülőnek időt kell utalványoznia – a gyes-en lévő anyának többet, a munkába járó apának nyilván kevesebbet – a családépítésre. A fizikailag elvégzendő munkákra is, és a fizikailag elvégzendő munkákon túli dolgokban megnyilvánuló szeretetre is. Ha az apa munkaviszonya útidővel együtt napi átlagban 7 órát (a heti 49 órát nem öt, hanem hét napra elosztva) vesz igénybe, s a biológiára 10 órát utalványoz magának, akkor még 7 órája marad szabadon, s ezt a hét órát kell majd megosztania a „Család” és az „Ország” meg-

nevezéssel ellátott feladatok között. Vegyük azt az esetet, hogy megfelel ez az időmennyiséget a mondott két feladat között. Ez esetben mindegyikre három és fél órát utalványoz. Egyenlő teherviselés esetén a biológiára ugyancsak 10 órát felhasználó anyának családepítő műszaka $7 + 3,5 = 10,5$ órát vesz igénybe. Kettejük részéről ez 14 óra családszolgálatot jelez: a férfi részéről 3,5 óra, a nő részéről 10,5 óra. Ennyi jut egymásra, a gyerekekre, az elvégzendő fizikai munkálatokra.

C S A L Á D

	Biológia	Családon	Családon	Ország
Apa	10	7	3,5	3,5 = 24 óra
Anya	10	–	10,5	3,5 = 24 óra
Összesen	20	7	14	7 = 48 óra

Kevés ez vagy sok? Sokkal több, mint amennyi a történelem során az emberiségnek erre a feladatra bármikor is jutott. A férfiak szinte századunkig az egész hét folyamán – legalábbis kora tavasztól késő ősziig – látástól vakulásig dolgoztak a mezőgazdaságban, hogy biztosítsák a családnak a mindennapi kenyeret. A nők munkaerejét és idejét is nagyobb részben vette igénybe a kert- és állatgondozás, amely a ház körül adódott, s az a munka, amely reá várt a határban: aratáskor ő kötötte a kévét, csépeléskor is szükség volt a munkájára, a kapásokat ő kapálta, stb. Étél-, lakás-, öltözködés-kultúra csak igen szerény ráfordítást kaphatott. Nagyjából ugyanez a helyzet, amikor korunkban – felszabadításunk címén – az asszonyok is dolgoznak. Így hát a fenti tíz órát olyan mennyiségnek kell tekintenünk, amely történelmileg példátlanul soknak minősül. Még több lesz ez a sok, ha meggondoljuk, hogy a mai háztartásokban meleg víz, központi fűtés és különféle háztartási gépek állnak rendelkezésre. Egy csecsemőfürdetés a meleg és meleg vizes fürdőszobában ma percek kérdése. Nem is olyan régen ez a művelet jóval több energiát kívánt: aprófavágás, fának a pincéből való felszállítása, begyűjtés a tűzhelybe, víz a kútból, vagy a csapból a fazékba, melegítés, teknő bevitel a fűtött helyiségbe, meleg víz a vödörben, hideg víz vödörben, s a folyamat visszafelé. Láttam gyermekkoromban saját szememmel – a jelen század éveiben és polgári szinten.

De meg kell hallgatnunk az ellenvéleményt is. A tíz óra nem ilyen sok, mert hát azóta jóval igényesebbé lettünk tisztálkodásban, öltözködésben egyaránt – mondhatja joggal akárki kortársunk. Csakhogy az emberiség minden tragédiája abból fakad, hogy egyre igényesebbek leszünk anyagi dolgokban, s ezzel semmiképpen sem tart lépést a szeretetre, az Ország dolgaira vonatkozó igényességünk. A bioszra irányuló igényesség feltornázódásának kell ellene mondania annak, aki a jézusi célkitűzést teszi a maga tökéletességre törekvése irányának. Ha nekünk a 24 órából 24 óra kellene biológiai létfenntartásunkhoz, akkor nem mi, hanem azok fogják meghatározni az emberiség életét, akiknek marad még felhasználható idejük önmaguk és családjuk biológiai szolgálatán felül. Mi magunk pedig – oly sok gyermekkel is – csak ágyútöltelékkel szolgálhatunk: nagy gonddal felnevelt gyermekeink lesznek az ágyútöltelékek.

Az is lehet, hogy egy hatgyermekes édesanya, akinek már mind a hat gyermeke iskolás, el fogja mondani, hogy nem tud megbirkózni feladataival tíz és fél óra alatt a gyerekekkel szemben támasztott iskolai rendes és rendkívüli követelmények következtében. Biztosan így van, mert az iskolai rendkívüli követelmények rendre egykéket-kettőkéket feltételeznek. Ha pedig mi a féltucat gyermekünkkel utánamegyünk ezeknek a követelményeknek, megint csak ott vagyunk, ahol a part szakad. Nemcsak a biológiai igényesség lett tragédiája az emberiségnek, hanem az Országtól, a szeretettől függetlenül szellemi igényesség is végkatasztrófánkká

lehet. Minek a magasrendű kultúra, ha nincsen szeretetkultúra? Minek a kultúra művei, ha természetesnek tartjuk, hogy az uralkodó réteg parancsára – bombázó gépeinkkel – bármikor megsemmisítjük a kultúra alkotásait is, s az embereket is, akik azokat létrehozták?

Ellene kell mondanunk minden olyan igényességnek, amely megakadályoz bennünket abban, hogy a szeretet, az Ország maradjon életünk csúcserőforrása. Az Arany János-i és Kodály Zoltán-i tehetség érvényesülni fog az iskolák tehetséggondozó és tehetségtámogató műveletei nélkül is. Az iskoláknak a gyerekektől és szülőktől is megkívánt rendkívüli erőfeszítései azt szolgálják, hogy a különböző testi és szellemi olimpiákon nemzetünk ne maradjon le. Mi inkább egy másik fajta olimpián akarunk kiválni a nemzetek versenyében: a szeretet és az Ország olimpiáján.

Egy fenékkal nem lehet két nyeregen ülni. Dönteni kell az egyik nyereg mellett. A bokorlelkiség azoké, akik döntöttek Jézus nyerge mellett. Senki sem szolgálhat két úrnak. Napunk 24 órából áll, s mind a két úr magának követelné ezt a 24 órát. De mi nem lehetünk csúcserőforrásoktól megosztott emberek. Akinek két csúcserőforrása van, annak mindig rossz a lelkiismerete. De egyetlen csúcserőforrás mellett is felette valószínű, hogy több lesz az időráfordítás a családra a hatgyermekesnél, mint a háromgyermekesnél, s több lesz az időráfordítás a családra, amíg a gyerekek kicsinyek, mint amikor már tízes éveikben járnak.

De az apa és anya (Biológia után fennmaradt) 14 + 14 = 28 órájának az egészét nem veheti igénybe a családszolgálat, mert ez esetben e költséges szolgálat elveszti a maga jézusi értelmét. Vasárnapi katolikusok voltak szüleink, s az Ország szolgálatát rábízták a papokra. Az Ország ügye nem tud előremenni a társadalom egy ezrelékét, tízezrelékét kitevő papok még oly buzgó, akár napi 14 órás magukat bevetés mellett sem. Ezer, vagy öt- vagy tízezer embert szolgálna így egy pap napi 14 órája. Ezer ember Országot szolgálása viszont még napi összesen csupán 2 órányi idő-utalványozás mellett is, kétezer utalványozott órát jelent, amivel semmiféle papi buzgóság nem veheti fel a versenyt... Eltekintve attól, hogy a papok is az Ország építésére reá nem érő szülők családjában születvén, mért törjék össze magukat, amikor odahaza nem erre láttak példát?! – A család az Ország egyik élettere. A kisközösség a másik. E másik nélkül nem tud a család az Ország élettere lenni.

Van ideje a szerelemnek, van ideje a fészekrakásnak is. Mind a kettő igen időkölséges. A szerelem időigényességének a házasság a megszüntetője, a fészekrakásnak az elkészült fészek. Minden nagy dolog időigényes, Baracska is ilyen. Nem lehet lelkifurdalásunk az egyik miatt sem. Mindegyik „idő” véget ér. A házépítést és az ezzel együttjáró időutalványozási arányfelborulást nagyon sokan nem tudják elkerülni. Nincs is baj belőle, ha a „szerzés” ördöge meg nem kísérti a házépítőket akár luxusszint (pénz), akár véget nem érő továbbcsinósítások (idő) formájában. Rámeget egy-két év, s ez alatt az idő alatt minden egyéb életmegnyilvánulásunk összezsugorodik egy adott és még nem veszedelmes mértékben. A közösségi találkozókról s a nyári lelkigyakorlatunkról nem maradhatunk el. A „mindent elhanyagolás” és a ki tudja mennyi időre mindent elhanyagolás perspektívája mellett azonban nem szabad házépítésbe fognunk. Az alapközösség megkérdőjezése e tekintetben is nélkülözhetetlen.

6.5. A szakmai ambíció és a nemes hobbi szerepe

Foglalkozás és hivatás! Az evilági szótárban e két kifejezés ugyanarra a valóságra utal, ti. kenyérkereső munkánkra: pl. szállítómunkás a foglalkozása, ill. nagyon szép hivatást választott magának: gyermekorvos. A keresztény szótárban viszont a kenyérkereső munkát minden esetben – a szállítómunkás esetében is, a gyermekorvos esetében is – a „foglalkozás” szó jelenti. A hivatás tartalmát pedig az adja, amire Jézus meghívta a szállítómunkást is, a gyermekorvost is, ti. az Ország építésére. A keresztény szótár általunk megtámadhatatlannak gondolt különbségtevése ellenére is akadhat közöttünk olyan, aki megálljt parancsol nekünk

mielőtt rátérhetnénk a Biológia és Család kategóriák által el nem fogyasztott napi időmennyiségnek az Ország kategórián belüli felhasználásának arányaira.

Megállj! Nekem szakmai ambícióim is vannak. Nekem nemes hobbijaim is vannak! A „hivatásunkat” nem vitatom el, de a munka törvény szerint kötelező időmennyiség nekem nem elég szakmai fejlődésemhez. Megállj! Nekem sportolnom kell, mert anélkül hiányosnak érzem az életemet. Nekem muzsikálnom kell és/vagy rendszeresen hangversenyekre kell járnom. Megállj! Nem akarok úgy élni, hogy ne legyen minél több felsőfokú nyelvvizsgám stb. Egy-egy testvérünk „megállj” szavában nem lesznek benne a felsoroltak mind, de elég ezekből egy is ahhoz, hogy veszélybe kerüljön az Ország számára fennmaradó idő.

A szakmai ambíció hasznos lehet a család szempontjából is, az Ország szempontjából is. Az ambíció – ha képességeink kibontakoztatását jelenti és nem az embertársaink feletti uralom megszerzésére irányul – Isten jellemünkbe írt drága ajándéka. Az ambiciózus ember nemcsak szakmájában, hanem családjában és az Országban is ambiciózus (területen), hiszen nincsen három jellemünk: egy a szakmában, egy a családban, egy az Országban. Van nemes vagy nem kártékony hobbi is: nyelvtanulás, sport, művészkedés, alkotás vagy előadás szintjén. Mindezek valóságos igényként jelentkezhetnek életünkben, és természetesen módosítják időutalványozásunkat. Ily esetben biológián és munkaviszonyon túl megmaradó mondjuk napi átlagban hét órát 4 felé kell osztani: egy rész a családé, egy rész az Országé, egy rész a szakmai továbbfejlődésé, s egy rész a hobbié.

Ugyanakkor el kell kerülni egy veszedelmes kísértést: a két utóbbinak a túlburjánzását, öncélúvá tevését. A hobbi – jelentse most már ez a szó a szakmai ambíciót is – csak só és nem étel. A hobbi kedvéért nem hanyagolhatom el azokat a családi és családon túli célkitűzéseket, amelyek nélkül nem lehet érdemes emberi életet élni. Az egyoldalúság veszedelme félállapot, a magam életére is veszedelmes ferdeség. A hobbi sohasem adhat annyit, mint a család s az Ország. A hobbi ízesebbé teheti az életemet, de ha a hobbyt akarom az életem programjává tenni, keserű csalódások fognak érni. Az egyoldalú ember csodabogár. Isten úgy teremtett meg minket, hogy családba, munkába, Országba, ám még hobbiba ágyazott életünk legyen. A nemes hobbi az élet többi feladatát fogja szolgálni. A nyelvtanulás különösen is ilyen. A sport megnövelheti munkabírásomat, teljesítőképességemet az életem nagy teljesítő területein.

A jézusi tökéletességre törekvés nem sorvaszt el semmiféle nemes igényt, a hobbi igényeket se. Csak kordában tartja, kijelöli a helyét, s megfelelő mennyiségű időt utalványoz. Arany Jánost, a művészet nem akadályozta meg abban, hogy példás családapa és példás középiskolai tanár legyen. Ady pedig nem azért lett nagy költő, mert szertelenségeivel időnap előtt elrontotta, tönkretette egészségét.

Őrizd meg az arányokat és gazdagabb lesz az életed. S ha egy-egy nagy tudós, művész, politikus nemet is mond a fenti szemléletre, nekünk mindig tudnunk kell, hogy ez csak szabályt erősítő kivételként fogadható el, mert nem az anyagi vagy szellemi javak bőségén fordul az ember élete (dzóé – Lk 12,15). Ide írom a régi (mert jó tíz éves), sokakat megbotránkoztató tételt: Még egy Beethovennek is el kell mennie a szomszédba, utcájába apostolkodni. A zseni sincs felmentve!

6.6. Az Országra fordított idő

Valamennyi időnek tehát mindenképpen maradnia kell a harmadik főkategóriára, az Országra. Lehet, hogy a sok és kisgyermekes családoknál kevesebb marad, mint a fenti kétszer 3,5 óra. Ez nem feltétlenül baj, mert elérhetik ezt a szintet a gyermekek felnövekedése után. Csak annyi a nyilvánvaló, hogy az egész időelszámolás célja és értelme, hogy segítségével a számunkra lehetséges mennyiségben szabaduljon fel az idő a családon kívüli szolgálatra.

Az Országra fordítható idő felhasználásának van egy arany szabálya: a töltekezésre fordított idő ne legyen kevesebb, mint a továbbadásra szánt. Számoljunk most – egyszerűség kedvéért

– apa és anya esetében csak napi három órával, mert a Biológia és a Család főkategóriáit meg tudják oldani napi 21 órnyi időutalványozással. Az arany szabály értelmében másfél órát kell imádságra és tanulásra fordítaniuk, s másfél óra juthat közösségi életre (felvevő és leadó csoport), egyéni foglalkozásra (régiek lelkivezetése, újak kihalászása), a karitászra, (bármilyen Jézusnak tetsző segítség: házépítés, gyerekvigyázás, öregek gondozása, stb.). Havi elszámolásban ez pl. ilyesfajta eredményt adhat:

20 óra imádság

25 óra tanulás

15 óra közösségi találkozó

20 óra egyéni foglalkozás

10 óra karitász = $90 / = 30 \times 3$ óra

E fenti példa olyan arányú Országára utalványozást mutat, amely nem elérhetetlen azon családok számára, akik igazán törekszenek rá. Ez az az időmennyiség, amely már feltétlenül megtermi majd a maga gyümölcsét. Minek ápoljam magamat (Biológia), ha nem adom gazdagon tovább az életet (Család)? S minek adjam tovább gazdagon az életet (Család), ha gyermekeim nem tanulják meg tőlem (apjuktól, anyjuktól), hogy az életet szüleik is, ők is azért kapták Istentől, hogy munkatársaivá legyünk nagy tervének, az Ország megvalósulásának?

Az időelszámolás csak eszköz. Eszköz a magam életének jézusi létté formálására. Abba hagyhatom, ha elértem azt, amit biológia és a család sérülése, károsodása nélkül elérhetek. Abba hagyhatom, ha kialakult a napi, heti és havi rendem. Ha kezemből tartom már az időm, s az nem folyik el a kezem között. Ha tempósan tudok előrehaladni a meglátott és megszerzett célok irányában korábban nem. De valamikor el kell kezdeni csinálni. De valameddig vezetni kell az időelszámolást. De élet- és időzavaraim megvastagodása esetén újra el kell kezdenem, ha időközben abbahagytam.

Aki csinálta már, tudja, hogy napi 5 percnél és tíz naponként húsz percnél nem vesz el több energiát (tíz naponként átlagolok). Aki csinálja, tudja, hogy önmagam rendben tartásának egyik alig nélkülözhető eszköze. Aki sohasem akar ilyent csinálni, számoljon azzal a lehetőséggel, hogy nem akar megtérni, nem akar erőt venni lustaságán, káros rendszertelenségein, nem akarja, hogy tükröt tartson maga elé, hogy megtérjen és éljen.

Előkalkuláció és utókalkuláció nélkül nincsen hatékony gazdasági élet. Országot építő élet sincs nélküle. Az időelszámolást végző ember az előző havi eredménye alapján havonként megállapítja a tervszámokat, hogy a hónap végén megkapja a tényszámokat, s a kettőt összehasonlítsa egymással. Üdvös tanulságok levonása céljából: mi sorvadt el, s mi burjánzott túl. Gyerekkorunkban az iskola és a szüleink rászorítanak a napirendtartásra. A felnőtt korba lépés nem jelentheti azt, hogy búcsút mondunk a napirendnek. Őrizd meg a rendet, és a rend megőriz téged. Őrizd meg a napirendet, s értelmes és érdemes életet fogsz élni.

A tervet, a napitervet is imádságba ágyazottan csináljuk. A Lélek vezet közben. A napirend az Isten arra a napra szolgáló akarata számomra. Ha nem csinállok napirendet, nem vagyok kíváncsi Isten reám vonatkozó akaratára. Kedvem szerint akarom tölteni az időmet, a kisebb ellenállás irányába haladva: mindig azt tenni, amire kedvem van. A napirendkészítés arra neveli az embert, hogy ne a kedvét, hanem Istent imádj. Az idő nem az enyém. Az időt kaptam – felhasználás céljából és mások javára. Az idő – nem a szeretet szolgálatában! – gyilkos fegyver a magam és mások élete ellen. Erkölcsileg semmiféle tevékenység nem közömbös. A lazításom is állhat az erőgyűjtés szolgálatában, állhat egy link élet szolgálatában. Csak se hideg, se meleg nem lehet, valami jót vagy valami rosszat mindenképpen szolgál.

Életem hamar elmúlik, s akkor el kell számolnom felhasználásával. Akinek üres lesz a keze, nagyon pórul járhat, s biztosan rajtaveszt már földi életében is. A nem nemes célok szolgálatában elvert életidejű ember elkezd módosítani önmagát. A nem szolgálatra berendezkedő élet önmaga ellen fordul (alkoholizmus, s végső esetben öngyilkosság).

7. Szeretet és mindentadás

7.1. Az éhezők borítéka

Nemcsak időnk van, pénzünk is van. A jézusi dogmatika és morálteológia alapján egyértelmű, hogy a becsületes munkával megszerzett pénzt is csak felhasználásra kaptam Istentől. Szeretet által meghatározott felhasználásra. Hiába kerestem annyit, hogy rám, enyéimre egy adott időszakban 100 pénzegység jut, ha vannak olyanok, akikre csak tíz jut. A „Szeresd felebarátodat úgy, ahogy magad!” – azt tanítja nekem, hogy ötvenötöt megtarthatok, s a negyvenötöt odaadom annak, akinek ugyanolyan becsületes munka mellett – csak tíz jut. Azért teszek így, hogy egyenlőség legyen. Minden anya és apa egyenlően osztja ki kincseit gyermekeinek. A Mennyei Atya ugyanígy akar eljárni, s rajtunk keresztül tudja szándékát megvalósítani. „Isten a szegények részét a gazdagoknál tette le” (Tompai). Ezért van az, hogy az élet napos oldalára került keresztény ember háromról kettőre akar jutni. Ezért van az, hogy addig nyújtózkodik, amíg a takarója fele ér. Isten ajándékából, s értelmünk jóra felhasználása folytán tudjuk, hogy ez az az igazság, amelyet tennem kell, és hogy minden tiltakozás ez ellen – egyszerűen csak a szívtelenség, csak a szeretetnélküliség címkéjét viseli magán.

Ahogy az Isten akarata szerinti időfelhasználásra is nevelnünk kell magunkat, ugyanúgy nevelnünk kell magunkat az Isten akarata szerinti pénzfelhasználásra is. Aki neveli magát, (aki erőlteti azt, ami nem megy), az eredményeket ér el. Akinek az Ország főkategóriára ma még csak napi fél óra jut, idő múltán eljuthat a napi három és fél óráig. Aki ma még csak kölcsönkérésekkel tudja kihúzni a fizetésnapig, az is eljuthat oda, hogy rendszeres megetetője lesz az éhezőknek. Az időelszámolás talán új dolog, a pénzselszámolás nem az. Láttam már szüleimnél is: minden hónap elején összeültek és a borítékozás technikájával megállapították, hogy mi mindenre kell a pénz, és az egyes borítékokra mennyi juthat. Anyámnál sohasem volt sokadika. Hónap elején nem éltünk jobban, mint hónap végén. Kölcsönkérés is ismeretlen volt számunkra. Ez persze csak tisztesség norma: nem élösködhetem azokon, akik beosztják a pénzüket, sőt tartalékkal is rendelkeznek azok számára, akik beosztás nélkül élnek, s akik ennek következtében alatta maradnak az erkölcsi tisztesség szintjének.

A tisztességetikán épül, annak nő fölibe a jézusi etika. A jézusi etika egy plusz borítékot jelent. Ebbe a borítékba kerül az a pénz, amit nem költök el magamra, magunkra, hanem a rászorulóknak adom, adjuk. Nagyon fontos, hogy aki ezt még sohasem csinálta, azonnal kezdje el. Ne várjon vele körülményei megjavulásáig, azaz akkorra, amikor már túl lesz a telekvásárláson, a házépítésen, az autón, a nyaralón, a külföldi utazáson, s evilág fiainak többi státusszimbólumán. Szívének bősége és nagysága szerint, de mindenképpen nyisson új borítékot. Ha fél százalékat teszi be jövedelmének, vagy egy százalékat, ezzel is megment egy embert az éhezéstől egy hónapra. Ha Jézus útján halad előre, majd tágul a szíve és vastagszik a boríték.

7.2. Háromról kettőre

Ha egyszer a jézusi tökéletesség a szeretet, és ez a szeretet a másik javának keresésében és szolgálatában áll; ha ez a szolgálat egyfelől az engem bántók vissza-nembántásában, hanem megbékítésben, másfelől pedig a rászorulóknak megsegítésében áll; és végül, ha ez utóbbinak Jézus életünk fenntartásán kívül semmi más határt nem szabott, amikor így tanított: „Add el mindenedet és árát oszd szét a szegényeknek!” – akkor ennek az említett borítéknak a vastagodása az egyik legfontosabb jele annak, hogy előre haladunk a keresztény tökéletességben.

El kell hát háritanunk az akadályokat. Az akadályok: a többi boríték vastagsága és további vastagítani akarása. Alapelv legyen: nem engedhetem meg magamnak, hogy elérjem hazai társadalmunk egy főre eső átlag életszínvonalát, alatta kell maradnom annak. Az étkezésre

szánt borítékot azzal vékonyíthatom, hogy banán és narancs helyett alma kerül az asztalra, téliszalámit és bort csak ünnepi alkalmakkor teszünk az asztalra, a primóárunk mellett szépen elsetálunk, s bűnnek tartjuk száz forintért paradicsomot vásárolni, ha a maga idejében tíz forintért is megvehető. Egyáltalán van felső határom: ennyit költhetek ennivalóra, többet nem. Figyelem az árleszállításokat, s ilyenkor veszek konzervárut. Ami a ruházkodást illeti, beállok a Bokron belüli gyermekruha-árucsereforgalomba, s a felnőttek ruháit pár száz forintért szerzem be a bizományi áruházakban, pár ezer forint helyett. A lakásberendezésben ízléssel, leleménnyel takarítom meg az ezek hiányában kidobandó tízezreket.

Az adástörvényt csak akkor teljesítem, ha valóban rászorulókat támogatok. Hazánkban a rászorulók dúsgazdagok a harmadik világ éhezőihez viszonyítva. Hazánkban a rászorulóktól is azt kívánja Jézus, hogy támogassák az éhező világot. Nem adástörvényteljesítés tehát a hazai rászorulók támogatása. Egyes plébániákon óriási tömegben halmozódnak fel a használt ruhák és nincs cím, ahova küldeni lehetne azokat. A cigányok is továbbadják pénzért, nincs szükségük rá. Nem adástörvény-teljesítés a családon belüli kölcsönös ajándékozás sem, amely folyamatban én növelem a te életszínvonaladat, te növeled az enyémet, mi növeljük a magunkét. A vállalati egymást ajándékozásokat (névnapok és egyéb alkalmak) ugyanezen megítélés alá esnek.

Hazánkban semmire se vagyunk kötelezve? De igen. Csak a pénzbeli támogatás az indokolt. Hazánkban másfajta rászorulók vannak. A cigányok, huligánok, magányos öregek mind – kihalászókra várnak. Problémáik pénzzel meg nem szüntethetők: csak barátságunkkal, s barátságunk révén kisközösségbe juttatással. Életcélra szorulnak rá a hazai rászorulók. Ezt kell adnunk nekik. Idehaza ez az adástörvény-teljesítés.

Lehetnek rendkívüli esetek, amikor a pénztárcánkat is ki kell nyitnunk. De biztosan becsapjuk magunkat és nem adástörvényt teljesítünk, ha a hazaiaknak juttatott támogatás meghaladja adás-borítékunk tartalmának 10 százalékát. Legalább 90 százalékot kell kapniuk belőle az éhezőknek.

Hogy mit lehet megvásárolnunk és mit nem, azt nem kell meghatározni. Szegénységünk az egy főre eső átlag-életszínvonal mértékén fordul. Megvehetem tehát azt is, amit valamelyik testvérünk a maga számára esetleg meg nem engedhető luxuscikknek tart: ha más vonatkozásokban viszont „megkoplalom” azt. Nagyon fontosnak gondolom, hogy hozzámérjük a magunk családi büdtségének egy-főre eső átlagot a velünk közösségben levő családok egy főre eső átlagához, hogy kialakulhasson a jézusi verseny a háromról kettőre jutni akarás, a féltakaróig nyújtózás célszalagja felé.

Ha eljutottam már a szegénységnek egy bizonyos, a magam számára már többé-kevésbé megnyugtató fokára, – amit leginkább azon mérhetek le, hogy nem reszel az ördög, ha árucikkeket látok a kirakatban (már nem vagyok „vásárló”) –, akkor felmenthetem magam a borítékolás alól is, a naponkénti kiadások feljegyzése kategorizálása alól is, s a maradékot borítékolom az éhezők javára. De ezt csak akkor tehetem nyugodt lelkiismerettel, ha életszínvonalam egy főre eső átlaga alatta van, mondjuk az alapközösségem vagy a Bokor hasonló indexének. Ha ezzel sem érem be, ha szeretnék még tovább jutni, újra borítékolok, s újra jegyzem kiadásaimat. Ez a még tovább jutni akarás különösen azért indokolt, mert a maradékot borítékoló esetleg csak a felesleget fogja az éhezők számára borítékba tenni. S aki a feleslegét teszi oda, az még nem szenved meg a maga szegénységét, nem éli meg, hogy lemond valamiről azért, hogy megetesse az éhezőket.

Ehhez a lemondáshoz kedvet csinálhat, ha az éhezők megetetése nem személytelenül történik, ha tehát pl. egy közösség tudja, hogy kikhez jut el a megtakarított pénze, azokkal levelezésben van, fényképről is ismerné őket, s ugyanígy a megetetettek is ismerik az őket megetetőket. A mai világban aligha van a keresztyén tökéletességnek méltóbb megnyilvánulása, mint az éhezők megetetésének magatartása. Aki úgy érzi, hogy ez az ő keresztyén útjából kimaradhat, annál biztosan óvást jelentek be szentté avatási pere során. Minden kisközösségnek legyen fontos ügye az eljuttatás újabb és újabb módjainak megtalálása.

Mindez csak úgy lehetséges, hogy Isten beleteremtette az emberi természetbe a háromról kettőre jutni akarás vágyát is, nemcsak a szerzést, ami ennek éppen az ellentéte: a kettőről háromra akarunk jutni. Beleteremtette a szeretet, a jóság, az ajándékozás vágyát is. S ezt az emberi szív mélyén megtalálhat isteni vonást ragadja meg a jézusi szó: „Ha valaki szereti az életét (pszüché) elveszti azt” (Jn 12,29). Nem képmutatás tehát az ember részéről a háromról kettőre jutni akarást emlegetni akkor sem, ha tele van a szíve ennek ellenkezőjével is: házat szeretnék, kertet, lakásberendezést, csínt és az emberi élet egyéb szükségleteit. Mindezek hozzátartoznak az emberi léthez. De az is hozzátartozik, hogy „Esztelen, még az éjjel számon kéri lelkedet” (Lk 12,20). Az ember több, mint magának kincseket gyűjtő lény: az ember „Istenben gazdaggá” lenni akaró lény is (vö. Lk 12,21).

7.3. Radikális ellenségszeretet

Annál is inkább kell ezt képviselnem, mert a keresztény tökéletesség másik kiemelkedő megnyilvánulása nemcsak rajtam fordul, hanem az Ország ellenségein is. A társadalmi visszaszorításra, a másodrendű állampolgárrá tevésre gondolok. Tehetségünk és munkánk felülérvényesülést biztosít számunkra, ha dörgölődünk a hatalomhoz. Érvényesülést biztosít, ha nem kötelezzük el magunkat sem a hatalomnak, sem az Ország ügyének. Alulérvényesülést biztosít, ha elkötelezzük magunkat az Orzágnak. A mi részünk ebből az alulérvényesülésből csak annyi, hogy elkötelezzük magunkat az Orzágnak. Alulérvényesítésünket a hatalom végzi el rajtunk, akár világi, akár egyházi vonatkozásban. Az egyházi alulérvényesülés elsősorban paptestvéreink sorsa, bár a bizalmatlanságot a „laikusok” is megtapasztalják. A világi hatalomnak jelenleg több eszköz van a kezében alulérvényesülésünk biztosítására: háttérbe szorítás, álláselnyerés, kinevezés és fizetés vonatkozásában, útlevel-megvonás, bebörtönzés, s akár életünk elvétele is.

Az elmúlt évtizedek során mindez valóságos lehetőség volt pusztán a kisközösséghez tartozás okán is. Ma más a helyzet. Részint a kisközösségi munkáért börtönre ítélték százainak és kisebb intenzitású megtorlásban részesítettek ezreinek szenvedése eredményeként, részint pedig a hidegháború intenzitásának enyhülése következtében a kisközösséghez tartozásért ma már nem jár börtön, s nincsen veszélyben miatta életünk. De börtön jár a radikális ellenséget-nemismerésért.

Mivel a radikális ellenség-nemismerés nélkül a kereszténység fából vaskarika (az ellenséget ismerő ellenséget-nemismerők tábora) volna, s mivel a Sátán, a Világ semmihez sem ragaszkodik inkább, minthogy minden állampolgár bármikor kész legyen meggyilkolni azt, akit a Sátán, a Világ ellenségnek minősít, ezért ma a börtönig, s esetleg az életveszélyig hatoló alulérvényesülésünk legfőbb kiváltója a radikális ellenséget-nemismerésünk. Az atomveszély, azaz minden emberi élet kioltásának konkrét fenyegetettségének korában annak kijelentése, hogy keresztény vagyok, tehát nem emelek sem öklöt, sem hagyományos fegyvert, sem korszerű fegyvert embertársaim és életük ellen, s tiltakozom ezzel az ellen is, hogy bárkinek is joga volna a magam, a gyermekeim meggyilkolására – kitüntetett formája a keresztény tökéletességnek. Aki nem áll sorompóba, annak szentté avatása ellen megint tiltakoznunk kell.

7.4. Tanítvánnyá lenni

Elsősorban a mi feladatunk a nyílt hit- és színvallás, a nem-lapítás. A munkahelyünkön tudnia kell mindenkinek, hogy keresztények vagyunk, Krisztushoz tartozunk, s hogy mit jelent számunkra ez a Krisztushoz tartozás. Krisztus megváltó szenvedéseinek folytatása, „kiegészítése” részünkről e nem-lapítás formájában történik. A tanítvány Jézus képviselője a világban. Antióchiai Szt. Ignác megkötözve, kivégzési helye felé közeledve mondta: „Most kezdek keresztény lenni”, azaz élete odaáldozásához térben és időben közeledve kezd hasonlítani arra a Krisztusra, aki szintén és minket megelőzve adta oda, áldozta oda életét azért,

hogy hűséges maradjon ahhoz a képviselőhöz, amellyel az Atya megbízta Őt. E képviselő vállalása jelenti részünkről azt a legnagyobb szeretetet, amely – Jézus tanítása szerint – életünk odahelyezésében s akár a halál elvállalásában is megnyilvánul.

A jézusi tökéletesség – másért levés. Méghozzá magatartásban is, és nemcsak imádságban. Isten egyetlen szeretetközösséggé akarja formálni itt az időben minden gyermekét. Ezért küldte el a Fiát is. S ezért küldi Jézus is a maga tanítványait. Ezért adja nekik a megbízatást, hogy tegyenek Jézus tanítványaivá minden embert.

A „dzóe pneumatiké”, a Szentháromságból közénk áradó isteni élet, szeretni küld minket, s ennek a szeretetnek kihagyhatatlan eleme a valakit tanítványokká tevés. Ezt a munkát Jézus kezdte el az egyházban, s az egyház éppen ezáltal lett láthatóvá, hogy tanítványait Tizenkettővé tette. Közösséggyűjtés, közösségmegtartás, s a közösségben megtartott tanítványoknak ugyanerre küldése nélkül nincs jézusi tökéletesség.

A Biológia és Család minden idő- és energiafelhasználása ide torkollik. Jézus nem osztotta a maga népét apostolokra és az apostoli szolgáltatásokat elfogadókra – megfizetőkre. Jézus nem alapított klerikus és laikus státust. Jézus egyetlen státust alapított: a tanítványnak a státusát. Aki azt mondja, hogy ő erre nem kapott Istentől karizmát, az gonoszul vétkezik és gonoszul mentegetődzik. Aki így beszél, az Jézushoz tartozás címen olyan „lelki életet” akar élni, amely nem hivatkozhatik Krisztusra.

A szeretet és mindentadás elsődlegesen a családomban és a kisközösségemben találja meg a maga mindennapi gyakorlatát. Ez az a két közösségfajta, amelyben él és lélegzik az időben az Isten Országá. Az egyik jobban próbára teszi kereszténységemet, mint a másik. (A sarki hordárt jóval könnyebb szeretni – annak elég egy „jó napot kívánok” – mint pl. házastársamat, mert ez utóbbi nem éri be ennyivel! „Ó, az a néhány ember, akit győznöm kell türelemmel... – mondja a gitáros ének a hétköznapi Szentlelkéért esedezve.) Mind a kettőt egész szívvel kell csinálnom, ha azt akarom, hogy előrehaladjak a jézusi tökéletességben.

8. Életem fegyelme

8.1. Egyéni lelkitükör

S ezzel rátérhetünk az idő és pénz után a harmadik konvertibilis keresztény valuta tárgyalására, a szeretetre: az idő- és pénzelszámolás után a szeretet-elszámolásra. Ez a szeretet-elszámolás Franklin-táblázat néven ismerős a hagyományból. Nevezik egyéni lelkitükörnek is. Tartalmazza törekvéseinket: a szeretettel ellenkező magatartások elhagyni akarását, a szeretettel egyező magatartások életünkbe beépíteni akarását. Többé-kevésbé hosszú lista ez, amelyet egy-egy jó gyónás vagy lelkigyakorlat hatására szoktunk összeállítani a szeretetben tökéletesedésünk céljából. Nem a morálteológia címeinek kivonatolása, miként az imádságos könyvekben található lelkitükör, amelyek végigmennek a morálteológia könyvekben található parancsokon, esetleg erényeken is. Az egyéni lelkitükör nem foglalkozik azokkal a területekkel, ahol rendben vagyunk, hanem azokra a területekre koncentrál, amelyeken a legsürgősebben akarunk előrehaladni a szeretetben.

Mivel az egyéni lelkitükör „hagiográfiai” konkrétságú, e könyvben csak azon alapon tárgyalható, hogy hasznos tökéletesedési eszközként ajánlatik a lelkiismeret-vizsgálat írásos formája. Írásos nemcsak annyiban, hogy ki-ki leírja a maga vizsgálati szempontjait, hanem annyiban is, hogy ezen leírt szempontok napi megvizsgálásának eredményét a hó minden egyes napjára szolgáló rovatokba nap mint nap bejegyzni. Az eredményt legalkalmasabb a mostanság hazánkban szokásos klasszifikálás formájában bejegyezni, azaz minden vizsgált kérdésben osztályozom magamat: ötös, négyes, hármas, vagy kettes, vagy egyes kalkulust adva magamnak az elért eredmény értékelésének tükrében. E napi kalkulások átlagával

naponként kiszámíthatom napi szeretet-átlagomat, s a 30 nap (esetleg 10 nap) elteltével kiszámíthatom, hogy lelkiismeretvizsgálatom egyes pontjaiban abban a hónapban (esetleg dekádban) milyen átlageredményt értem el. Természetesen kiszámíthatom az összes szempontok alapján adódó havi átlagomat is, amely szemléletesen mutatja tökéletesedési törekvéseim havi ingadozását. A havi átlageredmények grafikonja az eltelt év folyamán mutatott haladásomról, visszaesésemről ad szemléletes képet. Mindez napi öt percnél nem vesz többet igénybe. Az esti imádkozás egyik eleme lehet.

Mi kerüljön annak a szeretet elszámolásába, aki idejét és pénzét a másik két elszámolással már ellenőrzi? Akármennyire egyéni is az „egyéni lelkitükör”, megpróbálok néhány – szubjektív megítélésem szerint – a Bokorban súlypontinak látszó kérdést kiemelni. Az első szempontcsoportnak az „életem fegyelme” összefoglaló címet adom.

8.2. Kereszténység és farzseb

Ki ne hallotta volna már körünkben az alábbi tréfának tetszhető megállapítást: „Bizony, bizony mondom, hogy a kereszténység a farzsebbel kezdődik! Azért a farzsebbel, mert ott van a helye a naptárnotesznek és az íróeszköznek. Aki felír valamit, azt elfelejtheti, aki nem írja fel, még inkább elfelejtheti. Hogy az elfelejtés bűnétől elvileg elhatároljam magam, azért írom be noteszomba mindazt, ami valamiféle kötelezettséget ró rám. Súlyos véték a szeretet ellenigent mondani egy találkozóra, s azon meg nem jelenni, egyszerűen csak azért, mert elfelejtem. Napomat imádsággal illik kezdeni, s ebből az imádságból nem maradhat ki az a nagyon prózainak tetsző, s tökéletesedésünk szempontjából mégis igen jelentős aktus, hogy előveszem naptárnoteszomat, hogy megnézzem, mi van beírva arra a napra..., sőt a következőre is. A kisközösségi élet sok csoportos és egyéni találkozással jár, ki kell zárnom az időpontütközéseket és az időpont-elfelejtéseket.

A királyok erényének mondják a pontosságot. A király azzal becsüli meg alattvalóit, hogy a vállalt találkozókra percnyi pontossággal jelenik meg, sem előbb, sem később egy perccel. Aki birtokolja ezt az erényt, arról mondják, hogy „az órát hozzá lehet igazítani”. Kevés dologgal okozunk annyi bosszúságot embertársainknak, mint elkéséseinkkel. Nem szoktuk a súlyos bűnök kategóriájába sorolni, pedig ha jól meggondoljuk, az elkésés a szeretet alapjának, az alázatnak a hiányából, s ha így van, akkor gögből, kevélységből, embermegvetésből fakad. Mások csak érkezzenek idejében, készítsenek el mindent, majd várjanak rám, s ha megérkeztem, kezdődhetik a program. Cselekedj úgy, hogy magatartásod egyetemes törvényhozás alapját képezhesse! – mondta Kant. Az elkésés magatartásának általánosítása lehetetlenné tenne minden találkozást, s ha így van, hát az Országot is lehetetlenné teszi.

Mi lenne, ha mindenki azzal az igénnyel lépne fel, hogy ő majd akkor érkezik, amikor a többiek már készen és együtt vannak? Alázathiányról van itt szó. A kiváltság lelkiületéről: én megtehetem azt, amit a többi nem tehet meg. A nagy elkésők erre azt mondhatnák: Szó sincs arról, hogy gögös vagyok, én szégyellem a legjobban, hogy mindig rám kell várni, de hát mit csináljak, ha sohasem tudok idejében elkészülni!? Megengedhetjük ezt az önkritikát, ill. ennek őszinteségét, de rá kell kérdeznünk: igazán annyira szégyelled? Ha annyira szégyelled, írd be a noteszodba negyed vagy félórával korábbi időpontot, aszerint hogy mennyit szoktál késni, s tartsd önértet és büszkeség kérdésének is, hogy nem késel, hogy rád nem kell várni. Az elkésők szentté-avatási kérelmét is elkésve juttatnám el a Szentté-avatási Irodához.

8.3. A lefekvés szentsége

A napnak fegyelme az előző estével kezdődik. Úgy kezdődik az estével, hogy idejében fekszem le. Akkor fekszem le idejében, ha fel tudok kelni az imádságban megállapított felkelési időpontban, azaz az Isten rám szabott akaratának megfelelő órában. Jól ismertek

reggeli alkudozásaink: Minek keljek fel korábban a végső muszáj előtt, amikor úgyis olyan fáradt vagyok, hogy csak rosszabb lesz, ha a megállapított időpontban felkelek? Ezért súlyos tökéletlenség, súlyos bűn a szeretet ellen, ha kényszerítő szükség nélkül, tehát felesleges dolgok miatt nem fekszem le idejében, nem oltok villanyt idejében. Példa: valakik a késő esti órákba nyúlóan beszélgetnek egymással: főleg arról, hogy milyen kimerítő a munkaviszonyuk, milyen fáradtak, kimerültek. Magányosok voltak, nyugodtan lefeküdhettek volna akár nyolc órákor is. Ha csak egy hétig gyakorolták volna ezt a nyolc órai lefekvést, egy héten belül kipihenten ébredtek volna a felkelésre megállapított időpont – előtt! Hasonlóan felesleges esténként fennmaradni TV-műsorzárásig, hogy naponként megállapítsuk, milyen pocsék volt – esetleg egy újabb negyed- vagy félórás pótbeszélgetésben. Ilyen felesleges dolog az esti téblábolás is: koncentráció nélküli ide-oda kapkodás: még ezt is, még azt is megcsinálom egyre fogyó intenzitással, egyre kevesebb hasznos eredménnyel.

Az idejében le nem fekvés egyik kitüntetett oka szokott lenni a gyerekek körüli szolgálatnak a késő estébe tolódása. Odahaza abszolút szabályként érvényesült: 14 éves korunkig nyolc órákor feltétlenül villanyoltás volt számunkra. Nagyon nehezen viseltük már a vége felé. Megpróbálkoztunk paplan alatt zseblámpa mellett olvasni. Persze lebuktunk. Szüleink kemény következetességének két jó következménye volt. Az egyik, mint iskolásoknak nem volt problémánk a reggeli felkeléssel. Kipihenten ébredtünk, kidobott az ágy. A másik jó következménye az volt, hogy szüleink kilenc órákor szintén ágyban lehettek, s ők is kipihenten ébredtek. Annyi időt hagytak az éjszakai nyugalomra, hogy belefért a soros csecsemő felsírásai miatti szolgálatuk is anélkül, hogy túl kellett volna feszíteniük magukat.

Bizony joggal beszélhetünk a lefekvés „szentségéről”. A szentség Jézustól eredő jele annak, hogy találkozunk Istennel. Nemcsak a hét szentség és nemcsak az imádság és nemcsak a szeretet jelzi ezt a találkozásunkat, hanem az este idejében lefekvésünk is, mert az idejében le nem fekvő ember azt jelzi, hogy reggel nem lesz ereje imádkozni, nem lesz ereje szeretni, csak kapkodni, idegeskedni, különböző tárgyakat keresgélve halkan vagy hangosan szitkozódni: „...mert ebben a házban semmi sincsen a helyén, semmit sem lehet megtalálni, ha még egyszer elveszi valaki ezt vagy azt, majd meglátjátok, hogy mit csinálok vele...” stb. E „szentséget” elhanyagolva reggel fáradt vagyok, késésben vagyok, s ennek következtében jókor reggel imádság helyett elkezdek családom tagjaival szeretetlenkedni. Ha nem őrzőm a lefekvés szentségét, nem kívánom sem magamnak, sem a másoknak azt, amit Isten új napjára virradván produkálni fogok a szeretetlenség nagyobb dicsőségére.

A gyerekek számától, korától függően valamikor hat óra után el kell indulnia az esti programnak: vacsoráztatás, fürdetés, esti mese, esti imádság, esti puszi, villanyoltás. Ez a záró mozzanat bekövetkezik háromnegyed nyolc és nyolc között bármikor és egyetlen másodperccel sem nyolc óra után. A nyolc óra abszolút szélső határ. Csakis ennek az abszolút szélső határnak a megtartása biztosítja, hogy a gyerekek pihenten ébredjenek, s hogy a szülők értelmesen tudják eltölteni a nap hátralevő részét Istennel, egymással, s külön-külön is ki-ki a maga dolgával. Csak ez teszi lehetővé, hogy legyen erejük az egészségüket karbantartó jellegű mosakodáshoz és esti tornához, kocogáshoz; mindahhoz, ami hozzásegíti őket erőik optimális újratermeléséhez.

8.4. A felkelés szentsége

Áttérek a következő szentségre, a „felkelés szentségére”.

Szent Benedek úgy lett a nyugati szerzetesség, s egy kicsit az európai kultúrának is az atyja, hogy beszerelt a kolostorba egy kisebb fajta harangot, s a nap folyamán azt jópárszor megszólaltatta. Ennek következtében a szerzetesek, ha szerzetes életet akartak élni, azaz ott akartak maradni a kolostorban, tudták, hogy mikor mit kell csinálniuk. Teljesen függetlenül attól, hogy mire éreztek magukban kedvet és erőt. A harangocska jórészt kikapcsolta

életükből a „nincs kedvem” és „nincs erőm” elnevezésű sátáni hatékonyságokat. Az éjszaka közepén is harangoztak hajnali imádság (matutium) elmondására, hajnalban is felharangozták őket a reggeli dicséret (laudes) elmondására, s az ezt követő szentmisehallgatás és reggelizés után még mindig jókor reggel hívta őket a harang napi munkájukra (tehenek megfésülésére vagy kódexmásolásra). A harangocska megvalósította életükben az imádság és a munka (Ora et labora!) szép ritmusát. S ha mindez a lombikkereszténység jegyében történt is, mégis csak ők nevelték ki ennek az imádság- és munkafegyelemnek a segítségével azokat az egyéniségeket, akik a harc és rablás középkori gyakorlatával szemben ráirányították e fegyverrel megnyert népek figyelmét az értékpusztítás helyett a mezőgazdasági és szellemi értéktermelésre.

Ezt a harangocskát a mi életünkbe is be kell szerelnünk mindenekelőtt az ébresztőóra formájában. Mikorra kell beállítanunk az ébresztő órát? A keresztény tökéletesség megvalósításával foglalkozó munkánk egyik legkényesebb kérdéséhez értünk el. Mivel társadalmunkban a munkahelyeken különböző időpontokban indul a reggeli munka (hat és kilenc óra között), mivel – nem kolostorban élven különböző távolságok megtétele után – jutunk el munkahelyünkre (mondjuk tíz percnyi és hatvan percnyi útidő változással kell számolnunk) s mivel az ágyból felkelés és elindulhatás között kinek negyed, kinek háromnegyed órányi tennivalója akad – ezért a fentiek függvényében lesz olyan, akinek egynegyed ötkor kell felkelnie ahhoz, hogy háromnegyed órányi otthoni dolgait elvégezve s egy órát utazva, késés nélkül el tudja kezdeni hat órakor a munkát. Másoknak a fenti tényezők különbségeinek folytán később kell csak felkelniük, s a sor másik végén azokat találjuk, akik tíz percre laknak munkahelyüktől, negyedórányi az otthoni munkájuk, kilenckor kell munkába fogniuk, s ezért ébresztőórájuk félkilenckor fog csengetni. Negyedöt és a félkilenc órás időpont között valahol mindig meg fog szólalni a „harangocska”, amelyet nevezünk muszáj-harangocskának. A muszáj-harangocska még nem a keresztény tökéletesség harangja bár a szavára figyelés nélkülözhetetlen eleme a keresztény tökéletességnek. Ennek ellentéte a csörgés után még tíz percet az ágyban maradok, s majd jobban sietek az öltözködéssel és buszhoz rohanással, ami pedig az ördögtől vagyon mindannyiunk lelkiismeretének és tapasztalatainak egyöntetű bizonyossága szerint.

Nemcsak muszáj-harangocskát ismer a keresztény szótár, hanem istengyermeki harangocskát is. Ez összesen annyiban különbözik a muszáj-harangocskától, hogy fél órával korábban szólal meg amannál, igen nagy és jó dolgok ígéretével. Ezt az istengyermeki ébresztőórát ugyanannyi forintért adják a boltban, mint a másikat. Beszerezni nem kíván semmiféle ördögös ügyességet, hiszen a muszáj-harangocska a szomszédban pl. ugyanakkor szólal meg, mint nálam az istengyermeki harangocska annak következtében, hogy a szomszéd félhétre jár munkába, én pedig hétre. Mindössze annyiról van szó, hogyha az istengyermeki ambíciókkal nem rendelkező szomszéd fel tud kelni félhatkor fizetésének megkapásától motiválva, én is fel tudjak kelni félhatkor (bár a fizetésem csak a hatórás kelést tudja megmotiválni). De minek? Hát csak azért, hogy az útnak indulási időpont előtt fél órával útra készen legyek, s Szent Benedek fiait-leányait utánozva – míg a gyerekek a másik szobában még szépen alszanak, vagy várják türelmesen a reggeli szolgáltatások ugyancsak harangszóra (azaz pontosan megállapított időben!) történő kezdetét – a következő félórát rászánjam feleségemmel együtt Isten reggeli köszöntésére, a napi munkámat megalapozó imádságra. A rendszeres időben kelés, s a napnak félórás imádsággal kezdése olyan fontos dolgok, hogy az ezeket nem tartalmazó szenttéavatási kérelmeket már az iktatóhivatal is elutasítja megmagyarázván a kérelmezőknek, hogy vállalatuk neve nem Élet a Fizetésért, hanem Élet Jézusért.

8.5. A napirend

Aki jól indítja napját, a nap sikerét felerészből már biztosítja is. A rosszul indított nap viszont fél sikertelenség. Hiszen a siker csak annyin fordul, hogy mindig azt tegyem, amit Isten vár tőlem. Ehhez viszont – földrengésszerű kivételektől eltekintve – nem kell mást

tennem, mint imádságban megállapított napirendhez ragaszkodnom a reggeli felkelés időpontjától kezdve végig az egész napon át, és a sikeres nap boldogító tudatával hajthatom álomra fejemet.

Mivel az imádságban megállapított napirend tervbe veszi a nemszeretem dolgokat is, amelyeket ily felkészülés nélkül, de ily felkészülés mellett is halogatni szeretünk, ezért pontosan is körül kell írni ragaszkodásunkat a napirendhez, ill. annak nemszeretem elemeihez. Az emberek többsége számára e nemszeretem dolgok közé tartozik a fáradságos szellemi munka, a tanulás. Vegyük pl. azt az esetet, hogy egy szombati napon az imádságban megállapított napirend 9-től 12-ig egy konkrét anyag tanulmányozását írja elő számomra. Az élet fegyelme a következőket kínálja fel: a/ 50 percen keresztül nem kelek fel a székről, utána 10 perc szünetet tartok; b/ ha az 50 perc során az anyagtól függetlenül különböző dolgok jutnak eszembe, feljegyzek róluk egy emlékeztető szót egy papírdarabra, hogy meg ne feledkezzek róla. De még oly nagy fontosságúnak is tűnjék ez az eszembe jutó dolog, nem nézek utána könyvtáramban, nem foganatosítok intézkedéseket környezetem tagjait vagy másokat – telefonon – megszólítva. Az 50 perc elteltével, ha még most is olyan fontosnak tetszik számomra az ügy, mint akkor, amikor az eszembe jutott, e tíz perc szünet idején, amikor már felállhatok, intézkedhetem az ügyben, megnézhetem a szükséges könyvet, stb.

Tanulás esetén nemcsak időt utaltványozással, hanem anyagutaltványozással is kell élnem. Egyes anyagmennyiség megtanulására kijelölök mondjuk összesen húsz órát. Nemcsak azt kell meghatároznom, hogy pl. szombaton 9 és 12 között foglalkozom majd vele, hanem azt is, hogy az anyagból hány lapot kell feldolgoznom a mondott három óra alatt. A napirendnek a hatékony, a teljesítményeket produkáló élet szolgálatában kell állnia.

Ennyi életfegyelem után minden bizonnyal megszólal bennünk a védekező életöszton. Természetesen a legnemesebb formában, pl. így: De hát beteg lehet a gyerek, megkereshet valaki életfontosságú problémával, adódnak halaszthatatlan intéznivalók, s egyáltalán nem a napirendért, hanem a szeretetért élünk ám!. Nyugtassuk meg az életösztonünket: nem kell félnie attól, hogy a napirendhez ragaszkodás embertelenné tesz bennünket. Mindig szívesen abbahagyjuk a munkát ill. azt, amit napirendileg ki kellett szabnunk magunkra, mert a szeretet nevében rendre kevésbé fárasztó tennivalókért hagyhatjuk azt abba. Nem kell félnünk az életfegyelem torzító erejétől. Sokkal inkább a napirendet megtartásban megnyilvánuló fegyelem nem vállalásától kell féltelnünk személyiségünket.

8.6. Szerves és szervetlen aszkézis

A lelkiéleteológia hagyományában, közelebbről az aszketikában igen nagy jelentőségű az aszkézissel azonos értelemben használt önmegtagadás. Aszkézis (=önmegtagadás) alapvetően mást és mást jelent a lombikkereszt és a társadalmilag megácsolt kereszt világában. Századunkban talán Teilhard de Chardin és Bonhoeffer fordította el leginkább a keresztények figyelmét az aszkézis hagyományos útjától. A hagyományos út a világ elhagyása és megvetése útján akarta Istent az egyesülésig menően átölelni. Az új aszkézis az univerzum (=a világ, elsősorban az emberek) átölelésén keresztül akarja átölelni az Istent, és egyesülni Vele. Ez az új aszkézis szerves aszkézisnek mondja magát, mert a szeretet érvényesítésével együttjáró lemondást és önmegtagadást és nem a „szolgálat-független” aszkétikus gyakorlatokat akarj beépíteni életünkbe, ahogyan azt a hagyományos szerzetesi, a szervetlen aszkézis tette. Az új aszkézis az embertársak szolgálatából adódó kereszteteket és önmegtagadásokat vállalva akar eljutni az Istennel egyesítő szeretetig. A Zsinat is eléggé határozottan ennek az új aszkézisnek az irányát képviseli, amikor a papokat arra biztatja, hogy a lelkek pásztoraira jellemző aszkézist gyakorolván ne azt keressék, ami maguknak hasznos, hanem azt, ami sokaknak... (Presbyterorum Ordinis 13.).

Teilhardnak és Bonhoeffernek igaza van: Jézus az Isten iránti szeretetet is a felebaráti szeretet szolgálatába állította, hiszen az szereti Istent teljes erejéből, aki annyi embert ölel egybe a szeretettel, amennyit csak bír. Az is igaz, hogy önzésre is hajló emberségünk számára ez a másokat egybeölelni, szolgálni akaró szeretet – önmegtagadást is jelent. Azaz önmegtagadásaink a szeretetgyakorlásból fakadnak. Szolgálni – önmegtagadás, mert a „más” törvény, az önzés bennem levő kísértése mindig ezt fogja a fülembé súgni: Ne te szolgálj másokat, hanem azok szolgáljanak téged, szolgáltasd ki velük magadat! Adástörvényt teljesíteni – önmegtagadás is, mert önző énem gazdagodni és nem szegényedni akar az anyagi javakban. A békességteremtés – önmegtagadás is, mert önző énem eszembe fogja juttatni az önvédelem jogát: miért ne üssek vissza? Miért mindig én legyek az, aki visszaütés helyett odatartja a verekedőknek a maga másik arcát is? Ez lenne a szeretetfogalom nyelvére lefordított önmegtagadás. Tehát éppen az, amit korunk szerves (mert a szeretet gyakorlása által létrejövő) aszkézisnek nevez.

A fentiek egyértelmű vallása ellenére is óvással kell élnem a „szerves aszkézis” kizárólagos létjogosultsága ellen. Megfogalmazok egy kérdést: Mivel készülök fel a szeretetre? – Hát a szeretet szándékát tárgyá tevő imádsággal! Tovább kérdezek: Mivel készülök fel az imádságra, pontosabban arra, hogy legyen imádság életemben? E kérdés kapcsán jutunk el ahhoz, amit pár lappal korábban az élet fegyelmének mondtam. A farzseb, a notesz, a ceruza, a pontos lefekvés, az idejében felkelés még nem egyértelműen szeretet. De olyan dolgok, amelyek képessé tesznek arra, hogy imádkozzam és szeressek.

Analógiaként hadd mondjak itt egy példát. A labdarúgó csapat edzője heti három edzésre hívja a csapatot, hogy az a vasárnapi bajnoki mérkőzésen jól szerepeljen. Az edzés jelent futást is, tornagyakorlatokat is, tehát olyasmit, ami még nem labdarúgás, de hozzásegít a megfelelő szintű labdarúgáshoz. A szerves aszkézis elkötelezettjeit most azokhoz a labdarúgókhoz hasonlítanám, akik az edző hívására így válaszolnak: Edzésre nem megyünk, de azért légy nyugodt, megnézhetsz majd bennünket vasárnap, hogyan fogjuk rúgni a bőrt a bajnokin. Az edző valóban megnézheti őket vasárnap, de siralmas lesz az, amit ott látni fog. A jó labdarúgáshoz futni is kell tudni, erőnlét is kell, és még sok minden más, amit éppen az edzés biztosít. Most alkalmazom az analógiát: a szeretetnek szolgálatban, adásban és békességteremtésben megnyilvánuló kibontakoztatáshoz fegyelmezett emberre van szükség, aki képes szembeszegetni önzésével, az önmegtagadásokat kikerülni akaró „másik” törvényével. A szeretet megvalósításához életfegyelemre van szükség. Az is igaz, hogy a szeretet gyakorlása is növeli az életfegyelmet, mégis áll a tétel, kell lennie annyi életfegyelemnek bennem, hogy képes legyek el nem háritani magamtól az életem során jelentkező szeretetfeladatokat, s az ezek megtevését feltétlenül megkívánó önmegtagadásokat.

Mindezzel nem a lombikkereszténység szervetlen aszkézisét kívánom visszahelyezni jogaiba. De igenis apológiákat mondok a szervetlen aszkézis azon fajtája mellett, amelynek rendeltetése a szeretetet lehetővé tevő edzés és egész személyiségem kisportolt állapota. Az edzésnek, a szervetlen aszkézisnek nem az a feladata, hogy elpusztítsa egészségemet, amire a múlt annyi nagy szentjénél látunk csodálható, de semmiképpen nem követendő példát (Boldog Margit, Kis Teréz), hanem az, hogy testemet és egész valómat alkalmassá eddze arra, hogy képes legyek gyakorolni a „szerves aszkézist”, azaz képes legyek szeretni, s vállalni a szeretettel szükségképpen együttjáró önmegtagadásokat.

Lombikkeresztről csak akkor beszélhetek, amikor a felebaráti szeretet feladatai felkészülés szándéka nélkül okozok magamnak szenvedéseket. Ez esetben ugyanis azt gondolom Istenről, hogy örül a szenvedésemnek. Ellenkező az igazság: az Isten Országá fel akarja számolni a szenvedés minden formáját:

- a felebarátot bántásból fakadó szenvedést is,
- önmagam öncélú szenvedtetését is,
- a transzcendenciában az önmegtagadásokkal együtt járó, a biosz törekenységéből fakadó szenvedéseket is.

Isten szemében csak az a szenvedés kedves, amely a szolgáló mindentadásunk, a másikért aggódásban megnyilvánuló szeretetnek a velejárója. Isten szemében csak az a szenvedés-viselés kedves, amely szenvedést Istenhez ragaszkodó hűségemért mértek rám. A fentiekben megvédett szervetlen aszkézisből fakadó szenvedések nem öncélúak, hanem a szeretet szolgálatában állnak. A szenvedést a nagy cél, az Ország szolgálata érdekében vállaljuk.

8.7. A böjt

8.7.1. A falánk és borissza Jézus

E tárgyban Jézus megbotrántoztatta korának vallásos embereit, akik a böjtöt az istenneketszés (dikaioiszüné) feltétlen kívánalmának tekintették. Nyilvános működésének idejére felmentette Magát és tanítványainak szűkebb körét a böjtölés alól. Nagyra értékelte ugyan a Keresztelő „böjtölő” életstílusát, maga azonban más életstílussal járta az istenneketszés útját: „Eljött ugyanis Keresztelő János kenyeret nem evén, bort nem iván. Mire ezt mondjátok: ördög van benne. Eljött az Emberfia evén és iván. Mire ezt mondjátok: „Íme a falánk és borissza ember” (Lk 7,33-4;Mt 11,18-9). Mint annyi minden mást, Jézus a böjtöt is alárendelte a Szentháromságból hozott szeretet abszolút csúcsertékének. A böjtnak is az Ország szolgálatában kell állnia.

Az „evés és ivás” nyilvánvalóan nem bűn, ha egyszer „evés-ivás” életfeltételű élőlénynek lettünk teremtve, s ha egyszer ezt a feltételt – saját szavaival tanúsítva – Jézus maga is teljesítette. A jóízű ételt és jóízű italt szintén a bennünket szerető Teremtőnek a jósága adta nekünk. Örülni ezeknek az ízeknek és hálát is adni értük ugyanúgy nem lehet bűn. Húst enni, bort inni szintén nem lehet bűn, ha egyszer Jézus ebbe ágyazta (bárány) ebből formálta (bor) a megújított szövetség lakomáját. Bizony az Isten Országá növekedését jelentené, ha a mai éhezők a történelmi holnapban ünnepi lakomáikon kacsasültet ehetnének, tokaji borral öblögetve torkukat. Isten nem arra adta az ízeket és az ezt érzékelő ízlésünket, hogy ne örüljünk az ízeknek, nem arra adta, hogy próbáljuk kiiktatni azokat az életünkből. Aki ismeri a lombiktökéletesség idevonatkozó irodalmát, tudja, miért kell elmondanom ezeket a nyilvánvalóságokat. Enni, inni, ölelni – úgy illett a tökéletességre törekvőkhöz, hogy ezeket és az ezekkel járó örömeiket, mint Isten gyermekeihez nem illőket, hozzájuk méltatlanokat az állatokéval közös aktusaival minél teljesebben kikapcsolják életükből.

Nem szabad a megváltó Istent a teremtő Isten ellenségének gondolnunk. Azaz nem szabad a természetünkbe írt igényeket gyanúval néznünk, azokat elfojtani, azoktól megszabadulni akarni. Azaz nem eszmény, hanem csak nehezen megmagyarázható rendkívüliség, ha valaki nem táplálkozik, és ebbe nem hal bele. Borzongó tisztelettel vehetjük tudomásul, hogy valaki a lombikéletszentségben eljutott oda, hogy csak az eucharishtiával táplálkozik, de tudnunk kell, hogy mire adott nekünk és mire nem adott nekünk példát Jézus. Az, hogy Atyja akarátának teljesítése volt a kenyerre, nem akadályozta meg Őt abban, hogy rendesen táplálkozzék, mert nem állította szembe a teremtő Isten művét a megváltás művével. Annak ellenkezője, amit Jézus tett, mindig lehet tiszteletreméltó extravagancia, de sohasem lehet keresztény, azaz jézusi eszmény.

„Kéjt vesz, ki sok kéjt szórakozva kerget...” – írta Vörösmarty-nk. A torkosság, a részegség, a paráznaság kétségtelenül szemben állnak az Országgal; ugyanakkor az evés-ivás-ölelés nyilvánvalóan senkit sem zár ki a szentté avatásra felterjeszthetők sorából.

8.7.2. Az éhezők borítékának vastagítása

Ha bokrunk magatartását vizsgálom a böjt szempontjából, az alábbiakra lehetek figyelmes.

A szegénység evangéliumi parancsának hatására igyekszünk az élelmiszerek fokozatos drágulása ellenére is az egy főre eső napi és havi élelmiszer-költséget (kosztpénz) családban is, a lelkigyakorlaton is oly szinten tartani, hogy az alatta legyen a hazai élelmiszerre-költési

átlagnak. A legutóbb végzett (238 főre vonatkozó) felmérés alapján a koszt pénz egy főre eső átlaga 760 volt. Ez az átlag alig hihető és alig megmagyarázható szórásokat mutatott: az egy fős háztartások között találunk 2.000 forintos havi élelmiszerköltséget is, a két fősök között 1.900 forintosat, a háromfősök között 1.500 forintosat, s még a hatfősök között is találtunk 1.000 forintosat, ami – főleg ha a hat fő között kisgyerekek is akadnának – szintén erősen átlagunk fölötti összeg. Ugyanakkor találhatunk az átlagunkat meg sem közelítő adatokat is:

286 forint esik	egy főre egy kétfős családban
300 "	egy háromfős családban,
400 "	egy ötfős és egy tízfős családban,
478 "	egy hatfős családban,
500 "	egy négyfős családban.

Mivel a böjt nem lehet független az Ország csúcsértékétől, jelen esetben az adástörvénytől ezért a böjtnak első rendeltetése számunkra: kevesebbet és kevésbé drágát enni és inni, hogy amit ily módon megtakarítunk, az vastagítsa az éhezők számára fenntartott borítékunkat. Igazán nem akarok levegőt szennyezni öndicsérettel, mégis hangot kell adnom annak a sejtésnek, hogy Bokrunkon kívüliek ezt a 760 Ft-os adatot alighanem „hiszi a piszi” szavakkal vennék tudomásul. Nem kellene, lehetne még hihetlenebb adatokra törekednünk?

8.7.3. Egészségre vigyázás és egészséget imádás

Az ételre-italra kevesebbet költésnek nemcsak az éhezők megejtetése szempontjából van jelentősége. Ahogyan az alultápláltság betegséget eredményez, ugyanúgy a túltápláltság is rontja az egészséget. Jó öreg szerzetesi szabályt idézek: a jó szerzetes napjában háromszor eszik és iszik és ezt nyilván csak a rendház ebédlőjében teszi; a szobájában nem tart sem ételt, sem italt, vízivással is vár a következő étkezésig. Rendtársaim között akadtak is, akik ezt természetesnek találták, s mélyen rangjuk alatt állónak tekintették a szabály áthágását. Bizonyos vagyok abban, hogy az orvosok ezt a gyakorlatot csak ajánlani tudják minden jó egészségű ember számára, s meg is tudják nekünk magyarázni, mire jó ez a gyakorlat. A böjt második rendeltetése tehát; egészségünket jó karban tartani. Az elhízottak bizony tapasztalhatják, hogy mennyivel kevésbé használható a „szamar testvér” ebben az elhízott formában. Még pénzáldozattal is tartoznak minden tőlük telhetőt megtenni lefogyásuk érdekében. Elsőül azért, hogy használhatóbb emberek legyenek, másodszor azért, hogy pusztán külalakjukkal ne csináljanak kontrapropagandát a hirdetett szegénységességünkhöz. Ha tehetjük. Mert nem mindig tehetjük. A kövérek bizony nem kevésbé nagyon kemény harcot folytatnak maguk ellen lefogyásuk érdekében, míg aszkéta-külsejű felebarátaik ehetnek annyit, amennyit tudnak, akarnak.

Olykor két motívum is jelentkezik a böjtölésre: a nagyobb teherbírás mellett az esztétikai motívum: csinosabb lennék, ha le tudnék adni öt vagy tíz kilót. Csinosnak lenni akarni ez nincsen az Isten ellen. Jó azaz országbeli cél szolgálatában is állhat: a nem elhízott ígéhirdetővel kapcsolatban nem merül fel bennünk a gondolat: miért nem fegyelmezi magát? Az elhízottal szemben viszont felmerülhet, s fel is merül.

Az étel-italrend mellett testünk, lelkünk jókarban-tartását szolgálhatja még – a torna, a kocogás, a futás, a testedző játék. Fontos, mert az egészség az emberi élet nagy alapértéke. Alapértéket mondok és nem végső értéket. A végső érték, a csúcsérték szolgálatában nemegyszer készletünk lehet és van is testünk rongálására. A Szolgálat című folyóirat egyik száma hozott egy nekrológot egy kanonokról, aki a maga kilencvenes éveiben halt meg, s úgy élt, hogy napjában kétszer – délelőtt is, délután is – két-két órát sétált. Alighanem azért tehette, mert csúcsértékké tette egészsége megőrzését. Ki az a hatgyermekes édesapa vagy édesanya, aki megtehet ilyesmit?! Betegség esetén orvost orvosra, drága orvost még drágább orvosra cserélve mindent az egészség visszaszerzéséért áldozni – ugyanígy egyet jelenthet azzal, hogy

csúcsértékké tesszük az egészséget. Az orvosnak adott paraszolvencia (külön díjazás) fejében az orvosok nem tudnak jobban gyógyítani, csak csomagolás lesz megfelelőbb. Ki-kí azt imádja, amiért minden pénzt hajlandó megadni, odaáldozni. A paraszolvencia-gyakorlat egészségünk imádása nélkül nem született volna meg. Félreértések elkerülése végett megemlítem, egy csokor virág, egy palack bor, egy csomag kávé – ez nem paraszolvencia. Az idő is pénz, s a fenti „figyelmességek” számunkra is megengedhető segítséget jelentenek időigényes procedúrák elkerülésére.

Az egészséget imádás még életünk meghosszabbítása és könnyebbé tétele szempontjából sem mindig előnyös. Lélekből is állunk, minek következtében testi-lelki közérzetünkre igen nagy befolyása van annak, hogy emberhez méltó, tehát egészségünkönél önmagunk konzerválásánál magasabb rendű cél szolgálatában áll-e az életünk. Sokszor életerősebbnek bizonyul a feladatok teljesítésében megrongálódott ember, mint a feladatok nélkül és önkonzerválásért élő nyárspolgár.

8.7.4. Imádsággal és böjttel készülni feladatainkra

Az első század vége felé készült Didaché már értesít bennünket, hogy a keresztények is hetenként kétszer böjtölnek, miként a templomlátogató farizeus (Lk 18,12). Ezt írja: „Böjtjeitek pedig ne essenek egybe a képmutatókéval, mert azok hétfőn és csütörtökön böjtölnek. Ti pedig böjtöljetek szerdán és pénteken”(8,1). Az Újszövetség még nem ismeri az ily módon obszervanciává lett böjtöt, sokkal inkább harcol mindenféle vallási obszervancia ellen (pl. Kol 2,6-7). Beszél azonban azokról az „éhezésekről”, amelyek reászakadtak Pálra apostoli útjainak következtében (2Kor 6,5; 11,27). Ezeket az éhezéseket az Újszövetség a „böjt” (nésteia) szóval jelöli, s ezzel is kifejezi a böjt eszköz-értékét a szeretet szolgálatában. Kell tudnia böjtölni (értsd: éhezni) annak, aki Jézus küldöttjeként akar járni a világban: sorsként fog reánehezned, kéretlenül. Ez a „kéretlen” böjtölés nem elhanyagolható válfaja a jézusi böjtnek. Jézus is „böjtölt”, amikor evésre sem volt ideje (Mk 3,20). Íme a keresztény aszkézisbe illő böjt harmadik rendeltetése.

A nagy feladat megkezdése előtt Jézus negyven napon keresztül böjtölt. Az Apostolok Cselekedetei pedig arról értesítenek minket, hogy az antióchiai prófétákhoz és tanítókhoz böjtjük során szólt a Szentlélek arról, hogy küldjék el Barnabást és Pált missziós útra, s mielőtt elindították őket: „Böjtöltek, imádkoztak és reájuk tették a kezüket” (Csel 13,2-3). Hasonló módon járt el Pál Galíciában: imádság és böjtölés kíséretében tette reá a kezét az ottani városok egyházainak presbitereire (Csel 14,23). A tanulság: nagy feladatokra készülvén nem csak imádkoznunk kell, Isten segítségét böjttel is biztosítanunk kell. Félek, hogy a böjtnek ez a negyedik rendeltetése nem jellemző reánk. Talán azért, mert csak háztáji apostolkodást végzünk? Nem tudom. Mindenesetre jó volna, ha felfedeznők azokat a feladatokat, – amelyek megítélésünk szerint – megérdemelnék böjtölésünket. A Didaché talán segítséget tud nyújtani nekünk: „Böjtöljete üldözőitekért!”(1,2).

Az elmúlt századok böjt-obszervanciáját előbb kiüresítette, majd lényegében meg is szüntette a múltó idő. Ami megmaradt: húst nem enni nagyböjt péntekjein, s évenként két napon „szigorú” böjtöt tartani. E szigorúság tartalma: napjában háromszor ehetünk, egyszeri jóllakással. Mindez aligha jelent akkora önmehtagadást, hogy különösebben megdobhatná imádságunk hatékonyságát. Obszervanciaként aligha lesz ez a böjtfegyelem komolyabbá tehető. Valami országbeli feladat, vállalkozás alátámasztójaként viszont tovább vihetnénk a Cselekedetekben található hagyományt el nem feledve Jézus szavát, hogy van rossz, amely csak „imádság és böjt” erejében üzhető (Mt 17,21) ki akár magunkból, akár másokból.

Egyébként a böjt a legkézenfekvőbb önmehtagadás. Mindig kezünk ügyében áll, hogy az evésben-ivásban kisebb vagy nagyobb próbák alá vethessük magunkat. Alkalmas eszköz lehet bűneink elkerülésére, ha pedig bűnbe estünk, bűnbánatunk elmélyítésére, megtisztulásunkra. Adás van benne. Az oltárra teszünk valamit, hogy Isten ereje költözzék belénk.

8.8. Drogok

Kábítószer-élvezés, részegség szóba se essék köztetek – írhatná egy mai apostol (vö.: Ef 6,3). Cigarettaázás, feketekávé ivás, koffeines porok, nyugtató és altató pirulák... – ezekről mit írna egy mai apostol? S megérdemelheti-e az apostolnevet, aki cigarettaázik, feketekávé is iszik, koffeintartalmú porokat, s időnként Eunoktint is szed, hogy valamelyest ki tudja pihenni magát? Mivel e sorok írójáról a felsoroltak használata e könyv olvasóközönsége számára nagyjából köztudomású, ezért ha ragaszkodik könyvének e 8.8. pontjához, a jelenben két lehetőség áll rendelkezésére:

- a) prédikálja a vizet, miközben bort iszik
- b) az előbbi elkerülendő prédikálja a bort és megértőnek bizonyul ezekkel az aligha dicsérhető magatartásokkal szemben.

(Ami a jövőt illeti rendelkezésére áll egy harmadik lehetőség is: vizet prédikál és vizet iszik.)

Jézus idejében nem volt még cigaretta, feketekávé, feldobó és leütő gyógyszer. Ezért az Újszövetségben nemigen találkozunk ilyen jellegű óvásokkal. Vállalva a b) alternatívát választás gyanújának ódiumát felteszek egy valakiket talán megbotránkoztató kérdést. Ha Jézust – 2000 évvel később testesülvén meg – a farizeusok vacsoráin feketekávéval és cigarettával kínálják, ha Róla és a tanítványairól gondoskodó asszonyok a házi patikában eunoktint, s fejfájás elleni bogyókat is tartanak, sőt az élelmiszeres kosárban még Nescafé is visznek magukkal... Nem fejezem be a kérdést. Elűzte volna-e őket magától, ahogyan kiűzte a „kufárokat” a templomból? Ezt a megbotránkoztató kérdést csak azért tettem fel, mert tisztázandó, hogy mindezeknek a használata egyértelműen ellene van a szeretet csúcsertékének, tehát azt, hogy nem szolgálhatják a szeretetet, és így egyértelműen erkölcstelenek.

A feltett és meg nem válaszolt kérdésre megkísérlek válaszolni vállalva ezúttal az a) alternatíva teljes ódiumát. Akik megdumálják magukat, hogy mindezekre vagy ezek valamelyikére szükségük van, hogy élni és dolgozni tudjanak, azok jutnak el oda, hogy e káros szenvedélyek rabjai lesznek. Ha a kezdet kezdetén, amikor egészségügyi, idegrendszeri problémáik támadtak, kikapcsolódtak volna a hajtásból, hogy jobban bekapcsolódjanak Istenbe, elkerülhették volna e szomorú állapotukat. Ugyanez a ki- és bekapcsolódási lehetőség ma is adva van számunkra. Igazán csak a metanoia-készségükön fordul, készek-e megszüntetni azt a nemegyszer felpanaszolt, botrányt, hogy pl. havi több száz forint ellenében (szegénység) rongálják egészségüket (böjt), bosszantják cigarettájuk bűzével nem dohányzó felebarátaikat (szeretet), és szennyezik a levegőt (modell-társadalom).

Persze ezzel a Rahner-féle „morális-aszkézis”-hangmegütéssel, amelytől Rahner megkülönbözteti a „keresztény aszkézist”, azért még nem döntöttem el a feltett kérdést, hogy vajon Jézus miként járt volna el a felrajzolt helyzetben. Nem vállalkozom eldöntésére. Helyette – egy kicsit a nem válaszolás pótlásaként is – mondok egy példabeszédet.

Hasonló a Mennyek Országá egy vendégfogadóhoz, amelynek előcsarnokában ívet kell kitölteniük a szálláskeresőknél. Jött az első és beírta: bizony másokért éltem és nem is cigarettaáztam. Jött a második: bizony igazán igyekeztem másokért élni, de ó jaj, bűnös módon szenvedélyem lett a cigarettaázás. Jött a harmadik: minden energiámat magamra fordítottam, s bizony nem rongáltam cigarettaázással sem az egészségemet. A fogadós elolvasta az íveket. Az elsőnek a legjobb szobáját adta, a másodiknak is keresett valami helyet, a harmadikat pedig tovább küldte.

A kereszténység azzal akarta az első században továbbvinni az Isten ügyét, hogy megszabadította Isten népét a zsidó obszervanciától. Aztán fejlesztett helyettük keresztény obszervanciákat. Kénytelenek vagyunk újra és újra obszervanciákat fejleszteni a cél szolgáltatásban. Ez az egész „Életem fegyelme” fejezet ilyen obszervancia-fejlesztés. Addig hasznos, amíg nem magasztaljuk fel erkölccsét. A szolgálat, az adástörvény-teljesítés, a békesség-

teremtés az Isten parancsa, az Isten elvárása; a kelés, a napirend, a többi – nem az. Eszközök a cél szolgálatában. Egyetlen eszközt sem emelhetünk a szeretet rangjára, még kevésbé helyére.

Ezt példázza a régi anekdota. A káplán atya nagybőjtű önmehtagadásként lemondott a cigarettázásról. A plébános pedig őrt állított a káplánszoba elé, hogy önmehtagadásának következtében a káplán atya szét ne tépje a hozzáfordulókat. Az anekdota szolgáljon üdvös intésül cigarettára rá nem kapott fiatal testvéreink számára, milyen nagy és értékes szabadságtól fosztanak meg magukat, ha rászoknának a füstölésre.

8.9. Csín és rend

Nemcsak a piperkőcködés diszkvalifikálhat az apostoli küldetésteljesítés szempontjából, hanem az elhanyagolt külső is. Jósándékú embereket is visszatarthat attól, hogy kötélnék álljon: „köszönöm, de ilyet nem kérek”. Az ízléses, tiszta, egyszerű külső „belbecsről” árulkodhatik, de legalábbis nem jelent gátat szavaink befogadása számára.

Ami áll a magunk külsejére, áll lakásunkra is, mindenfajta kezelésünkben levő tárgyra is. Mivel a lakáskultikus cselekedetekről már szoltunk, itt elég annyit mondani, hogy a tisztaság és rend bizonyos fokának elérése nélkül megkaphatjuk a lakásunkat látóktól a fentebbi ítéletet: „Köszönöm, ebből nem kérek. Ha ezt jelenti a kereszténység, akkor én inkább kimaradok abból, amit itt nekem kínálnak.”

A lakás rendjével szoros összefüggésben látszik lenni tárgyaim, dolgaim rendbentartása. A folytonos keresgélés – forrása az idegeskedésnek, szeretetlenségnek, késésnek, határidők meg nem tartásának. Egy konkrétumot említenék. Íróasztalunk és annak tájéka nap mint nap veszi az újabb és újabb papírárut. Levelek, dolgozatok, gépelmények, könyvek, stb. magunk fajta embereknek nagy mennyiségben áradnak lakásába, íróasztalára, szobájának dolgozó sarkába. Időről-időre selejtezni kell. Azt őrizhetem meg, amit be tudok tenni a maga helyére a könyvszekrénybe, ill. amit dossziéba tudok rakni úgy, hogy azonnal és odanyúlva előveszem keresgélés nélkül. A többen túl kell adnom.

8.10. Panaszkodás és sáptózás

Előfordult Jézus életében is. A Getszemáni kertben s a Golgotán. Ezeken innen alig. A Jézust követő ember rangja, hogy nem panaszkodik. Elfogadja azt, ami neki jutott. A világ fiai hencegne és panaszkodnak. Hencegne, hogy a státusszimbólumból mennyi mindennek jutottak már birtokába. Panaszkodnak, hogy mennyi mindennek nem jutottak még birtokába. Ez lenne a világ fiai panaszkodásának politikai vetülete. Jelentős beszélgetési téma ez a társadalomban. Minek ment fel az ára? Mit fognak még emelni a jövőben? Hogyan lehet így megélni? stb. Az elmúlt évtizedek alatt életszínvonala emeléséért kb. öt millió kis magyar életet csatornába küldő, (abortusszal) meggyilkoló, bűnös társadalom szövege ez, amely társadalom számára a fogyasztás végtelenje lett a végtelen Istent helyettesítő pótlékbálvány. A sáptózásnak van egészségügyi vetülete is. Egy rendszeresen találkozó, de nem Isten Országá jellegű társaságban lettem figyelmes arra a jelenségre, hogy mily szívesen tartunk hosszas beszámolókat egészségügyi állapotunkról. Azzal próbáltam gátat vetni a végehosszat nem érő beszámolóknak, hogy javasoltam, csináljunk egy egészségügyi kört: mindenki szép sorjában mondja el a maga panaszait. Hatásos volt. Csak tudatosítani kellett, hogy a találkozóknak ez nem lehet fő célkitűzése.

Ha az Isten Országá azoknak az embereknek a társasága, akik a másik emberért vannak, akkor nyilvánvaló, hogy olyan emberek alkotják, akiknek figyelme és energiája nem a maguk bajaira koncentrálódik. Isten népe megoldja a maga életének gondjait. Elfogadja a maga társadalmi és egészségügyi státusát. S nem a körül köröz, hogyan lehetne mássá tenni azt, amit nem tud vagy esetleg nem is akar feltétlenül mássá tenni.

Az élet jézusi fegyelmének egyik nagyon fontos megnyilvánulása, hogy a magam bajaival okosan megbirkózom, s időm, érdeklődésem, energiám azok felé irányul, akik segítségre szorulnak, s akiknek lehet is segíteni. Az öncélúvá lett panaszkodás furcsa betegségstünet. Nem a test, hanem a lélek betegségét revelálja. Idegen ez a kötelességteljesítésre törekvőtől. Idejét, pénzét, érdeklődését a másik ember szolgálatára irányítja, s élesen elválik e tekintetben is a világ fiaitól. Ez utóbbiak mások érdeklődését akarják a maguk személyére irányítani. Isten népe nem így tesz. A mindenkit átölelni akaró jézusi szeretetre akarja nem panaszkodó szavaival és életével felhívni a figyelmet, – a másokra, a más bajával törődésre.

A fentiekben az „élet fegyelme” címen megemlített magatartások a hagyományos, a „szervetlen aszkézis” fogalmába tartoznak, hiszen önmagukban véve még nem szeretetgyakorlatok, csak feltételeket igyekeznek biztosítani a szeretet gyakorlása számára. De ez a fajta szervetlen aszkézis ugyanakkor különbözik is a hagyományos szervetlen aszkézis múltban kialakult eszményeitől. Barátságosan nézi az emberi természetet, amelyet – különösen a „keleti” (brahmanista, buddhista) szemlélettel szemben – nem elfojtani vagy kioltani akar, hanem Isten rendelte céljának vonalába akar állítani, azaz szolgálatra alkalmassá akar tenni. Arra vigyáz, hogy szemben az önpusztítás és az önkonzerválás magatartásával, az egész ember a lehető legalkalmasabb állapotban legyen minél nagyobb mennyiségű és minél kiválóbb minőségű szeretetcselekedetek végrehajtására – Jézus Országának a szolgálatában.

9. Szeretet és kisközösség

Az ország szolgálata az emberiség egybeszeretését jelenti. Részint családon belül szeretjük egybe az emberiséget, részint pedig a több családot összefogó kisközösségekben. Mivel az előzőekben a családról már szoltunk, most a kisközösségek összehozásában és megtartásában megnyilvánuló szeretetről kell beszélnünk. Természetesen nem az absztrakciónak a dogmatikában és a morálteológiában tárgyalandó legszélesebb síkján. Nem is kisközösségi eklézsiológiának, nem is kisközösségi pasztorálteológiának akarom most felvázolni az alapjait. Mégis, ha a kisközösségben is élünk, ha a kisközösségek is helyei (a család, a munkaviszony, stb. nyújtotta emberekkel találkozási alkalmak mellett) a szeretetélet kibontakozásának, akkor valamit mondanom kell a kisközösségi életről: a kihalászásról a csoportba hívásról, a csoportvezetésről és a többről, mert így jutunk el azokhoz a konkrét szituációkhoz, amelyek kihívják és próbára teszik szeretetünket.

E más célú tárgyalás viszont nagyon is premier plan-ba hozza számomra az említett feladatokat: írni egy kisközösségi eklézsiológiát, egy kisközösségi pasztorálteológiát, igényesebbet az Egyházrend, ill. Lelkipásztori marketing címűeknél (B.Gy., Nagypénteki levél Bp. 1994.).

9.1. Kihalászás

Akit Jézus megszólít, azt emberhalásszá akarja tenni. Egyetlen megszólított ember sem hagyhatja ezt a feladatot nagy szerényen másokra, okosabbakra, felkészültebbekre avagy egyszerűen a papokra. Nincs rendben a jézusi életem, ha munkahelyen, utcán, közlekedési eszközön nem azzal a vággyal és készséggel vagyok jelen, hogy valakiket megnyerjek Krisztusnak. „Keresvén, hogy kit nyeljen el” – mondja az 1Péter-levél a Sátánról. A hatásos ellenakció nem a merő védekezés, hanem az ellenakció: én is keresem, hogy kit nyeljek el. Ennek az elnyelésnek van időtényezője, nemegyszer pénztényezője is. Ha lehetőségem van rá, hajlandó vagyok saját költségemen utazni, hogy valakik számára elmondhassam az Ország igéjét, gyakorlatát. Imádságtényezője is van e halászatnak: imádságban kell „előszeretnem” a megtalálándókat, és a megtaláltakat is minden egyes újabb találkozás előtt.

Ehhez a munkához az említetteken kívül még egy erénypárra is szükségem van: ne legyek bátortalan, hanem bátor; s ne legyek rámenős, hanem a megnyerendő személy befogadóképességére figyelő. A bátorság elsősorban arra irányul, hogy merjem megszólítani. A befogadóképességre figyelés pedig elsősorban a kérdő mondat technikáját jelenti. Kijelentő mondatokkal elmehetek a megnyerendő személy mellett: előadást tarthatok arról, ami hallgatómat nem érdekli, ill. még nem érdekli. A kérdőmondat-technika megszólaltatja őt, és ennek révén a kérdezővel megismerteti a megnyerendő személyt. „Célzott beszélgetésről” beszél a szakirodalom. A megkérdezett személy problémáiba mondjuk bele a jézusi evangélium reá alkalmazását. A megnyerendőben annak a benyomásnak kell támadnia, hogy az őt kérdező nem valami eszmét-árut akar eladni, hanem őszintén érdeklődik személye iránt. Egyszerűbben: szereti őt.

A lelkitükörben, a szeretet-elszámolásban ilyen mondatok lesznek olvashatók: Nem voltam-e bátortalan? Nem voltam-e rámenős?

9.2. Csoportbahívás

Akkor kerülhet sor rá, amikor a megnyerendő már úgy érzi, hogy barátira talált az őt kihalászni akaróban, olyan emberre, akinek számára ő személy szerint is fontos. Nem szabad sajnálnom az időt arra, hogy ez a meggyőződés kialakulhasson benne. Csak ezután tehetem fel neki a kérdést: Kedved volna-e hozzánk hasonló érdeklődésű, elkötelezettségű emberekkel találkozni? E kérdésfeltevésemet követni kell egy tájékoztatásnak, amellyel ismertetem a jelöltet azzal a közösséggel, amelybe meg akarom hívni. Az első találkozásnak csak kölcsönös háztűznézés jellege lehet. Utána beszélnem kell külön a közösség tagjaival is, külön a meghívottal is, hiszen a találkozás során nem vethettem fel a kérdést, hogy befogadják-e, ill. hogy igényt tart-e a befogadásra. Jézus is több lépésen keresztül juttatta el tanítványait oda, hogy otthagyják hálójukat, hogy véglegesen csatlakozzanak közösségéhez. Rángatást nem ismerésről, mások autonómiájának tiszteletben tartásáról van itt szó; Uralkodni nem akarásról, de a másik ember igényét nagyon is szolgálni akarásról. Aki nem szervez, az nem szeret; de az sem szeret, aki rendelkezik embertársaival, s ügyeskedve rájuk kényszeríti akarátát. Kivártam-e a kellő időt? – ily kérdést írhatok be szeretet-elszámolásomba.

9.3. Csoportvezetés

Ha a csoportvezetés is a szeretet egyik megnyilvánulása, akkor a csoportvezetés is szolgálatban, adásban és békességteremtésben nyilvánul meg. Mindez alapvetően annyit jelent, hogy a prímét nem a csoportvezető, személyi kibontakozása, hanem a csoportjában lévők igényeihez igazodás húzza. Ez a szolgáló magatartás természetesen nem jelenthet elvtelenséget. Csak olyan igényeket szolgálhatok ki, amelyek kielégítése a csoportot Jézus felé viszi. Figyelek tehát a csoport tagjainak igényeire, de még jobban figyelek arra a Jézusra, akivel egyre inkább találkozni akarom a csoportom tagjait. Az igények elvtelen kiszolgálását szoktuk „nózitórlásnak” nevezni. Ez esetben az objektív célkitűzések felé haladás fényárnyékba kerül, s a csoport-összejövetelek programját meghatározza a lelkizés, a tagok magánfájdalmaival, csoporton belüli vagy azon kívüli sérelmeinek a taglalása, gyógyítgatása. Ez utóbbinak is helye lehet a csoport-összejöveteleken, de nem adhatja a találkozók főprogramját; illetve csak rendkívüli esetben adhatja azt. Ha a csoportvezető a tagok megtartása érdekében beletévedne ebbe a zsákutcába, a csoport felbomlásával fizetne érte. Magánsérelmek, nyavalygások gyógyítgatása csak pszichológiai csoportot eredményez, amely a nem nyafogó tagok számára érdektelen, s a nyafogókat sem elégítheti ki hosszabb időnek így eltöltése esetén.

Ismerek olyan közösséget, amelyben a csoport-összejöveteleket megnyitó imádkozást követő témaösszeírás során (Mit hoztál?) jelenthető-jelentendő, hogy „személyi problémám” van, s

ez esetben napirend előtt kerül sor annak megtárgyalására. Amíg a találkozók többsége esetében nincs olyan fokú „személyi probléma”, amely ilyen napirend-felborítást igényel, addig nem áll fenn a „pszichoterápiai csoport” veszedelme. Adódhatik viszont egy közösség életében olyan szakasz, amikor több összejövetelt is rá lehet és kell szánni ily „pszichoterápiás” megbeszélésre, de minél hamarabb vissza kell térni, méghozzá a közösség akaratából a normál táplálkozásra.

Ez a normál táplálkozás a tagok életkora és különösen Jézusban való életkora, fejlettsége szerint változó, ahogyan a biológiai életet is, annak különböző szakaszaiban, más és más táplálékkal lehet csak növelni, nevelni. Ugyanakkor ez a változó táplálék bármely „életkorban” csak Jézust megmutató, Jézushoz életünket felzárkóztató táplálék lehet. A fejlődési folyamaton belül különböztessünk meg két fejlődési szakaszt: egy kezdetit és egy fejlettebbet. Mind a két szakaszra egyaránt jellemző – a rendkívüli esetektől pl. az évi lelkigyakorlatoktól eltekintve az előadás-mentesség. A kezdeti szakaszban nincs előadás. Az előadás-meghallgatás ugyanis nem feltételez közösséget. Az előadást tartás ugyanis olyan fokú szerepet nyújt a vezetőnek vagy valamelyik tagnak, amely a nem-előadókat passzivitásba kényszeríti. Előadás helyett tehát csak témafelvetés van, amely akár kijelentő mondatokban, akár kérdő mondatokban mondatik el. Utána kör következik, amelyben mindenki elmondhatja, miként vélekedik a feltett témáról.

Az előadás legfeljebb egyesületet feltételez; a csoport, a közösség csak témafelvetést visel el. A kettő közötti különbség elsősorban az időtényező segítségével mutatható ki. Témafelvetésről beszélhetünk, ha a témafelvető időigénylése megközelíti az egy személyre jutó átlagos időmennyiséget. Ha tehát a téma harminc percet igényelne, és a csoport tíz tagból áll, akkor a felvető igyekszik három perc alatt elmondani problémáját, s utána rákérdez a többiek véleményére. Ha mindannyian hozzászóltak már problémájához, a témafelvető összefoglalja a hallottakat, s új folyomány-problémát vethet fel, amelyet ismét csak ennyi időt felhasználva fogalmaz meg, hogy idejében indulhasson az új kör. Összefoglalólag ezt is mondhatjuk: Míg az egyesület elsősorban a kijelentések helye, a közösség a kérdések helye.

Nagyon fontos, hogy a csoport minden egyes tagja hozzászóljon a felvetett problémához. Ezt leginkább körben-hozzászólási technika biztosítja. Szemben áll ezzel a technikával az engedély nélküli beleszólás a problémafelvetésbe. Ennek elkerülésére szolgál, hogy legyen mindenki előtt papír és ceruza. Felírhatja tehát, ami az egészről eszébe jut, s így nem kell félnie, hogy elfelejtí gondolatát, mire rá kerül a sor. A probléma felvetése után a vezető megmondja, hogy merre megy a kör. Az a jó, ha ebből nincs újabb gond: „Inkább menjen arra.” Szokássá tehető, hogy a kör mindig az óramutató irányával megegyezően megy. Ha valakinek nem volna hozzászólása, akkor ennyit mond: „Továbbadom”, ill. „Passz”. Ha valaki ezt a magatartást sűrűn gyakorolja, a vezető segítse meg őt akár helyszíni, akár összejövetelen kívüli biztatással. Nem fogadhatja el a „csak figyelés aktivitását”, rá kell bírnia minden tagot, a hozzászólás aktivitására is. Csak a tanteremben fogadható el az elv – negyven-hatvan gyerek esetén –, hogy a „figyelő gyermek is aktív”. A csoportban nem fogadható el. Ahol valaki következetesen hallgat, a többiekbe is elkezd belefagyni a szó. Nem tudjuk ugyanis teljesen megnyugtatni magunkat, ha akár csak egyetlen személy is rejtekben marad, azaz nem árulja el, hogy mit gondol a felvetett kérdésekről.

Ha valakinek mulhatatlanul fontosnak gondolt közölnivalója van, felteszi a kezét. Kezdetben a vezető, később az egész közösség dönt: „Na mondjad!” ill. „Várd csak meg szépen, amíg rád kerül a sor!”. A bátortalanabbnak fogja mondani az elsőt, a folyton beszélni akaró szavattyúsabbnak az utóbbit. A körben-hozzászólási technikának ugyanis éppen az a célja, hogy ellene dolgozik a bátortalanabbak nehezen megszólalási tendenciájának is, a szavattyúsabbak folyton beszélni akarási tendenciájának is. A közösség és ez a technika mind a két típust közösségi magatartásra neveli: Nekem is meg kell szólalnom! ill. A másikat is kell hagynom beszélni! (Mind a két mondat beírható a lelkítükörbe. Az enyémbé melyiket kell beírni?)

Kétségtelen, hogy a vezetőnek többet kell beszélnie, mint az egyes tagoknak. A közösség vezetőjének funkciója, szerepe kezdetben akár kilencven százalékos is lehet, bár ez sohasem jelentheti azt, hogy az idő kilencven százalékát az ő szövege tölti ki. Felkészültségének erejét, s a közösségi élet irányítását illetően adódhatik kezdetben ez a nagyon is aránytalan százalék. De ha jól végzi dolgát, azaz a tagok növelődnek, nevelődnek, érlelődnek a keze alatt, akkor ez a százalék egyre fogy. A fogyásnak van szélső határa: nem érheti el pl. tíz fő esetén az egy személyre jutó átlagot, a tíz százalékot, mert ebben az esetben már nem vezetője a csoportnak. Addig vezető, amíg leginkább ő határozza meg a csoportot. A csoport életében válságot eredményezhet, ha az egyik tag lekörözi a csoportot létrehozó vezetőt. Ha a korábbi vezetőben van kellő szolgáltni tudás, akkor elfogadja az új helyzetet, azt ti., hogy szerepszázaléka mögéje került neveltjének. Az sem lehetetlen, ha ily esetben a csoport kettéválk, mert az egyik fele a régi vezetőt preferálja, a másik fele az újat. A két dudás egy csárdában szituáció felesleges feszültségei megszűnnek a közösség kettéválásával.

9.4. Házi feladat

Említettem a később és a kezdet fáziskülönbségeit. A csoportalakulás idején nincsen házi feladat. A vezető csak felvetendő témákat hoz magával, amelyeknek megbeszélését, kitisztázását alapvető fontosságúaknak gondolja. Melyek ezek a témák? A legalapvetőbbek: Van-e Isten? Jézus valóban feltámadt-e? Mi Jézus tanításának a lényege? Ezeket a témákat azonban nem erőlteti reá a csoportra, inkább azt kérdezi, hogy a tagok milyen kérdéseket szeretnének megbeszélk. Ha egy tag felvet egy kérdést, utána körbeadja a témát, s ő maga utoljára szólna hozzá. E helyzeti előny következtében, ha a témafelvetőt kielégítette a válasz sor, rákérdezhet a témával kapcsolatban valami új mozzanatra.

Amikor a tagok s a vezető kérdései már fogyóban vannak (elfogyni sohasem fognak), a vezető bevezetheti a csoportot a Szentírás ismeretébe. Kezdetben a legegyszerűbb módszerrel: felolvas a Szentírásból egy vagy több mondatot, s megkérdezi, van-e hozzászólásuk. A felolvasott szöveggel kapcsolatban tehet fel konkrét kérdéseket. Idő múltán bemutatja a szentírásanalízis módszereit. Egyre vigyáznia kell: az érdeklődést elevenen kell tartania. Ami nem mozgatja a tagokat kérdésekre, válaszokra, azt nem szabad erőltetnie. A tagoknak minden találkozóról úgy kell távoznuk, hogy kaptak valamit, s nem is keveset. A vezetőnek pedig azzal a tudattal, hogy megint sikerült valamit megmutatnia Isten, Jézus világából.

Ez a kezdeti fázis akár évekig is eltarthat. A következő fázisban van már házi feladat. Azaz a vezető ajánl valami szöveget, amit odahaza két találkozó között mindenki elolvas, s a találkozáson a problémafelvetések anyagát immár a mindenki által odahaza elolvasott szöveg adja. Ha valamelyik tag dolgozatot készít, legépeli megfelelő példányszámban, kiosztja, a tagok otthon elolvassák, s a következő találkozáson megbeszélk. Így kap helyet az előadás a csoportéletben. Érdektelenség esetén meg kell változtatni a házi feladatnak kiszemelt könyvet, szöveget. A csoporttalálkozóra felkészülésnek ehhez a formájához minden közösségnek el kell jutnia. Az egy találkozóra elolvasandó anyag mennyiségét is a közösségnek magának kell megszavaznia.

A későbbi fázisban a találkozó felépítése három elemből áll. Az első az imádság. A második a házi feladat. A harmadik az egyéb, a „hozott” megbeszélk valók adják. Ami az imádságot illeti, kezdetről fogva szerepelnie kell a csoport programjaiban. Lehet, hogy kezdetben ez csak szövegmondás, éneklés, ami a tagokat illeti; de a vezetőnek már a kezdet kezdetén is kell imádkoznia, azaz szívből fakadó szavakat teremni, melyek megszólítják az Istent. Az út vége az, hogy minden találkozóra más és más tag készül bevezető elmélkedéssel, amit aztán csendet közbeiktatva a többiek körben megimádkoznak.

9.5. Találkozókon kívüli csoportkohézió-szolgálat

Amikor létrejön egy közösség, akkor még főleg csak a csoportvezető tudja kötelességének, hogy a találkozókra kívül is kapcsolatot tartson fenn az általa létrehívott csoport tagjaival. Nevezük ezt a kapcsolatot a vezető részéről lefelé irányuló kohéziós törekvésnek, a csoport többi tagja részéről pedig felfelé irányulónak. Igazán nem ritkán kialakulhat közöttük lelkivezetői kapcsolat is. Legalábbis a tagok csoportéletének kezdeti éveiben a csoportvezetőt tekinthetjük a tagok legtermészetesebben adódó lelkivezetőjének. Ha a csoportvezető éppen pap, akkor pedig eléggé általános, hogy az általa kihalászottak lelkivezetőjévé is lesz. Ha nem pap a csoportvezető, akkor a Bokor jelen fejlődési fázisában még sűrűn előfordul, hogy a kihalászott személy egy bokorbeli papot kér meg a maga lelkivezetőjéül.

A tagok csoportéletének későbbi éveiben ez a kezdeti kép nemegyszer módosul. Akár a kevésbé buzgó tagok, akár az ígéretesen fejlődők közül valakik válhatnak lelkivezetőt, hogy óvják személyi integritásukat, a két vonatkozásban is őket vezető testvérüktől, akik közösségekben is (mint csoportvezető), négy szemközt is (mint lelkivezető) képviseli velük szemben a maga helyesnek gondolt elvárásait. Előnyös is lehet a csoporttag fejlődése szempontjából egy ilyen váltás; de csak akkor, ha az új lelkivezető nem rivalizál a közösség vezetőjével, hanem a maga megértőbb vezetési stílusával besegít a közösség vezetőjének, aki csoportvezetővé akarja érlelni a szóban forgó csoporttagokat, s aki éppen ennek folytán teremthet elvárásaival az utóbbiban olyan feszültségeket, amiknek következtében csoportjának valamelyik tagját mintegy készletbeli lelkivezető-váltásra.

A következő fejlődési fázisban megjelenhetnek az oldalirányú kohézió. A csoporttagok közül valakiben erősebben tudatosul, hogy ő is felelős a csoportért, nemcsak a vezető, és barátkozni kezd csoporttársaival. Ha nem rivalizál a vezetővel, ha ő maga is a csoportvezető lelkivezetője, akkor ez a felelősségtudata nagyon hasznos segítséget jelent a csoport fejlődésében. Aligha-nem ő lesz – a szociometriai felmérések révén objektíven megállapíthatóan – a csoportvezető helyettese. Az oldalirányú kohézió növekedésének határai vannak. Előbb-utóbb eléri a most tárgyalt fejlődési fázis optimumát, s utána ez a kohézió immár vagy stagnál vagy csökken. Maga a csoportvezetővé érlelődés kívánja meg ezt a folyamatot.

Ha ugyanis a vezető csoportot létrehívó munkája nem frusztrálódik, ha tehát a tagok szép egymásutánban halászkodnak, majd csoportvezetőkké érlelődnek, akkor a szülővé válás természetes folyamatának függvényében gyengülni kezd ezeknek a csoporttagoknak a fölfelé irányuló és oldalirányú kohéziója is. Elsősorban saját gyermekeik iránt lesznek érdekeltek. S ez csökkenti kötődésüket részint „apjukhoz-anyjukhoz”, részint „oldalirányú” testvéreikhez. E csökkenésnek is van optimális alsó határa. Ha ezt az alsó határt a csökkenés nem tudná megközelíteni, fennforog az infantilizmusban megrekedés veszedelem. Ha pedig a kíváncsi optimum-szint alá csökkenne a vezetővé érlelődött csoporttag felfelé- és oldalirányú kohéziója, akkor atomizálná az egyházépítést, s elindulna a fejlődés egy olyan nem kívánt irányba, ahol ki-ki „a maga népének pápájává” alakulna.

Mivel az emberi életben minden feladat idő- és energiautalványozásban jelentkezik, megkíséreljük idő- (és energia) százalékban is kifejezni a fenti törvényszerűséget. A találkozókra kívüli kapcsolatokra ráfordított idő egyre nő az egyházépítő munkában elköteleződésünk során. E növekedésnek nyilvánvalóan van felső határa, hiszen az „ország” számára felszabaduló idő-mennyiségnek csak egy részét veheti igénybe ez a kohéziót növelő feladat: imádság, tanulás, közösségi találkozók, karitás is arányos részt „követelnek” a maguk számára. Ezt a kezdetben kicsi, később nagyobb, s nyugdíjkorra már egészen tekintélyessé nőhető kohéziós időmennyiséget (e sorok „nyugdíjas” írójának esetében napi átlagban 3 órára rúg) jelölje egységesen a 100 időegység. A kihalászott személy esetében kezdetben a 100 időegység a maga egészében felfelé irányuló kohéziót szolgál. Később osztozik e 100-on a felfelé irányuló kohézióval az oldalirányú, majd a lefelé irányuló kohézió. A folyamat végkifejletében, azaz az esetleg már több közösséget is vezető egyházépítés idején, a lefelé

irányuló kapcsolatok a 100-ból 80-at is igénybe vehetnek, amikor is a felfelé és oldalirányú kapcsolatokra összesen csak 20 időegység jut.

E képet azonban némileg módosítanom kell. A lefelé, ill. felfelé irányuló kohéziók jellege idővel megváltozik: oldalirányúvá alakul. Mikor? Amikor a valamikori kihalászottak is „nagyapává-nagyanyává” lesznek, amikor a lelkivezetés sajátos esetétől eltekintve (ez ugyanis le- ill. felfelé irányuló kohézió marad mindvégig) az őket kihalászókhöz fűződő viszonyuk „felnöttek” oldalirányú kapcsolatává alakul át. Így aztán elképzelhető, hogy kiemelkedően sikeres egyházépítők oldalirányú kohéziója nem kicsiny számértékűvé alakul: elérheti a 30-at vagy az ennél nagyobb értéket is.

De a még oly sikeres egyházépítők esetében sem nőhet ez a jegenyefa sem az égig. Azért nem, mert aligha lenne kívánatos, hogy valaki e sikeresek közül kizárólag „nagyapák-nagyanyák” ilyen vagy olyan tartalmú istápolásába futna bele. Félő, hogy „elszakadna a tömegektől”, nem ismerné fel az újabb és újabb nemzedékek kihalászni tudásának a feltételeit. Úgy gondolom, hogy akárhány csoportot is vezetünk, nem csukhatjuk be ajtónkat a valahogyan (pl. lelkigyakorlaton) hatásunk alá kerülők előtt, ha azok kopogtatnak, sem lelkivezetés, sem csoportjainknak valamelyikébe befogadás szempontjából. Azt hiszem az az egészséges, ha korban és egyházépítésben előre haladva is, mindig a lefelé irányuló kohézióink kívánja a 100-ból a nagyobb időértéket. Beírhatom lelkítükörömbe a három különböző kohézióra figyelmeztetést!

9.6. Sérelmezés

Jelentse itt e szó személyes sérüléseimnek bedobását az információs hálózatba. Az érdeklődő emberek sem születnek tökéleteseknek. Emberi gyengeségeink folyamatosan okoznak nemegyszer súlyos nehézségeket is a közösségi élet kibontakozásában. Ilyen emberi gyengeség a sérelmezés is. Akut a veszedelme.

Példa: X elmond nekem valami terhelőt Y-ról. Ősrégi és abszolút szabály: Y-nak elmondtad már? – ez legyen az első válaszom. Majd elmondom, hogy lelkiismereti kötelessége utólag elmondani Y-nak azt az anyagot, amit velem közölt. S biztosítom, hogy bennem a dolog el van temetve. Sem Y-nak, sem másnak nem adom tovább, amit mondott. De sohase csinálja többé, hogy az Y-ra vonatkozó dolgokat nem Y-nal közli először.

Reális ez a magatartásom? A munkahelyi főnököm gorombáskodott velem. Elviseltem. Házastársamnak sem mondhatom el az engem ért sérelmet, fájdalmat? Istennek mindenképpen elmondhatom. El is kell mondanom: ki kell imádkoznom a fájdalmat magamból. Ha ez nem volna elég, a házastársamnak is elmondhatom, hogy ezek által megkönnyebbüljek, és hogy azután felhőtlenül tudjak tovább szeretni otthon és otthonon kívül. De ezt a házastárssal közlést – helyesen – némi tökéletlenségi engedménynek gondolom. Ha jól kiimádkozom magamból a sérelmet, nem volna szükségem rá. Házastársam jobban örül, ha örömteli dolgokat s nem fájdalmakat közlök vele. Megkérdőjeleztem az imént e megkönnyebbülési módnak a helyességét. Vannak, akik nem kérdőjelezik meg.

Íme két vélemény. Az egyik: A házastárssal közlést, mint tökéletlenségi engedményt feloldja, ha házastársam fültanúja pl. esti házastársi közös inkább során, hogy Istennel beszélgetek erről a problémáról. Ez itt kimaradt, pedig jelentős segítséget adhat a sérelmezettnek, és semmi köze a pletykához. S a másik: Én nemcsak „örömteli dolgokat” akarok hallani a házastársamtól. Irreális képem lesz életének erről a területről, ha csak a szépet tudom meg. Ha a későbbiek folyamán véleményt, tanácsot kell adnom, az nem lesz adekvát, – mivel tanácsadónak kellően tájékozottnak kell lennie.

S ha nincs házastársam? Lehet erre a célra is egy bizalmasom. Egy és nem több. Az emberiség nem magánsérelmeim tudomásulvételére lett teremtvé, hanem arra, hogy szeressen.

Más a helyzet, ha szeretetközösségen belül ér sérelem: házasságban, családban, kisközösségben. A testvéri feddés valamelyik formájában tudomására hozom annak, aki fájdalmat okozott nekem, hogy fájok. A kisközösségen belül alapvető szabály, hogy ilyenkor valaki elkiáltja magát: bántják a testvéremet! Nekem tehát szólnom sem kell. Ha persze senki sem kiált, jobb, ha megmondom magam, ha nem tetszik valami. Jobb, mintha sérelmet ápolok, sőt haragot tartok. És semmiképp sem panaszkodom másnak, különösen nem másoknak, ha egyszer a helyszínen senki sem szólt, és én sem szóltam. Ha tehát szeretetközösségen belül ér sérelem, akkor vétek-vétünk a szeretetközösség ellen, ha nem rakom-rakjuk helyre a szeretetlenkedőt. – S még inkább vétek, ha másoknak viszont elpanaszodom azt, ami miatt a helyszínen nem tiltakoztam. E panaszkodás egyetlen szeretetlenségből egy egész szeretetlenség sort formálhat. Formál is, mert a panaszkodás nemegyszer pletykaláncot, sérelem-láncot indít el, amely ilyen vagy olyan, de többnyire torzult és tódított formában csak visszajut ahhoz, akire panaszkodtam. Ez esetben pedig a sérelmet elkövető személy bűnbánattartás és testvére kiengesztelése helyett maga is sérelmet hordozó személlyé alakul át. S mint ilyen kezdi el ő is a panaszkodást, s a közösség könnyen darázsfészekké alakul át. Azzá, mert következik a vallatás: „És neked ezt ki mondta? S ő kitől hallotta? Végére járok ennek az igaztalan rágalmazásnak stb.” Mindez elkerülhető azzal, hogy akivel bajom van, megmondom – neki.

9.7. Diszkréció

Nagyon fontos erény. A sérelmező-pletykáló személy számít reá, meg is kéri a bizalmával kitüntetett személyt, hogy ne mondja el senkinek azt, amit közöl vele. Az esetek többségében nem valósul meg, amit kér. A sérelem-ügy visszajut ahhoz, akiről pletykáltak. Dicséret annak, aki nem adja tovább a pletykát. Dicséret, mert nem terjeszti a szeretetlenség betegségét. Nem terjeszti, de nem is orvosolja. Ezért nem minden dicséret az övé.

Minden dicséret csak annak jár, aki nem adja tovább a kapott információt, s ezenfelül felszólítja a pletykázót, hogy záros határidőn belül keresse fel azt, aki ellen pletykált, s ennek megtevéséről a következő találkozásunk alkalmával be is számol, különben vége a bizalomnak, máskor nem számíthat meghallgatásra. Csak így lehet leszoktatni a pletykálót a pletykálásról, mert így lehet megszüntetni azt az ellenséges érzést, amely a pletykálóban pusztít.

Nagyon nagy a felelőssége annak, akit bizalmunkkal tisztelünk meg. Példa: X megtisztelt bizalmával Y-t azáltal, hogy nagyon terhelő dolgokat közöl vele Z-ről, akit mind a ketten jól ismernek. Y magába zárja a hallott anyagot, diszkrét tehát. Ez azonban X-et nem feltétlenül nyugtatja meg. Telik az idő, s X ellenérzései és ebből folyó magatartásai közösséget és közösségeket megrázkódtató üggyé dagadnak. Nyílt üggyé lesz az X és Y közti feszültség. Ekkor már a diszkrét Y is beszél róla; Z-vel közli is, hogy X ezt az anyagot már másfél esztendővel ezelőtt közölte vele, s ő diszkrétén és magában akkor arra az eredményre jutott, hogy a két ember közül valaki – vagy X vagy Z – hazudik. Hordta magában ezt a lehetőséget másfél esztendőn keresztül két testvéréről, mérgezte magát vele. Diszkrétíójával nem segített X és Z kapcsolatán, de megmérgezett még két kapcsolatot.

Nagyon terhelő információk esetén tehát nem elég kötelezni X-et arra, hogy a velem közölt anyagot közölje Z-vel is. Szembesítést is kell kívánnunk. Így: amit nekem most mondtál, azt köteles vagy Z-nek is elmondani az én jelenlétemben, mert vagy ő hazudik vagy te hazudsz, egyikőtöknek bűnbánatot kell tartania, én nem vagyok hajlandó úgy élni, hogy két testvéremről azt kell feltételeznem, hogy hazudnak. Lehet, hogy X erre nem hajlandó, de ez esetben el kell veszítenie Y bizalmát, mert Y ebből azonnal láthatja, hogy X az, aki nem jár egyenes úton. Annál is inkább szükség van ilyen szembesítésre, mert részint kiderülhet, hogy félreértésről van szó, részint pedig megszégyenülése, majd bocsánatkérése elindíthatja a rágalmazót a gyógyulás útján.

9.8. Empátiahiány és lelki erőszak

Sokaknak okoz bosszúságot egy nem ritkán előkerülő kifejezés: a szellemi, ill. lelki erőszak. Azért okoz bosszúságot, mert fogalmi tisztázatlanságot sejtünk benne. Az erőszakon fizikai kényszerítést értünk. Hogyan lehet tehát a fizikai erőszak nem fizikai is, azaz szellemi-lelki erőszak? Mivel mégis nem kevesen panaszkodnak „lelki erőszakolások” miatt, érdemes beletekinteni a helyesen-helytelenül így megnevezett jelenségbe. A Szeretet Országá nem ismer kényszerítést. Lehet olyan érzésünk, hogy fizikai erőalkalmazás nélkül is kényszerhelyzetbe hoztak bennünket? Bizony lehet ilyen érzésünk, van is. Ha nem volna, meg sem születhetett volna a „lelki erőszak” kifejezés.

Munkát vállalom valamelyik vállalatnál. Etikai meggyőződésemmel ellenkező feladatot bízna rám. Ha nem teljesítem, vehetem a munkakönyvem. Nem akarom venni a munkakönyvem, mert nem kapok más állást, vagy mert csak rosszabbat kapok. Teljesítem tehát, amit reám bízta, de kényszerítve érzem magamat. A fizikai erőalkalmazás vitathatatlanul objektív tény. Akit felakasztanak, az fel van akasztva. Nincs vita, hogy erőalkalmazás történt. A „lelki erőszak” esetében más is lehet a helyzet: én megerőszakolva érzem magam, pedig senki sem erőszakoskodott velem. Ugyanez a helyzet, ha nem jól fizető munkát osztanak ki rám a gyárban, de én azért nem akarok állást változtatni. Hasonló helyzetek bőven adódhatnak a családi és a kisközösségi életben is.

Példa: egy adott családban – a férj jézusi tudata a fejlettebb. Úgy gondolja, hogy a minimum minimuma, ha a családi jövedelem tíz százalékát küldik az éhezőknek. A feleség viszont úgy gondolja, hogy még nagyon sok szükséges dolognak híján van a család, s lelkiismeretlenség volna e meglevő kevés jövedelmet is megnyirbálni az éhezők kedvéért. A békesség így esetben egyetlen lehetséges forrása, ha a férj ezt mondja: imádkozzunk egyet szép csendben, s az imádkozás végén írjuk le egy papírra, hogy hány százalék elküldését kívánja meg kinek-kinek a lelkiismerete. A férj 10, a feleség 2 %-ot ír a papírosra. Ezután a férj ezt mondja: $10 + 2 = 12$, osszuk el ezt kettővel. Hat százalékot küldünk tehát az éhezőknek. A feleség belátja ugyan, hogy valóban csak ez lehet békességük forrása, de ennek ellenére kényszerítve érzi magát. Pedig senki sem kényszerítette.

Más példa: Kisközösségen belül – meg kell állapodni a közösségi találkozók napjaiban, órájában stb., a nyári lelkigyakorlatok időpontjaiban. Minden lehetséges dátum alkalmatlan a közösség valamelyik tagjának. Mivel a találkozókat, a lelkigyakorlatot mindannyian akarják, s a lehetséges dátumok között van egy, amelyik mindenkinek jó és csak egynek kellemetlen, s az összes többi dátum többeknek is kellemetlen, nyilvánvaló, hogy a legkevesbé alkalmatlannak bizonyuló (csak egyiküknek alkalmatlan) napon kell találkozniuk. Az is eljön a találkozóra, akinek emiatt a dátum miatt súlyos nehézsége van. Jön, hiszen nem akarja otthagyni a csoportot, de nincs kizárva, hogy kényszerítettnek érzi magát.

Amikor leszavaznak bennünket, bizony ki vagyunk téve annak az érzésnek, hogy erőszakot követtek el rajtunk. Mondok egy éles példát. A csoport úgy-ahogy eljutott már a radikális ellenségszeretet szintjére; tudja, hogy nem lehet ígéretet tenni arra, hogy elpusztítjuk az ellenséget. Legalább is ez a csoport közvéleménye. De a csoport egy tagja még nem jutott el idáig, s azt képviseli, hogy ő bevonul katonának, s háború esetén majd a levegőbe lő. A többiek megmagyarázzák neki, hogy ezzel becsapja katonatársait, akik túlélési lehetőségének egyik tényezője, hogy ő gépfegyverével minél több szembejövő ellenséget pusztít el; tehát elképzelése nincs végiggondolva, vagy ha mégis, akkor súlyosan etikátlan. Nem tud mit válaszolni. A közösséget nem akarja otthagyni, a börtönbe sem akar menni. Nagyon nagy léleknek kell lennie ahhoz, hogy ezt mondja: „Igazatok van, de Isten és ti is bocsássátok meg gyöngeségemet, képtelennek érzem magam a börtönvállalásra; legalábbis most, pillanatnyilag; imádkozzatok értem.” Jóval valószínűbb, hogy megerőszakolva érzi magát.

Mindezzel nem azt akarom mondani, hogy csak vétlen megerőszakoltsági érzések lehetségesek. Csak annyit akarok mondani, hogy a megerőszakoltsági érzésem forrása nem egy esetben csak én magam vagyok, és senki sem gyakorol erőszakot rajtam.

De nem csak ilyen van. Van olyan is, amikor felelősek vagyunk azért, mert testvérünk úgy érzi, erőszakosak vagyunk vele szemben. Van tehát olyan kényszerérzés, amely miatt csak magamat okolhatom, de van olyan kényszerérzés, amely miatt nem csupán magamat okolhatom, hanem mást is, vagy éppenséggel csak másvalakit okolhatok. Ha felebarátomban fizikai erőalkalmazás nélkül ugyan, de mégis bűnösen ily kényszerérzést hozok létre, ezt nevezném – lelki, szellemi erőszak helyett – empátiahiánynak.

Az empátia az embernek az a képessége, amellyel bele tudja érezni magát embertársa helyzetébe, s ezáltal az élettel szükségképpen együtt járó nehézségeket, nézetkülönbségeket elviselhetővé teszi számára. Erre az empátiára elsősorban azokban a helyzetekben van szükség, amelyekben a másik fél sérül a véleménykülönbség következtében. Nagyjából két ilyen helyzetet tipizálhatok. Az egyik: partnerem szellemileg-erkölcsileg maga felett állónak él meg engem. A másik: partnerem egyedül vagy kisebbségben van véleményével, én pedig a többségi álláspontot képviselem. Láttuk már, hogy leszavazódni nem jó. Azt is, hogy nem feltétlenül vagyunk felelősök azért, mert valakik leszavazódnak. De azért lehetünk felelősök, ha a leszavazott testvér megerőszakolva, összetörve érzi magát.

Azt szoktuk mondani: érvelj és ne minősíts! Jézus minősített bőven és sokat. Elsősorban azokat, akiket a Szentlélek elleni bűnben levőknek gondolt, akik elvileg elutasították maguktól a megtérést. Ezeket mondta viperák fajzatának, ezekről mondotta, hogy az utcanők is megelőzik őket az Isten Országában, hiába főpapok, vallási előljárók. Egy ízben Pétert is minősítette, amikor az emberi módon gondolkodott. Ha valakivel nagyon jó barátságban vagyok, annak mondhatok ilyesmit: Hülyébb vagy a sok évi átlagodnál is. De ezeket az eseteket leszámítva áll a tétel: Érvelj és ne minősíts! Se érvelés után, se érvelés előtt s még inkább ne érvelés helyett! Aki minősít, sért. Aki minősít, abban nincs empátia, az nem szeret. Ha nem szeretnek bennünket, máris közel vagyunk ahhoz, hogy megerőszakoltnak érezzük magunkat. Csak a szeretetet érezzük a hozzánk közeledés méltó és nem sértő formájának.

De sérülhet testvérem az érvelésemről is. Ha szeretem vitapartneremet, érvelésemmel nem legyőzni, hanem meggyőzni akarom őt. E meggyőzésnek feltételei vannak.

E meggyőzési feltételek summája: teljes nyitottságom az igazságra. Bár meg vagyok győződve, hogy az adott kérdésben a jézusi igazságot képviselem, mégis a beszélgetés során arra szólítom fel magamat is, partneremet is: keressük meg közösen az igazságot. Azért, hogy közös meggyőződésre juthassunk. Azért, hogy úgy érezhesse partnerem, hogy le sem győzték, meg sem győzték, hanem az igazságra nyitott két ember közös erővel és együtt végzett vizsgálódással eljutott egy közös erőfeszítéssel kimunkált meggyőződésre. Meggyőződünk valamiről.

Ha ezeket nem veszem figyelembe, ha hiányzik belőlem az empátia, partneremet elnémiíthatom, de ő megerőszakoltnak fogja érezni magát. Érvelésemnek lehetővé kell tennie, hogy partnerem elgondolkodhasson, átalakíthassa ennek nyomán gondolkodását is, életét is. Ha tehát jóval kisebb műveltségű, ill. az adott tárgyban jóval kisebb tájékozottságú személlyel vitatkozom, kérdésfeltevéseimmel igyekszem észreveteni vele, hogy valami baj van elgondolásával. Álláspontomat inkább csak akkor tárjam fel, ha ő ezt kifejezetten kívánja. Ha nem kívánja, tegyem alkalmas szöveggel lehetővé, hogy idő múltával ő maga jöhessen rá a jobb megoldásra.

Azonos műveltségű és tájékozottságú partner esetén is őszintén érdeklődjem álláspontja és annak érvei iránt. Jelentsem be nehézségeimet a felhozott érvek ellen. Ha sor kerül reá, nyugodt hangon mondjam el a magam álláspontját és érveit. Ha nagyon győzni látszom, tegyem hozzá: Nézd én erről meg vagyok győződve. Persze tévedhetetlennek nem tekintem magam, de nem tudok mást gondolni. Ha van további kérdésed, érved, azokon is gondolkodni fogok.

Egyébként tiszteletben tartom véleményedet, azaz elhiszem, hogy komolyan gondolod, ahogyan mondd.

Ezzel szemben a lelkiezőszaknak érzett és olykor nevezett empátia nélküli viselkedés szeretetlenül lerohan, és pszichológiátlanul kergeti a maga céljait. E „lelkiezőszak” azért nem célravezető, és azért rossz érvelési mód, mert nemhogy nem segíti a másikat az általam igazságnak tudott álláspont elfogadására, hanem egyenesen akadályozza őt annak megtalálásában. Egy vitapartnerem az érveimre így válaszolt: Hol itt a csúsztatás? Nekem még ez is rosszul esett, és ezt válaszoltam neki: Ezzel a megjegyzéssel lélektanilag nagyon megnehezítetted a dolgot, mert most már nem annyira az érveidre fogok figyelni, hanem arra, hogy bebizonyítsam, hogy nem csúsztatam. Ha nem mondd ki ezt a szót, hanem rákérdesz, hogyan is gondolom, amit mondtam, talán rájövök a beszélgetés során, hogy nincsen igazam. Az empátia nélküli viselkedés nagyon rossz megnyilvánulása az elvhűségnek. Sík Sándor mondta egyszer – személyemnek szólóan: „A hangerő nem erő!”.

Egyébként persze nagyon is nyilvánvalónak kell lennie, hogy az empátiához ragaszkodás jegyében sohasem lehetek elvtelen, sohasem kenhetem el azt, amit igazságnak gondolok. Ez az „elkenés” kétszeresen is helytelen magatartás lehet. Először azért, mert engedni a negyvennyolcból az egység érdekében – ez a magatartás éppen az egység szempontjából később nagyon is megbosszulja magát: Kiengedhetem a palackból a szellemet, s a kis résből hamarosan nagy belső megosztottság formálódhat ki. Másodszor pedig azért, mert az elkenés mögött meghúzódhatik az uralkodni akarás lelkiülete is: mindenkinek jó akarok lenni, hogy befolyásomat megőrizhessem. Pedig nem a befolyásomat kell megőriznem, hanem meggyőződésemet kell képviselnem, a hitemet kell szolgálnom – függetlenül attól, hogy hányan mondanak reá igent. A lényegtelen dolgokban engedni nem akarni – ez a fafejűség. A lényeges dolgokban engedni – ez az elvtelen elkenés.

9.9. Rend, egység, tekintély, „engedelmesség”, fegyelem

E szavakat nem találomra hordtam egybe. Bármely szervezet ezekről a szavakról álmodik, s ezekkel a szavakkal fejezi ki álmát: a sorain belül megvalósuló rendet. Isten Országában sem lehet meg nélkülük. Sőt e szavak emberhez méltó jelentésében csakis Isten Országában tud mindez megvalósulni. Az életszentségre, a jézusi tökéletességre törekvő ember a maga Istenhez, Jézushoz s a Benne élő Szentlélekhez igazodásával valósítja meg az Ország rendjét. Mindez annyit jelent, hogy elutasít magától minden kényszert, s a fentieket mind annak az Istennek erejével valósítja meg, akinek legfőbb összefoglaló jellemzője: szabadon szeret. Az Ország rendje a családban, a kisközösségben és – az Ország növekedésének függvényében megvalósuló államelhálással párhuzamosan egyre inkább – a társadalom egészében is a szabadság alapján valósul meg. Az járja a tökéletesség iskolájának felsőbb osztályait, aki minden kényszer nélkül szabadon őrzi az említett szociológiai alakulatok mindegyikében a rendet, szabadon rendez magát azokhoz a határozatokhoz, amiket a közösség imádságban Isten akaratával megegyezőnek állapított meg, s azokhoz a személyekhez, akiket megbízott meghatározott funkciók végrehajtásával.

A tökéletesség abban áll tehát, hogy szabadon hallgatok Isten bennem, bennünk megszólaló hangjára. S aligha lehet nagyobbat vétetni a rend, az egység, a tekintély, az engedelmesség, a fegyelem ellen, mint amikor mindezeket – nem országbeli értelemben tekintve – a szabadság megnyirbálásával akarom megvalósítani, s kényszeríteni akarok valakit valamire. Isten Országában a szabadság világa.

Senki nem kényszeríthet ebben az Országban senkit arra, hogy mást fogadjon házastársul, mint akit szabadságában erre kiválaszt. Senki sem kényszeríthet egyetlen kisközösséget sem arra, hogy valakit a maga tagjai közé fogadjon be: a befogadás mindig a tagok szabad aktusának kell maradnia. Senki sem lökhet ki senkit egy közösségből kiközösítéssel: bárki csak a

maga akaratából közösiheti ki magát bármely közösségből, amely egyszer már befogadta őt. Érvényes ez a házasságra, kis közösségre, és az Isten Országává alakult társadalomra egyaránt. Minden kiközösítés erőszakot feltételez, s az erőszak a Sátántól van. Aki erőszakot alkalmaz, aki megnyirbálja valakik szabadságát, és ennek folytán nem a Jézustól tanult tökéletesség útját járja.

Mindez annyit jelent, hogy a 9.9. címben foglalt szavak mindegyikére igent mondunk, ha ezeknek a szavaknak jézusi értelmére tekintünk, ha Isten bennünk levő Lelkének engedelmeskedve szolgáljuk a Neki tetsző rendet. Ha vállaljuk a rendet, amely a konkrét közösségek és lehetőleg egyhangú és nemcsak szótöbbséges döntésének az eredménye. Ha vállaljuk a tekintélyt, amelyet bármely dologban az a testvérünk hordoz, akit a magatartása, teljesítményei alapján magunknál különbnek, többnek tapasztalunk. Ha vállaljuk az engedelmisséget, amennyiben ez a szó azt jelentené, hogy valakinek a parancsszava azt parancsolja nekünk, amit Jézustól formált és egyre formálódó lelkiismeretünk is Isten akarataként tud értékelni. Ha vállaljuk a fegyelmet, ha ez azt jelenti, hogy becsülettel, és pontosan megteesszük azt, amiben közösen megállapodunk.

És nem vállaljuk azt a rendet, amelyet Isten akaratával ellenkezőnek tudunk. Azt a tekintélyt sem vállaljuk, amelynek birtokosa ehhez nem bizalmunk folytán jutott, hanem a véleményünkkel mit sem törődő hatalmasok nevezték ki őt mesterséges, formális tekintélynek fölibénk. Nem vállaljuk az engedelmisséget, ha ez a lelkiismeretünk és józan értelmünk által elutasított állásfoglalásokra való igentmondást is jelent. És nem vállaljuk a fegyelmet, ha a fegyelem ellenére van a jézusi igazságok megvallásának és megtevésének.

Mindezeknek tisztázása nélkül könnyen kitehetjük magunkat annak a veszedelemnek, hogy azt gondoljuk, Isten Országát építünk, pedig csak egy hatalmi struktúrát szolgálunk, amelynek gyengülése és összeomlása nélkül nincs is hely az Ország elközelgése számára. Vagy azt gondoljuk, hogy Isten Országát építjük, pedig csak a magunk egyenetlenkedő, lázadó, alkalmazkodásképtelen, fegyelmezetlen önzését szolgáljuk, amelynek megtagadása nélkül megint csak nincs hely az Ország elközelgése számára.

Mert áll a tétel: A szeretetnek elkötelezett ember minden lényegtelen dologban enged. Enélkül az engedelkenység nélkül nincs rend sem a házasságban, sem a kisközösségben, sem az egyházban, sem a társadalomban. A rend feltétele: egység a szükségesegekben, szabadság a nem szükségesegekben, és mindenben szeretet.

9.10. Köztetek vagyok

Házasság, család, kisközösség, egyház..., a növekvő nagyságrendű közösségek Isten Országaként funkcionálásának végső feltétele, hogy Jézus ott lehessen ezekben a közösségekben. Harmadik személyként a házasságban, vagy talán inkább elsőként. Ott lehessen ilyenként bármely nagyságrendű közösségben. Ennek megvalósulására ígéretet is kaptunk: „Ha ugyanis ketten-hárman összejöttök az én nevemben, ott vagyok körötökben.” (Mt 18,20).

Az én nevemben – ez a feltétele annak, hogy ez a jelenlét lehetséges legyen. Az én nevemben = az én szándékaimat hordozni akaróan. Hogy ez megvalósulhasson, annak Isten részéről nincsen semmi akadálya. Többet is kell mondanunk: Isten csak azért és csak arra teremtett meg bennünket, hogy jelenléte az emberben meg nem szűnő, folytatódólagos valóság legyen.

Az Abszolútum olyan Valóság, aki önmagában és az emberben van. Az ember nem más, mint Isten Lelkének temploma. Ilyen az el nem rontott ember, a Teremtő szándékai szerinti ember, a maga helyén levő ember, a helyére rakott ember. Ilyen az az ember, aki helyére rakta önmagát.

Ennek a Lelket hordozó embernek egy nagyon fontos vonásáról kell még valamit szólnom. Azt, hogy végtelen értékűnek éli meg önmagát. Ennek megnyilvánulása és bizonyítéka is, hogy megbecsülésre vágyik. Arra, hogy megbecsülje őt Isten, és megbecsülje őt az ember.

Isten minket-megbecsülésére is van ígéretünk: „ha valaki nekem szolgál, azt megbecsüli majd az Atya” (Jn 12,26). Az szolgál Jézusnak, aki megbecsüli Istent is, az embert is. A Jézusnak szolgáló emberek képesek megbecsülni embertársaikat.

A Sátán Országának tagjai gondban vannak, megkapják-e másoktól a megbecsülést. Isten Országának tagjai viszont azzal törődnek, hogy megadják-e másoknak a megbecsülést. A Sátán Országában nincs egymást megbecsülés, az Isten Orzága viszont az egymást megbecsülésnek a világa.

Házasság, család, kisközösség, egyház békessége és boldogsága alapvetően azon fordul, hogy nem a magam megbecsülése a gondom. Nem azt vizsgálom, hogy megbecsül-e engem a férjem, feleségem, az apám, az anyám, a gyermekem, a csoportom, az általam kihalászott testvér. Isten Orzága békessége és boldogsága azokra száll le, akik éppen mind-ezeknek az ellenkezőjével törődnek: megbecsülöm-e a férjemet, a feleségemet, az apámat, az anyámat, a gyermekemet, a testvéremet – családban, kisközösségben és egyházban egyaránt? Egyszerű két képlet. Ha megbecsülést keresünk, nincs aki megbecsüljön minket; ha megbecsülünk, van, aki megbecsüljön minket.

1950 vége táján Sík Sándor meghívta Tatára rendházunkba a kisközösségi munka iránt érdeklődő rendtársait egy háromnapos találkozóra. Bokrunk akkori civil és papi vezetői voltak az előadók. Sík Sándor összefoglalásként, a harmadik nap végén ezeket mondta: „Amit csináltok, jó munka, katolikus munka, piarista munka. De egyre vigyázzatok. Az Egyházban még senki sem vitte semmire, akiben nem volt alázat.” Akiben van alázat, nem a maga megbecsüléséért van gondban, hanem azzal törődik, hogy megbecsülje embertársait.

A Bokor megmaradása ezen fordul. Megbecsülést igénylőkben állandó a társadalmi túlterhelés. Megbecsülést nyújtók – ez a hiánycikk. Minden mennyiségben igényli a társadalom. Ha ezt nyújtani tudjuk, élünk. Ha ezt nem tudjuk nyújtani, meghalunk, ...mert így minek is maradjunk meg, minek is éljünk?!

D. Tervszerű karbantartás

10. Imádság és tanulás a szeretet szolgálatában

10.1. Az imádság két alapkövetelménye

Ideje áttérnünk a szeretettel gazdálkodás utolsóul említendő, de jelentőségében igazán nem utolsó mozzanatára, az imádságra. Istent nemcsak imádsággal és imádságban szeretjük. A csak imádsággal szeretni akarást Jézus elégtelennek mondotta az Országba jutáshoz: „Mért mondjátok nekem: Uram, Uram, ha nem teszitek meg, amiket mondok?” (Lk 6,46). Istent alapvetően azzal kell visszaszerelnünk, amiket könyvünkben eddig elmondottunk. De Istent imádsággal is szeretnünk kell. Csakhogy ahogyan Országot építő felebaráti szeretetünkkel nemcsak embertársainkat szeretjük, hanem az ezt nekünk megparancsoló Istent is, akinek engedelmeskedve szeretjük felebarátainkat, ugyanúgy imádságainkkal is nemcsak Istent szeretjük, hanem embertársainkat is, akikért imádkozunk, ill. akiknek javára szolgál, akiknek javát, – mert szeretetünk növekedését – szolgálja minden imádságunk.

Imádságunkra vonatkozóan két alapkövetelményt említenék meg. Az egyik: legyen! A másik: az Ország szolgálatában álljon. Előbb erről az utóbbiról mondanék egyet és mást, bár ennek rendszeres tárgyalása a moráleteológia világába tartozik. Itt csak arról lehet szó, hogy kihegyezem az általam itt és most észlelt problémák irányában.

10.2. Azt imádkozzuk meg, ami a tudatunkban van

Ha a lelki élet (dzóe pneumatiké) alapvetően szükségképpen a tudat síkján játszódó élet (dzóe pszüchiké), akkor ez a lelki élet (dzóe pneumatiké) alapvetően az imádságot jelenti, amely a tudat síkján (dzóe pszüchiké) formálódik meg az emberben. Az imádság ezek szerint a tudati élet síkján élt lelki élet. Csak az imádság bennünk és másokban előidézett következményei lépnek túl a tudatunkon, költözködnek bele a valóság tudaton kívüli rendjébe. E tudaton belülségének következtében az imádság nyilvánvalóan nem lehet meg a gondolkodás minimuma nélkül.

Még ha valaki imádság címen kizárólag kész szövegeket recitálna is, és még oly kevés értelmi ráfigyeléssel is, az a szöveg, amit imádkozik, nyilvánvalóan hat a tudatára. Lehet, hogy nagyon kevésbé hat alakítólag-fejlesztőleg, mert egy gyermekkortól kezdve adott fejlődő hittartalomra – mondjon akármit is az imádkozott szöveg-, erre a kialakult hittartalomra húzza rá, gondolatban ehhez igazítja tudatunk az imádkozott szöveget. Bár eleve sohasem zárhatjuk ki, hogy a még oly gépies imádkozás is tovább formálja az imádkozó ember tudattartalmait, mégis áll a tétel, hogy az ember a meglevő tudat- és hittartalmait imádkozza, azaz a meglevő gondolkodástartalmain belül marad, amikor imádkozik, s eléggé ritkán lehet számolni imádság közben történő metanoiával – a gondolkodás-átalakulás értelmében, bár nincsen kizárva az értelmet erőteljesebben igénybevevő imádkozás esetén.

1949-ben a magyar szakos debreceni egyetemisták arról számoltak be, hogy az irodalomtörténeti tanszékre került egy fiatal tanársegéd, aki a tanulóköri foglalkozás alatt elmondotta nekik, hogy az ágya felett egy Lenin-kép függ. Lefekvés előtt öt percre megáll a kép előtt és Leninre, életére és tanítására gondol, hogy ez a lenini gondolkodás és életalakítás minél jobban meghatározza őt. Imádkozott? Nem, mert emberhez és nem Istenhez fordult. Imádkozott? Igen, mert a lélek csendjében reáfeledkezett azokra a tudati tartalmakra, amelyek benne éltek, amelyek hitét-meggyőződését alkották. Azt imádkozzuk meg tehát, ami tuda-

tunkban van. Azzal töltjük fel magunkat, ami bennünk van. Abban erősödünk meg az imádság által, amit mint hitet-meggyőződést addigi életünkben összehordtunk, kitermeltünk magunkban, elfogadtunk másoktól.

A legendák nagyon szép szavakkal számolnak be arról, hogy Szent István királyunk mennyire jámbor és imádkozó lélek volt. A pannonhalmi vasúti állomás Szent István-reliefje beszámol a legendák alapján arról, hogy mielőtt megindult Koppány serege ellen, ott, Pannonhalmán töltődött fel Szent Lélekkel, s annak a Szent Léleknek az erejében aratott aztán fényes győzelmet Koppány és seregei felett. Magyarul: A Szentlélek segítette hozzá, hogy több embert tudott gyilkos fegyverekkel megölni, mint amennyit a pogány Koppánynak sikerült megölnie. Ez azonban csak korunk és talán csak Bokrunk olvasói számára tetszik abszurdnak. Szent István számára és máig nagyon sokak számára messzemenően nem abszurd, hiszen a hitnek fegyverrel terjesztése és másokra reáakényszerítése nem mohamedán találmány, mert mire Mohamed fellépett ennek az eszmének a jegyében, akkorra a keresztények már századok óta használták a fegyvereket a társadalom hitegységének biztosítása érdekében.

Szent István királyunk imádságos életéről csak legendák számolnak be. Clairvaux-i Szent Bernát imádságos életét azonban reánk maradt lelki írásai, imádságai, himnuszai kétségtelenül bizonyítják. Ez a Szent Bernát minden imádkozás ellenére és minden imádkozásai erejében eljut arra a gondolatra, hogy a legdicsőbb, s a mennyországba jutást legbiztosabban létrehozó életforma a szentföld visszaszerzéséért vívott háborúban való részvétel. Aki meghal ezekben a háborúban, Krisztusért elszenvedett „mártíruma” (fegyveres „mártír”, azaz tanúságtevő Jézusról!) alapján Isten megtisztítja őt, megbocsátja minden vétkét – éppen önként vállalt halála folytán. A 11.-12. században, e két szent életének idején gyakorlatilag már lehetetlen volt egy kereszténynek – legfeljebb az „eretneket” leszámítva – másként gondolkodnia, mert ez a fegyverekben bízó keresztény és erre építő apostoli lelkiség masszív módon átjárja a kor vezető szellemeinek is „keresztény” gondolkodását. Megkérdőjelezhetetlen nyilvánvalóság lett számukra, hogy Isten szolgálatában tenniük kell felebarátjuknak azt, amit nem kívánnak maguknak, azazhogy meg kell ölniök azokat, akik nem akarnak keresztények lenni. Olyan sokat mond erről a mi korai történetírónknak, Anonymusnak rigmusa:

Thonusoba in fide vanus

Noluit esse christianus.

azaz, mivel hitvány volt Thonusoba hite, ezért nem akart kereszténnyé lenni, bárha Szent István kínálkozott keresztapául. Ez az önjelölt keresztapa a maga seregével megkereste és megtalálta, s további vonakodások következtében gödröt ásott, s abba feleségével és lovával együtt elevenen eltemettette Thonusobát – egy „apostol”-király öntudatával, azaz hite szerint Isten Szentlelkével eltelten, Tőle meghatározottan.

Nagy hiba volna azt gondolni, hogy csak a múltban lehettek az emberek téves meggyőzések hordozói. Mi is ki vagyunk téve ezeknek. Nekünk is megvan a szomorú lehetőségünk arra, hogy krisztustalan dolgokat imádkozzunk meg. Jézus minden időkre szólóan utalt arra, hogy az övéit üldözőndők Istennek tetszőt vélnek majd cselekedni, tehát azok, akik kiközösítik és megölik az Ő tanítványait (Jn 16,1-2). Nyilvánvaló, hogy csak a meggyőződésünket, a hitünket tudjuk imádkozni. Ezért aztán nincs fontosabb feltétele a jó imádkozásnak, mint az, hogy Isten gondolatait imádkozzuk és nem az emberekét; hogy a szubjektív jószándék régiójából felemelkedjünk Isten szándékainak objektív világába.

10.3. Hitemet nem hordhatom másnak a zsebében

Mindenekelőtt ennek az objektivitásnak a feltételeiről kell gondolkodnunk. A legfontosabb feltétel, hogy hitemet, meggyőződésemet nem hordhatom senki zsebében. Azaz ne maradjak felnőtt koromra is kiskorú. Valamiben hinni egyet jelent azzal, hogy belső készíttetésem van

ezért a hitemért akár az életemet is áldozni. Az „elhiszem a papjainknak” jellemezte jórészt korunk magyar keresztényeit, minek következtében, amikor csak súlyos áldozatok árán lehetett vasárnap templomba menni, milliók hagyták abba a vasárnapi templomlátogatást. Mások viszont, akik hittek valamiben, azaz meggyőződésük volt, akár a börtönt is vállalták, sőt életük elvesztését is hajlandók voltak kockára tenni azért, hogy elmenjenek a templomba, sőt összegyűjtsék házanként is Istennek az ellenségtől teljesen szétzilálni akart népét.

1948-ban, a „fordulat” évében elhangzik a jelszó számunkra az ateisták részéről: „El a kezekkel az ifjúságtól!” Az ifjúságért élő és dolgozó rendtársam, Török Jenő nem akar engedelmessé válni ennek a jelszónak. Összetalálkozik Beresztóczy Miklóssal, akit addigra az Andrassy út 60-ban már „jobb belátásra bírtak”. Beresztóczy a „nyugtalan” Töröknek ezt a tanácsot adja: „Jenőké, itt az ideje, hogy leülj a reverendádra és mondjad végre tisztességesen a breviáriumot!” – Nem oda Buda! Amikor az ellenség szét akarja zúleszteni a nyáját, a pásztor nem menekülhet el az imádkozás áruló, passzív, s a pásztor életét megmentő, sőt karrierjét is biztosító magatartásba. Ha Török mégolyan gyönyörűen kezdett volna breviáriumot imádkozásba is, ezzel az imádkozással Krisztus ügyének árulójává lett volna. Nem lett azzá, s el is nyerte a 14 évi börtönre ítéleték koronáját. Beresztóczy is elnyerte a maga jutalmát: a Béke Papi Mozgalom vezető alakjává, országgyűlési képviselővé, és az országgyűlés alelnökévé lesz.

Istent nem lehet imádsággal kifizetni. Csak az életáldozat a méltó válasz annak a Jézusnak, aki maga is életét adta Istennek értünk. Az imádság ezt nem helyettesítheti. Az imádságnak erre az életáldozatra kell felnevelnie bennünket.

10.4. A tanulás, mint az imádság táplálója

Az imádkozni akaró ember legalapvetőbb feladatai közé tartozik, hogy meggyőződésre tegyen szert. Meggyőződésre, amely megérdemli a nevet: hinni valamiben. Az időfelhasználás kapcsán beszéltünk a „töltekezésre” szánt időről. Félek attól az embertől, akinél a töltekezésre szánt idő egészét vagy akárcsak nagyobb részét az imádság foglalja el, és semmi idő-energiája nem jut, vagy csak nagyon kevés a tanulásra. Persze lehet ópiumot is tanulni. A tanulás sem feltétlen biztosíték arra, hogy eljutok Isten gondolatainak a magasára. De ha nincs tanulás az életemben, óhatatlanul kiszolgáltatódok annak, hogy mások formálják meg az én hitemet, tehát annak, hogy ne jussak meggyőződésre, hanem csak higgyek valakinek, valakiknek.

Szót kell itt ejtenünk arról is, hogy mit tanuljunk. Mondhatnám: akármit, ami érdekel, ami nem hullik ki a kezemből. Akármit, ami számomra érthetően érvel, és érvelés helyett nem zárja rövidre a problémát azzal, hogy ezeket nem érthetem meg, mert misztérium, titok van mögötte. Azt, amit nem érthetek meg, azt, ami nem nyújt számomra világosságot, azt nem szabad megtanulni, s még kevésbé szabad igazságként elfogadnom. Isten azért ad nekünk kinyilatkoztatást, hogy arról, ami homályban és lepel alatt volt, levegye a fátyolt, a leplet. Nem azért, hogy homályokat és érthetlenségeket közöljön velünk. Isten nagyobb az embernél, s marad mindig, ami meghaladja az ember értelmét. De amit tudhatok róla, az sohasem lehet ésszerűtlen. Akármit is olvasok, ellenőriztetnem kell közösségemmel, hogy amit megértettem, racionálisnak gondolok olvasmányaimból megállja-e a testvéreim színe előtt is a kritikát. A bennem levő Lélek az első ellenőrző tényező, a testvéreimben levő Lélek a további ellenőrzés alapja. Mondhatnám, hogy Isten úgy teremtette meg az embert, hogy csecsemő korától kezdve csak a közösség által tud kifejlődni a gondolkodása, csak a közösség által tud felemelkedni arra a tudati szintre, amely megközelíti Isten gondolatait – abban a mértékben, ahogyan az egy adott korban, egy adott helyen, egy adott személy számára lehetséges. Az igazán tudatformáló írások rendre közösségi kontroll alatt készülnek. „Önmagunkkal ne vitatkozzunk!” – mondta annakidején Schütz Antal. Másokkal vitatkozzunk! Egyszerűen csak

azért, mert több szem többet lát. A töltekezésnek kiváló útja a fentiekben megjellemzett tanulás. Nélkülözhetetlen feltétele annak, hogy ne menjünk el Isten gondolata mellett, s hogy azt az életalakítást imádkozzuk meg, amelyre Isten megteremtett és meghívott minket.

10.5. Istent is beírni a noteszunkba

A jól imádkozás egyik alapvető feltételéről szoltam idáig. Az imádságnak ennél is alapvetőbb feltétele, hogy legyen időm az imádságra. Feladatainkat, a hozzánk jövőket, a másokat felkereséseinket – a farzseb alapfeltételén túljutva – beírjuk naptárnoteszunkba, hogy el ne felejtjük vállalásaink teljesítését. Istent is be kell írunk noteszunkba. Se a tanulásra kiszemelt könyv nem szólal meg: végy már a kezedbe! Sem Isten nem szólal meg: ülj már le, térdepelj már le és beszéljess velem! Nem szólal meg olyan erővel, mint pl. a házastársam, gyermekem vagy a hozzám látogatni jövő testvér. Ezeket nagyon nehéz volna lerázni azzal, hogy nem érek rá. Isten ennél sokkal csendesebben jelentkezik. Szabadságomat sokkal inkább tiszteletben tartja, mint az előbb említettek. Tanulni, imádkozni általában jóval nehezebb, mint pl. valamit bütykölni, vagy valakikkel beszélgetni. A „lelki harcra” éppen azért van szükség, mert az ember hajlamos mindig a kisebb ellenállás irányába haladni; azt tenni, ami könnyebb, amire inkább van kedve.

Mondd meg, hogy be van-e írva noteszodba a tanulás és az imádkozási idő, és megmondom, hol tartasz. Ha akkor imádkozol, ha akkor tanulsz, amikor eszedbe jut, s amikor már lelkiismereted nem tudja lerázni magáról a téged szólító Istent, akkor még nagyon az Út elején vagy, a tökéletességnek alighanem az első osztályában. Istent úgy írjuk be a noteszunkba, hogy bizonyos időket, órákat (napokat is, ill. e napok családi és munkahelyi szolgálatain felül megmaradt szabadidejét) „kihúzzuk”, azaz ezekre az időkre nem állítunk be semmiféle más programot, s nem nagyon örülünk, ha ebben az időben váratlan feladatok, váratlan látogatók jelentkeznek.

Mindez annyit is jelent, hogy nyitott életet is élünk, és zárt életet is. Nyitott család is vagyunk és zárt család is vagyunk. Pontosabban bizonyos mértékig vagyunk csak nyitottak, azonfelül zártak vagyunk. A szögről leakaszthatóság – nem eszményünk. Túlságosan extrovertált, kifelé néző élet az ilyen. S éppen e kifelé fordulás sikere érdekében biztosítjuk a kellő időt a befelé fordulásra. Mondottam már, hogy a tökéletesség az arányokon fordul. Nem elhanyagolni semelyik létszükségletünket, semelyik feladatunkat a másik feladat kedvéért az előbbiek rovására: a munkahely sem mehet a család rovására, a család a munkahely rovására, a kifelé forduló apostoliságot sem hanyagolhatom el a töltekezés érdekében, a töltekezést az apostoli élet javára. Mindezek az egyoldalúságok életellenesek, megbosszulják magukat, nem teremnek gyümölcsöket ill. nem termünk jó vagy annyi gyümölcsöt, amennyit teremhetnénk.

Mindezt hallva, egyik testvérem mondja – rovásomra: „Ha szólnak neked, hogy az úton kifosztva és véreben fekszik valaki és segítségedet kéri, azt válaszolod, hogy nem érsz rá szeretni, mert könyvet írsz a szeretetről.”. Szellemes volt. Azt válaszoltam neki, hogy a nagy baj nem akkor van, ha az elsüllyedt hajóról mentőcsónakba szállok, hanem akkor, ha az első szellőre otthagynom az ép és az én kormányzásomra bízott hajót, mert valaki csónakázásra hívott. Annyit azért engedjen meg mindenki, hogy a hajóról könnyebb élveznem a tengert, mint a mentőcsónakból, melybe sietve át kellett másznom. Talán így megértette, hogy aligha tudnám a mondott esetben jó lelkiismerettel továbbírni bölcsességeimet a szeretetről, de azért volna bennem valami feszültség, amikor ott kellene hagynom íróasztalom. A nagy baj az volna, hogy olyankor, amikor nem hívnak véreben fetrengőhöz, unatkoznék, bütykölnék, téblábolnék, s várnám, hogy valaki leakasszon a szögről, ahol tétlen, facér módon csak lógok olyankor, amikor nem akar senki sem igénybe venni.

Jézusnak olykor evésre sem volt ideje (Mk 3,20). Azért említették ezt fel róla, mert rendes körülmények között volt ideje az evésre. Más a rendkívüli és más a rendes. A rendkívüli

körülmények parancsolnak a megtervezett programoknak, de nem rendkívüli körülmények között az előre eltervezett programnak kell parancsolnia nekem. A rendkívülinek biztos jellemzője, hogy ritkábban kerül sor rá, mint a rendesre. Baj van ott, ahol a rendkívüli sűrűbben fordul elő, mint a rendes. A rendkívüli eseteknek mindig alatta kell maradnia az ötven százaléknak. Aki csak 20 százalékra tudja teljesíteni programját, az vagy rosszul programozott (nem erejéhez-igényeihez mérten), vagy nem programozott komolyan, mert ami valóban fontos nekem, azt nem húsz százalékra teljesítem.

Száz szónak is egy a vége. Meg kell kérdeznem magamtól: havi, heti és napi átlagban mennyi időt szánok tanulásra, mennyi időt szánok imádságra. S ha ezt eldöntöttem, azt is meg kell határoznom, hogy mily időpontokban fogok tanulni, imádkozni. De nemcsak pontosan meghatározott időpontokra szóló időutalványozásra van szükségem, hanem meg kell határoznom az időkitöltés tartalmát is.

10.6. Tanulási terv

Nézzük ezt előbb a tanulás vonatkozásában. Édesapámtól rám maradt tankönyvekben különös bejegyzéseket találok: néhány laponként egy egység után ceruzával odaírta a dátumot, pl. 6-12; pár lap után 6-14 stb. Nemcsak a napot és az időmennyiséget határozta meg tehát, hanem az elvégzendő anyagot is. Nyilvánvaló, hogy ily anyagkijelölési műveletek nélkül nehéz tempósan haladni. Vannak, akik egy életen keresztül tanulnak németül, és sohasem tanulnak meg. Azért van így, mert nem szabják meg sem a ráfordítandó időt, sem az elvégzendő mennyiséget, ill. azért mert abbahagyják a tanulást. A siker feltétele nyilvánvalóan az idő- és anyagutalványozás, valamint a kitartó abba-nem-hagyás. A vizsgakényszer azért jelent nagy segítséget, mert a nem halasztható dátumok ránk kényszerítik ezt a rendet.

Az utalványozás mértékének van egy minimum-értéke: nem érdemes egy anyagra olyan kevés és ritkás időmennyiséget fordítani, hogy az egyik időponttól a másikig kiesik belőlem az, amit megtanultam. Nem sokfélét kell egyszerre tanulni, ha van más dolgom is, mint a tanulás, hanem egyfélét, de kiadós mennyiségben. Ha öt hónapon keresztül heti tíz órát szánok egy nyelvre, jóval több eredményt érek el, mintha tíz hónapon keresztül szánok rá heti öt órát. Ha pedig 50 hónapon keresztül akarnék rászánni heti egy órát, semmit sem érek el vele, mert egy hét alatt elfelejtem, amit az előző héten tanultam, s ezt az eredménytelen munkát biztosan abbahagyom legkésőbb pár hónap múltán. A nyelvekkel különösen is így van ez. De nincs nagyon másképpen bármiféle tudományos igényű rendszerezés megtanulni akarása esetében sem. A KIO-t sem lehet heti egy órában (mondjuk négy lapot haladva ezalatt) áttanulmányozni, mert egy hét múlva újra kellene tanulni azt az előzményt, amire épít a következő négy lap, a következő fejezet. Heti egy órával elméletileg 250 hét alatt, azaz öt év alatt lehetne feldolgozni, de a mondott folytán gyakorlatilag így egyáltalán nem lehet feldolgozni. Heti hét órában viszont az arányos 36 hét sem kell hozzá, mert az olvasó lendületbe jön és gyorsabban tud haladni, azaz egy óra alatt négynél több lapot tud megemészteni, fél év alatt is feldolgozhatja.

10.7. A gyerekek esti közös imája

De térjünk vissza az imádságra. Kezdem azzal, ami családosaink életében a legkevésbé szokott elmaradni. Imádkoztatják a gyerekeiket. Legalsó fokozatnak tekintem ezt. Említettem, hogy nagyon nagy baj, ha ez az imádkoztatás nem esti nyolc óra előtt megy végbe, s ha nem ér véget este nyolc óráig. Olyan sokan csinálják és olyan jó eredményekkel ezt a gyermekimádkoztatást. Olyannyira jól, hogy a gyerekek követelik. Bemegyek a szomszéd szobába, s hívom valamire a gyerekek anyját. A hároméves Dávidnak – már az ágyban – sírásra görbül a szája: „Anyá, még nem imádkoztunk!”

Igazán alig megbocsátható vétek, hogy még mindig nem készült egy jó összefoglalás az erre vonatkozó borkorbeli tapasztalatokból. Helyette valami azokból, amik eljutottak hozzám: minden nap más gyerek mondhatja meg, hogy mit énekeljünk, minden nap más fújhatja el a gyertyát, a szülők kezdik a beszámolót, hogy mi volt jó a napban, mit kell megköszönniök, és mi volt rossz, miért kell bűnbánatot tartaniuk. A szülők ilyenkor megvallják, hogy ideges-ségükben milyen bűnöket követtek el gyermekeik iránt. Az ő imádkozásukat követi a gyerekeké. A nagyobbak kezdik. A még megszólalni nem tudó kicsinyek helyett valamelyik szülő imádkozik az ő nevében. Az év liturgikus változásainak függvényében változik az énekanyag. Karácsony előtt Jézus-várás címén a legkülönbözőbb serkentő ötletekről hallottam már, s nem csupán az adventi koszorúról. Igazán itt volna tehát az ideje, hogy valaki mindezt össze-gyűjtse.

Ez a gyakorlat akkor segíti bele maradandóan a gyerekeket az imádkozás életformájába, a serdülőkori családi imádkozásba is, ha ez az imádkozás a szülők részéről nem pusztán imád-koztatás, hanem a maguk számára is ténylegesen imádkozás, azaz különösebb pedagógizálás nélküli őszinte hálaadás, őszinte bűnbánattartás, őszinte kérés életük ama szeletére vonatko-zóan, amely a gyerekek szeme előtt és számukra felfoghatóan játszódik le. A serdülő, majd ifjú korba kerülő gyermekek családi imádkozásáról majd később szólok.

10.8. Házastársak esti imája

Ahol ez a gyermekekkel együtt imádkozás már megvalósult, ott a továbblépésre, az imád-kozási program fejlesztésére a következő tanácsot szoktam adni. Az imádkozás keretében pusztán, esetleg homlokra írt kereszttel a gyerekektől elbúcsúzván a szülők kimennek a szobából, és átmennek a maguk szobájába, meggyújtják a gyertyát, s hozzáfognak a ház-as-társak közös imájához. Még jobb: a soros „gyertyás” gyermek átviszi az égő gyertyát a szülők szobájába, mert tudják, hogy a szülők közös imádkozása következik az övék után.

Sok buktatója van a házastársi imádság megvalósulásának. Az alapbuktató, hogy míg az egyik fél fejlettebb és inkább igényli, a másik kevésbé. Ennek következtében beszélgetés alakul ki arról, hogy imádkozzanak-e vagy sem. Ez a beszélgetés az ördögtől van. Beszélgetés helyett a fejlettebb félnek semmit sem mondván meg kell gyújtania gyertyájukat, le kell ülnie és imádkozásba kezdenie, teljesen reábizva a másikra, hogy az kimegy a konyhába vagy a har-madik szobában csinál akármit. Az a pusztán tény, hogy a feleségem/férjem égő gyertya előtt imádkozik, sokkal hatásosabb propaganda számomra minden szövegelésnél, rábeszélésnél.

A következő buktató: a fejlettebb félnek már van igénye arra, hogy a házastársa előtt hango-san is imádkozzék, mintegy imádságban mondja el a másik számára is hallhatóan mindazt, amit Isten elé akar vinni a nap külső és belső eseményeiből. A másik ugyan hajlandó azt meghallgatni, de megszólalni még nem tud, olykor meg sem tudja szólítani az Istent, mert nem egy esetben nem azonos szintűek házasodnak össze. A fejlettebb félnek ilyenkor ezt mondom: ha némán ültök tíz vagy tizenöt percet egymás mellett égő gyertya előtt, már ez is házastársi imádság. Akármilyen nagy jók származnak is abból, hogy hallok házastársam, testvérem imáját, az imádság nem attól lesz imádsággá, hogy hangosan kimondom. Sőt, csak addig van remény igazi imádságra, amíg nincsen semmi kimondási kényszer.

A hangosan imádkozás gyakorlata nem egy személy számára pusztán szövegeléssé is süllyedhet, nagyon fontos tehát, hogy az imádság címén megszólalásaink ne pusztán abban különbözzenek nem imádságos hozzászólásainktól, hogy elibük rakunk egy megszólítást: „Istenem!” Az imádság mélyebbről jön, mélyebb rétegeket tár fel az emberből, mint az imád-ságon kívüli megszólalás. Ez utóbbiakban sem akarok őszintétlen lenni, de az imádságban mégis olyasmiket látok és láttatok meg magamból, amiket merő hozzászólásban nehezen tudnék elmondani. Az imádságban törődöttebb is, ujjongóbb is vagyok, mindenképpen érzelmesebb vagyok. A hozzászólásaim viszont racionálisabbak.

Akár magamban és csendben mondom a „házastársi” imát, akár együtt és (részben vagy egészben) fennhangon, ezt az imádkozást nem bízhatom arra, hogy Isten majd megmondja, hogy mi fog történni alatta. Programot kell csinálnom reá. Ennek pontjai személyenként nagyon változók lehetnek. De kialakításukhoz segítséget nyújthat, ha elsorolok itt egy keretprogramot. A fejlettek életében nem ez, s nem így alakul majd a főimádkozás. Most azonban azokat tartom szem előtt, akik még kezdők-haladók, akik próbálnak beállítani esti tíz-tizenöt percet házastársi imára – a gyermekekkel imádkozás alapszintjén már túljutva. Programként: bevezető csend, ének, zsoltosma, lelkiismeretvizsgálás, lezáró ének.

Először a bevezető csendről valamit. Előkészület nélkül legfeljebb kisgyermek körében szabad imádságot kezdeményezni, akik még nem nőttek fel az eszköztelen imádságos felkészüléshez, akiket csak egy ének tud áthangolni korábbi aktivitásukból az imádság aktivitásába. Felnőtteknek meg kell tanulniok a bevezető eszköztelen passzivitást. Van vastag csend. Van olyan csend, hogy vágni lehet. Mielőtt megszólalok éneken, szöveges imában – akár hanggal, akár hang nélkül – előbb reá kell koncentrálnom Istenre, el kell csendesednem. Tarthat egy félpercre, vagy egy- két percre is. Egészen más lesz a megszólaló, a programba kezdő imádkozásom, ha azt megelőzi a mély csend. Közösségi imádkozásnál még nagyobb ennek a jelentősége. Sohasem szabad zajban, mozgásban beleszólnia, törnie a keresztvetésnek, kezdő énekeknek. Az imádságra csenddel reá kell hangolódni.

Ének – Ne mindig ugyanazt! A gazdag és kéznél levő repertoárból mindig olyat, ami abban az órában leginkább emel. Olyan hangerővel csupán, hogy még tiszta lehessen a dallam. Tempót illetően egybesimulni az együtténeklővel, s nem győzni a jobb tempó nevében. Az imádságos éneklés nem énekóra, amelyen zeneileg nevelem a zeneileg fejletlenebbet. Nagy bárdolatlanság, ha imádságos ének, imádság alatt nevelni akarok. Az imádságban alapvetően magamról van szó. Én akarok találkozni, nem más pedagógizálok találkoztatásra. Nagyon zavaró, ha valaki nem veszi észre, hogy kilóg a tempóból, hamisan, de hangosan énekel. Ezt meg kell mondanunk neki, de imádságon kívül. Ismételten is, amíg le nem szokik modorosságairól, sorból kilógásairól.

A zsoltosma pótolhatatlanul drága bezsongító eszköz. Az imádság nem obszervancia, nem elvégzendő mennyiség, nem szövegmondási teljesítmény. Nem szabad annyit zsoltosmázni, hogy azzá legyen. Annyit kell mondani, s inkább énekelni belőle, amennyi felemeli a lelket. Nem annyit, amennyi eluntatja, amennyi gépies szövegmondássá süllyeszti azt. Az eddig a határig el nem menő mennyiségben aligha nélkülözhető. A zsoltosmát most a legtágabb értelemben veszem. Nemcsak az imaórákat értem rajta, hanem pl. a szentolvasót is, továbbá bármely rendszeresen visszatérő szöveget, amelyet nem én hozok létre az imádság pillanatában, hanem olvasva vagy fejből csak utána mondom szerzőjének. A zsoltosmázás céljára kiválasztott szövegek – időtálló, jó imádságok, mert valakik egyszer találkoztak már ezekben a szövegekben Istennel. Másnak a szárnyán kapaszkodom tehát, s jövök én is lendületbe.

Lelkiismeretvizsgálás – a fenti eszközökkel jutok el a bensőségességnek arra a fokára, hogy Isten szemével meg tudom már mérni a mögöttem lévő, az elmúlt napot, annak örömeit, kudarcait, szenvedéseit, bűneit, hogy hálát adjak, hogy bocsánatot kérjek, hogy erőért könyörögjek mindannak békés elviseléséért, amit el kellett vagy el kell még viselnem. (Ha eljutottunk már az írásbeli elszámolásokhoz, ilyenkor végezhetjük.) Ez adja az esti imádság csúcspontját. E találkozásban: béke, nyugalom, boldogság árad belém, erőim regenerálódnak. Közben letelik az imádságra szánt idő s egy mindent egybefoglalni alkalmasnak gondolt énekkel zárjuk azt be.

Isten elé helyeztem magam. Negyed kilencre jár már az idő, biztosan számíthatok rá, hogy a nap hátralevő részét az Ő akarata szerint fogom eltölteni. Ha ez az esti imádság elmarad, fáradt, kényszeres, ideges, panaszkodó órák következnek... s a nap rossz befejezése alapozás arra, hogy reggel az új nap se kezdődjék másképpen.

10.9. Otthoni reggeli „szentmise”

Az életfegyelemmel kapcsolatban szóltam már a felkelés szentségéről. Imádság szempontjából a tökéletesség harmadik osztályába aligha kapaszkodhatik fel, aki a napi munkák megkezdése előtt nem tud, nem akar egy félórát Istennek adni imádság formájában. A szentmisét századok áhítata formálta. Ha jól csináljuk, körülményeinkhez alkalmazzuk, számunkra is az istenmegközelítés leggyümölcsözőbb formája lehet. Otthoni, házastársi „szentmisére” gondolok. A templomtól abban különbözik, hogy rövidebb a bevezető rész, nincsen feltétlenül két olvasmány, de mindenképpen van homíliát pótló elmélkedés, amelynek rendeltetése, hogy a napi szöveg adta indítások nyomán újra élesebb fénybe kerüljön Jézust követő életünknek egy-egy alapvetőbb vagy részlet igazsága, s ennek nyomán új kedvet kapjak – noteszomba belenézve – Isten akarata szerinti napirendem kiformálásához, különszándékom hatékony újra-tudatosításához.

Nem elmélkedési technikát akarok itt írni. A különféle lelki könyvekben bő választékot találunk. A Merre menjek? ismerteti a szentbernátit; látok – szomjazok – akarok – veled együtt akarok. Szentlélekvárásunk megismertette punkta-készítő módszerünket: a szentírási szövegekről-versekről megállapításokat teszünk, majd ezek nyomán kérdőmondatokat fogalmazunk meg, amikre válaszolunk. Itt csak azt akarom nyomatékozni, hogy ennek az elmélkedésnek a napirend és a különszándék tudatosításába kell torkolnia (Veled akarom együtt).

Ezek után következhetik a felajánlás s a szentmise többi része alkalmas rövidítésekkel az áldozásig. Akár a lelki áldozásig, akár – ha nincsenek egyházfegyelmi akadályai az oltáriszentség hazavitelének, (Nagy Konstantin előtt nem volt!) – a nemcsak lelki áldozásig. Követi a hálaadás, a záró ének. A félóra elrepült, s már el is kell fűjni a gyertyát, kezdődik a műszak. A férfi veszi a táskáját, az asszony pedig elkezd a gyermekek szolgálatát.

Azt hiszem, ennyi napi rutin imádság elegendő ahhoz, hogy családostestvéreink imádság szempontjából is a tökéletesség harmadik osztályát járják. A fentiekben leírt három imádkozás napi kb. 50-60 percre rúg, s akik végzik, azoknak „Isten megvidámítja ifjúságukat”, széppé és tartóssá teszi házasságukat, gyümölcsözővé az életüket.

Napi rutin imádságról beszéltem. Kiegészíti ezeket a közösségi találkozók imádkozásai, a déli vagy munka utáni hazajövetellel kapcsolódó „szentségimádó” Rá-gondolások. A rendkívüli imádkozási alkalmak, amelyek a Bokor liturgikus évéből adódnak: nyári lelkigyakorlatok kapás és adás, az évközi kisközösségi szentmisék és C-lelkigyakorlat, decemberi Mária-ünnepi és karácsonyesti imádkozás, hamvazószerda után egészen áldozócsüörtökig a heti egy-két órás imádkozás, a pünkösöd előtti tíz napban mindennap, ha nem is két órás, de hosszabb imádkozás, továbbá a Lélekváró időszakban a nagycsüörtöki-nagypénteki virrasztás és a pünkösdi bokor-ünnep hosszú kilenc, ill. hat órás imádkozásai, s az ágankénti, bázisonkénti vagy egyénileg még különböző alkalmak.

10.10. A szemlélődő imádság

A hagyományos lelkiségtológiának nagy és kitüntetett témája a szemlélődő imádság. Az elmélkedő imádsággal elégedetlenné válók hatolnak be rejtelseibe, de kezdetleges fokon bárki imádkozó gyakorolhatja. Míg az elmélkedés rendre alapos értelmi munka alapján mélyíti el az elmélkedő érzelmi és akarati életét, addig a szemlélődően imádkozó lemond erről az alapos értelmi előkészítésről.

Legegyszerűbb formáját a keletiek „Jézus imája” adja, amely abban áll, hogy az imádkozó hallhatóan vagy nem hallhatóan, kitartóan ismételteti ezt az egyetlen szót „Jézus”, amíg ennek a szónak nagy-nagy szeretettel mondogatása nagy-nagy érzelmi kielégülést nem okoz számára. A szemlélődő imádkozás előkészített alaptémája (Jézus!) lehet valamivel hosszabb is, de nem terjedhet túl egy mondaton, mert akkor már okoskodó jellegű elmélkedő imádságba menne át. Ezt a mondatot vehetjük akár mástól, akár pedig magunk fogalmazzuk meg.

Pl. Nagyobb szeretete senkinek sincs, mint aki életét adja barátaiért; vagy: Jézusom szeretlek és én is oda akarom adni életemet Érted, ahogy Te odaadtad a magad életét értem.

Hogy ez a szemlélődőnek nevezett imádság sikerrel, a kívánt nagy érzelmi kielégüléssel járhasson, ahhoz az imádkozó életében nagy-nagy rendnek kell lennie. Egész életének az Ország szolgálatában kell állnia. Mindazokban a dolgokban, amelyekről eddig elég szó volt, jó eredményeket kell elérnie. Ha valaki enélkül „megy reá” az érzelmi kielégülésre, hasonló az olyan emberhez, aki középiskola nélkül akar egyetemre menni. Életének rendbetevése nélkül akar bensőségesen egyesülni Istennel. Láttuk már, hogy az egyesülésnek tudat- és életátalakítási feltételei vannak; s azt is, hogy a megbízható érzelmi kielégültség, tudatállapot csak egész életem Istenhez igazítottságának lehet a következménye. Elméletileg semmiféle kifogást nem lehet tenni az ellen, hogy valaki már a lelkiélet kezdetén is élvezze magában Isten boldogító jelenlétét. De mivel belülről és kívülről egyaránt annyi ellenkező hatásnak vagyunk kitéve, ezért az eszmék tanulós és imádságos kitisztázása nélkül, továbbá akaratumk lépésről-lépésre Isten akaratahoz igazítása nélkül aligha tudhatunk tartósan megmaradni egy ily alapvetés nélkül létrejött Istenhez kötődő érzelmi állapotban. Sem az általános, sem a középiskolát nem lehet megtakarítani annak, aki el akar jutni az egyetemre.

Általában igen veszedelmesnek gondolom ezt az imádságot a fentiekben elmondott rutin-imádságok helyére rakni. Félő, hogy elmélkedés helyett csak szellemi lödörgést eredményezne. Azért félő, mert a szemlélődő imádság időigényesebb, mint a rutin- imádságok. Ha valaki be tudja építeni az életébe, hogy a dolgát jól elvégzett ember nyugalmaival, tehát nagy-nagy belső békességben le tud térdepelni egy templomban, hogy ott „tétlenül” időzzön Isten színe előtt, egyszerűen csak örvendezni akarván az Ő nagy-nagy szeretetének, hasznos imádság-élményekben, örömet adó belső istenmegtapasztalásokhoz juthat. Ha hetenként, kéthetenként, havonként tud egy ilyen időigényesebb „odatérdeplést” biztosítani magának, az is jó eredményekkel járhat. De gondoktól, elvégezetlen feladatoktól zaklatottan aligha sikerülhet a kapcsolódásnak és a bekapcsolódásnak ez a foka, amelytől jó gyümölcsöket várhatunk.

10.11. A „szórakozott” vagy lazító imádság

Mind az elmélkedő, mind a szemlélődő imádság megkívánja a koncentrálttságot; a kettő között csak abban van különbség, hogy az első egy bonyolultabb, a másik egy egyszerűbb szellemi folyamatra koncentrálni. E nagyhagyományú tanítást kétségbe vonni nem akarván reá kell mutatnom egy tapasztalatra: az ember szereti a maga dolgait megbeszélni bizalmas kettesben. A bizalmas kettesben létrejövő beszélgetések során nem szokásunk programot készíttetni oly módon, hogy ezt a három dolgot akartam megbeszélni veled, kezdjük tehát az első, amelyben arról van szó... stb. A bizalmas kettesben csak úgy jönnek s jutnak eszünkbe a témák. Sokkal több is, mint amennyit a beszélgetés elején képes lettem volna „összeírni”. Azt szeretném képviselni, hogy bárki megtapasztalhatja, hogy nincs kedve sem az elmélkedés okfejtő munkájára, sem a szemlélődő ima érzelmileg koncentrálni erőfeszítésére, hanem csak csendben akar lenni, és azt kívánja, hogy megnyugodjon, letisztuljanak az elmúlt nap benyomásai, végiggondolja, ami eszébe jut, hogy kitisztulhassanak benne a nap kavargásai, valami megnyugtató belső harmóniára jusson egy szabad szellemi lödörgés, emlékezés, eszmélődés eredményeképpen. Mindezt közönségesen szórakozott vagy asszociatív gondolkodásnak szokás nevezni; s ha imádságról van szó, akkor szórakozott imának.

Azért használtam fentebb a bizalmas beszélgetés analógiáját, hogy alkalmazhassam a „szórakozott imádságra”. Ha valaki jóbarátom, elviseli, sőt szívesen veszi, hogy mondom neki, ami csak eszembe jut. Kell-e feltételeznem Istenről, hogy csak előkészület és pontosan kidolgozott program esetén hajlandó meghallgatni engem, s nem kíváncsi arra, ami csak úgy eszembe jut? Nem kell feltételeznem. Negatívnak mondhatom a szórakozott elmélkedő, ill. szemlélődő imát, a szórakozott zsolozsmázást vagy szentmisén-résztvételt, de aligha mond-

hatom negatívnak azt a szórakozott imát, amelyet eleve ilyennek akarok. Különösen akkor nem mondhatom negatívnak, ha egy adott napon, vagy órában minden másfajta imádság csak terhet és nem megkönnyebbülést eredményezne számomra, mert nem programra, hanem csendes programtalanságra, asszociációkra, kavargó és homokos felszínem leülepedésére és elsimulására vágyom. Azt hiszem, hogy nemcsak a szemlélődő ima válthatja fel az elmélkedőt, hanem ez a szórakozott ima is. Aligha rendszeres jelleggel, hanem csak olyankor, amikor erre van indításom. Gyakorlatilag ez úgy valósul meg, hogy nem izgat, mit tudok majd az elmélkedési idő végére összefoglalni gyümölcsként; majd ha letelik az idő, fogalmazok valamit csendben vagy hangosan. Nem tudom, hogy jó-e ez az elnevezés „szórakozott” ima, csak azt tudom, hogy nem kevés ember imádság-gondját megoldja, ha elfogadhatja imádságnak ezt a szabad, nem tematikus beszélgetést is.

Lehet, hogy ez az imádság, amelyet „Jézus megbeszéli a maga dolgait Atyjával” néven ismerünk, mert az ilyen megbeszélés nem feltétlenül azzal indul, hogy nem tudom, hogy miként kell döntenem egy adott problémában. Indulhat úgy is, hogy még azt sem tudom, hogy mi a problémám, és csak az imádság közben fog kitisztulni, hogy mi miatt vagyok elnyűtt, zavart, kavargó és használhatatlan. Nincs kizárva, annak a lehetősége sem, hogy e beprogramozatlanságomban inkább tud szólni hozzám Isten – legalábbis az ilyen szituációban –, mint amikor nagyon is pontosan tudom, hogy mire akarok feleletet, mit akarok megelmélkedni, miről akarok szemlélődni. Azért nincsen kizárva, mert Isten nem mindenkihez vagy csak nagyon ritkán szól úgy, hogy megszólítottság-élményünk van. Az esetek döntő többségében csak arról van szó, hogy az imádkozó ember eljut a maga Szentlélektől valamilyen fokban meghatározott személyiségének olyan rétegeihez, amilyenekhez imádság nélkül vagy ilyen szórakozott imádság nélkül nem tudna eljutni.

Ami a rendkívüli imádságokat illeti, a belénk öntött szemlélődést, vagy egyebeket illeti, ezeket olyanoknak kell tekintenünk, amelyet Isten megad azoknak, akiknek meg akarja adni. Aki kapja, hálaadással fogadja azt, és szolgálatába állítja annak a célnak, amelyet Jézus is szolgált... alighanem ilyen rendkívüli imádságokkal megajándékozottsága nélkül is.

10.12. Imádság és obszervancia

Melyik asszony róná fel férjének, ha tengerésznek lett a felesége, hogy hosszú időre is elmegy hazulról? A tengeren is érte és családjáért dolgozik a férj, az apa. Isten sem rója fel nekünk, ha alkalmanként kimarad valamely szokott imánk. Jézus sohasem mondta senkinek: hagyjatok békén, mert imádkozni akarok. Isten „írgalmat” vár tőlünk írgalmunkra rászoruló testvéreink javára, és ezt sohasem helyettesítheti az imádkozás.

Akármilyen fontos, hogy Isten be legyen írva noteszunkba, az imádság sohasem lehet az életünkben obszervanciává! Az obszervancia vallási előírás, amelyet mindenképpen teljesíteni kell, mert elmulasztását Isten bűnünkül rója fel. Akármilyen fontos is, hogy gazdag legyen – mennyiségben, minőségben – az imádságéletünk, egy-egy betervezett imádságunk elmaradása nem okozhat büntudatot bennünk, ha időnket istennektetsző dolgokra fordítottuk. Amíg az imádságterv megghiúsulása rendkívüli, amíg tehát kevesebb a megghiúsulás, mint a megvalósulás, addig értelmetlen a büntudat az imádság elmaradása miatt.

Nagyon fontosnak gondolom, hogy az imádság ne obszervanciaként épüljön bele az életünkbe: „Bűnt követtek el, ha nem végzem el a betervezett imádságomat”. Hanem hogyan épüljön bele? Igényként: „Én veszek, ha kifutok az időből.” Ha egy kimerítő nap végére érvén csak hálaadó mondatokra futja energiámból, a rendes imádkozásom elmaradása ne okozzon bennem büntudatot. Büntudat nélkül tudjam elmondani hálaadó mondatomat: Köszönöm, hogy így elfárasztottál. S azt is, hogy engedsz lefeküdni, megpihenni, elaludni. Ha pedig nem tudok imádkozni, akkor azt kell elmondanom Istenhez imádkozva, hogy nem tudok imádkozni.

A buzgóság arra indít, hogy egyre növeljem imádságaim alkalmait, mennyiségét. Ennek következtében egyszerre csak azt érzem, hogy imádságtervem teherként fojtogat. Ily helyzetben levő testvéremnek mondtam egy ízben: Nézd, ha napi öt perc imádsággal tudod követni Jézust, senki sem kívánja, hogy feleslegesen túráztasd a motort. Megnyugtatta, felszabadította. A Szeretet világában nagyon fontos, hogy a szeretet csúcserékét ne veszélyeztesse semmiféle obszervancia. A szabadon szeretés világát ne veszélyeztesse semmi, amit kívülről reánk aggatott kényszernek ismerünk.

Lehet, hogy megfárad a szeretetünk a nekünk legkedvesebbek iránt is. Ezt a bajt sohasem orvosolhatja semmiféle kényszeríteni akarás: pl. „De Neked szeretned kell engem”. A fojtogatás csak idültebbé teszi a bajt. Isten nem fojtogat, hanem tovább szeret és kívárja szeretetünk feltámadását. Isten él és szeret. Isten nem követelődző obszervancia, hanem kitárt két kar, amely kívárja, amíg visszaölelem. Ez a kitárt két kar viszont arra indít, hogy „erőltessem” is azt, ami nem megy. Legalább annyira, hogy amit a reggeli elmélkedés kihozott belőlem, az kísérje végig a napomat. Rágondolásokkal. Valahogy így: Még mindig Veled vagyok...

11. Lelkivezetés

11.1. Parancsolás helyett tanácsadás

Végezetül a lelkipaparságról, vagy más néven a lelki tanácsadásról szeretnék beszélni. Az első elnevezés arra a tényre utal, hogy mint az élet minden dolgában, úgy a jézusi tökéletességért vívott lelki harcban is, életkor és egyéb tényezők függvényében egyesek már előre járnak, mások pedig még hátrább vannak: s az utóbbiak rendre igénybe veszik a már előre járók segítségét. A második elnevezés pedig nyomatékoznia akarja azt az igen nagy fontosságú másik tényre, hogy Isten Országában a szabadság és a szabadon kialakított meggyőződés világa, s hogy ennek következtében csak Isten „parancsol” mégpedig az emberi természetbe rejtett törvényei, s az ezeket nekünk újra kifejtő Fia evangéliuma által – szívünket szólítva, azaz szabadságunkat meghagyva tárja elbénk akaratát. De ember embernek semmiképpen nem parancsol, hanem tehetsége szerint megmutatja csupán az isteni törvényeket, próbálja azt egyes személyekre és azok szituációira alkalmazni, s ilyen alapon tanácsokat ad a hozzáfordónak, akinek azokat csak abban az esetben szabad elfogadnia, ha ő maga úgy gondolja, hogy megpróbálja, hátha javára válnék.

A hitünket, meggyőződésünket nem tarthatjuk másnak a zsebében. Nem kérdezhetem meg a „lelkiajtól”, hogy mit hiszek, vagy mit kell hinnem – ez infantilis magatartás volna. A lelkiismeretemet sem tarthatom másnak a zsebében. A „lelkiajtóm” nem mondhatja meg nekem, hogy mit kell cselekednem, – „bűn terhe mellett”, vagy anélkül. Sem Isten előtt, sem embertársaim előtt, sem kisközösségem tagjai előtt nem hivatkozhatom arra, hogy nekem azért kell így tennem, mert a lelkiajtóm azt mondta, hogy így tegyek, és én szófogadó kisfiú, kislány vagyok. Azért tartunk lelkipaparságot, mert az arra kiválasztott személy alaposabb felkészültséggel rendelkezőnek gondoljuk, tehát egy konkrét szituációban ennek az alaposabb felkészültségnek az erejében javasolni tudhat számomra egy magatartást, és közölni is tudja velem azokat az érveket, amelyeknek alapján ezt vagy azt a megoldást látja indokoltnak, célravezetőnek. A lelkipapár nem parancsol, hanem érvek alapján felkínál egy megoldási lehetőséget. Még gyerekkorban levő vezetőjének sem parancsol, hanem a megérvelt megoldás felkínálásával növeli vezetőit, felszólítva őt, hogy döntse el maga, jó lesz-e a számára felkínált magatartás; s ha igen, ha jónak gondolja, akkor próbálja megvalósítani, és számoljon be sikereiről vagy kudarcairól.

Általános tapasztalat, hogy rendre idegesek leszünk a kisközösségben, ha valaki egy felmerülő kérdésben azon az alapon foglal állást, hogy a „lelkiatyja” neki ezt és ezt mondta. Méltán vagyunk ilyenkor idegesek, mert jelentkezik a formális tekintély elve. Idegességünket azonban le tudjuk vezetni: Nagyon tiszteljük a „lelkiatyádat”, biztosan nagyon okos és bölcs ember, s ennek folytán meg is tudja neked magyarázni, hogy miért az a jó megoldás, aminek történetesen mi éppen az ellenkezőjét gondoljuk célravezetőnek, légy szíves tehát előadni érveit, de főleg akkor vagyunk kíváncsiak ezekre, hogyha magadévá tetted, s így képviselni is tudod azokat.

Említettük, hogy a teremtés hajnalával elindított és Jézustól közelebb hozott Ország egy szabadon szerető Istennek a felkínálása a szabadon szeretésre megteremtett és képesített ember számára, és meg nem valósulhat ez a földi Isten Országá másképpen, csak szabad emberek szabad cselekedetei által. A „parancsra tettem” magatartása által nem. Isten nagykorúnak akarta az embert, s egy lelkivezetőnek nincs alapvetőbb feladata, mint segíteni vezetettjét önmagát mindattól megszabadítani, ami akadályozza ezt a nagykorúságot. Amióta mindez egyértelműen világos lett számunkra, rendre közlöm a tőlem lelkivezetést igénylőkkel az alábbiakat: Nézd megtisztelt a bizalmad, meg is akarok felelni neki. Nyilván arra gondoltál ezzel a kéréssel, hogy szóljak hozzá életed egzisztenciális gondjaihoz, amiket megfogalmazol, vagy amiket szavaidból kibányászok. Készséggel hozzászóllok, és mondom azt, amit az adott pillanatban a legjobbnak gondolok majd. De a hozzászólás felelősségét csak azzal a feltétellel vállalom, hogy mindazt, amit mondok neked, azt Istentől kapott összes képességeid alapján rendre mérlegelni fogod, s csak akkor fogsz úgy eljárni, ahogyan én javasoltam, ha azt helyesnek tartod, és ezzel te magad vállalod a felelősséget mindazért, ami a következménye lehet annak, hogy javaslatom szerint jársz el. Lelkivezetői tevékenységem során a legnagyobb jószándékkal már nagyon sok marhaságot is javasoltam vezetettjeimnek, de „ösztoneik” tiltakozása folytán, hála Istennek, nem fogadták meg a szavam. Nem vagyok Isten, nem tudok mindent, nem látok a szívekbe és vesékbe. Ha azt, amit mondok kinyilatkoztatásnak és nem jószándékú emberi véleménynek veszed, amelyet neked mérlegelned kell, akkor lebénulok és egy szót sem tudok mondani.

Mindezt rendszerint imádságban szoktam elmondani az első lelkivezetői találkozás során. Számomra megdöbbenően boldogító vezetetteim reakciója. Legutóbb egy 19 éves férfi, igen férfi többek között azért is, mert időközben már Baracs-kára költözött, akit egy kicsit sokkoltak azok az elgondolások, amelyeket ugyanezen a találkozás során kifejtettem az elem hozott anyaggal kapcsolatban, imádságban nagy és bensőséges örömmel köszönte meg imádságomra utalva azt, hogy szabad maradhat ebben a kapcsolatban. Hagyományok, beidegződések alapján némi félelemmel „lelkigyermekként” jött el egy választandó „lelkiatyához”, s boldog volt, hogy az atyában egy olyan felnőtt testvérre talált, aki őt felnőtt testvérnek tekint. Az emberi természet nem tagadja meg azt a szabadságot, amit Isten belétermelt, ha módszeresen meg nem nyomorítják, ha nem infantilizálják. Úgy gondolom, hogy ezek mellett a feltételek mellett lehetséges, hogy a kapott tanácsokban felfedezhessem a Lélek szavát, indítását.

11.2. Laikus lelkivezető és kiengesztelődés

A „lelkiatyja” (vö. Mt 23,9) kifejezés egy tekintélyelvű és paternalisztikus, férfi jogú szemlélet következménye; az Isten Országával ellenkező kiváltságnak a világából való. Isten az embert, tehát a férfit és a nőt teremtette a maga képére és hasonlatosságára, a férfinak és nőnek kölcsönözte a maga Lelkét, minek következtében a nő ugyanannyi jogon és ugyanazon az alapon választható lelkivezetővé, mint a férfi. Ha erre valaki azt mondaná, hogy a jelenlegi egyházrend erejében azonban a „lelkianyák” nem adhatnak feloldozást, arra azt válaszolom: Kétségtelenül így van, ahogy mondd, de lelkivezetés címen többről van szó, vagy legalábbis másról van szó, mint feloldozásról. Amikor feloldozásra van szükséged, meg kell keresned

azt a férfi nemen levő személyt, akit a jelenleg érvényben levő egyházrend megbízott ennek a funkciónak az elvégzésével.

Az Anyaszentegyház vissza nem vont érvényű kiskatekizmusbeli ötparancsának értelmében ezt évenként legalább egyszer meg kell tenned. Többször is meg kell tenned, ha úgy gondold, hogy enélkül nem tudsz kiengesztelődni Istennel, mert úgy gondolsz, hogy olyan súlyos bűnöket követtél el, amelyeknek megbocsátását az Egyház időben változó tételes rendelkezései gyónáshoz, feloldozással megbízott emberek feloldozó tevékenységéhez köti. Volt idő, amikor csupán a gyilkosságot, házasságtörést és hittagadást kellett meggyónni a kiengesztelődéskövetkezéséhez. Az elmúlt századokban ennél kisebb bűnöket is. Ma a morálteológiai tankönyvek felhívják a figyelmet arra, hogy a „súlyos bűn” csak a teljes tudatosság és szándékosság következtében válhatik halálössé és csak az így értett halálos büntöl való megtisztulásához kívánja meg az egyház mai tételes rendelkezése a gyónást a kiengesztelődéskelnyeréséhez. A tökéletességre törekvő, tehát nagyobbára nem teljes szándékossággal, hanem csak gyengeségből vétkezőknek nem kell minden egyes alkalommal gyóntatószékbe szaladnia, hogy kiengesztelődhessék Istennel.

11.3. Megtérés helyett gyónás

Érdemes elgondolkodni egy többé-kevésbé igaz megállapításról: Gyónunk megtérés helyett! Nevelődésünk következtében gyengeségből elkövetett bűneink is olyan lelkiismereti nyugtalanságot hozhatnak létre bennünk, amelyet nem tudunk másképpen megszüntetni, minthogy elmegyünk gyónni. Akkor is, ha újra és újra mégpedig sűrűn jelentkező gyengeségből adódó és súlyosnak gondolt anyagú bűnről van szó. Ugyancsak nevelődésünk következményeképpen ez a súlyosnak átélt anyag rendre szexuális életünkhöz kapcsolódik. Rendre, de azért nem minden esetben. Lehet tehát ilyen gyónási kényszerérzésünk egyéb anyaggal kapcsolatban, káromkodásnak megélt szitkozódás, vasárnapi szentmisemulasztás, stb. Az ilyen jellegű esetekben lehetünk kitéve annak, hogy „gyónunk megtérés helyett”.

Azaz nem nagyon reméljük, hogy meg tudunk szabadulni gyengeségből elkövetett és súlyosnak vélt bűnünkből, de lelkiismeret-furdalásunktól megszabadulandó elszaladunk gyónni, elvégezzük a kapott elégtételt. Megtisztultsági érzéshez jutunk ezáltal, de meg nem gyógyulunk, gyengeségünk újra pusztítani kezd bennünk, és kezdődik minden megint előlről: újabb gyengeség, újabb gyónás, újabb elégtétel és így tovább. Egyfajta rövidzárlat keletkezik így. Megkönnyebbülünk, de meg nem gyógyulunk. Ha viselni kellene huzamosabban a lelkiismereti nyugtalanság terhét, talán igazibb bűnbánatra juthatnánk, s ennek nyomán komolyabbá lehetne erősfogadásunk, s kidolgoznánk valami gyógymódot a magunk számára gyengeségünk eltüntetésére, megerősödésünkre. És éppen ebben nyújthatna segítséget számunkra a gyóntatószéki üzem szokásos és lehetséges kezelése helyett az a több, ami a lelkieztetésben-tanácsadásban jóval inkább lehetséges.

A történészek nem tudnak egyértelműen képet rajzolni arról, hogy az egyházi bűnbevallási gyakorlat a keresztények első századaiból mennyiben volt nyilvános és mennyiben magánjellegű, azaz négy szemközti. Annyi azonban nyilvánvaló, hogy addig van a bűnbevalló számára lélektani lehetőség nyilvános bűnbevallásra, amíg az egyházi közösség kisközösségi jellegű, azaz a tagok kölcsönösen és jól ismerik egymást: barátaink előtt vagyunk hajlandók feltárni életünk sebeit. Minél inkább nagy közösségekké, hogy ne mondjam, pap vezette közönséggé kezdett átalakulni egy-egy helyi egyház, erre a nyilvános bűnbevallásra annál kevesebb lett a lélektani lehetőség: idegenek előtt hogyan számoljak be életem legbelső dolgairól?

Kisközösségi életünkben azonban újra lehetővé válhatik a nyilvános bűnbevallás, hiszen egymást jól ismerő, jó barátok hallják vallomásomat. Ha valaki a kisközösség színe előtt képes őszintén feltárni sebeit, élete megoldandó problémáit, jóval több segítségre, jó ötletekre

számíthat, mintha a feltárást egyetlen testvér előtt végzi el, hiszen egyértelmű igazság szólal meg a közmondásban: több szem többet lát. Kérdéses csupán az, hogy a bűnbevalláshoz szükséges szégyenérzet legyőzése mennyiben sikerülhet még egy közösség színe előtt is. Sikerülhet-e úgy, ahogyan sikerül a lelkivezető színe előtt, azaz négy szemközt, ill. a házastárs jelenléte esetén hatszemközt?

Hét esztendővel ezelőtt fogalmaztuk meg először azt a gondolatot, hogy lelkivezetésre megkérhetünk nem papot is, s az elmúlt hét esztendő alatt a szabad választás kényszert és rábeszélést nem ismerő levegőjében elindult egy szerény gyakorlat, amelyről még csak annyit mondhatunk, hogy funkcionál. Egy-két éve indult el az éves tervünk (témaalap!) nyári lelkigyakorlat utáni és kisközösségünk színe előtti ismertetésének gyakorlatából továbbfejlődve egy új gyakorlat: a kisközösség soros elmélkedője arról tart beszámolót, hogy mennyire tudta megvalósítani az eltelt hónapok alatt mindazt, amit a nyári lelkigyakorlat záróimájában megfogalmazott, ill. év elején elkészített témaalapjában részletesebben kifejtett. Ez a beszámoló azonban nem feltétlenül számolta fel a beszámoló testvérek magán-gyónási, ill. lelki-vezetési igényét. Nem számolta fel, de nem hallgathatom el azt a tényt sem, hogy nem kevés testvérünk esetében akár emiatt, akár csak ezzel párhuzamosan megritkult az igény a magán-lelkivezetés iránt.

11.4. A lelkivezetődés igényének elhalása

Már évekkel ezelőtt megfogalmazódott egy akkor hevesen vitatott tétel a lelkivezetésre vonatkozó igény elhalhatásáról. A tapasztalatok fényében aligha tagadható, hogyha valakinek megkevesbednek a maga jézusi életvitelére vonatkozó problémái, kevésbé fogja igényelni a lelkivezetést, mint az, aki az út elején járva tele van megbeszélendőkkal és tanácsot kérési igényekkel. „Öreg vizslát nehéz idomítani!” – mondta ötvenes éveiben apám, amikor családi megbízásból folyóan valamit „meg kellett mondanom” neki. Bár abszolút szabály:

*„Ne hagyj Uram megülednem,
Sem eszmében, sem kényelemben.
Ne tűrj megállni az ostoba van-nál,
s nem vágyni többre kis mái magamnál!”*

s ilyen hűségimánk jószándéka is: „A mércét egyre magasabbra teszem,” mégis az évek múltával olyan önismeretre teszünk szert, ami határainkra ébreszt. Schütz Antal vallotta a maga lelkiéletének történetéről hatvan éves korában: be kell látnia, hogy a tőle telhető jószándékkal is csak szerény eredményre jutott. Akkor vallotta, amikor szélütés érte, s már alkonyodott, s kénytelen volt beérni valamikori erőfeszítései minimumával, ha nem is intenzitás, de extenzitás szempontjából.

Akármennyire is igaz lehet, hogy ötvenen túl egyre kevesebb illúzióink marad a tekintetben, hogy lehet-e belőlünk lényegesen több és más, mint amire félszázad alatt jutottunk a tőlünk telhető iparkodással, mégis a lelkivezetés igényének teljes elhalását veszedelmes jelenségnek kell mondanunk. Két szempontból is. Az egyik: aligha nélkülözhetjük azt a plusz erőforrást, amit éppen az biztosít, hogy beszámolunk: bírjuk-e még a meg nem szűnő lelki-harcot a többért, vagy pedig hűrt eresztettünk, s nem küzdünk tovább azért, ami annyi próbálkozásunk után is csak nagyon kevésbé tudott sikerülni? Másképpen: behódolunk-e a lenini elvnek: „Ami nem megy, ne erőltessük!”? A másik: tudjuk már jól, hogy merre felé kell mennünk, s ezért nem igényeljük, hogy megkérdezhesse tőlünk valaki: Biztos, hogy jó irányba megy? Az elhalást elősegítheti e két tényező közül akármelyik. Minek szégyenkezzem, hogy ez sem megy és az sem megy; ill. minek hallgassam, hogy talán másfelé kellene irányítanom magamat, amikor úgyszólván csak arrafelé akarok indulni, amerre tartok. Ezzel szemben meggondolandó,

hogy a valamikor választott lelkivezetőnk jól ismer bennünket, hiszen mi ajándékoztuk meg őt bizalmunkkal, s ha vele sem tudjuk megértetni választásunkat, féltő, hogy lelkünk jobb felével nem akarunk szembesülni.

Nincsen elhalásról szó, ha lelkivezetőt váltunk. Akkor van csak róla szó, ha nem gondoljuk, hogy találunk magunk számára alkalmasabbat, de ezt az alkalmasat is feleslegesnek érezzük az első szempont miatt, ill. kényelmetlennek a második miatt.

11.5. Lelkivezetőt választás és váltás

Feleséget, férjet sem azok közül választunk, akik alapvetően másként gondolkodnak, mint mi. Az emberi természet megnyilvánulásainak az enyémtől különböző formáit nem a feleségemen-férjemen akarom tanulmányozni. Erre ott van az összes többi ember. Lelkivezetőnek sem olyant választok, akinek törekvésirányai különböznek az enyémtől, mert ha én arrafelé akarok haladni, ő pedig egy másik úton akar engem haladtatni, mint amelyiket én jónak gondolok, akkor nem vezetődés lesz a kapcsolat eredménye, hanem védekezés és viaskodás, ez pedig nemcsak a házasságban rossz, hanem a lelkivezetői-vezetetti kapcsolatban is az. Ezen az alapvető szemponton kívül nincs más szempontja a választásnak, csak a rokonszeny, amely bizalom-ajándékozásra késztet. Ezt az alapvető szempontot hangsúlyozza az elv: Lelkivezetőt lehetőleg a Bokorból vagy a Bokorral szimpatizálók közül válassz! Ha mégsem így teszel, élj a gyanúperrel, hogy csak fél lábbal vagy a Bokorban, s a második kötelékeddel gyengíteni akarod a harmadikat, a téged közösségedhez, a Bokorhoz fűzött. A lelkivezető és vezetett kapcsolata – nyilvánvalóan nem házasságjellegű. Felbontása nem bűn. Istennek tetsző is lehet, ha az a remény indokolja, hogy valaki mástól több, jobb, nekem valóbb segítséget kaphatok. Nem istennektetsző viszont változtatásom, ha az új kapcsolatot hűrt-megeresztésre akarom felhasználni, azaz olyan vezetőre cserélem a régit, aki kevésbé szembesít eszményeimmel. A változtatást mindig a több eredménynek, a jobb haladásnak kell meghatároznia.

11.6. Gyónás hármásban

A választást nehezzé teszi, ha férj és feleség bizalma, rokonszenve nem tud megegyezni. Az ifjú férjnek pl. már évek óta van lelkivezetője, de választottjának ez a vezető nem rokonszenves. A házasság mindig egyezés: meg kell találniok azt a személyt, akit mindketten meg tudnak ajándékozni bizalmukkal. Rossz megoldás, ha egyikük lelkivezető nélkül marad, vagy ha egyikük X-hez, a másik Y-hoz jár lelkivezetés céljából.

A házasságban élők elsődleges lelkivezetője, kontrollszerepet betöltő személye maga a házastárs. Ennek a felismerésnek, volt a következménye 15 évvel ezelőtt, hogy egy huszadik évében levő jegyespár – az én gyakorlatomban első ízben – gyónást és lelkivezetést közösen, azaz hatszemközt igényelt. Hallatlanul tiszteletre méltó igénytel állunk szemben; a házastársak semmiféle gyengeséget, bűnt nem akarnak eltitkolni egymás előtt. Akadt gyakorlatomban olyan is, aki egyenesen megfogadta, hogyha házasság életében újra előfordulna a házasság-előtti életében megszokott gyengesége (önkielégítés), ezt feltétlenül házastársa előtti megvallásban akarja gyónásában lerendezni.

Ezeknek az igényeknek láttán fogalmaztam meg az érdekelte beleegyezésével egy nagyon fontosnak gondolt elvet: Addig végezhetik hármásban gyónásukat, amíg az ebben a kapcsolatban érdekelt három személy közül az egyik, akármelyik nem emel vétót. Az elmúlt tizenöt esztendő gyakorlatában elsősorban magam voltam az, aki időnként vétót emelt. A házasság nehéz vétót emelnie, mert rossz érzést kelt vele a párjában. Olyankor éltem a vétójoggal, amikor akárhonnan jövő információ alapján a külön tárgyalást is szükségesnek gondoltam. „Szeretnék külön is beszélgetni veletek!” – mondtam ilyenkor. Ha viszont ez a „külön is beszélgetés” idültté válnék, ez egyértelmű jele annak, hogy a szóban forgó házasság nem

képesek betölteni egymás számára azt a szerepet, hogy elsődleges lelkivezetői egymásnak. Ilyenkor „megalkuszunk”: a hármásban beszélgetést követően a gyónás külön-külön négy-szemközt történik a hagyományos gyakorlatnak megfelelően. Vannak, akik eleve így indulnak.

11.7. Formálódó gyakorlat

Mi sem természetesebb, hogy ebben a lelkivezetői kapcsolatban a lelkivezető is formálódik. Formálódik a lelkivezetés gyakorlatát, módszertanát illetően is. Ez a módszer nem csupán az idő tengelyén alakul, hanem különböző formákat ölthet a vezetettek különbözősége szerint is. E formák némelyikére szeretnék röviden utalni, azokra a formákra, amelyek maradandóbbaknak bizonyultak, ill. olyanokra, amelyekkel újabban kísérletezem.

Maradandó forma, hogy egy-egy személy, ill. házaspár sohasem kap kevesebb időt, mint legalább egy órát. Házaspárok esetén a két óra általánosabb, mint az egy, de gyakorlatomban akadt már három óra ráfordítás is, sőt egy teljes délután, s rendkívüli esetekben egy nyaralással, terepjárással egybekötött teljes nap is.

Ami a találkozások sűrűségét illeti, gyakorlatom elején maximum az évi tíz volt az általános. A magam elfoglaltságának növekedése következtében is kezdett csökkenni ez a szám. Jelenleg az évi öt találkozás mondható általánosnak, azaz – a nyári lelkigyakorlatok idejét leszámítva, amikor is az érdekeltek lelkigyakorlatokat adnak, ill. kapnak – két havonként történik a találkozás. Amikor az igény az évi öt találkozás alá száll, olyankor részint a kisközösség veszi át a lelkivezetés szerepkörét, részint az említett elhalás felé haladás jelenségével találkozunk, részint pedig lelkivezetőt váltás igénye lóghat a levegőben, amit nyíltan fel kell vetni.

A találkozás olykor kötetlen beszélgetéssel kezdődik. Kezdők esetén – értve az újonnan jelentkezőket – különösen is kedvelt formám ez. Jelentősége, hogy ne húzzak sablont reájuk: ismerjem meg őket, mielőtt kialakult bennem valami reájuk szabott program, menetrend a dolgok egymásutánját illetően. Ahol az ismerkedésen már túl vagyunk, mindjárt gyertyagyújtással kezdődhetik a találkozók, amelyet csend követ. Általában én töröm meg a csendet. A jelenlevők iránti empátiával, mindazonáltal lábakilógó pedagógizálás nélkül imádságba kezdek a napom legutolsó imádkozási-elmélkedési anyaga alapján, s ezt az anyagot elsősorban magamra alkalmazva imádkozom. Az imádság kicsengése: lehessünk most mind a hárman eszközök a Lélek számára, hogy Istennel kiengesztelődésünket szolgálja a találkozás. A céloom ezzel az, hogy a jelenlevőket imádkozási hangulathoz segítsen, hogy utánam ők is imádkozzanak. Imádságuk után eloltom a gyertyát. A gyónásra-lelkivezetésre jött személy (vagy valamelyikük) elkezd beszámolóját. Vagy végig hallgatom az egészet és csak a végén szólok hozzá, vagy közbeszólok akár megkérdezve, akár kifejtve valamit. Ezt követheti a másik fél beszámolója.

Amikor a megbeszélendő témák elfogynak: újra meggyújtom a gyertyát: „Foglaljátok össze bánatokat!” – felszólítással. Gyónóim között van olyan, aki ilyenkor elmondja a hagyományos bánatimát: Teljes szívemből bánom minden bűnömet... Van, aki saját szavaival imádkozik. Ezek befejeztével adom meg a magam összefoglalóját. Mit kérek tőlük, mire vigyázzanak a következő találkozóig. Ezt az összefoglalást általában imádságos formában teszem. Amikor befejeztem, megkérem őket, térdeljenek le, én pedig felállok, s alapszöveggként tekintve a jelenleg érvényben lévő feloldozási szöveget, feléjük fölé kitárt kezemmel oldozom fel őket. Ezután a gyertyát eloltjuk, beírjuk naptárunkba a következő találkozót. Gyertyaoltás után esetleg békecsókot váltok velük, s ők egymással.

Mindez nem merev szabály. Bár a tapasztalat azt mutatja, hogy az ember liturgikus lény, nehezen viseli a lelkivezető improvizálásait. Azaz szereti tudni a gyónó, hogy minek kell most következnie, mit várok tőle. „Kínos csendeknek lehet így elejét venni!” – vallotta az egyik érdekelt.

Hogy miket mondok a beszélgetés során, azt meghatározza egyfelől az a meggyőződés, ill. tapasztalatkincs, amelyről éppen ez a könyv akar számot adni, valamint a hozott problémák mindenkor személyre jellemző volta. S még valami: idősebbeknél passzívabb, belesimulóbb igyekszem lenni, fiataloknál irányítóbb, programot adni akaróbb.

11.8. Gyónó-füzet

A következőkben újkeletű kísérletről számolok be. Terméketlenségi tapasztalatok bírtak reá. Elsősorban kezdőknél tapasztaltam azokat. A kéthavonkénti gyónások nem voltak egymásnak a folytatói. A beszámolók nem folytatták az előző találkozót. Nem ismételték meg tanácsaimat, megállapodásunkat, javaslataimat. Minden kezdődött időtlenül előről, mintha sohasem találkoztunk volna még. Ily körülmények között nemigen lehetett szó haladásról, egymásra épülésről.

Valami nagyon iskolás dolgot kezdtem el egyes kezdőknél, és nem kezdőknél is. Elmondtam, hogy az SZTK-ban van karton, amelyet vezet az asszisztens, miközben az orvos a beteggel foglalkozik. Amikor újra elmegyek az orvoshoz, az asszisztens az orvos elé teszi a kartonomat, az belenéz és tudja mi történt előző találkozásunk óta. Én nem vezethetek feljegyzést, részint a gyónási titok miatt, részint azért, mert a feljegyzések, regisztrálások elvonnák figyelmemet, időmet, energiámat az olyannyira szükséges empatikus beléjük kapcsolódástól. Ők azonban vezethetnék a kartont. Megkérem tehát őket, hogy legyen „gyónófüzetük”. Elégtételül általában azt szoktam kérni, hogy a legközelebbi imádságukban gondolják végig mindazt, ami a találkozásunk során elhangzott, itt alakítsák ki véglegesen elhatározásaikat, s ennek az imádságnak a summáját írják be a gyónófüzetükbe, s a következő találkozást kezdjék ennek felolvasásával. A siker mérsékelt volt.

Iskolásabban kellett csinálnom. Egészen fiatalok számára diktálni kezdtem a találkozás során bizonyos reájuk alkalmazott elveket. Egy-egy találkozás során a diktálásnak volt tíz, sőt több pontja is. Elégtételül azt kértem, hogy ezeket a pontokat otthon az első imádkozás során olvassák végig, s ezután imádkozzanak, s írják le az imádkozás eredményének summáját. Ezzel biztosítottam, hogy a füzetükben és tudatukban nyoma, több nyoma maradjon annak, amit végigbeszélgettünk. Azt reméltem ettől a módszertől, hogy rövidebbé válik az idő, amely alatt eldől, hogy hajlamosak-e arra, ami az egész lelkivezetésnek a célja: lendületesebb előbbre haladás az életszentség felé. Nem kívánt esetben pedig megköszönvén az eddigieket lemondjanak további szolgálataimról.

Ez utóbbit azonban igyekszem elkerülni, mert féltő, hogy nem máshoz fognak menni, hanem egyáltalán lemondanak a lelkivezetésről. Úgy kerülöm el, hogy vágyaimat kevesebbre mérem, belenyugszom egy szemmel alig látható, szinte egyhelyben topogásnak tetsző, lassú fejlődési menetbe is. Azt hiszem, még soha senkit sem küldtem el lassú fejlődése miatt. Bár időnként mondok ilyesmit: Nem tudom, szabad-e ezt tovább csinálnom? De ezzel inkább csak lendíteni akarok.

11.9. Elküldés

Akármennyire igaz is lehet az a marketing-szempon, hogy az ily időigényes foglalkozást azokra kell szánnunk, akik csoportvezetővé és lelkivezetővé fejlődhetnek, áll az a tétel is, hogy amíg valaki nem adja vissza megköszönve a tökgyalut, a lelkivezetőt kötelezi a neki bizalmat szavazó személy felé a hűség. Azaz nem adhat egykönnyen túl rajtuk azon a címen, hogy nem eléggé ígéretesek. Nem szabad csak egyértelműen szentjelöltekre specializálnom magam, mert ha következetes vagyok az előrehaladás kívánásában, – ám a „gyónófüzet” segítségével – ők maguk fogják kiközösíteni magukat ebből a kapcsolatból, nem kell nekem elküldeni őket.

Akárminő okból jön is létre, hogy a gyónó bejelenti elmaradását, ezt a lelkivezetőnek a szabadság szellemében érzékenykedés nélkül tudomásul kell vennie. Jó, ha megemlíti: Nálam bármikor újra nyitott kaput találsz. Nagyon fontosnak gondolom, hogy a szakítás után a volt lelkivezető a bizalmas jó barát státusából az óhatatlanul létrejövő egyéb találkozások során menjen a jó barát státusába. Ez kettőt jelent. Ne kérdezzessen tőlük olyat, amire csak egy lelkivezető érezheti feljogosítva magát – ez az egyik. A másik: ne legyen szótlan, elhúzódozó, hanem kedvesen és barátságosan kérdezzessen tőlük olyasmiket, amiket bárki, aki ismeri és szereti őket, kérdezhet tőlük. Ahogyan egy csoportot egy más csoportért elhagyót sem diszkrimináljunk, az elhagyott lelkivezető sem diszkriminálhatja az őt elhagyókat.

11.10. Közösségi lelkivezetés

Századunk második felében a katolikus egyházban talán világszerte is észlelhetjük, hogy igen erősen csökken a katolikusok igénye a gyónásra. Hazánkban nem egy népes egyház-községben a havi gyónások elvégezhetésére érkező vendégpap, míg a plébános miséz, meg tudja gyónatni a havi gyónókat. Ezek a gyónók 80%-ában hatvanon felüli nénik, s elvételre hetvenen felüli bácsik. A többi húsz százalékot tíz év alatti gyermekek és egy-két középkorú nő adja. Javarást tehát olyanok, akik még nem tudták abbahagyni azt, amit a század első felében gyakoroltak.

Ezzel szemben Bokrunkban a bűnbánat szentségének – igen, a „fülbe gyónásnak” – reneszánsza támadt. A Bokorhoz tartozó papok igen jelentős része naponként több órát tölt gyónatással, lelkivezetéssel. Kifejezésre jut ez a Bokor himnuszában is, amelynek három szakasza a három kötelékről énekel.

*Megkötöm magamat Isten kötelével,
Megtöltöm szívemet Ország igéjével,
Szabadságom Uram, Néked visszaadom,
Csak a szeretetre formáld át tudatom.*

Istenhez fűz minket az első kötelék. Ez az alapvető, a teremtmény-voltunkba beírt kötelékünk. Arról beszél, hogy életünket Isten életének a törvénye, a szabadságra épülő szeretet határozza meg. A magukat Istenhez kötöző emberek társadalmának, az Isten Országának az igéje – ez az első kötelék.

*Magamat megkötni gyenge vagyok Uram,
Segítő kéz nélkül nehéz járnom utam,
Atyám, (Anyám) erősítsd meg testvéred a hitben,
Életem példázza, „szerelem” az Isten.*

A második kötelék a lelkivezetés. Erősítem magamat valakivel, akiről úgy gondolom, hogy már szorosabban tartozik Istenhez, mint én.

*Megkötöm magamat baráti kötéssel,
Testvéri közösség tartó erejével,
Testvér, ha eloldnám kettős kötelékem,
Szembesíts magammal, légy felelős értem.*

A kisközösség adja a barátaimat, a harmadik köteléket. A kisközösség kollektív felelősségvállalás azért, hogy a kisközösség minden egyes tagja Isten útját járja. Felhatalmazzuk benne egymást arra, hogy testvéri feddésben részesüljünk, ha testvéreink úgy látják, hogy letérünk arról az útról, amelyen járás céljából lettünk Isten közösségévé.

Lehet, hogy ez a harmadik kötelék egyre több és több feladatot, felelősséget fog magára venni, azaz növekedni fog a szerepe életünkben – választott lelkivezetőnk szerepkörének rovasára. Lehet, hogy visszafordulunk az egyház kezdeti századainak gyakorlatához, amelyben a négy szemközti kontrollnál nagyobb volt a szerepe a közösségnek.

TARTALOM

A. Lelkiségteológia és teológia	- 5 -
1. A „lelkiségteológia” a teológiai tudományok rendszerében	- 5 -
1.1. Dzóé pneumatiké.....	- 5 -
1.2. Dogmatikai és morálteológiai alapvetés	- 6 -
1.3. Kempis népszerűsége.....	- 7 -
1.4. Lombikkereszt és társadalmi kereszt	- 8 -
1.5. Szerzetesi élet.....	- 9 -
1.6. Tanquerey Aszkétika és Misztika	- 10 -
1.7. Farkasfalvy kísérlete.....	- 12 -
1.8. Rahner rendszerezése.....	- 13 -
2. Kísérlet a lelkiségteológia fogalmának a meghatározásához	- 14 -
2.1. Szisztematikus teológia, lelkiségteológia és hagiográfia	- 14 -
2.2. Irodalomesztétika, ízlés és életmű mint analógia.....	- 15 -
2.3. A lelkiségteológia, mint a szisztematikus teológia speciálisan konkrét megfogalmazása	- 17 -
2.4. Lelkiélet és lelkiség	- 18 -
2.5. Könyvünk felépítése.....	- 18 -
B. Jézusi tökéletesség	- 20 -
3. Az életszentség jézusi eszménye és az „evangéliumi” tanácsok.....	- 20 -
3.1. Vértanúság és vértanúgyártás	- 20 -
3.2. Lombikkereszt és meghíúsulásai (szegénység).....	- 21 -
3.3. Családos és magányos életforma (tisztaság)	- 23 -
3.4. Felelősségátruházás (engedelmesség)	- 26 -
3.5. Parancsba adott küldetés.....	- 26 -
4. Az életszentség jézusi eszménye és a család	- 27 -
4.1. Párkeresés	- 28 -
4.2. Pármegőrzés.....	- 30 -
4.3. Féltucat gyermek	- 31 -
4.4. A gyesen lévő anya	- 33 -
5. Harc a tökéletességért.....	- 38 -
5.1. Ami nem megy, „erőltessük”!.....	- 38 -
5.2. A tisztulás, a megvilágosodás és az egyesülés útja	- 39 -
5.3. A tökéletesek.....	- 40 -
5.4. Kezdők, haladók és eltévedtek	- 42 -
5.5. Folyamatos megtérés.....	- 43 -
C. Szeretet – aprópénzre váltva	- 45 -
6. Szeretet és idő	- 45 -
6.1. Teljesítmény-központúság	- 45 -
6.2. Időelszámolás	- 45 -
6.3. Erőm újratermelése	- 46 -
6.4. Család-szolgálat	- 47 -
6.5. A szakmai ambíció és a nemes hobbi szerepe	- 49 -
6.6. Az Országgra fordított idő.....	- 50 -
7. Szeretet és mindentadás	- 52 -
7.1. Az éhezők borítéka.....	- 52 -

7.2. Háromról kettőre.....	- 52 -
7.3. Radikális ellenszseretet	- 54 -
8. Életem fegyelme	- 55 -
8.1. Egyéni lelkitükör	- 55 -
8.2. Kereszténység és farzseb	- 56 -
8.3. A lefekvés szentsége	- 56 -
8.4. A felkelés szentsége.....	- 57 -
8.5. A napirend.....	- 58 -
8.6. Szerves és szervetlen aszkézis	- 59 -
8.7. A böjt.....	- 61 -
8.7.1. A falánk és borissza Jézus	- 61 -
8.7.2. Az éhezők borítékának vastagítása	- 61 -
8.7.4. Imádsággal és böjttel készülni fel feladatainkra	- 63 -
8.8. Drogok.....	- 64 -
8.9. Csín és rend	- 65 -
8.10. Panaszkodás és sápitózás.....	- 65 -
9. Szeretet és kisközösség	- 66 -
9.1. Kihalászás	- 66 -
9.2. Csoportbahívás.....	- 67 -
9.3. Csoportvezetés	- 67 -
9.4. Házi feladat.....	- 69 -
9.5. Találkozókon kívüli csoportkohézió-szolgálat.....	- 70 -
9.6. Sérelmezés	- 71 -
9.7. Diszkrécio	- 72 -
9.8. Empátiahány és lelki erőszak.....	- 73 -
9.9. Rend, egység, tekintély, „engedelmesség”, fegyelem	- 75 -
9.10. Köztetek vagyok.....	- 76 -
D. Tervszerű karbantartás	- 78 -
10. Imádság és tanulás a szeretet szolgálatában.....	- 78 -
10.1. Az imádság két alapkövetelménye.....	- 78 -
10.2. Azt imádkozzuk meg, ami a tudatunkban van	- 78 -
10.3. Hitemet nem hordhatom másnak a zsebében	- 79 -
10.4. A tanulás, mint az imádság táplálója.....	- 80 -
10.5. Istent is beírni a noteszunkba.....	- 81 -
10.6. Tanulási terv	- 82 -
10.7. A gyerekek esti közös imája.....	- 82 -
10.8. Házastársak esti imája.....	- 83 -
10.9. Otthoni reggeli „szentmise”	- 85 -
10.10. A szemlélődő imádság.....	- 85 -
10.11. A „szórakozott” vagy lazító imádság	- 86 -
10.12. Imádság és obszervancia	- 87 -
11. Lelkivezetés.....	- 88 -
11.1. Parancsolás helyett tanácsadás	- 88 -
11.2. Laikus lelkivezető és kiengesztelődés	- 89 -
11.3. Megtérés helyett gyónás.....	- 90 -
11.4. A lelkivezetődés igényének elhalása	- 91 -
11.5. Lelkivezetőt választás és váltás.....	- 92 -
11.6. Gyónás hármásban	- 92 -
11.7. Formálódo gyakorlat.....	- 93 -
11.8. Gyónó-füzet.....	- 94 -
11.9. Elküldés	- 94 -
11.10. Közösségi lelkivezetés	- 95 -